

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

«ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΟΝ
ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΟ ΧΩΡΟ:
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΓΑΛΛΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ALAIN SURGET ΚΑΙ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΜΕΣΩ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ
ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ»

**ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΗΣ
ΤΣΙΜΠΙΔΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ**

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ:

ΦΙΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΛΕΤΣΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΚΕΡΚΥΡΑ 2018

«Λίγο ακόμα/ θα ιδούμε τις αμυγδαλιές ν' ανθίζουν/
τα μάρμαρα να λάμπουν στον ήλιο/ τη θάλασσα να κυματίζει/
λίγο ακόμα/ να σηκωθούμε λίγο ψηλότερα».

(«Μυθιστόρημα», Γ. Σεφέρης)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	5
ABSTRACT.....	9
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	17
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ	31
I. ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ	33
ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	34
II. ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ, ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ, ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	43
1. Μεταφραστική Τεχνολογία.....	43
2. Μια νέα λογοτεχνική οπτική ηλεκτρονικής φύσεως: διαδίκτυο, Μηχανική/Αυτόματη Μετάφραση, Τεχνητή Νοημοσύνη και Κβαντική Πληροφορική	53
3. Εικονική και Επαυξημένη Πραγματικότητα: ιστορική αναδρομή	61
III. ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΕΝΝΟΙΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΩΝ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΕ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ: ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ.....	73
IV. ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ/ΣΤΡΙΑΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ.....	89
V. Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΟ ΧΩΡΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ, ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	99

VI. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	115
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	159
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ALAIN SURGET	165
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ALAIN SURGET.....	167
ΠΡΩΤΟ ΕΡΓΟ «ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ Ο ΠΙΟ ΠΟΝΗΡΟΣ»	167
ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΡΓΟ «ΤΙΡΥΑ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ ΣΤΟ ΝΕΙΛΟ».....	171
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ	173
ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ	175
ΔΕΥΤΕΡΟ ΒΙΒΛΙΟ.....	197
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	227
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ.....	231
I. ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	233
1.Βασικές έννοιες Επαυξημένης Πραγματικότητας	239
2.Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας	245
II.ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ,ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ.....	265
III.ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	273
IV.ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	281
V. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ.285	
1.Διαδικασία και στάδια υλοποίησης aura	299
2.Η εφαρμογή Επαυξημένης Πραγματικότητας AURASMA ως βέλτιστη επιλογή συστήματος και Διδακτικο-παιδαγωγικοί/τεχνολογικοί στόχοι	311
3.Επιλογή και τρόπος σύνθεσης υλικού Επαυξημένης Πραγματικότητας.....	315
VI. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	319
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ.....	325
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	327
ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ	331
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	349

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	349
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	353
ΠΗΓΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ	369

ABSTRACT

A new age of discoveries is emerging from the increasing interaction and strategic linkages of the scientific fields of Translation Studies and Augmented Reality. In the light of the present Translation's definition broadening, a new promising translation option is being born –an option that we chose to name 'Augmented Cultural Translation'– and is focused on giving a fresh impetus on the world of Foreign Languages, Didactics and Traductology. In the context of the modern hybrid environment, the new experiential, interactive and active learning possibility is called on to resolve translation equivalence dilemmas, focusing on microstructure and offering a different perspective on Cultural Translation. This first attempt to link the Translation World with Augmented Reality will be presented thoroughly and is thought to regenerate the related scientific fields and offer them a new artistic, audiovisual character.

KEY WORDS: CULTURAL TRANSLATION, AUGMENTED REALITY, DIDACTICS

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μια νέα εποχή ανακαλύψεων αναδύεται από τη σύζευξη των πεδίων των Μεταφραστικών Σπουδών και της Επαυξημένης πραγματικότητας. Πρόκειται στην πραγματικότητα για μια νέα μεταφραστική δυνατότητα, που επιλέξαμε να ονομάσουμε «Επαυξημένη Πολιτισμική Μετάφραση», μια δυνατότητα που βρίσκεται στα σπάργανα και υπόσχεται να δώσει μια αναζωογονητική πνοή στο χώρο των Ξένων Γλωσσών, της Διδακτικής και της Επιστήμης της Μεταφρασιολογίας. Στο σύγχρονο υβριδικό περιβάλλον, η εν λόγω νέα επαυξημένη δυνατότητα βιωματικής, διαδραστικής και ενεργητικής μάθησης καλείται να λύσει μεταφραστικά διλήμματα ισοδυναμίας εστιάζοντας στη μικροδομή και προσφέροντας μια διαφορετική οπτική σε ό,τι αφορά την Πολιτισμική Μετάφραση. Η νέα αυτή μεταφραστική δυνατότητα θα συμπεριληφθεί στο πρώτο εγχείρημα σύνδεσης του Μεταφραστικού Κόσμου με την Επαυξημένη Πραγματικότητα, το οποίο αναμένεται να αναγεννήσει τα εμπλεκόμενα επιστημονικά πεδία και να τους προσφέρει έναν νεοσύστατο καλλιτεχνικό οπτικοακουστικό χαρακτήρα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή αποτελεί το αποκορύφωμα των σπουδών μου στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, ένα Πανεπιστήμιο που καθόρισε την προσωπική μου πορεία και επηρέασε τις πνευματικές μου επιλογές. Όντας φορέας γνώσης και εμπειριών, φάρος ζωής και επιλογή προσφοράς, αποτελεί ένα σταθμό της προσωπικής πνευματικής μου εξέλιξης και πορείας χρόνων.

Η εν λόγω διδακτορική διατριβή αντιπροσωπεύει επίσης μια ενδόμυχη ανάγκη που αναζητά να έρθει στο φως καθώς καθρεφτίζει την ολοκλήρωση των μέχρι πρότινος ερευνητικών προσπαθειών μου στον τομέα των Ξένων Γλωσσών, της Επιστήμης, της Θεωρίας και της Διδακτικής της Μετάφρασης και της Διερμηνείας. Μαρτυρά ακόμη την επιθυμία μου να έρθω σε επαφή με νέα ερευνητικά πεδία και να ανακαλύψω νέες προσεγγίσεις που μπορούν να διευρύνουν τις επιστημονικές μου αναζητήσεις.

Άλλωστε, η προπτυχιακή και μεταπτυχιακή μου πορεία στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο άνοιξε στην πραγματικότητα νέους διαύλους επικοινωνίας και προσέφερε μια πολυδιάστατη οπτική που εμπλούτισε την προϋπάρχουσα γνώση των Ξένων Γλωσσών. Δίνοντας βαρύτητα σε αρκετές πτυχές των Μεταφραστικών Σπουδών, το εν λόγω Ίδρυμα παραμένει πράγματι ένα από τα σημαντικότερα πανεπιστήμια στον ελλαδικό χώρο που προάγουν τη σφαιρική μόρφωση και την πολυπολιτισμικότητα.

Η αρχική επιλογή του θέματος της διδακτορικής διατριβής προέκυψε ως φυσικό επακόλουθο της εμβάθυνσης στο μεταφραστικό πεδίο και της αγάπης για τη Λογοτεχνία, τη Μετάφραση και τον Πολιτισμό γενικότερα. Η πορεία εξέλιξης της έρευνας, περνώντας από πολλά στάδια και σκοπέλους, καθόρισε και τη σημερινή μορφή της διατριβής. Χρειάστηκε να γίνει και αλλαγή στον θεματικό τίτλο, έτσι ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στα νέα ερευνητικά δεδομένα και να καλύψει τις καινούριες αναδυόμενες ανάγκες.

Αναφέρουμε ενδεικτικά πως ο αρχικός διδακτορικός τίτλος ήταν ο ακόλουθος: «Η πρόσληψη του έργου του Γαλλου συγγραφέα Alain Surget στην

Ελλάδα, μέσα απο τις ελληνικές μεταφράσεις του έργου του. Συμβολή στη λογοτεχνική τύχη της γαλλόφωνης παιδικής-εφηβικής λογοτεχνίας στην Ελλάδα».

Η ανάγκη για διαφορετική οπτική έγινε αισθητή από την αρχή κιόλας της συγγραφής καθώς αναζητούσε να βρεί τον κατάλληλο τρόπο να εκφραστεί, τρόπος που βρέθηκε όταν η τεχνολογική εξέλιξη, οι νέες οπτικοακουστικές προοπτικές καθώς και οι νέες δυνατότητες διαθεματικότητας άνοιξαν νέα μονοπάτια σκέψης στο μυαλό της συγγραφέως.

Άλλωστε οι Νέες Τεχνολογίες έχουν καταφέρει να διεισδύσουν στην καθημερινότητα όλων μας, άρα ήταν φυσικό επακόλουθο να επηρεάσουν καθοριστικά και το μεταφραστικό κλάδο. Δεν είναι απορίας άξιο επομένως που η πνευματική αναζήτηση πέρασε από πολλούς σκοπέλους καθώς δεν υπήρχε προηγούμενο στην πρωτοβουλία σύζευξης των πεδίων της Λογοτεχνικής Μετάφρασης με την Επαυξημένη Πραγματικότητα.

Απούσα βιβλιογραφία σχετικά με το νέο εγχείρημα, δυσκολία εύρεσης ελληνικών πηγών και συνδετικών, θεωρητικών κρίκων (οι μόνες αγγλικές πηγές που καταγράφηκαν ήταν και αυτές ελάχιστες) καθόρισαν μια έρευνα αρκετά επίπονη, αλλά συνάμα και τόσο συναρπαστική. Η σύνδεση γεννήθηκε σε μια στιγμή, σε μια ιδέα που ξεπήδησε μετά από γόνιμη σκέψη και ωρίμασε με επικοδομητικό διάλογο. Παρόλο που οι δυσκολίες που προέκυψαν ήταν πολλές και διάφορες, η αλληλεπίδραση των δυο επιστημονικών πεδίων συνοδεύτηκε κυρίως από μια βασική προϋπόθεση: τη γνωριμία και τη θεωρητική/πρακτική γνώση του πεδίου της Πληροφορικής και της Επαυξημένης Πραγματικότητας.

Η ευελιξία και ο πειραματισμός αποτέλεσαν επίσης σημαντικούς παράγοντες που καθόρισαν τη σημερινή μορφή της νέας μεταφραστικής πρότασης. Και φυσικά, τίποτε από τα παραπάνω δεν θα ήταν εφικτό εάν δεν υπήρχε το γνωστικό υπόβαθρο, απόρροια των πολυετών προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο και στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας. Η αναγνώριση επομένως των απαιτήσεων και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του μεταφραστικού κλάδου καθόρισαν τον ερευνητικό πυρήνα της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

Το αποτέλεσμα της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας και η αναγκαιότητα σύζευξης πεδίων γέννησε στο μυαλό της συγγραφέως και τον όρο «Επαυξημένη Πολιτισμική Μετάφραση», μια νέα ερευνητική και πολλά υποσχόμενη πρόταση που

καθρεφτίζει την πολυδιάστατη πλευρά της Μετάφρασης, μιας Μετάφρασης που καλείται να αναγεννηθεί από τις στάχτες της.

Επιθυμώντας να πάρουμε τα πράγματα όμως από την αρχή και να παρουσιάσουμε όλη τη διαδικασία που οδήγησε προς τα νέα μεταφραστικά δεδομένα Επαυξημένης Πραγματικότητας, αποφασίσαμε να ξεκινήσουμε τη συγγραφή της διδακτορικής διατριβής από την παρουσίαση του κορμού και των περιεχομένων. Επιλέξαμε να παραθέσουμε δυο βασικά μέρη στοχεύοντας σε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της διδακτορικής προσπάθειας: ένα θεωρητικό και ένα πρακτικό. Το θεωρητικό κομμάτι επιλέχθηκε να επικεντρωθεί στη νέα μεταφραστική, υβριδική πραγματικότητα και τις εξελίξεις των Νέων Τεχνολογιών (Εικονική και Επαυξημένη Πραγματικότητα) και εστιάζει στην πλευρά της Λογοτεχνικής Μετάφρασης (Παιδική και Εφηβική).

Το πρακτικό κομμάτι της διδακτορικής διατριβής επικεντρώνεται στην ίδια την ουσία της Επαυξημένης Πραγματικότητας και της νέας «Επαυξημένης Πολιτισμικής Μετάφρασης» που θα επιθυμούσαμε να προτείνουμε, μέσα από την παρουσίαση μιας νέας μεταφραστικής πρότασης, η οποία θα μπορούσε να υποστηρίξει μια πιο επίκαιρη εικόνα μιας Μετάφρασης που φαίνεται να αναδιαπραγματεύεται θεωρητικά τα όριά της στο σύγχρονο κόσμο μας. Πρόκειται για μια νέα μεταφραστική πρόταση που σχετίζεται με διλήμματα πολιτισμικής μεταφραστικής ισοδυναμίας και εστιάζει στη μικροδομή των λογοτεχνικών μεταφρασμένων κειμένων, ειδικά της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.

Σημαντικό σε αυτό το σημείο είναι να τονίσουμε πως η «Επαυξημένη Πολιτισμική Μετάφραση» δεν αναφέρεται μόνο στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία στην οποία επιλέξαμε να στηριχτούμε για την παρούσα έρευνα, αλλά εκτείνεται σε όλα τα είδη. Ο λόγος της επιλογής μας στη συγκεκριμένη περίπτωση έγκειται στο γεγονός πως το εν λόγω πεδίο προσφέρει ένα εξαιρετικά πρόσφορο έδαφος για την έρευνά μας.

Ο βασικός πυρήνας του πρακτικού εγχειρήματός μας αφορά τη χρήση της πλατφόρμας Επαυξημένης Πραγματικότητας Aurasma¹ ή πλέον HP Reveal², όπως μετονομάστηκε από τις 18 Δεκεμβρίου 2017, η οποία αποτελεί ένα διαδικτυακό εργαλείο/τόπο που χρησιμοποιεί τεχνολογία αναγνώρισης εικόνων και συσκευές

¹ WIKIPEDIA, Aurasma, <https://en.wikipedia.org/wiki/Aurasma> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/6/17).

² Aurasma is now HP Reveal, <https://aurasma.zendesk.com/hc/en-us/articles/115003496571-Aurasma-is-now-HP-Reveal> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 24/1/18).

διαμεσολαβητές (κινητά νέας τεχνολογίας, tablet). Πνευματικό παιδί της εταιρίας Hewlett-Packard, παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 2011 στις Κάννες από τον Matt Mills και αριθμεί από τότε πάνω από 100.000 χρήστες παγκοσμίως. Οφείλουμε σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε πως το εν λόγω διαδικτυακό εργαλείο δεν έχει επεκτείνει τις υπηρεσίες του στο μεταφραστικό τομέα, συνεπώς, δεν υπάρχουν προσφερόμενες έτοιμες πηγές που θα μπορούσαν να διευκολύνουν το μεταφραστικό εγχείρημα μας.

Συμπεραίνουμε πως η εν λόγω πλατφόρμα, η οποία αποτελεί έναν εύχρηστο τρόπο γνωριμίας μας με την καινοτόμα οπτικοακουστική τεχνολογία Επαυξημένης Πραγματικότητας, χαρακτηρίζεται από εμβρυακή μορφή ακόμη, σε ότι αφορά βέβαια τη διάδραση των επιστημονικών πεδίων που ερευνούμε (Λογοτεχνική Μετάφραση και Επαυξημένη Πραγματικότητα), γεγονός που μαρτυρά τις εξαιρετικά υποσχόμενες δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει στο μέλλον καθώς έχει στόχο να «εμπλουτίσει» τον κόσμο μας, παρεμβάλλοντας μεταξύ των ματιών μας και του περιβάλλοντος, ένα «στρώμα» ψηφιακών πληροφοριών.

Πιο συγκεκριμένα, οφείλουμε να επισημάνουμε συνοπτικά (η εν λόγω τεχνολογία αναλύεται σε επόμενο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής), πως η σημασία της Επαυξημένης Πραγματικότητας έγκειται στον τρόπο αλληλεπίδρασης με το χρήστη, που βασίζεται στο «βίωμα», στην «Εμπειρία του Χρήστη». Η Επαυξημένη Πραγματικότητα μπορεί να ερεθίσει πολλές από τις αισθήσεις μας, αν και ως τώρα παραμένει πρωτίστως οπτικό μέσο. Απαιτείται επομένως αλληλεπίδραση με την Επαυξημένη τεχνολογία, προκειμένου να αποκτηθεί η εμπειρία που παρέχεται. Παρόλο που η Επαυξημένη Πραγματικότητα μπορεί να υποστηρίξει πολλές διαφορετικές περιοχές εφαρμογής, όπως την Εκπαίδευση, την Ψυχαγωγία, την Ιατρική, το πεδίο της Μετάφρασης δεν έχει ακόμη συνδεθεί με την εν λόγω τεχνολογία.

Τι αποτελεί, όμως μια εμπειρία Επαυξημένης Πραγματικότητας; Εν συντομία, ο πυρήνας μιας εμπειρίας Επαυξημένης Πραγματικότητας έγκειται στην αλληλεπίδραση του χρήστη με το φυσικό κόσμο. Υπάρχουν όμως, και εκεί έγκειται και η μεγάλη σημασία της, προσθήκες που αποτελούνται από ψηφιακές συνήθως πληροφορίες, οι οποίες «προστίθενται» (ψηφιακά) στο φυσικό κόσμο για να τον επαυξήσουν με πράγματα που κανονικά δε θα βλέπαμε, δε θα ακούγαμε, αγγίζαμε ή αισθανόμασταν.

Στο δεύτερο μέρος θα παρουσιαστεί λεπτομερώς η Επαυξημένη τεχνολογία και θα σχολιαστεί η σύνδεσή της με το νευραλγικό πεδίο της Μετάφρασης και πιο συγκεκριμένα, με τη Λογοτεχνική της μορφή. Θα ακολουθήσει η Μεθοδολογία Ανάπτυξης της νέας μεταφραστικής πρότασης, η Ανάλυση, ο Σχεδιασμός της νέας πρότασης Επαυξημένης Πολιτισμικής Μετάφρασης, η βέλτιστη επιλογή συστήματος, η επιλογή του υλικού, του τρόπου σύνθεσής του καθώς και η δυνατότητα διδασκαλίας της νέας πρότασης. Τέλος, θα παρατεθεί ο Επίλογος, ο οποίος και θα καταγράψει τα γενικά συμπεράσματα της διδακτορικής έρευνας και θα οδηγήσει σε εύλογους προβληματισμούς, η Εργογραφία του Alain Surget, η Βιβλιογραφία και οι Πηγές Διαδικτύου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλες τις καθηγήτριες και τους καθηγητές του Ιονίου Πανεπιστημίου, που με τη συμβολή τους, η/ο καθεμία/καθένας ξεχωριστά και όλες/οι μαζί, ακόνισαν το πνεύμα, σμίλεψαν την ψυχή μου, εμπλούτισαν και διεύρυναν τους ορίζοντες μου, δίνοντας παράλληλα το έναυσμα και τα κίνητρα για να ξεκινήσω ένα μοναδικό, προσωπικό ταξίδι γνώσης και εμπειριών στο χώρο των Ξένων Γλωσσών, ένα ταξίδι που με συντροφεύει πάνω από δεκαετία πλέον στο υπέροχο νησί των Φαιάκων.

Ιδιαίτερώς ευχαριστώ τους καθηγητές του Τμήματος Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας, κύριο Νικόλαο Παπαδημητρίου και κύριο Βασίλειο Λέτσιο για την πάντοτε ευγενική στήριξη στην ερευνητική πορεία που ακολούθησαν οι σπουδές μου. Εκφράζω επίσης τις ευχαριστίες μου στους καθηγητές του Τμήματος Τεχνών Ήχου και Εικόνας του Ιονίου Πανεπιστημίου, κύριο Ανδρέα Φλώρο και κύριο Γιάννη Δεληγιάννη για την εμπιστοσύνη και τον επικοδομητικό και γόνιμο διάλογο.

Θα ήθελα ακόμη να ευχαριστήσω τον Γάλλο συγγραφέα Alain Surget για τη συνεργασία, την έμπρακτη υποστήριξή του, την ευκαιρία που μου προσέφερε να ασχοληθώ με ένα τόσο ελκυστικό αντικείμενο και τη δυνατότητα που μου επέτρεψε, να μετατραπεί μέρος του έργου του σε καμβά έρευνας και εξέλιξης της Μετάφρασης.

Πολύ θερμά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη μου, Καθηγητή Δημήτρη Φίλια, ο οποίος στήριξε από την πρώτη στιγμή τις προσπάθειές μου, πίστεψε έμπρακτα στις δυνατότητές μου και αποτελεί όλα τα χρόνια των σπουδών μου πνευματικό φάρο έμπνευσης. Κυρίως, όμως τον ευχαριστώ γιατί μου επιτρέπει μετά από τόσα χρόνια συνεργασίας να τον θαυμάζω ακόμη για το ήθος και τη γενναιοδωρία του.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την οικογένειά μου για την αμέριστη υπομονή, την έμπρακτη υποστήριξη και την ανιδιοτελή αγάπη που ολόψυχα μου δωρίζει κάθε μέρα, μια μέρα που με φέρνει όλο και πιο κοντά στο όνειρό μου.

Τέλος ευχαριστώ το σύντροφό μου Σπυρ'Αγγελο για τη στήριξη στο πνευματικό μονοπάτι που επέλεξα να ακολουθήσω.

Μια οικογένεια, μια ζωή, ένα φως.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή ανήκει στον τομέα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης με ένα άνοιγμα προς τις Νέες Τεχνολογίες, οι οποίες θα μπορούσαν στο μέλλον να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του συγκεκριμένου ερευνητικού πεδίου. Το θέμα της έρευνας προαναγγέλεται ως εκ της φύσεώς του διαθεματικό, δηλαδή στοχεύει να προσεγγίσει το χώρο της Λογοτεχνικής Μετάφρασης (εφόσον πρόκειται για Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία) αλλά και το χώρο της Επαυξημένης Πραγματικότητας, λόγω της χρήσης της Τεχνολογίας ως υπόθεσης εργασίας και εφαρμογής στον τομέα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης.

Επομένως, παρόλη τη διαθεματική φύση της παρούσας έρευνας, η παρούσα διατριβή ανήκει ειδικότερα στον τομέα της Μεταφρασμένης, Ξενόγλωσσης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας στον ελληνόφωνο χώρο. Εστιάζει στη γαλλόφωνη Λογοτεχνία μόνο στην επιλογή των βιβλίων προς συγκριτική μελέτη. Έχοντας αυτές τις σκέψεις στο νου, ας σημειώσουμε πως η εν λόγω διδακτορική διατριβή θα παρουσιαστεί σε δυο μέρη: ένα θεωρητικό και ένα πρακτικό. Σε ότι αφορά στο θεωρητικό, πρώτο μέρος, επιλέξαμε να αρχίσουμε το πνευματικό και ερευνητικό μας ταξίδι ξεκινώντας με μια μικρή θεωρητική αναδρομή, η οποία θα εστιάσει στα νευραλγικά πεδία της Μετάφρασης και Διερμηνείας.

Θα παρατηρήσουμε αρχικά πως η εν λόγω έρευνα μαρτυρά μια πνευματική εξέλιξη, γι' αυτό το λόγο και επιλέξαμε να συνεχίσουμε με ένα κεφάλαιο που αφορά τη νέα μεταφραστική πραγματικότητα, εστιάζοντας στις Νέες Τεχνολογίες, το διαδίκτυο, τη Μηχανική/Αυτόματη Μετάφραση, την Τεχνητή Νοημοσύνη, κάνοντας παράλληλα αναφορά στην Εικονική και Επαυξημένη Πραγματικότητα καθώς και στην Κβαντική Πληροφορική.

Προς αυτή την κατεύθυνση θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε μια νέα λογοτεχνική οπτική ηλεκτρονικής φύσεως, έκφραση που απορρέει από μια νέα υβριδική και παγκόσμια κοινωνική σκοπιά, ακολουθεί τα νέα κοινωνιολογικά και ανθρωπιστικά δεδομένα και μελετά τις νέες πολιτισμικές και τεχνολογικές τάσεις που επηρεάζουν τις διαπροσωπικές σχέσεις και βάζουν τις βάσεις της επικοινωνίας, μιας

επικοινωνίας τόσο απαραίτητης τις μέρες μας. Μια επικοινωνία που δεν είναι αυτονόητη και που γεννά πληθώρα ερωτημάτων για την αποτελεσματικότητά της.

Η σημασία της άλλωστε φαίνεται καθαρά αν αναλογιστούμε πως το νέο παγκοσμιοποιημένο και διαδικτυακό σύστημα στηρίζεται κατά κόρον σε αυτή, έχοντάς τη μετατρέψει μάλιστα σε κυρίαρχο διαχειριστή εξουσίας. Ως συνέπεια των παραπάνω συλλογισμών, συνειδητοποιούμε πως τα επιστημονικά πεδία που σχετίζονται άμεσα με την επικοινωνία αρχίζουν σιγά σιγά να υιοθετούν νέες διαστάσεις, οι οποίες και αναμένεται να αναγεννήσουν τον κόσμο των γλωσσών.

Θέλοντας να ρίξουμε λίγο φως στα νέα δεδομένα που τώρα αρχίζουν να αχνοφαίνονται στον ορίζοντα της εξέλιξης των επιστημών που σχετίζονται με τη γλωσσικές υπηρεσίες και επιθυμώντας να κάνουμε μια μικρή εισαγωγή στις νέες εξελίξεις που επηρεάζουν ήδη τα γλωσσικά επαγγέλματα και ως συνέπεια τη Μετάφραση, οδηγούμαστε στο πεδίο της Τεχνητής Νοημοσύνης, η οποία προσφέρει πλέον μια άμεση και διαρκή πρόσβαση σε μια άπειρη δεξαμενή πληροφορίας και γνώσης, προφέροντας απλόχερα μια υπολογιστική διαδικτυακή δύναμη άξια να διευκολύνει όλα τα εγχειρήματα του ανθρώπου.

Μέχρι πρότινος, η εξέλιξη επικεντρωνόταν στην ταχύτητα της πληροφορίας και στη μείωση του κόστους, γεγονός που οδηγούσε σε μια φυσική και ψυχολογική εξάντληση καθώς και υποτίμηση των δυνατοτήτων των επαγγελματιών που ασχολούνται με τις γλωσσικές υπηρεσίες. Το εν λόγω γεγονός απομάκρυνε τους επαγγελματίες από τα ίδια εκείνα στοιχεία που τους έλκυαν και καθόρισαν αρχικά την επαγγελματική τους επιλογή: τη δημιουργικότητα της γραφής, την πρόκληση της λύσης προβλημάτων, τη διέγερση της ενασχόλησης με τη γλώσσα και τις πολύχρωμες διαστάσεις της.

Η παλαιότερη τάση κατήυθνε τους επαγγελματίες των γλωσσικών επαγγελμάτων στην εκδοχή μιας εργασίας πολύ μηχανικής, που ακολουθούσε στην πραγματικότητα το αυτοματοποιημένο μοντέλο μιας μηχανής. Πλέον, οι νέες δυνατότητες της Νευρωνικής Αυτόματης Μετάφρασης (Neural Machine Translation) ακολουθούν τη διάταξη του «Νευρωνικού υπολογιστή», ο οποίος έχει σχεδιαστεί ή μετασκευαστεί ώστε να μιμείται τη συμπεριφορά ενός νευρώνα ή ενός συνόλου νευρώνων, δηλαδή μια υπολογιστική διάταξη η οποία διακρίνεται λόγω της ικανότητας του υλικού να διαμορφώνει το βάρος και τις διασυνδέσεις μιας πληθώρας υπολογιστικών στοιχείων που βασίζονται σε προηγούμενα δεδομένα.

Η εν λόγω Νευρωνική Αυτόματη Μετάφραση, η οποία αφορά και την Ελληνική γλώσσα είναι πλέον διαθέσιμη στο λειτουργικό σύστημα iOS της Apple, σε εφαρμογές Android, στην ιστοσελίδα translate.google.gr, μέσω της μηχανής αναζήτησης της Google και σύντομα θα είναι διαθέσιμη και για την αυτόματη μετάφραση σελίδων στον Chrome. Μέσω σχετικής ανακοίνωσης, η Google εξέφρασε μάλιστα την ευγνωμοσύνη της σε χιλιάδες Έλληνες που συνέβαλαν στην αναβάθμιση του εργαλείου Μετάφρασης για την Ελληνική γλώσσα³.

Παρατηρείται επίσης μια σύγχρονη τάση σύνδεσης του κόσμου των γλωσσικών επαγγελματιών με τον εταιρικό κόσμο. Οι δραστηριότητες καινοτομίας θα περιλαμβάνουν την ενοποίηση μεμονωμένων τεχνολογιών όπως η Προσαρμοστική Μηχανική Μετάφραση (Adaptive Machine Translation), ο Αυτόματος Εμπλουτισμός Κειμένων (Automated Content enrichment), το Lights-out Project Management (Διαχείριση Έργου Lights-out, που αφορά τιμολόγηση και γραφειοκρατία), η τεχνολογία της Υποβοηθούμενης Μετάφρασης (Computer Assisted Translation - CAT) για τη βελτίωση της αποδοτικότητας και της ακρίβειας των μεταφράσεων καθώς και άλλων συστημάτων, διαδικασιών και υπηρεσιών για να διευκολυνθεί η υιοθέτηση των αποτελεσμάτων της έρευνας από την αγορά.

Παρατηρούμε επίσης πως μέσα σε αυτό το νέο πλαίσιο δεδομένων και αξιών, το οποίο και θα αναλύσουμε εκτενώς στα επόμενα κεφάλαια της παρούσας διδακτορικής διατριβής, οι Ξένες Γλώσσες, η Μετάφραση και η Διερμηνεία, ανάγονται σε πυλώνες εξαιρετικής σημασίας και διαμεσολαβητές υψηλού επιπέδου. Ένα επίσης ζήτημα που θα μας απασχολήσει είναι και η θέση που αναμένεται να παίζουν οι γλωσσολόγοι σε ένα ανάλογο ενοποιημένο σύστημα διαχείρισης της πληροφορίας.

Θα συνεχίσουμε την έρευνά μας, εστιάζοντας και επιλέγοντας τον τομέα της Μεταφρασμένης Λογοτεχνίας, Παιδικής και Εφηβικής στον ελληνόφωνο χώρο. Επιλέξαμε τον τομέα αυτό της Μετάφρασης καθώς ο πυρήνας της συγκριτικής μας θεώρησης θα επικεντρωθεί σε δυο μεταφρασμένα γαλλικά έργα του συγγραφέα Alain Surget, τα οποία ανήκουν στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αντίστοιχα. Πρόκειται για τα ακόλουθα βιβλία: «Εγώ είμαι ο πιο πονηρός» και «Τίρυα Συνομωσία στο Νείλο».

³SKAI. gr, *Βελτιώθηκε η αυτόματη μετάφραση του Google Translate*, 19/4/2017, <http://www.skai.gr/news/technology/article/344356/anavathmistike-kai-veltiothike-i-automati-metafrasi-tou-google-translate/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 7/9/2018).

Επιθυμώντας να ρίξουμε φως στην αρχή της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας και έχοντας ως σκοπό να παρουσιάσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα του ιστορικού πλαισίου και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, θα παραθέσουμε στη συνέχεια την ιστορική αναδρομή και στατιστικά στοιχεία που αποτελούν απόρροια των ερευνών βιβλιοπαραγωγής, βάσεων δεδομένων αλλά και της μελέτης που ολοκληρώσαμε και αφορά την καταγραφή όλων των ξενόγλωσσων μεταφρασμένων τίτλων των ελληνικών σχολικών εγχειριδίων από το Νηπιαγωγείο μέχρι και το Λύκειο από το έτος 2001 και έπειτα. Με αυτόν τον τρόπο θα προσπαθήσουμε να καταγράψουμε την παρουσία της Μετάφρασης, και πιο συγκεκριμένα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης στον κόσμο των Εκδόσεων αλλά και στο εκπαιδευτικό σύστημα μέχρι και σήμερα.

Η καταγραφή αφορά την έρευνα που πραγματοποιήσαμε στα σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα (και αφορά παιδιά και εφήβους), αποτελεί αναλυτική συγκέντρωση όλων των ξενόγλωσσων τίτλων, ακολουθεί το διαχωρισμό των τάξεων του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και συμπεριλήφθηκε με μορφή πινάκων στην παρούσα διατριβή. Η εν λόγω έρευνα θα αποκαλύψει την επιλογή χρήσης των ξενόγλωσσων μεταφρασμένων τίτλων γενικότερα στην εκπαίδευση και θα οδηγήσει σε προβληματισμούς σχετικά με την επιλογή της εμφάνισης πολλών μεταφρασμένων τίτλων που απευθύνονται σε ενήλικες (όχι μόνο σε παιδιά/εφήβους) και θεωρούνται κλασσικές επιλογές.

Επίσης, η εν λόγω μελέτη πραγματοποιήθηκε καθώς θεωρήθηκε πως το εν λόγω διάστημα (2001-2018) μπορεί να ρίξει φως και να συνεχίσει το ερευνητικό έργο σε ότι αφορά τη σημασία της Λογοτεχνικής Μετάφρασης στη διδασκαλία παιδιών και εφήβων αλλά και στην εξέλιξη της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας στην Ελλάδα στα σύγχρονα χρόνια της παγκοσμιοποίησης και των τεραστίων διαστάσεων κοινωνικοπολιτικών αλλαγών που λαμβάνουν χώρα σε ολόκληρο τον κόσμο.

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε ακόμη να σημειώσουμε πως η εν λόγω καταγραφή σέβεται την επιλογή των έργων από την εκπαιδευτική ομάδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων που ασχολήθηκε με τη συγγραφή των σχολικών εγχειριδίων. Επομένως, θα διαπιστώσουμε, όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, πως συμπεριλαμβάνονται και τίτλοι που απευθύνονται στο ενήλικο κοινό αλλά θεωρήθηκε από την εκπαιδευτική ομάδα πως μπορούν να συμβάλλουν στη διαπαιδαγώγηση των μαθητών.

Η καταγραφή των μεταφρασμένων τίτλων στην παρούσα διδακτορική διατριβή θα παρουσιαστεί υπό τη μορφή πινάκων για διευκόλυνση στην ανάγνωση και δεν αφορά μεμονωμένη αναφορά τίτλων μιας μόνο ξένης γλώσσας και προέλευσης, γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία των Ξένων Γλωσσών γενικότερα στη συμβολή στη Διδακτική και στη διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς. Παρόλο που αρχικά είχε επιλεγεί να ακολουθηθεί η βιβλιογραφική παρουσίαση των τίτλων, όπως αυτά καταγράφονται στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια, επιλέχτηκε στην πορεία να ακολουθηθεί ένα ενιαίο σύστημα βιβλιογραφίας.

Οφείλουμε επίσης να τονίσουμε σε αυτό το σημείο πως σε πολλές περιπτώσεις, η χρονολογία ή άλλα στοιχεία δεν αναφέρονται στα πρωτότυπα σχολικά εγχειρίδια. Επιλέχτηκε να ακολουθηθεί η ίδια μορφή και στους πίνακες καταγραφής των ξενόγλωσσων βιβλίων καθώς δεν στοχεύουμε σε κρίση των επιλογών των εκπαιδευτικών των σχολικών εγχειριδίων του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (διόρθωση ή εμπλουτισμό) αλλά αντιθέτως ενδιαφερόμαστε για τη μελέτη και έρευνα των μεταφρασμένων τίτλων που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα στη διδασκαλία και μαρτυρούν τις ιδιαίτερες πτυχές της Λογοτεχνικής Μετάφρασης (που αφορά παιδιά και εφήβους) στην Ελλάδα.

Επίσης, στο πλαίσιο της μελέτης των σχολικών εγχειριδίων, είναι σημαντικό να τονίσουμε πως στην παρούσα διατριβή, όταν αναφερόμαστε στη Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία δεν στοχεύουμε μόνο στην καταγραφή ανίστοιχων βιβλίων, αλλά επιθυμούμε να ασχοληθούμε και με τη σφαιρική εικόνα του εν λόγω πεδίου. Αναφερόμαστε επομένως σε όλες τις πτυχές που την ολοκληρώνουν και την εμπλουτίζουν, όλες εκείνες που την πλαισιώνουν παιδαγωγικά και αγκαλιάζουν όλες τις διακλαδώσεις της.

Θα παρατηρήσουμε επομένως πως η μεταφρασμένη λογοτεχνία αποτελεί κεντρικό άξονα στον εκδοτικό και εκπαιδευτικό κόσμο στην Ελλάδα και καθόλη την ιστορική αναδρομή θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε την αλληλένδετη, αδελφική σχέση της Μετάφρασης με την Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία, καθώς δεν μπορεί να νοηθεί Εθνική Παιδική Λογοτεχνία χωρίς τη μεταφρασμένη της μορφή.

Συνειδητοποιώντας επίσης πως η ξενόγλωσση Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αποτελεί ένα ιδεολογικό και κοινωνικό εργαλείο, διαχειριστής του οποίου είναι ο/η εκάστοτε μεταφραστής/μεταφράστρια, ο/η οποίος/α ανάγεται συνεπώς σε κύριο πυλώνα της μεταφραστικής διαδικασίας, επιλέξαμε να αφιερώσουμε ένα κεφάλαιο της παρούσας διδακτορικής διατριβής στην παρουσίαση

και το σχολιασμό του προφίλ και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του/της μεταφραστή/στριας Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.

Ακολουθώντας την πορεία της έρευνας, θα παρουσιάσουμε επίσης το έντυπο υλικό προς εξέταση, θα οδηγηθούμε σε μια συγκριτική θεώρηση και μεταφραστικό σχολιασμό των βιβλίων προς εξέταση και θα παραθέσουμε γενικά συμπεράσματα που θα οδηγήσουν σε προβληματισμούς σχετικά με ζητήματα μεταφραστικής ισοδυναμίας που θα ζητήσουν πιθανές λύσεις.

Σε ό,τι αφορά τη συγκριτική θεώρηση των επιλεγμένων βιβλίων προς εξέταση, τα δυο γαλλικά έργα του Γάλλου συγγραφέα Alain Surget μελετώνται συγκριτικά σε πέντε επίπεδα, το Μορφοσυντακτικό, το Λεξιλογικό, το Σημασιολογικό, το Πραγματολογικό, το Υφολογικό. Σχολιάζονται αναλόγως στο πρώτο μέρος της παρούσας διδακτορικής διατριβής ακολουθώντας τις κατευθύνσεις και προσεγγίσεις των Μπατσαλιά/ Σελλά-Μάζη και Vinay /Dalbarnet. Η επιλογή των εν λόγω κατευθύνσεων εξυπηρετεί την ευρύτερη προβληματική της διατριβής και δικαιολογείται από την ιδιαίτερη υφή των λογοτεχνικών κειμένων προς εξέταση.

Παρόλο που οι προσεγγίσεις δεν είναι σύγχρονες, θεωρήθηκε πως παραμένουν εφαρμόσιμες και καλύπτουν πλήρως τις κατηγορίες ανάλυσης που στοχεύει η παρούσα έρευνα. Ειδικότερα, η προσέγγιση Vinay/Dalbarnet της δεκαετίας του '50 με το έργο τους «*Stylistique comparée du français et de l'anglais*» και η γλωσσολογική πηγή των στρατηγικών και τεχνικών που προτείνουν εστιάζει στη διερεύνηση των λογοτεχνικών κειμένων από τις/τους μεταφράστριες/ές και αξιολογεί το περιγραφικό, συγκινησιακό και διανοητικό περιεχόμενο των μεταφραστικών μονάδων καθώς και την υφολογική διάσταση.

Η σημασία της εργασίας τους ολοκληρώνει επίσης τη θεματική διπολικότητα της παρούσας διδακτορικής διατριβής, η οποία στοχεύει στο αγκάλιασμα της παλαιότερης, εφαρμόσιμης γνώσης για την εξαγωγή συμπερασμάτων που θα οδηγήσουν στην ανάγκη της νέας τεχνολογικής οπτικής και επίλυσης προβλημάτων ισοδυναμίας που θα προκύψουν από τη συγκριτική μελέτη.

Σε ό,τι αφορά στη μελέτη των πολιτισμικών στοιχείων στη μετάφραση, το οποίο αφορά και τη δική μας έρευνα και συγκριτική μελέτη, οφείλουμε να αναφέρουμε την κοινωνιο-γνωσιακή προσέγγιση του van Dijk, του πατέρα της μικροδομής και εμπνευστή της μακροδομής. Στις μεταφραστικές σπουδές παρατηρούμε τις δυο αυτές κύριες δομικές διαστάσεις των κειμένων, την κειμενική

μικροδομή και τη μακροδομή να αποτελούν σημαντικούς πλώνες στην ανάλυση των κειμένων.

Πιο συγκεκριμένα, οι μικροδομικές προσεγγίσεις εστιάζουν κυρίως στο λεξιλογικό επίπεδο του κειμένου που εξετάζεται κάθε φορά και αφορούν πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που εντοπίζονται με τη μορφή λέξεων, εκφράσεων, συντακτικών δομών και άλλων υφολογικών στοιχείων, έκτασης μικρότερης μιας πρότασης. Αναφερόμαστε σε ουσιαστικά, κύρια ονόματα, τίτλους, παροιμίες, ιδιωματισμούς, μεταφορές κ.α.

Από την άλλη όχθη, η μακροδομή στη μετάφραση αφορά στο κείμενο ως σύνολο και αποτελεί μια οπτική που δεν καλύπτεται από τη μικροδομή. Επεκτείνεται στην ολότητα του κειμένου προς εξέταση και περιλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία που αφορούν το κειμενικό είδος αλλά και την ιδεολογία, τις ηθικές και πολιτισμικές συμβάσεις.

Σύμφωνα με τον ίδιο τον van Dijk «Macrostructures are higher-level semantic or conceptual structures that organize the ‘local’ microstructures of discourse, interaction, and their cognitive processing. They are distinguished from other global structures of a more schematic nature, which we call superstructures. These are, so to speak, the global ‘form’ of the macrostructural ‘content’»⁴.

Μια σημαντική έννοια είναι και η λεγόμενη υπερδομή: «Overall meanings, i.e. topics or macrostructures, may be organized by conventional schemata (superstructures), such as those that define as an argument, a conversation or a news report. As is the case for all formal structures, schematic structures are not directly controlled by ideological variation. A reactionary and a progressive story are both stories and should both feature specific narrative categories to be a story in the first place»⁵.

Επίσης, οφείλουμε να τονίσουμε πως παρόλο που αναγνωρίζουμε την αλληλοσυμπληρώμενη σχέση της μακροδομής, μικροδομής και υπερδομής καθώς και τη σημασία τους στη μελέτη των πολιτισμικών παραμέτρων των κειμένων, η

⁴VAN DIJK, T. A. 1980, *Macrostructures, An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers Hillsdale, New Jersey, 5. <http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20Macrostructures.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.10.2018).

⁵VAN DIJK, T. A. *Discourse Analysis as Ideology Analysis*, 28. <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20analysis%20as%20ideology%20analysis.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.10.2018).

συγκριτική μελέτη της παρούσας έρευνας οδηγεί σε προβληματισμούς που αφορούν μόνο στη μικροδομή των κειμένων, γεγονός που δικαιολογεί και τη μεγαλύτερη χρήση του όρου σε σχέση με τη μακροδομή και την υπερδομή.

Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να σημειώσουμε επιπρόσθετα πως η επιλεγμένη προσέγγιση Vinay/Dalbert συνδέεται άμεσα με τις μικροδομικές προσεγγίσεις καθώς αποτελεί τη βάση για όλα τα μοντέλα μεταφραστικών στρατηγικών μετά το 1958 και ειδικότερα για το μοντέλο του Peter Newmark το 1988 που αφορά περιπτώσεις πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων υλικού πολιτισμού, με τις δώδεκα μεταφραστικές του τεχνικές στη μετάφραση πολιτισμικών στοιχείων, κάποιες από τις οποίες αποτελούν αλληλοεπικαλύψεις των τεχνικών των Vinay/Dalbert⁶. Θεωρήθηκε επομένως πως η επιλογή των προσεγγίσεων καλύπτουν τις ανάγκες και τους σκοπούς της παρούσας έρευνας και από αυτή την οπτική θα χρησιμοποιηθούν.

Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει το δεύτερο μέρος της διατριβής. Στην προσπάθειά μας να παρουσιάσουμε τη θέση και εξέλιξη της μεταφραστικής πραγματικότητας μέσα στο νέο τεχνολογικό περιβάλλον, αλλά και επιθυμώντας παράλληλα να ερευνήσουμε μια πιθανή λύση ή πρόταση αντιμετώπισης των προβληματισμών που θα προκύψουν από τη συγκριτική μελέτη των δυο έργων του Alain Surget, θα παραθέσουμε τις σύγχρονες διαδικτυακές τάσεις που επηρεάζουν τα πεδία προς εξέταση.

Επιπρόσθετα, θα ασχοληθούμε ειδικότερα με τον τομέα των Νέων Τεχνολογιών, της Επαυξημένης Πραγματικότητας και τις βασικές της έννοιες. Η Επαυξημένη Πραγματικότητα ως διαδραστικό μέσο είναι μια σχετικά νέα τεχνολογία και η επεξεργασία όλων των πτυχών της δεν έχει εξεταστεί ακόμα εκτενώς. Αυτό σημαίνει ότι οι σημερινές εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας δεν αποτελούν την πλήρη εικόνα των δυνατοτήτων που θα αναπτυχθούν στο μέλλον καθώς ορισμένες πτυχές της μπορούν να αναδειχτούν μόνο ακολουθώντας τις νέες μελλοντικές εξελίξεις σε εξοπλισμό.

Κρατώντας αυτούς τους συλλογισμούς στο νου, στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε ευρείες κατηγορίες εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας και

⁶ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε. ΛΟΥΠΑΚΗ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 3, Η Πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης, Εκδόσεις Κάλιπος, 22. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3903/1/06_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

θα εστιάσουμε στις εφαρμογές στη Μετάφραση στηριζόμενοι και στις εξελίξεις της Μηχανικής/ Αυτόματης Μετάφρασης και της Τεχνητής Νοημοσύνης. Θα προσπαθήσουμε να αποτυπώσουμε επίσης τις ιδιαιτερότητες της Λογοτεχνικής Μετάφρασης και ειδικότερα της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας υπό το πρίσμα μιας νέας τεχνολογικής σκοπιάς.

Πιο συγκεκριμένα, η Επαυξημένη Πραγματικότητα θα αποτελέσει το μέσο απόδειξης της λειτουργικότητας της νέας μεταφραστικής ιδέας που προτείνεται και αναλύεται στο Δεύτερο Μέρος, όπου και θα προτείνουμε μια νέα πρόταση μεταφραστικής ισοδυναμίας που θεωρούμε πως μπορεί να δώσει μια νέα οπτική στις μεταφραστικές τάσεις, προκύπτει από τη συγκριτική μελέτη των επιλεγμένων βιβλίων και εμπλέκει τα πεδία της Λογοτεχνικής Μετάφρασης αλλά και της Επαυξημένης Πραγματικότητας. Αφού παρατεθεί η Μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, θα σχολιαστεί η βέλτιστη επιλογή συστήματος, οι διδακτικο-παιδαγωγικές/τεχνολογικές προεκτάσεις, η επιλογή του υλικού που επιλέχθηκε, ο τρόπος σύνθεσής του καθώς και η δυνατότητα Διδακτικής της νέας πρότασης και οι μελλοντικές προοπτικές.

Όπως γίνεται κατανοητό, η επιλογή του εργαλείου (πλατφόρμα Aurasma/HP Reveal) στην παρούσα διατριβή δεν θα μπορούσε να αποκλείσει τη λειτουργικότητα και άλλων εργαλείων, όμως η έκταση της διατριβής δε μας επιτρέπει να δοκιμάσουμε όλες τις υπάρχουσες επιλογές που υπάρχουν, σε όλα τα επιστημονικά πεδία. Θεωρούμε πως η εν λόγω έρευνα αποτελεί μια υπόθεση εργασίας και γίνεται σαφές πως η στόχευση της διδακτορικής διατριβής δε θα μπορούσε να είναι η ενδεδειγμένη προσέγγιση των τεχνολογικών εργαλείων όλων των πεδίων, αφού κάτι τέτοιο θα απαιτούσε μια έρευνα που υπερβαίνει τα όρια μιας διδακτορικής διατριβής.

Άλλωστε όπως θα σχολιάσουμε και στο Δεύτερο μέρος, δεν υπάρχει προσφερόμενη εφαρμογή Λογοτεχνικής Μετάφρασης ΕπΠ γενικώς, με βάση την έρευνά μας, αλλά ούτε και κάποια άλλη έτοιμη εφαρμογή στο αντικείμενο της Μετάφρασης, που να μπορέσει να εξυπηρετήσει το σκοπό που μας ενδιαφέρει και το αντικείμενο το οποίο ερευνούμε.

Προς αυτή την κατεύθυνση, θα παρουσιάσουμε εν συντομία μια μεγάλη γκάμα εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας πολλών πεδίων και θα εξετάσουμε και την ύπαρξη εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας ειδικότερα στον τομέα της Μετάφρασης. Τα συμπεράσματα της έρευνάς μας θα οδηγήσουν στην εφαρμογή της ιδέας σε ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο εργαλείο Επαυξημένης Πραγματικότητας, που καταδεικνύει τη λειτουργικότητα, προσφέροντας παράλληλα μια άλλη διάσταση,

η οποία πηγαινει ακόμη μακρύτερα και από το πλαίσιο μιας απλής υπόθεσης εργασίας.

Στην παρούσα διδακτορική διατριβή, η διαδικασία υλοποίησης του νέου μεταφραστικού εγχειρήματος Επαυξημένης Πραγματικότητας που θα παρουσιαστεί, θα ξεκινήσει με το στάδιο καθορισμού των προδιαγραφών και την κατάρτιση του Προγράμματος του Έργου (Project Planning). Αυτό το στάδιο περιλαμβάνει τους στόχους και τις απαιτήσεις του έργου, καθώς και το χρονοδιάγραμμα των φάσεων. Στην εν λόγω περίπτωση, η νέα μεταφραστική πρόταση αφορά μεταφραστική εφαρμογή με εγκυκλοπαιδικές και επεξηγηματικές προεκτάσεις.

Η περιγραφή του πρώτου σταδίου της διαδικασίας υλοποίησής της αναφέρεται στο εικονογραφημένο σενάριο Storyboard, το οποίο αποτελεί ένα λεπτομερές πλάνο κάθε οθόνης και αντικειμένου της περιγραφής. Οφείλαμε να λάβουμε υπόψη μας τις ιδιαίτερες ανάγκες δημιουργίας μιας δραστηριότητας Επαυξημένης Πραγματικότητας που να είναι εύχρηστη, κατανοητή και διαχειρίσιμη από τους χρήστες. Ως χρήστες θεωρήθηκαν οι συγγραφείς, μεταφραστές, εκδότες και αναγνώστες των διαδραστικών μεταφρασμένων και πρωτότυπων λογοτεχνικών βιβλίων.

Προς αυτή την κατεύθυνση και θέλοντας να αποδείξουμε τη λειτουργικότητα της νέας οπτικοακουστικής διάδρασης της Επαυξημένης Πραγματικότητας με τη Μετάφραση, επιλέξαμε, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, να χρησιμοποιήσουμε την πλατφόρμα εικονικής πραγματικότητας Aurasma ή τελευταίως μετονομαζόμενη HP Reveal, η οποία αποτελεί ένα διαδικτυακό εργαλείο/τόπο που χρησιμοποιεί τεχνολογία αναγνώρισης εικόνων και συσκευές διαμεσολαβητές (κινητά νέας τεχνολογίας, tablet). Η διεπαφή, στην οποία στηρίζεται το εν λόγω εγχείρημα, υφίσταται μεταξύ χρήστη, εφαρμογής Επαυξημένης Πραγματικότητας και πραγματικού κόσμου.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση επίσης, η επικοινωνία αφορά εμπειρία με συμμετέχοντες περισσότερους από ένα χρήστη καθώς κατά μία έννοια, οποιαδήποτε εφαρμογή Επαυξημένης Πραγματικότητας που λαμβάνει χώρα σε ένα μέρος όπου βρίσκονται και άλλοι άνθρωποι αποτελεί εμπειρία που την βιώνουν πολλά άτομα ταυτόχρονα, με τη διαφορά ότι οι υπόλοιποι άνθρωποι πέρα από το χρήστη της εφαρμογής Επαυξημένης Πραγματικότητας αλληλεπιδρούν μόνο με τον πραγματικό κόσμο.

Σε ότι αφορά την οπτική προβολή, το «παράθυρο θέασης» του πραγματικού κόσμου, χρησιμοποιήθηκε το πιο διαδεδομένο είδος οθόνης για εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας λόγω της ευρείας υιοθέτησης των smartphones (όπως το iPhone και Android τηλέφωνα) και tablets (όπως το iPad και παρόμοιες συσκευές). Άλλωστε ήταν επιθυμητό να γίνει μια προσπάθεια, η οποία να απευθύνεται σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού καθώς όλοι/όλες στη σημερινή εποχή φέρουν αισθητήρες, επεξεργαστές και οθόνη ως μέρος των συσκευών στην τσέπη ή στην τσάντα τους σε τακτική, αν όχι καθημερινή, βάση.

Παρόλο που οι εν λόγω συσκευές Επαυξημένης Πραγματικότητας είναι πιο περιορισμένες σε ορισμένα χαρακτηριστικά που αφορούν τον επεξεργαστή, τη μνήμη, το μέγεθος της οθόνης και την επιτάχυνση γραφικών, η φορητότητα και η ευκολία χρήσης τους αποτέλεσαν πρωταρχικούς παράγοντες στην επιλογή της κατάλληλης μεταφραστικής πρότασης.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Το πρώτο μέρος της διατριβής θα ανοίξει την αυλαία του κάνοντας μια μικρή θεωρητική εισαγωγή η οποία θα εστιάσει στα νευραλγικά πεδία της Μετάφρασης και Διερμηνείας. Ξετυλίγοντας το νήμα της εν λόγω γνωριμίας με τις δυο πτυχές του ίδιου νομίσματος, της Μετάφρασης και Διερμηνείας, συνειδητοποιούμε το εύρος της αλληλοσύνδεσης και ανεξαρτησίας που συνάμα παρουσιάζουν. Βέβαια, μια τέτοια μαρτυρία συνεπάγεται μια πορεία χρόνων και μια στενή σχέση από την αρχαιότητα.

Στην πραγματικότητα, η δύναμή τους βρίσκεται στις μυστικές τους διασυνδέσεις και τη σωστή διαχείριση των κοινών και διαφορετικών τους σημείων. Σίγουρα δεν διέπονται από ίδιες λειτουργίες, όμως θα θεωρήσουμε τεράστιο λάθος να αποκόψουμε τη μια από την άλλη, την ίδια στιγμή που μπορεί να βρεθεί ένα σημείο χρυσής τομής, ένα σημείο επικοινωνίας και αλληλοπροσφοράς. Τα υπόλοιπα εναπόκεινται στον ίδιο τον ενδιαφερόμενο/η πώς θα τα μεταχειριστεί-και κυρίως πώς επιθυμεί να τα διαχειριστεί.

Πράγματι, μια έλλειψη που παρατηρείται στον ελλαδικό χώρο, είναι η συχνή αποκοπή των δυο πτυχών, ήδη από την ακαδημαϊκή διδασκαλία των εν λόγω αντικειμένων. Ας αναφερθούμε ακόμη στην απουσία ενημέρωσης στα προπτυχιακά χρόνια, πόσο μάλλον στο μαθησιακό περιβάλλον της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Φαινομενικά, η Μετάφραση και η Διερμηνεία παρουσιάζονται να περπατούν πλάϊ πλάϊ, η αλήθεια όμως μαρτυρά μια τρομερή υποβάθμιση της δεύτερης σε ό,τι αφορά τη διδασκαλία και ευρεία αναγνώρισή της.

Ας αρχίσουμε όμως από την αρχή και ας τις γνωρίσουμε κάθε μια ξεχωριστά.

Ας δώσουμε στην κάθε μια την αξία και το χώρο που της ανήκει.

Ας τις σεβαστούμε, για να μας αποδώσουν κι εκείνες ώριμους καρπούς.

Πήλινη πινακίδα σφηνοειδούς γραφής,
Μεσοποταμία.

Σύμφωνα με τη Γραφική αφήγηση και την ιστορία της κατασκευής του Πύργου της Βαβέλ στη Μεσοποταμία, ο Θεός δημιούργησε για πρώτη φορά τις συνθήκες αναγκαιότητας ύπαρξης διερμηνέων. Όταν «σύγχυσε τη γλώσσα τους ώστε να μην καταλαβαίνουν ο ένας τη γλώσσα του άλλου» (Παλαιά Διαθήκη, Γένεση 11:7), οι εργάτες «έπαψαν να χτίζουν την πόλη» της Βαβέλ και διασκορπίστηκαν «σε όλη την επιφάνεια της γης» (Παλαιά Διαθήκη, Γένεση 11:8, 9).

Τα πρώτα δείγματα ιστορικής επιβεβαίωσης της ύπαρξης διερμηνέων στην Αρχαιότητα προέρχονται από κάποιες ιερογλυφικές επιγραφές στους τάφους των πριγκίπων της Ελεφαντίνης γύρω στο 3000 π.Χ. στην Αρχαία Αίγυπτο⁷ (η ανάγκη Διερμηνείας την εποχή εκείνη συνεπαγόταν με την επιδίωξη της επικοινωνίας των Αρχαίων Αιγυπτίων με τις φυλές με τις οποίες έρχονταν σε επαφή), από την αρχαία ελληνική γραμματεία κατά τη μεγάλη εκστρατεία του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην Ασία, καθώς επίσης υπάρχουν και μαρτυρίες κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, για διερμηνείς που διευκόλυναν την επικοινωνία των Ρωμαίων με τους κατεκτημένους λαούς.

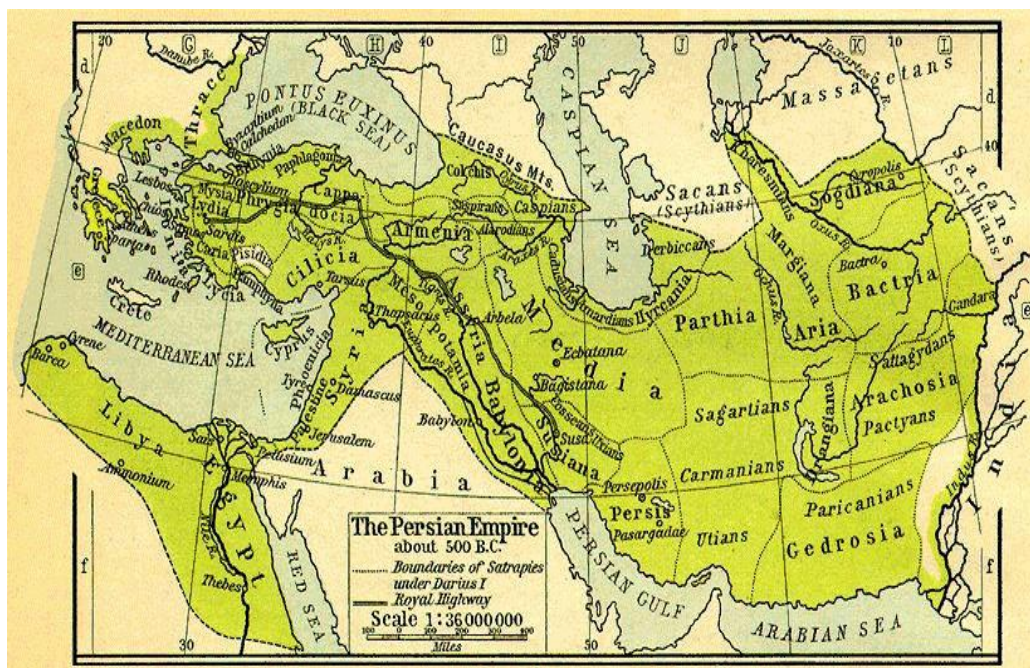
Πιο συγκεκριμένα, για την Αρχαία Ελλάδα και Ρώμη, η γνώση πολλών γλωσσών πέρα της δικής τους αποτελούσε έναν εξαιρετικής σημασίας παράγοντα για την επικοινωνία και διευθέτηση σημαντικών ζητημάτων με τους λαούς που κατακτούσαν. Σημαντική διαπίστωση αποτελεί το γεγονός πως οι Έλληνες αρχικά δεν

⁷ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι. Θ. 1971, «Οι αρχαίοι Έλληνες και οι ξένες γλώσσες», στο *Μελέτες και Άρθρα*, Θεσσαλονίκη, 3-18. Κατά την Kurz, I. 1985, "The Rock Tombs of the Princes of Elephantine", *Babel* 31.4, 213-218.

φαίνονται να εστιάζουν στην εκμάθηση άλλης γλώσσας πέραν της δικής τους, τουλάχιστον μέχρι και την Ελληνιστική Εποχή, καθώς, αποτελούσαν το πνευματικό κέντρο του τότε γνωστού κόσμου. Οι Επικούρειοι, εξάλλου, υποστήριζαν πως η ελληνική γλώσσα αποτελούσε το μοναδικό τρόπο έκφρασης των νοημάτων της ανθρώπινης νόησης.

Συνήθως δούλοι, φυλακισμένοι και δίγλωσσοι αναλάμβαναν τα χρέη των διερμηνέων έτσι ώστε να διευκολύνουν τους ευγενείς. Άλλωστε ήταν συχνοί οι γάμοι ανάμεσα σε άτομα διαφορετικής εθνότητας. Ιδιαίτερα στην Εγγύς Ανατολή, ο γάμος αποτελούσε συνήθως μια τακτική εδραίωσης συμφωνιών, που αφορούσαν κράτη διαφορετικής γλώσσας. Στις εν λόγω περιπτώσεις, η γυναίκα ξενιτευόταν και μεγάλωνε τα παιδιά της μόνη της ή με τη βοήθεια κάποιας παιδαγωγού, συνήθως ξένης προέλευσης. Τα παιδιά, που ανατρέφονταν με τον τρόπο αυτό, κατέληγαν να χρησιμοποιούν δύο γλώσσες κατά την επικοινωνία τους με τους άλλους (διγλωσσία) και πολλές φορές μάλιστα μεγάλωναν με ξενόφερτες ιστορίες και όχι με τους ελληνικούς μύθους.

Άλλωστε, ήδη από την Εποχή του Χαλκού, πραγματοποιούνταν πολύ μακρινά ταξίδια, τα οποία έφερναν στις αυλές των βασιλιάδων φημισμένους αοιδούς, δημιουργούς ή θεραπευτές, οι οποίοι θεωρούνταν «εντεταλμένοι των Θεών» και οι οποίοι επιδίωκαν να εκμεταλλευτούν την πρόσκληση του βασιλιά για να εδραιώσουν τη φήμη τους. Επιπρόσθετα, αποτελούσε πάγια τακτική στην ανατολική Μεσόγειο οι Έλληνες να προσλαμβάνονται ως μισθοφόροι στον ασσυριακό στρατό από την Αρχαϊκή ήδη Εποχή, γεγονός που προωθούσε την πολιτισμική ανταλλαγή και τις στενές επαφές των λαών.

Η διαρκής επαφή, λόγω κυρίως εμπορικών συναλλαγών ανάμεσα στους λαούς με διαφορετική γλώσσα οδήγησε και στην αναγκαιότητα ενός κοινού γλωσσικού μέσου επικοινωνίας ήδη από τη δεύτερη χιλιετία π.Χ.. Μόνιμες και ευρύτερες πολιτισμικές επιδράσεις καταγράφηκαν από την πρώτη χιλιετία και μετά, όπου και παρατηρήθηκαν οι πρώτοι σταθεροί εμπορικοί σταθμοί και σημειώθηκαν μόνιμες εγκαταστάσεις τεχνιτών και εμπόρων στις εμπλεκόμενες με το εμπόριο περιοχές.

Η πρώτη «lingua franca» μάλιστα, ταυτίστηκε με τα Ακκαδικά και στη συνέχεια τα Αραμαϊκά (πρώτη χιλιετία προ Χριστού). Την ίδια περίοδο, τα Φοινικικά αποτέλεσαν την περισσότερο διαδεδομένη γλώσσα στην περιοχή της Κιλικίας και της Καππαδοκίας (κυρίως από τον 9ο μέχρι τον 7ο αι. π.Χ.) ενώ η ελληνική γλώσσα χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως «lingua franca» περιορισμένης διάδοσης, στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου.

Επιδιώκοντας όμως να ρίξουμε λίγο περισσότερο φως στην πορεία της Διερμηνείας ανά τους αιώνες, οδηγούμαστε μπροστά στις τόσο ενδιαφέρουσες αφηγήσεις⁸ του Ηρόδοτου (γύρω στα μέσα του 5^{ου} αιώνα π.Χ.). Στο μεγαλόπνοο και τόσο πολύτιμο έργο του, καίρια θέση κατέχουν οι δημηγορίες, οι οποίες αποτελούν το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στο έργο του Ομήρου, του Ηροδότου και του Θουκυδίδη

⁸ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ, ΚΡΟΙΣΟΣ ΚΑΙ ΚΥΡΟΣ I 86-91, Η αιχμαλωσία του Κροίσου. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A113/349/2336,8916> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2017).

και μας ενημερώνουν για τον τρόπο που αντιλαμβανόταν ο Ηρόδοτος τις ξένες γλώσσες.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο Ηρόδοτος μη μπορώντας να υποθέτει πάντα τα λεγόμενα, αποδέχθηκε τη βοήθεια επαγγελματιών διερμηνέων ή και, ακόμη, μισθοφόρων, που βρίσκονταν στην περιοχή και προέρχονταν από την Ελλάδα, καθώς και απλών ανθρώπων, οι οποίοι βρίσκονταν μακριά από την πατρίδα τους και είχαν μάθει στο μεταξύ κάποια από τις γλώσσες των χωρών προορισμού του Ηρόδοτου.

Με τον τρόπο αυτό προέκυψε ο μακρύς κατάλογος των δημηγοριών, που περιέχονται στα βιβλία των Ιστοριών του Ηροδότου και κυρίως στο Α' και στο Ε' βιβλίο. Οι εν λόγω δημηγορίες καταδεικνύουν πράγματι την ικανότητα του συγγραφέα να αξιοποιήσει το σημαντικό έργο των διερμηνέων της εποχής εκείνης, παρακάμπτοντας τις πολλές δυσκολίες στην καταγραφή αλλόγλωσσων δημηγοριών και να τις παρουσιάσει, όχι μόνο ως ιστορικός αλλά και ως λογοτέχνης.

Επίσης, κατά τη διάρκεια του παρελθόντος, παρατηρήθηκε η εκτενής χρήση της Διερμηνείας για τη διάδοση των θρησκειών (μεταδίδοντας το λόγο του εκάστοτε Θεού), για την κατάκτηση νέων πολιτισμών (αποικίες, ανακάλυψη Νέου Κόσμου από Χριστόφορο Κολόμβο, κατάκτηση του Καναδά και άλλων περιοχών της Βόρειας Αμερικής από τους Γάλλους και πολλές άλλες περιπτώσεις) και για κάλυψη νομικών και δικαστικών αναγκών (Ταυτόχρονη Διερμηνεία στη δίκη της Νυρεμβέργης με διερμηνείς διαφορετικών κοινωνικών τάξεων, φυλής και καταγωγής, δίκη τον Απρίλιο του 1961 στο Ισραήλ του Αδόλφου Άιχμαν, του γερμανού ναζιστή αξιωματικού και εγκληματία πολέμου).

Το επάγγελμα του διερμηνέα έχαιρε μεγάλου κύρους και κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Οι αναφορές τους ονομάζουν «δραγουμάνους». Πολλά ήταν και τα σημαντικά αξιώματα που τους αποδίδονταν από την Υψηλή Πύλη (Μεγάλος ή Ειδικός Διερμηνέας). Πρώτος Έλληνας Διερμηνέας της Πύλης ή Μέγας Διερμηνέας θεωρείται ο Παναγιώτης Νικουσίος (1661-1673), έχοντας διατελέσει στο παρελθόν διερμηνέας για την πρεσβεία της Γερμανικής Αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη. Τον Νικουσιο ακολούθησαν ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος και πολλοί άλλοι.

Παρατηρούμε επομένως πως ο ρόλος κάποιας ή κάποιων κοινά αποδεκτά γλωσσών επικοινωνίας αποτελεί πάντοτε έναν νευραλγικό παράγοντα στην επικοινωνία των διαφορετικών λαών και πολιτισμών. Για παράδειγμα, ας μην ξεχνάμε το ρόλο της λατινικής γλώσσας ως «lingua franca» στον ευρωπαϊκό χώρο

μέχρι την Αναγέννηση, γεγονός που οδήγησε στην αναγκαιότητα ύπαρξης διερμηνέων που γνώριζαν καλά την εν λόγω γλώσσα, και την αμφισβήτησή της με την εμφάνιση της τυπογραφίας και των εθνικών γλωσσών.

Επίσης, ας σημειώσουμε πως από το 17^ο αιώνα η γαλλική γλώσσα αποτελεί τη γλώσσα της διπλωματίας στην Ευρώπη, αλλά και τη γλώσσα που χρησιμοποιούνταν στις αυλές των Ευρωπαίων βασιλέων και πριγκίπων. Από τη δεκαετία του '70, αποτελεί τη βασική γλώσσα των διεθνών οργανισμών που ιδρύονται στην ευρωπαϊκή ύπαιθρο ενώ παράλληλα αρχίζει να νιώθει τον ανταγωνισμό της αγγλικής στα πεδία του διεθνούς εμπορίου και των θετικών επιστημών.

Η κατάσταση αλλάζει με την ένταξη του Ηνωμένου Βασιλείου και των Σκανδιναβικών Χωρών στην ΕΟΚ και επιβεβαιώνεται με την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση των χωρών των τριών τελευταίων διευρύνσεων. Στο σύγχρονο κόσμο, παρατηρούμε την αγγλική αρχικά να έχει επικρατήσει στις συναλλαγές κυρίως στην Ευρώπη και μαζί με τη γαλλική και τη γερμανική ακολούθως, θεωρούνται γλώσσες εργασίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της Ε.Ε. Επιπρόσθετα παραθέτουμε την άποψη της καθηγήτριας του ΕΚΠΑ, Σελλά Ε.:

«Στο πλαίσιο της Ε.Ε., επικρατούν δύο εκ διαμέτρου αντίθετες αλλά αλληλοτροφοδοτούμενες τάσεις, οι ίδιες που επικρατούν σε οποιαδήποτε πολύγλωσση κοινότητα: πρώτον, ένα είδος πολιτισμικής «παγκοσμιοποίησης», που σε θέματα γλώσσας εκδηλώνεται μέσω της προσπάθειας επιβολής ενός μικρού αριθμού «μεγάλων/ισχυρών» γλωσσών, και δεύτερον, η επιθυμία, η οποία ούτως ή άλλως υπάρχει αλλά και τροφοδοτείται από την τάση της παγκοσμιοποίησης, να διατηρήσει και να υπερασπιστεί κανείς το δικό του πολιτισμό και τη δική του γλώσσα (Edwards 1995, 53)».

(Σελλά, 1996, 225-236)

Βέβαια, δεν πρέπει να παραλείψουμε να τονίζουμε και τη σημασία γλωσσών όπως η κινέζικη (μανδαρινική) και η ισπανική, οι οποίες ομιλούνται από τους περισσότερους ανθρώπους παγκοσμίως⁹. Δεν μας παραξενεύει επίσης το γεγονός πως

⁹ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Πύλη: η γλώσσα*.

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8D%CE%BB%CE%B7:%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2017).

οι επίσημες γλώσσες του ΟΗΕ τις περιλαμβάνουν ήδη στους κόλπους τους (αγγλικά, αραβικά, γαλλικά, ισπανικά, κινέζικα και ρωσικά).

Στην πραγματικότητα αποτελεί κοινό μυστικό πως η Διερμηνεία διαθέτει τρομερά βαθιές ιστορικές ρίζες. Δυστυχώς όμως, λόγω της προφορικής της υπόστασης και της έλλειψης τρόπου καταγραφής της κατά το παρελθόν, δεν διατίθενται ακριβή στοιχεία για την πρώτη εμφάνισή της. Είναι εμφανές όμως, πως η ύπαρξή της είναι άρρηκτα συνυφασμένη με την ύπαρξη του ίδιου του ανθρώπου και ειδικότερα με την επιθυμία του να επικοινωνήσει με τον περίγυρό του.

Στη συνέχεια, οδηγούμαστε στη Μετάφραση, την απόλαυση της γραπτής καταγραφής του λόγου που ταξιδεύει στο χρόνο και το χώρο, εκείνου που αντηχεί την ιστορικότητα της ίδιας της γλώσσας. Μια Μετάφραση, η οποία για πρώτη φορά εμφανίστηκε κατά τη ρωμαϊκή περίοδο. Κάλυπτε στην πραγματικότητα ένα ευρύ φάσμα εννοιών: από τη Μεταγλώττιση μέχρι και την Παράφραση. Τον 3ο αι. π.Χ., πιο συγκεκριμένα, όπου και εδραιώνεται στον ευρύτερο χώρο της Μεσογείου η ελληνική γλώσσα ως *lingua franca*, εμφανίζονται και οι πρώτες μεταφράσεις στα ελληνικά από ανατολικούς λαούς.

Γεγονός πάντως είναι ότι με τους Ρωμαίους μεταφέρθηκε η παιδεία και η γλωσσική καλλιέργεια του ελληνικού κόσμου στη Ρώμη και στην αυτοκρατορία ενώ μέσω των μεταφράσεων ιδρύθηκε μια ολόκληρη νέα γραμματεία, η οποία επέτρεψε πειραματισμούς στο διαγλωσσικό πεδίο.¹⁰ Άλλωστε, η Μετάφραση για τους Ρωμαίους είτε επικεντρωνόταν στην πιστή διατήρηση όσο το δυνατόν περισσότερων στοιχείων από το ελληνικό πρωτότυπο (εξελληνιστική τάση) είτε στηριζόταν στην εξεύρεση ή επινόηση λατινικών αντιστοιχιών σε όλα τα επίπεδα (εκλατινιστική τάση). Τα πρώτα δείγματα «διαγλωσσικής» μετάφρασης στον χώρο της ρωμαϊκής λογοτεχνίας εμφανίζονται γύρω στο 250 π.Χ., με την εμφάνιση του Λίβιου Ανδρόνικου (+ 290-; π.Χ.), Ελληνορωμαίου ποιητή και πρώτου διδάξαντα την εκλατινιστική τάση¹¹.

Η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, η οποία αποτέλεσε και τη σημαντικότερη βιβλιοθήκη της αρχαιότητας, φιλοξένησε τις μεταφράσεις όλων των εν λόγω σημαντικών μεταφρασμένων κειμένων προς τα ελληνικά. Παράλληλα όμως,

¹⁰ΚΑΖΑΖΗΣ, Ι. Ν. 1985, Από την πρόωπη μεταφραστική πράξη των Ρωμαίων: Livius Andronicus, Quintus Ennius, Caecilius Statius, *Φιλολογός* 42, 294-295.

¹¹ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, *Η μετάφραση κατά τη ρωμαϊκή περίοδο*. http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/handbook_crosslingual/page_001.html (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.7.2018).

παρατηρείται μεταφραστική δραστηριότητα και σε διαφορετικά μέρη του παγκόσμιου στερεώματος, όπως στη Βαγδάτη, στο Τολέδο ή ακόμη και στην Κίνα, όπου, από το 2ο έως το 12ο αι. μ. Χ. βουδιστές μοναχοί μετέφραζαν τα ιερά θρησκευτικά κείμενά τους από την σανσκριτική στην κινέζικη γλώσσα. Οι μεταφράσεις που παρατηρήθηκαν κατά τον 12^ο αιώνα ήταν τόσες, που δικαίως ανακηρύχτηκε και αιώνας της Μετάφρασης.

Η Μετάφραση του παρελθόντος χαρακτηρίζεται εκείνη την εποχή ακόμη από εργαλεία-βοηθήματα. Φυσικά η Τεχνολογία ακόμη δεν υπήρχε ούτε ως σύλληψη, εξαιρετικής σημασίας όμως αποτελεί η απόδειξη ύπαρξης και χρήσης γλωσσαρίων (Συρία, 2.300 π.Χ.), και χειρόγραφων που θυμίζουν λεξικά (Κίνα). Από τα τέλη ιδίως του 1ου αι. π.Χ., αρχίζουν επίσης να εμφανίζονται ακόμα και τα πρώτα θεωρητικά μεταφραστικά διλήμματα, τα οποία θα απασχολήσουν έντονα τους μεταγενέστερους μεταφραστές και μεταφρασεολόγους («Πιστή» και «Ελεύθερη» Μετάφραση).¹²

Ο συγκεκριμένος διαχωρισμός τίθεται για πρώτη φορά από τον Κικέρωνα (106-43 π.Χ.), ο οποίος θεωρείται ο εισηγητής της Μεταφραστικής Θεωρίας στη Δύση, καθώς συζήτησε θέματα που σχετίζονται με τη μεταφραστική διαδικασία και πρότεινε δημιουργικούς τρόπους εφαρμογής της. Στο Βυζάντιο, δεν υπήρξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μετάφραση ξένων έργων στην ελληνική γλώσσα, παρά μόνον κατά τα τελευταία χρόνια της αυτοκρατορίας. Αντίθετα, οι ξένοι γείτονές τους επιδόθηκαν συστηματικά σε μεταφράσεις ελληνικών κειμένων.

Ο πρώτος σημαντικός σταθμός στην ιστορία της Μετάφρασης στον λατινικό Μεσαίωνα τοποθετείται τον 4ο μεταχριστιανικό αιώνα, με το μεταφραστικό έργο του Ιερώνυμου από τη Στριδώνα της Δαλματίας (περ. 347-419/20) και τη μετάφραση της Βίβλου, που ονομάστηκε αργότερα (μετά τον 16ο αιώνα) «Vulgata» και επικράτησε έναντι των παλαιότερων λατινικών μεταφράσεων (γνωστή ως «Vetus Latina» ή «Itala»)¹³.

Στο τέλος του 12ου και αρχές του 13ου αιώνα στο επίκεντρο της μεταφραστικής παραγωγής βρίσκεται ο Αριστοτέλης, ο οποίος μεταφράζεται στα λατινικά κυρίως από τους Άραβες του Τολέδο της Ισπανίας, όπου υπήρχε σημαντική σχολή μεταφραστών. Ο «Αραβισμός» λοιπόν της ακμής του Μεσαίωνα συμβαδίζει με

¹²BROCK, S. 1979, Aspects of Translation Technique in Antiquity, *GRBS* 20, 69, και Bassnett, S. 1991, *Translation Studies*, Routledge: Λονδίνο & Ν.Υ., 44.

¹³ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, *Η μετάφραση στη Δύση*. http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/handbook_crosslingual/page_003.html (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.7.2018).

τον «Αριστοτελισμό». Με αυτόν τον τρόπο ο Αριστοτέλης μετατράπηκε στο «Φιλόσοφο» της Δύσης.

Στα ώριμα χρόνια της Αναγέννησης, παρατηρείται ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον για την κλασική αρχαιότητα και δίνεται έμφαση σε ζωντανές ευρωπαϊκές γλώσσες, όπως η γαλλική, η αγγλική, η γερμανική, η ιταλική και η ισπανική. Η Μετάφραση, γενικότερα, η οποία επηρεάστηκε και από την ανακάλυψη της Τυπογραφίας, έθεσε πιο γερές βάσεις ανάμεσα στους μέχρι τότε αλληλοσπαραζόμενους πολιτισμούς.

Οι πρώτες θεωρητικές αντιλήψεις για τη Μετάφραση διατυπωμένες από έλληνα εμφανίζονται στον πρόλογο μιας μετάφρασης του «Περί παιδων αγωγής» του Πλουτάρχου από τον Νικόλαο Σοφιανό (1544), αν και η πρώτη ολοκληρωμένη πραγματεία είναι του Δημητρίου Καταρτζή στον πρόλογο της μετάφρασης του έργου του Réal de Curban, *La science du gouvernement* (1784)¹⁴, χρονολογία που, κατά τον Κουτσιβίτη, «μπορεί να θεωρηθεί το γενέθλιο έτος της Μεταφρασιολογίας στη νεότερη Ελλάδα».

Επομένως ως γνωστικό αντικείμενο, η Μετάφραση εμφανίζεται στις αρχές της δεκαετίας του '50 και θεωρείται κομμάτι διαφορετικών επιστημών (της Γλωσσολογίας ή των ξενόγλωσσων Φιλολογιών, κυρίως). Σταδιακά, από τη δεκαετία του '70 στο εξωτερικό και τη δεκαετία του '80 στην Ελλάδα παρατηρείται μια πρώτη προσπάθεια δημιουργίας και λειτουργίας τμημάτων Μεταφραστικών Σπουδών. Πλέον, η Ιστορία, η Θεωρία, η Πρακτική, οι Τεχνικές και οι Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις της Μετάφρασης, καθώς και μια σειρά άλλων γνωστικών αντικειμένων όπως το δίκαιο και η οικονομία αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο Εκπαίδευσης των μεταφραστών.

Κατά τον εικοστό αιώνα, η ανάπτυξη πληθώρας επιστημών (Γλωσσολογία, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία κ.α.) οδήγησε σε τεκμηριωμένες μελέτες που εκθειάζουν τη σημασία της Γλώσσας ως κώδικα επικοινωνίας, φορέα πολιτισμού και εξελισσόμενου ζωντανού οργανισμού. Είναι σαφές λοιπόν πως τον αιώνα αυτό έχουμε μια αλματώδη πρόοδο που εντάσσει τη Μετάφραση σε πιο επιστημονικά πλαίσια.

Απαραίτητη αναφορά πρέπει να γίνει σε αυτό το σημείο στον Noam Chomsky (Αμερικανός καθηγητής στο Τμήμα Γλωσσολογίας και Φιλοσοφίας του

¹⁴HATHITRUST, DIGITAL LIBRARY, *La science du gouvernement*.
<https://catalog.hathitrust.org/Record/009304886> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2017).

Τεχνολογικού Ινστιτούτου της Μασαχουσέτης (MIT)) καθώς και στους Vinay και Dalbarnet¹⁵, οι οποίοι από τη δική τους σκοπιά, τη Συγκριτική Προσέγγιση της Μετάφρασης, υποστηρίζουν τη σημασία του σημασιολογικού χαρακτήρα της αλληλεπίδρασης των γλωσσών και βασίζονται λοιπόν στην έννοια της «Μεταφραστικής Ενότητας».

Κορυφαία προσωπικότητα αποτελεί επίσης και ο Roman Jakobson, ο οποίος εισήγαγε τον όρο της «Ισοδυναμίας» (Equivalence) ή πιο σωστά της «Ισοδυναμίας στη Διαφορά» και σημείωσε την καθαρή απάτη της Ισοδυναμίας (αποκλίσεις που οφείλονται στη διαφορετικότητα του πολιτισμικού ιστού και των γλωσσικών δομών της γλώσσας αφετηρίας και της γλώσσας αφίξεως). Προς την ίδια κατεύθυνση, κινούνται και οι Georges Mounin [ψευδώνυμο του Louis Julien Leboucher - (1935-1992)], και Cary.

Σε ότι έχει να κάνει με τη Θεωρία της Μετάφρασης πρέπει να μνημονεύσουμε και το έργο του Peter Newmark που υποστήριξε πως η Μετάφραση χωρίζεται σε τέσσερα επίπεδα και λειτουργεί ως επιστήμη, ως επιδεξιότητα, ως τέχνη, ως δημιουργία και ως προσωπική αυταρέσκεια του καθενός.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να δοθεί και στη Διερμηνευτική Θεωρία (théorie interpretative) των Seleskovitch και Lederer¹⁶, οι οποίοι εκθειάζουν τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της γλώσσας και στηρίζονται στην Ανάλυση του Λόγου και όχι της Γλώσσας. Πολλοί όμως είναι και οι πιο σύγχρονοι θεωρητικοί της Μετάφρασης με σημαντικά έργα όπως η Κειμενική και Πραγματολογική Ανάλυση της Mona Baker¹⁷ στο διδακτικό εγχειρίδιό της «In Other Words: A Coursebook on Translation» (1992).

Τέλος, θα ήταν παράλειψή μας να μην αναφέρουμε και την εξέλιξη της Μετάφρασης, από τη σκοπιά της Τεχνολογίας. Προς αυτή την κατεύθυνση θα προσπαθήσουμε να αγγίξουμε τις πιο σημαντικές πτυχές της στο επόμενο Κεφάλαιο.

¹⁵ ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε. ΛΟΥΠΙΑΚΗ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Η γλωσσική διάσταση της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 2 Η γλωσσική διάσταση της μετάφρασης. Εκδόσεις Κάλλιπος, 11-12. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3902/1/05_chapter_02.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

¹⁶ LEDERER, M. 1989, *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*, (en collaboration avec D. Seleskovitch), Paris. Didier Erudition.

¹⁷ WIKIPEDIA, *Mona Baker*. https://en.wikipedia.org/wiki/Mona_Baker (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.7.2018).

II. ΝΕΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ: ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ, ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ, ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1. Μεταφραστική Τεχνολογία

Στη σημερινή εποχή, ο μετασχηματισμός του μεταφραστικού τοπίου και η αύξηση των χρηστών του Διαδικτύου που δεν ομιλούν ή δεν έχουν μητρική την αγγλική γλώσσα αποτελούν πλέον αδιαμφισβήτητο γεγονός και μαρτυρούν την επιτακτική ανάγκη της πολυγλωσσίας. Μια νέα γλωσσική πραγματικότητα επομένως λαμβάνει χώρα και συμβάλλει στην αναγκαία μετάλλαξη της ίδιας της φύσης και περιεχομένου της μεταφραστικής διαδικασίας.

Συνεπώς, όπως σημείωνε και ο Newmark το 2003, η Μετάφραση θεωρείται ακρογωνιαίος λίθος της αναγκαίας οικουμενικής επικοινωνίας και η Τεχνολογία από τη δική της σκοπιά, συνεχίζει να τη μετασχηματίζει (2003, 55). Οι αλλαγές στις εθνικές γλώσσες και πολιτισμούς καθορίζουν και μια νέα ιεραρχία γλωσσών. Σύμφωνα με τον Cronin άλλωστε:

«Η πανταχού παρουσία των επιλογών μετάφρασης στο διαδίκτυο, ο πολλαπλασιασμός των εφαρμογών μετάφρασης για τα έξυπνα κινητά, η σταθερή τάση προς τον αυτοματισμό σε πολλά μεγάλης κλίμακας μεταφραστικά έργα, οι θεμελιακές αλλαγές σε επίπεδο γραμματισμού, με την ανάγνωση να μετατοπίζεται από την σελίδα στην οθόνη, η αδυσώπητα ακαριαία ηλεκτρονική επικοινωνία, που απαιτεί απαντήσεις είκοσι τέσσερις ώρες το εικοσιτετράωρο και επτά ημέρες την εβδομάδα, το διαρκώς μεταβαλλόμενο φάσμα των προγραμμάτων μετάφρασης με

ηλεκτρονική υποστήριξη, όπως οι μεταφραστικές μνήμες-όλοι αυτοί οι παράγοντες δημιουργούν την αίσθηση «ότι κάτι έχει αλλάξει». Μπορεί να υπήρξαν και σε άλλες εποχές μεγάλες αλλαγές, αλλά αυτή τη φορά η σύγχυση είναι πιο τρομακτική, πιο καθολική».

(Cronin, 2012, 1)

Η Μετάφραση φαντάζει διαφορετική πλέον υπό το πρίσμα μιας νέας σύγκλισης θεματικών πεδίων και παραδοσιακών κλάδων. Η Υπολογιστική Γλωσσολογία¹⁸, η επεξεργασία των φυσικών γλωσσών και η Γλωσσική Τεχνολογία έχουν καταφέρει να εγείρουν νέα ερωτήματα για την ίδια τη δομή της μεταφραστικής διαδικασίας. Σε συνδυασμό με το διαρκώς αναπτυσσόμενο και σχετικά νέο φαινόμενο της Εθελοντικής, Μη επαγγελματικής ή Απο-επαγγελματικοποίησης (αυτόματη μετάφραση ή μηχανική μετάφραση χωρίς επιμέλεια στο διαδίκτυο, Hutchins, 2009)¹⁹, παρατηρείται μια πρόκληση τεραστίων διαστάσεων, η οποία και απειλεί την ίδια την αποτελεσματικότητα, ποιότητα, ισοδυναμία και αριστεία των υπηρεσιών.

Επιθυμώντας να μνηθούμε όμως από την αρχή στα άδυτα του τεχνολογικού λόγου, γνωστού και ως «Μεταφραστική» (Traductique)²⁰ ήδη από τη δεκαετία '80, οφείλουμε να σημειώσουμε πως πρωτίστως αποτελεί την απαρχή νέων πειραματισμών, που οδήγησαν σε νέες καινοτόμες ψηφιακές εφαρμογές τα επόμενα χρόνια. Ήδη από τη δεκαετία του '90 η «Μεταφραστική» θεωρείται η Υπολογιστική Θεωρία των μεταφραστικών διεργασιών στον τομέα της Τεχνολογίας, η οποία εμφανίζεται από τότε να την «υπερβαίνει κατά πολύ»²¹.

Προς αυτή την κατεύθυνση, επιθυμώντας να επισκεφτούμε νοερά τον κόσμο της «Κοσμοπαιδείας» του Pierre Lévy (1994), που αφορά την παιδεία που προκύπτει μετά από την αλληλεπίδραση με το Διαδίκτυο και ταυτίζεται με τη δημιουργία ενός δυναμικού πλαισίου ανάπτυξης της γνώσης, που αφορά και τη μετάφραση,

¹⁸ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, Υπολογιστική γλωσσολογία.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B3%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26.6.2015).

¹⁹ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. 2012, *Πρόλογος, Η Μετάφραση σήμερα: Προκλήσεις και Προοπτικές*, 7. <http://ejournals.lib.auth.gr/syn-theses/article/view/5092/4990> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

²⁰Ορισμός σύμφωνα με τον Berman Antoine, βλέπε BERMAN, A. 1991, *Η μετάφραση και οι λόγοι της*, Μτφρ. Βαγγέλης Μπιτσώρης. In *Ποίηση*, 10, 226-244.

²¹ Ομοίως.

οδηγούμεστε στον τομέα της Μεταφραστικής Τεχνολογίας, ενός συνόλου εργαλείων επεξεργασίας και κατανόησης των γλωσσικών διαύλων μέσα σε ένα νεοπαγές περιβάλλον ηλεκτρονικής παγκοσμιοποίησης και αξιοποίησης ψηφιακών δεξιοτήτων, ενός τομέα που εμπεριέχει τη σημαντικότερη πρόκληση των καιρών σε ότι αφορά τη Μετάφραση. Αναφερόμαστε στο πρόβλημα της διαχείρισης της σημασίας ή αλλιώς στο «Σημασιολογικό Φραγμό», σύμφωνα με τον ορισμό του Victor Yngve²², ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου του Σικάγου, ΗΠΑ.

Όπως άλλωστε δηλώνει και η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου της Γενεύης, Pierette Bouillon, το σύνολο των εν λόγω εργαλείων καλείται να αντιμετωπίσει τη δυσκολία της αυτόματης επεξεργασίας της γλώσσας και κυρίως να διορθώσει το πρόβλημα της αυτόματης κατανόησης, το οποίο παραμένει άλυτο μέχρι και σήμερα.

Στα αρχικά στάδια της ψηφιακής εξέλιξης παρατηρείται μια ταύτιση της Μεταφραστικής Τεχνολογίας με τη Μηχανική Μετάφραση. Σήμερα, τα δεδομένα έχουν αλλάξει και οι αρμοδιότητες των μεταφραστών έχουν ήδη αποκτήσει νέες διαστάσεις. Όντας επιμελητές, επιδιορθωτές κειμένων, υπεύθυνοι της επιλεγμένης πληροφορίας, καθοδηγητές μηχανικών συστημάτων, φορείς προσωπικής, (δια)πολιτισμικής και γλωσσικής πολυμορφίας και ιδιαιτερότητας, καλούνται να αποδεχτούν την αντικατάσταση του όρου για τα πνευματικά δικαιώματα, «Copyright», με εκείνον του νεοσύστατου «Copyleft»²³.

«Copyleft» είναι το όνομα ενός τύπου αδειών χρήσης για ότι αφορά τα πνευματικά δικαιώματα. Αυτός ο τύπος άδειας επιχειρεί να δώσει επιπλέον δικαιώματα στον χρήστη ενός έργου, σε αντίθεση με τους περιορισμούς που δίνει ο νόμος για τα πνευματικά δικαιώματα. Ουσιαστικά μια άδεια «copyleft» παραχωρεί ελευθερίες στην χρήση, τροποποίηση, και διανομή ενός πνευματικού έργου, με τον περιορισμό ότι κάθε αντίγραφο ή παράγωγο έργο θα διανέμεται με την ίδια άδεια χρήσης παραχωρώντας τις ίδιες ελευθερίες.

Αξιοπρόσεκτος είναι, στον επιχειρησιακό διαδικτυακό κόσμο, και ο όρος της «Επιχώριας Προσαρμογής» για την απόδοση του αγγλικού όρου «Localization», ο οποίος καθρεφτίζει την αντικατάσταση όχι μόνο των γλωσσικών όρων αλλά και των εξωγλωσσικών χαρακτηριστικών εκείνων που διαφοροποιούν πολιτισμικά κάθε

²²ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. 2006, *Μεταφραστική τεχνολογία: διακυβεύματα και προοπτικές*, 1^η Συνάντηση νέων Μεταφρασεολόγων, Μεταφρασεολογικές Σπουδές και Έρευνα στην Ελλάδα, 3. http://www.frl.auth.gr/sites/trad_congress/PDF/Dimitroulia.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27.7.2018).

²³ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Copyleft*. <https://el.wikipedia.org/wiki/Copyleft> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.6.2015).

κοινωνία. Το εν λόγω γεγονός διευρύνει επιπρόσθετα το μεταφραστικό πεδίο ανοίγοντας νέους ορίζοντες και προσθέτοντας νέες ανάγκες.

Άλλωστε:

«Η συζήτηση για τη μετάφραση σήμερα που δεν λαμβάνει υπόψη της την μεταβαλλόμενη σχέση των μεταφραστών με τα πράγματα, της μετάφρασης με την τεχνόσφαιρα στην πληροφοριακή οικονομία δεν είναι εφικτή αλλά ούτε και ευκαταία».

(Cronin, 2003, 23)

Ας προσθέσουμε επίσης πως:

«Η τεχνική σύγκλιση διαμέσου της διάδοσης των νέων τεχνολογιών κατακερματίζει περαιτέρω τις αγορές και σε αυτή την πολλαπλότητα θα βρουν οι μεταφραστές νέες εστίες για παλιές δεξιότητες».

(Cronin, 2003, 23)

Παρατηρούμε επομένως μια απομάκρυνση από τη δυαδική αντιμετώπιση του μεταφραστικού φαινομένου (Πιστή/Ελεύθερη μετάφραση) και μια επικέντρωση στην πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης καθώς και στο ιδιαίτερο έργο των μεταφραστών. Ο Ηρόδοτος μάλιστα είχε ήδη από την αρχαιότητα σχολιάσει τις ιδιαιτερότητες του συστήματος της Μετάφρασης και Διερμηνείας στην Αρχαία Αίγυπτο.²⁴

Παιδί της Μηχανικής Μετάφρασης και της Υπολογιστικής Γλωσσολογίας, η Μεταφραστική Τεχνολογία έχει καταφέρει να αλλάξει την αντίληψη που επικρατεί πλέον στο «μεταφράζειν». Και έχει προχωρήσει και πιο πέρα καθώς σύμφωνα με την Judith Woodsworth²⁵, δημιουργώντας στενούς δεσμούς με την κοινωνία, τον πολιτισμό και τις πολύπλευρες πτυχές τους σε ένα νέο ιστορικό, πολιτισμικό και κοινωνιολογικό πλαίσιο.

²⁴ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ, ΚΡΟΙΣΟΣ ΚΑΙ ΚΥΡΟΣ Ι 86-91, *Η αιχμαλωσία του Κροίσου*. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A113/349/2336,8916> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2017).

²⁵ BAKER M. 1998, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, London/New York: Routledge, 100.

Μεταφέροντας άλλωστε το αντικείμενο μελέτης από το μεταφραστικό προϊόν στις νοητικές και γνωσιακές διεργασίες που λαμβάνουν χώρα στο μυαλό των μεταφραστών, οφείλουμε να σημειώσουμε επιπρόσθετα πως η μεταφραστική έρευνα τα τελευταία χρόνια οδήγησε σε μια τρομακτική διεύρυνση των προαπαιτούμενων δεξιοτήτων και στρατηγικών (νεοεμφανιζόμενα «Πολυσυστατικά» μοντέλα), η οποία καλείται να προσπεράσει την έλλειψη θεωρητικής ομοφωνίας, την ταχύτητα της διάδοσης της πληροφορίας, την επικράτηση νέων υπολογιστικών εργασιών που αλλάζουν δραματικά τον εργασιακό τομέα των μεταφραστών, την τεραστίων διαστάσεων παραγωγή εγγράφων, αναγκών και απαιτήσεων της σύγχρονης παγκοσμιοποίησης.

Αυτό το γεγονός υποστηρίζεται και από την ερευνητική ομάδα PACTE²⁶, η οποία κατέληξε το 1998 σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τις ικανότητες των μεταφραστών, αναπτύσσοντας μάλιστα το πρώτο Ολιστικό Μοντέλο Μεταφραστικής Δεξιότητας. Πιο συγκεκριμένα, η Μεταφραστική Δεξιότητα εμπλουτίζεται από πληθώρα γνώσεων (Δηλωτική, Διαδικαστική, Διεκπεραίωσης και Μεταβίβασης) και Υποδεξιότητων, οι οποίες συνδυαστικά και ιεραρχικά αλλάζουν τα παλαιότερα δεδομένα.

Κρίνουμε σε αυτό το σημείο σημαντικό να σημειώσουμε τις προτεινόμενες Μεταφραστικές Υποδεξιότητες: τη Δίγλωσση (Πραγματολογική, Κειμενική, Κοινωνιογλωσσολογική, Γραμματική και Λεξιλογική Γνώση), την Εξωγλωσσική (Διαπολιτισμική, Εγκυκλοπαιδική και Θεματική Γνώση), τη Μεταβιβαστική (Γνώση σχετική με λειτουργία Μετάφρασης, αγορά εργασίας και επαγγελματική πρακτική), την Εργαλειακή, τις Ψυχοφυσιολογικές Συμπεριφορές και Μηχανισμούς (Γνωσιακά Στοιχεία: μνήμη, αντίληψη, προσοχή, συναίσθημα, συμπεριφορικές όψεις: διανοητική περιέργεια, αντοχή, κριτικό πνεύμα, κίνητρα, και ιδιαίτερες ικανότητες: δημιουργικότητα, λογική τεκμηρίωση, ανάλυση και σύνθεση) και τη σημαντικότερη, την Ιεραρχική, Στρατηγική Υποδεξιότητα.

Η τελευταία, η οποία ελέγχει ολόκληρη τη μεταφραστική διαδικασία, αφορά το σχεδιασμό, την αξιολόγηση της διαδικασίας, τη διεκπεραίωση του μεταφραστικού έργου και την επίλυση των μεταφραστικών προβλημάτων. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οποία

²⁶ PACTE. <http://grupsderecerca.uab.cat/pacte/en> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

έχει συντάξει λίστα με προαπαιτούμενες Μεταφραστικές Δεξιότητες²⁷ και παρουσιάζει το προφίλ του επαγγελματία μεταφραστή.

Πολλοί είναι και οι θεωρητικοί που εστιάζουν στην επιτακτική ανάγκη νέων «Εργαλειικών», ψηφιακού τύπου μεταφραστικών δεξιοτήτων. Ενδεικτικά αναφέρουμε: Suzanne Jekat, Gary Massey, Geoffrey Koby, Brian James Baer. Οι δυο τελευταίοι μάλιστα τονίζουν τη σημασία της Δηλωτικής (Εξειδικευμένες τεχνικές γνώσεις σε εφαρμογές) και Διαδικαστικής Γνώσης (Ικανότητα αναγνώρισης και συγκεκριμενοποίησης τεχνικών ζητημάτων) ως προαπαιτούμενα προσόντα για την ολοκληρωμένη διεκπεραίωση μεταφραστικών εργασιών²⁸.

Το νέο «γνωσιακό» αυτό περιβάλλον της Μετάφρασης και η σύνδεση διαφορετικών επιστημονικών πεδίων οδήγησε όχι μόνο σε μια πληθώρα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων κατάρτισης και αξιολόγησης των μεταφραστών αλλά και σε ένα σύνολο νέων «Εξωγενών» παραγόντων, Δεοντολογικών Συμπεριφορών, Εμπειριών και Γνώσεων χειρισμού Ηλεκτρονικών Βοηθημάτων που θα λειτουργούν συνδυαστικά με τις εκάστοτε πολιτισμικές και επικοινωνιακές συμβάσεις των κοινωνιών, γεγονός που θα αντανakλά μια πλούσια γέφυρα διάδρασης και ανταλλαγών.

Σε ότι αφορά τα Ηλεκτρονικά Μεταφραστικά Βοηθήματα, οφείλουμε να σημειώσουμε Προσωπικά Συστήματα Μετάφρασης, Συστήματα Διαχείρισης Έργου, Ηλεκτρονικά Λεξικά, Ορθογράφους, Λογισμικά Γραμματικού και Ποιοτικού Ελέγχου, Ανάκτησης Πληροφορίας και Σύνθεσης Φωνής, Πολύγλωσσες Ορολογικές και Λεξιλογικές Βάσεις Δεδομένων, Συλλογές και Σώματα Κειμένων (Multilingual, Parallel and Comparable Corpus σύμφωνα με τη Mona Baker) και Μεταφραστικές Μνήμες.

Σήμερα, παρόλο που η ανάγκη εργαλείων διαχείρισης και αποθήκευσης γλωσσικών δεδομένων αποτελεί καίριας σημασίας, παρατηρούνται πολλές δυσκολίες που σχετίζονται με τη σχεδιάσή τους, τη διαχείριση του μεγάλου όγκου των δεδομένων και το συγχρονισμό, την αναζήτηση, τη διάθεση και τη διακίνηση των διαφορετικής μορφής δεδομένων (κείμενο, ήχος, εικόνα, βίντεο).

²⁷EUROPEAN COMMISSION, *Translation*.

http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

²⁸ΚΑΡΑΤΖΑΛΗ, Φ. *Η έννοια της Μεταφραστικής Δεξιότητας στο πλαίσιο της διδακτικής της Μετάφρασης: κυρίαρχες τάσεις και απόψεις της διεθνούς βιβλιογραφίας*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 6. http://www.frl.auth.gr/sites/trad_congress/PDF/Karatzali.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

Τα ακρωνύμια CAT (Computer-Assisted Translation) και TEnTs (Translation Environment Tools) αποτελούν πλέον διαδεδομένες ονομασίες που περιγράφουν το σύνολο ηλεκτρονικών πακέτων λογισμικού και προγραμμάτων που στοχεύουν στην υποβοήθεια της μεταφραστικής εργασίας και αύξηση της παραγωγικότητας των μεταφραστών.

Σημαντικές λειτουργίες που ευνοούνται είναι η Καταμέτρηση Λέξεων, η «Concordance», που αφορά Δημιουργία συμφραστικού πίνακα, όπου η λέξη ή φράση που αναζητάται παρουσιάζεται μέσα στα κειμενικά της συμφραζόμενα στη γλώσσα-πηγή και γλώσσα στόχος (στηρίζεται σε ήδη αποθηκευμένες παλαιότερες μεταφράσεις, τα «Fuzzy Matches», τις προτάσεις δηλαδή που μοιάζουν με εκείνες που υπάρχουν ήδη αποθηκευμένες στα προγράμματα μεταφραστικής μνήμης και οι οποίες διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες: «100% matches», «no match») και η Μετάφραση μεγάλης ποικιλίας αρχείων με σημαντική οικονομία χρόνου λόγω της μη ενασχόλησης με τη διατήρηση μορφοποίησης αρχείων και προβλημάτων κωδικοποίησης και συγχρονισμού.

Οι σύγχρονοι μεταφραστές καλούνται να είναι σε θέση να διαχειρίζονται αλλά και να προμηθεύονται ανάλογες υπηρεσίες εάν επιθυμούν να επιβιώσουν στην αγορά εργασίας. Εκτός από τις πιο δημοφιλείς επιλογές απόκτησης προγραμμάτων Μεταφραστικής Μνήμης, οι τιμές των οποίων είναι πολλές φορές απαγορευτικές, διαπιστώνεται πως υπάρχουν κάποιες πιο φιλικές δυνατότητες. Ορισμένα προγράμματα όπως το «Metatexis» και το «Worldfast Classic»²⁹ ενσωματώνονται και λειτουργούν μέσα από το Microsoft Word, έχοντας παράλληλα μια πιο προσιτή τιμή από τις πιο δημοφιλείς εκδόσεις «SDL Trados Studio, Wordfast Pro, MemoQ, Déjà Vu, Across, Heartsome και το Star Transit». Υπάρχουν βέβαια και κάποιες δωρεάν λύσεις που καλύπτουν τις βασικές ανάγκες ενός μεταφραστή (OmegaT, Anaphraseus).

Η νέα τάση που παρατηρείται πλέον αφορά την τεχνολογία «Cloud», η οποία προσφέρει μια καινούρια διάσταση στη μεταφραστική διαδικασία και τη διαχείριση των γλωσσικών πόρων και έργου. Επικεντρώνεται στη δυνατότητα ταυτόχρονης εργασίας πολλών μεταφραστών σε μια κοινή Μεταφραστική Μνήμη και Γλωσσάρια (συνήθως επιλέγεται από μεταφραστικά γραφεία) και δεν απαιτεί υποχρεωτική εγκατάσταση των προγραμμάτων στους υπολογιστές των μεταφραστών.

²⁹ SIN-WAI, C. 2017, *The future of Translation Technology: Towards a world without Babel*. Routledge, 123-5.

Σε ότι αφορά στη χρήση Σωμάτων Κειμένων στις Μεταφραστικές και Λογοτεχνικές Σπουδές, έχει αποδειχτεί πως παίζει καθοριστικό ρόλο στη μελέτη και έρευνα του Διαπολιτισμικού Μακρο και Μικρο-επιπέδου της καθολικότητας και των ιδιαιτεροτήτων των Γλωσσών και Πολιτισμών, του Μεταφραστικού Κώδικα του Gellerstam με την ευρεία έννοια ή σε συγκεκριμένο πεδίο, της μελέτης της Μεταφραστικής Ιστορίας, Λογοτεχνίας, Υφολογίας, Πρόσληψης και της Διαγλώσσας του Selinker³⁰.

Είναι εμφανές πως τα ερευνητικά πεδία αιχμής του σύγχρονου και διαρκώς μεταβαλλόμενου συστήματος αφορούν την αναπτυσσόμενη διάδραση στους χώρους των Νέων Τεχνολογιών, της Πληροφορίας, της Επικοινωνίας και των Πολυμεσικών Βάσεων Δεδομένων. Στα εν λόγω μοντέλα η γλωσσική πληροφορία αποτελεί το συνδετικό κρίκο κειμένου, ήχων, φωτογραφιών, βίντεο κ.α. Ως συνέπεια αυτής της εξέλιξης αναμένεται να υπάρξουν και νέες ερευνητικές περιοχές όπως η Πολύγλωσση Αναζήτηση Πληροφοριών, η Αυτόματη Περίληψη Κειμένων και ο Σχολιασμός, η Αναγνώριση και η Μετάφραση Ομιλίας, η Αυτόματη Εξαγωγή Όρων (Multilingual Information Retrieval, Multilingual Automatic Text Summarization and Video Data Annotation, Multilingual Speech Recognition and Translation, Multilingual Terminology Automatic Extraction).

Επίσης, οι μεταφραστικές έρευνες ήδη από τη δεκαετία του 1980 μαρτυρούν την ανάγκη μελέτης των νοητικών και πρακτικών διεργασιών των μεταφραστών και επικέντρωσης σε τομείς όπως η δημιουργική και αναλυτική μεταφραστική σκέψη, η κρίση, η διαδικασία λήψης αποφάσεων, η πεποίθηση, οι προθέσεις του μεταφραστή, το συναίσθημα, η διαίσθηση και η διαδραστική σχέση μεταξύ μεταφραστικής πράξης και αποτελέσματος.

Η ανάλυση της μεταφραστικής διαδικασίας και μεθοδολογίας έχει βασιστεί σε πληθώρα εμπειρικών ερευνών αξιόλογων θεωρητικών³¹ αλλά και σε πρωτοβουλίες δημιουργίας και χρήσης ερευνητικών πρωτοκόλλων όπως τα «Πρωτόκολλα Μεγαλόφωνης Σκέψης» (TAP's, Think Aloud Protocols), τα οποία επικεντρώνονται στην προφορική εξωτερίκευση της σκέψης κατά τη διάρκεια της μετάφρασης

³⁰ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. 2012, *Πρόλογος, Η Μετάφραση σήμερα: Προκλήσεις και Προοπτικές*, 7. <http://ejournals.lib.auth.gr/syn-theses/article/view/5092/4990> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

³¹ Αναφέρουμε ενδεικτικά : Gerloff (1986), Könings (1987), Krings (1986-8), Lörcher (1986), Kiraly (1995), Lauer (1996), Signot (1989), Tirkkonen-Condit (1989), Kußmaul και Hönig (1999) κ.α.

κάποιου κειμένου³² (Immediate Retrospection), στην καταγραφή τους με τη χρήση μαγνητοφώνου ή κάμερας και τη συμπληρωματική συνέντευξη και συζήτηση των δεδομένων για την εξαγωγή πολύτιμων συμπερασμάτων.

Τα εν λόγω Πρωτόκολλα κατέληξαν σε συμπεράσματα πως η διαίσθηση, η δημιουργικότητα και η ανάκληση στη μνήμη παλαιότερων εμπειριών και αποφάσεων αποτελούν σημαντικά στοιχεία για την αποτελεσματικότητα ενός επαγγελματία μεταφραστή (στοιχεία που εμπλουτίζουν τις «τεχνικές ρουτίνες» και επιτρέπουν το καλύτερο δυνατό μεταφραστικό αποτέλεσμα).

Στον ελληνόφωνο χώρο μάλιστα το 2004, στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του ΑΠΘ, με την καθοδήγηση της Αναπληρώτριας καθηγήτριας της Διδακτικής της Γερμανικής ως ξένης γλώσσας, Αικατερίνης Βρέττα-Πανίδου, έγινε χρήση μιας πιο εύχρηστης μορφής καθοδηγητικών και κριτικών εργαλείων εξαγωγής μεταφραστικών συμπερασμάτων, των «Πρωτοκόλλων Αυτοκαταγραφής Μεταφραστικών Διαδικασιών». Αναφερόμαστε σε Πρωτόκολλα, τα οποία είναι γνωστά και κάτω από διαφορετικές ονομασίες και που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν για την επαγγελματική εκπαίδευση ή επιμόρφωση των μεταφραστών (Gille 1995, Kautz 2000, Nord 1999).

Πιο συγκεκριμένα, η πιλοτική μελέτη του ΑΠΘ αφορούσε 18 μεταπτυχιακούς φοιτητές ξένων γλωσσών, οι οποίοι εθελοντικά συμμετείχαν σε μια προσομοίωση επαγγελματικής συνεργασίας με μεταφραστικό γραφείο με σκοπό την παράδοση μετάφρασης στην ελληνική γλώσσα ενός πακέτου γενικών πληροφοριών χρήσης του παιχνιδιού βίντεο «Kawasaki SUPERBIKES», το οποίο και ήταν αρχικά διατυπωμένο σε έξι διαφορετικές γλώσσες. Ζητήθηκε από τους φοιτητές να περιγράψουν την ελικοειδή διαδικασία της μετάφρασης, σημειώνοντας τα στάδια που ακολούθησαν, τις μεταφραστικές δυσκολίες και τους τρόπους επίλυσής τους³³.

Παρατηρούμε επίσης τα τελευταία χρόνια και μια μεγάλη στροφή προς τη δημιουργία πιο ολοκληρωμένων πρωτοβουλιών πανευρωπαϊκής προσπάθειας, οι οποίες χαρακτηρίζονται από μια έντονη σύνδεση πολλών θεματικών πεδίων και επιστημών και στοχεύουν στη συγκέντρωση και διάθεση στην ερευνητική κοινότητα

³²ΛΑΜΠΡΟΥ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2010, *Η Διδακτική της Μετάφρασης στον Ελληνόφωνο χώρο, Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές*, Θεματική Ενότητα 3, ΒΑΡΣΟΣ, Γ. Περιπλοκές της λογοτεχνικής μετάφρασης. Ελληνικά Γράμματα, 30.
https://www.researchgate.net/profile/Georgios_Floros3/publication/309429381_E_Didaktike_tes_Metaphrases_ston_Ellenophonon_Choro/links/5810a70f08aee15d4914c890/E-Didaktike-tes-Metaphrases-ston-Ellenophonon-Choro.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

³³Ομοίως, 27-47.

Γλωσσικών Πόρων (κειμένων, πολυμεσικών δεδομένων, λεξικών κτλ.) σε όλες τις γλώσσες, και Εργαλείων Γλωσσικής Τεχνολογίας για την επεξεργασία τους (Μορφολογικοί/ Συντακτικοί Αναλυτές, Εργαλεία Επισημείωσης, Στατιστικά εργαλεία κτλ.)³⁴. Αναφερόμαστε ενδεικτικά στη διαδικτυακή Ερευνητική Υποδομή CLARIN-EL.

Από την αντίπερα όχθη, βιώνοντας τη σχέση της Τεχνολογίας και της Μετάφρασης ως απλό επιταχυντή των διεργασιών της επεξεργασίας και έρευνας και αρνούμενος να αναγνωρίσει τα οφέλη της εν λόγω αλληλεπίδρασης, ο Brian Mossop αποτελεί έναν από τους πολεμίους της Μεταφραστικής Τεχνολογίας.

Παρόλες τις φωνές της αντίθεσης σε μια αντικειμενική εξέλιξη και αλληλοσύνδεση μετάλλαξης των δεδομένων πολλών επιστημών, ουδείς μπορεί να γυρίσει το χρόνο πίσω και να υιοθετήσει παλαιότερες πρακτικές σε έναν κόσμο που σφύζει ενέργειας, καινοτομίας και κυρίως, ζητά την αριστεία και την άμεση αποτελεσματικότητα στις υπηρεσίες. Η Τεχνολογία της Μετάφρασης άλλωστε κατά τη διάρκεια των αιώνων ακολουθεί την Τεχνολογία της Γραφής και οδηγεί στην ανάδυση του νέου τύπου επικοινωνίας³⁵ και συσσώρευσης δικτύων, το λεγόμενο Διαδίκτυο.

Πρόκειται για μια καινοτόμα δεξαμενή γνώσεων, πληροφοριών και διαπολιτισμικών πηγών, η οποία προσφέρει στους μεταφραστές πολύτιμη πρόσβαση σε Κειμενικές Βάσεις, Σώματα Κειμένων και Ορολογιών, δυνατότητα επικοινωνίας και συνεργασίας διαμέσου Ηλεκτρονικού Ταχυδρομείου, Blogs (προσωπική και ημερολογιακή ιστοσελίδα), Usenet (ομάδες νέων), Υπηρεσίες Ηλεκτρονικών Βιβλιοπωλείων, Εγκυκλοπαιδειών και Αρχαιοθεσίας.

³⁴ CLARIN: el, <http://www.clarin.gr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 17.7.2015).

³⁵ LÉVY, P. 1997, *Cyberculture*, Paris: Odile Jacob. 133.

2. Μια νέα λογοτεχνική οπτική ηλεκτρονικής φύσεως: διαδίκτυο, Μηχανική/αυτόματη Μετάφραση, Τεχνητή Νοημοσύνη και Κβαντική Πληροφορική

«Μέχρι σήμερα, δεν έχω βρει καμία θεωρητική αρχή η οποία να μ' έχει βοηθήσει να κάνω έστω και έναν στίχο μιας μετάφρασης να ηχεί σωστά».

(Jay, P. βλέπε Weissbort, D. επιμ.1989)

Η εν λόγω ενότητα ασχολείται με τη νέα λογοτεχνική οπτική που προσφέρει το Διαδίκτυο, η Μηχανική ή Αυτόματη Μετάφραση και η Τεχνητή Νοημοσύνη, σημεία τα αναλύονται δεξιοδικά και στο δεύτερο μέρος της παρούσας Διατριβής. Η εξέλιξη της Κβαντικής Πληροφορικής αναφέρεται στη συγκεκριμένη ενότητα επειδή δεν μπορεί να παραληφθεί η εξέλιξη και οι μελλοντικές προοπτικές της, όμως δεν γίνεται ανάλυση όλων των παραμέτρων της καθώς θεωρήθηκε πως χρειάζεται ακόμη αρκετή έρευνα για να επιτευχθούν οι στόχοι της.

Το διαδίκτυο συνδέεται με την αλλαγή που παρατηρείται στην ιεραρχία του μεταφραστικού συστήματος: η Τεχνική Μετάφραση αναβαθμίζεται και ευνοείται σημαντικά από τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις. Η εν λόγω επιλογή συνδέεται αναμφίβολα με τις τεράστιες ανάγκες τεχνικής φύσεως, γεγονός που αποτελεί και ένα βασικό λόγο προτίμησής της σε σχέση με τη Λογοτεχνική Μετάφραση.

Από τη δική της πληγωμένη σκοπιά, η Λογοτεχνική Μετάφραση, παιδί διανόησης αιώνων, φαίνεται να αναμοχλεύει δια βίας την ίδια της τη δομή, παρουσιάζοντας μια νέα εξελιγμένη ψηφιακή μορφή Γλωσσικής Τεχνολογίας, την Κυβερνολογοτεχνία, τη μακρο- και μικρο- ανάλυση ιστορικού και έργων του εκάστοτε δημιουργού και τη διεύρυνση της έννοιας της Λογοτεχνικότητας, γεγονός το οποίο έχει δημιουργήσει προβληματισμό από θεωρητικούς και λογοτέχνες, που σημειώνουν μια ανησυχητική υποβάθμιση του κλάδου.

Σύμφωνα με τον ερευνητή Γιώργο Βάρσο, Επίκουρου Καθηγητή στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ο

οποίος έχει ασχοληθεί με τη θεματική της Διδακτικής της Μετάφρασης του λογοτεχνικού κειμένου στον ακαδημαϊκό χώρο, οι δυο βασικές δυσκολίες που ορίζουν και την ιδιαιτερότητα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης αφορούν τις σχέσεις γλώσσας και νοήματος (οι οποίες φαντάζουν πολυδιάστατες και πολύπλοκες) και τις σχέσεις μεταξύ διαφορετικών γλωσσών και ιστορικών στιγμών που ενεργοποιεί η Μετάφραση.³⁶

Μάλιστα υποστηρίζει τη συνύπαρξη πολλών παραγόντων, οι οποίοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στη Λογοτεχνική Μετάφραση: η Θεωρία και Ιστορία των Γλωσσών, η αλληλεπίδραση Γλωσσολογίας και Φιλολογίας, η παρουσία στοιχείων αρχαίων και σύγχρονων πολιτισμών, εθνικής αλλά και παγκόσμιας εμβέλειας. Προτείνει επίσης, τη διδασκαλία και κριτική πολλαπλών μεταφράσεων του ίδιου πρωτοτύπου σε διαφορετικές γλώσσες. Η Google μάλιστα ακολουθεί την εν λόγω τακτική χρησιμοποιώντας Τεχνητή Νοημοσύνη με εντυπωσιακά αποτελέσματα³⁷ και προτείνει και ένα σύστημα Αυτόματης Μετάφρασης της ποίησης³⁸.

Η σημαντικότερη όμως εξέλιξη της Λογοτεχνικής Μετάφρασης συνδέεται με την πολιτισμική στροφή του διεπιστημονικού κλάδου των Μεταφραστικών Σπουδών γενικότερα. Σύμφωνα μάλιστα με τον Chesterman το 2006, η εν λόγω πολιτισμική στροφή δεν διαχωρίζεται από την κοινωνική της μορφή καθώς ο πολιτισμός και η γλώσσα ακολουθούν παράλληλες πορείες.

Αποτελεί βεβαιότητα όμως πως όσοι μεταφραστές ασχολούνται μόνο με τη Λογοτεχνική Μετάφραση δεν προτείνεται να επενδύσουν σε ένα από τα νέα ηλεκτρονικά πακέτα που αναφέραμε στην προηγούμενη ενότητα. Και αυτό γιατί συνήθως τα εργαλεία Μεταφραστικής Μνήμης δεν διαθέτουν συνήθως ενσωματωμένη λειτουργία Οπτικής Αναγνώρισης Χαρακτήρων έτσι ώστε να

³⁶ ΛΑΜΠΡΟΥ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2010, *Η Διδακτική της Μετάφρασης στον Ελληνόφωνο χώρο, Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές*, Θεματική Ενότητα 3, ΒΑΡΣΟΣ, Γ. Περιπλοκές της λογοτεχνικής μετάφρασης. Ελληνικά Γράμματα, 131.

https://www.researchgate.net/profile/Georgios_Floros3/publication/309429381_E_Didaktike_tes_Metaphrases_ston_Ellenophono_Choro/links/5810a70f08aee15d4914c890/E-Didaktike-tes-Metaphrases-ston-Ellenophono-Choro.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

³⁷ TE, 6 March 2017, *Google's smarter; AI-powered translation system expands to more languages*, <https://techcrunch.com/2017/03/06/googles-smarter-a-i-powered-translation-system-expands-to-more-languages/> WIKIPEDIA, *Google Neural Machine Translation*, https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Neural_Machine_Translation (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

³⁸ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ Τ. 2016, *Πρόλογος Η Μετάφραση Σήμερα: Προκλήσεις και Προοπτικές*, 8, https://www.researchgate.net/publication/271386346_Metaphraseologike_skepse-Metaphrastike_praktike_me_to_blemma_strammeno_sto_mellon_epimeisag_2012_Syntheseis_5 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

επεξεργαστούν τον μεγάλο όγκο λογοτεχνικής παραγωγής του παρελθόντος που είναι αποτυπωμένος στο χαρτί.

Η δυνατότητα σκαναρίσματος αποτελεί όχι μόνο μια χρονοβόρα διαδικασία αλλά δεν εγγυάται για την καλή ποιότητα του αποτελέσματος αλλά και για την μετέπειτα επεξεργασία του. Παρόλες τις εν λόγω δυσκολίες όμως οφείλουμε να σημειώσουμε πως διατίθενται κάποια λίγα Ηλεκτρονικά Εργαλεία Οπτικής Αναγνώρισης Χαρακτήρων OCR (Optical Character Recognition) σε περίπτωση διαθεσιμότητας σκαναρισμένου αντιγράφου καλής ποιότητας.

Απόρροια των νέων τεχνολογικών δεδομένων αποτελεί και ο νεολογισμός «Υπερλογοτεχνία» ή «Hyperliterature», ο οποίος αναφέρεται στη Λογοτεχνία που γεννιέται, διακινείται στο διαδίκτυο και δεν αποτελεί μεταφορά έντυπης μορφής, γεγονός που την καθιστά μια νέα μορφή τέχνης. Φαίνεται πως αποτελεί συνέχεια και επιρροή του παλαιότερου όρου του Theodor Nelson, της δεκαετίας του '60, «Υπερκείμενο». Έχει άλλωστε τονιστεί πως «καμία άλλη τεχνολογική εφεύρεση μετά την Τυπογραφία δεν έχει ανοίξει τόσους νέους δρόμους στη Λογοτεχνία όσο το διαδίκτυο»³⁹.

Παρόλες τις ανησυχίες όμως, ουδείς αμφιβάλλει για τις πολύτιμες λειτουργίες του ψηφιακού μηχανισμού σχετικά με την αποκάλυψη και εύκολη πρόσβαση σε δύσβατες κοινωνικές, πολιτικές, ιστορικές και πολιτιστικές πληροφορίες, οι οποίες διευκολύνουν την ακριβέστερη γνωριμία με διάνοιες και οδηγούν σε μια επισήμανση των ερεθισμάτων που στοίχειωσαν πέννες και χάρτινες, χειρόγραφες σελίδες.

Φυσικά, η παραδοσιακή μορφή, το αναπόσπαστο κομμάτι της Λογοτεχνίας, μαρτυρεί και τη μαγική αύρα που συνοδεύει κάθε έργο. Και γι' αυτό ακριβώς γίνεται λόγος. Γιατί, τα πλήκτρα του υπολογιστή ανοίγουν διαύλους επικοινωνίας αλλά δεν μπορούν να αποθηκεύσουν τα πολύχρωμα αρώματα της σκέψης και την πικάντικη ερεθιστική μυρωδιά του χαρτιού, την υφή του δερμάτινου εξωφύλλου και την πληρότητα μόλις η αυλαία της ανάγνωσης κλείνει.

Επίσης, αν λάβουμε υπόψη μας τις απόψεις του θεωρητικού Jiri Levy (1967), η Μετάφραση είναι μια πολύπλοκη διαδικασία, η οποία μπορεί να ιδωθεί υπό το πρίσμα της Θεωρίας των Παιγνίων⁴⁰. Η Μετάφραση αποτελεί επομένως μια αρένα

³⁹ KERNAN, A. 2001, *Ο Θάνατος της Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Νεφέλη. 204.

⁴⁰ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ, Γ. 2015, *Λογοτεχνική μετάφραση-θεωρία και πράξη*, Κεφάλαιο 1, Πολιτισμός, λογοτεχνία, μετάφραση Ιεραρχίες, πολυσυστήματα, νόρμες. Εκδόσεις Κάλιπος, 27. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5251/1/02_chapter_01.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.5.2017).

λήψης αποφάσεων που καθορίζονται από μελετημένες κινήσεις, οι οποίες και θα καθορίσουν το αποτέλεσμα.

Το διαδίκτυο δεν μπορεί να εκφράσει όλες της εκφάνσεις της Λογοτεχνίας και πολύ περισσότερο της Λογοτεχνικής Μετάφρασης. Επομένως αναφερόμαστε σε μια περιοριστική λειτουργία όλων των διαστάσεων της. Και η εν λόγω θεώρηση είναι λογική αν αναλογιστούμε ιδιαίτερα το ζήτημα της Πολιτισμικής Διάστασης της Μετάφρασης ή όπως συνήθιζε να την αποκαλεί ο Daniel Gouadec επικεντρώνοντας στις διαφορές, η «Πολιτισμική Απόκλιση»⁴¹.

Επομένως, θέματα Διακειμενικότητας (ή όπως τονίζει ο Jean-Louis Cordonnier, η σχέση του μεταφρασμένου ή υπό μετάφραση κειμένου με τα κείμενα που το διατρέχουν), τα οποία αποτελούν τα στοιχεία κλειδιά που επιτρέπουν μια εις βάθος προσέγγιση της κουλτούρας του κειμένου υποδοχής, η μελέτη των αποτυπωμένων πολιτισμικών αλλαγών και η ιστορική, επιστημονική αξιολόγηση καθώς και η ετοιμότητα χρήσης εργαλείων ανάλυσης κειμένων και διαδικτυακής τεκμηρίωσης, φαντάζουν αναπόσπαστο κομμάτι της μεταφραστικής διαδικασίας.

Ειδικά στην περίπτωση του ποιητικού λόγου, ο οποίος και τοποθετείται στην πρώτη θέση της μεταφραστικής πυραμίδας λόγω της δυσκολίας απόδοσης ισοδυναμίας και του έντονου πολιτισμικού χρώματος που μεταφέρει, η κατάσταση περιπλέκεται περισσότερο καθώς εύκολα γίνεται αντιληπτός ο έντονα συνδηλωτικός, εξαιρετικά αμφίσημος και ρυθμικός, παραδοσιακός ή νεωτερικός χαρακτήρας του.

Οι προβληματισμοί είναι εύλογοι, όμως η αλήθεια είναι πως η εξέλιξη είναι αναπόφευκτη και αναγκαία. Σημείο κλειδί εδώ θα πρέπει να αποτελέσει η ανθρώπινη ύπαρξη και δημιουργία, η οποία οφείλει να είναι παρούσα και να συνεχίζει να κρατά τα ηνία μιας ηλεκτρονικής θεώρησης και λειτουργίας, έτσι ώστε να ισορροπεί και να ελέγχει ένα τεχνικής φύσεως σύστημα, εντυπωσιακά ελπιδοφόρο βέβαια αλλά ταυτόχρονα απρόβλεπτα επικίνδυνο.

Εντυπωσιακή είναι και η πρόθεση της Google να αναπτύξει μηχανές με κοινή λογική, οι οποίες θα «κωδικοποιούν τις σκέψεις»⁴². Αφορμή της εν λόγω ερευνητικής προσπάθειας του βρετανού καθηγητή Τζέφ Χίντον, ο οποίος θεωρείται γκουρού της Τεχνητής Νοημοσύνης, αποτέλεσαν τα προβλήματα που παρατηρήθηκαν στην

⁴¹ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. 2005, *Μετάφραση και Κουλτούρα: η πολιτισμική στροφή στη Μεταφρασεολογία και ο ρόλος των Νέων Τεχνολογιών*, 159. <http://gcla.phil.uoa.gr/newfiles/syngrisi16/16.dimitroulia.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.5.2017).

⁴² IN. gr, 22 Μαΐου 2015, *Η γλώσσα ως διάνυσμα*, Google: Μηχανές με κοινή λογική θα «κωδικοποιούν τις σκέψεις». <http://news.in.gr/science-technology/article/?aid=1231409880> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.8.2015).

υπηρεσία Μετάφρασης «Google Translate», η οποία βασίζεται σε λεξικά και μεταφρασμένα κείμενα αναφοράς.

Πρόκειται για μια προσπάθεια ανάπτυξης μιας νέας γενιάς αλγόριθμων, οι οποίοι θα κωδικοποιούν τις σκέψεις σε αλληλουχίες αριθμών που ονομάζονται «Διανυσματικές Σκέψεις». Η εντυπωσιακή αυτή πρωτοβουλία ψηφιοποίησης των σκέψεων ενδέχεται να προκαλέσει και αρκετές αντιδράσεις σύμφωνα με τον ίδιο, όμως ήδη υπάρχουν έντονοι υποστηρικτές του οράματος, όπως ο επιχειρηματίας και επιστήμονας υπολογιστών στο Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ, Δρ Χέρμαν Χάουζερ. Σε επόμενο κεφάλαιο θα σχολιάσουμε αναλυτικότερα τη σημασία της Τεχνητής Νοημοσύνης στον τομέα της Μετάφρασης.

Ακόμη πιο εντυπωσιακή φαντάζει από την πλευρά της, η διάδραση της Κβαντικής Θεωρίας με τον τομέα της Πληροφορικής, μια αλληλοσύνδετη σχέση η οποία βρίσκεται σήμερα μεν στα σπάργανα⁴³ σύμφωνα με τον Physorg αλλά εκφράζει μια επανάσταση δίχως προηγούμενο, επανάσταση⁴⁴ η οποία αναφέρεται σε όλα τα πεδία που σχετίζονται με την ευφυΐα, την αναζήτηση, τη διαχείριση μεγάλου όγκου δεδομένων, την ασφάλεια και κωδικοποίηση, την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο κ.α.

Στη διαδικτυακή του ιστοσελίδα μάλιστα, το Πανεπιστήμιο του Waterloo στο Οντάριο του Καναδά σημειώνει πως:

«Quantum computing is essentially harnessing and exploiting the amazing laws of quantum mechanics to process information. A traditional computer uses long strings of “bits,” which encode either a zero or a one. A quantum computer, on the other hand, uses quantum bits, or qubits. What's the difference? Well a qubit is a quantum system that encodes the zero and the one into two distinguishable quantum states. But, because qubits behave quantumly, we can capitalize on the phenomena of "superposition" and "entanglement"».

(UNIVERSITY OF WATERLOO, Institute for Quantum computing

⁴³ PHYS.ORG, 29 Απριλίου 2015, *Scientists achieve critical steps to building first practical quantum computer*. <https://phys.org/news/2015-04-scientists-critical-quantum.html#jCp> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

⁴⁴ BOINGBOING, BESCHIZZA, R. 29 Απριλίου 2015, *Quantum computing breakthrough announced*. <http://boingboing.net/2015/04/29/quantum-computing-breakthrough.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

<https://uwaterloo.ca/institute-for-quantum-computing/quantum-computing-101#What-is-quantum-computing>, ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

Η Κβαντική Πληροφορική (Quantum Computing)⁴⁵ επομένως είναι ουσιαστικά η αξιοποίηση και εκμετάλλευση των νόμων της Κβαντικής Μηχανικής για την επεξεργασία πληροφοριών. Ενώ ένας παραδοσιακός υπολογιστής χρησιμοποιεί σειρές από ψηφία «bits», τα οποία κωδικοποιούν είτε το 0 είτε το 1, ένας κβαντικός υπολογιστής χρησιμοποιεί τα Κβαντοψηφία ή Κβαντικά Ψηφία ή Qubits, τα οποία δεν περιορίζονται μόνο στις βασικές καταστάσεις τους αλλά μπορούν να υπάρχουν σε υπερθέσεις, πράγμα που σημαίνει πως μπορούν να βρίσκονται ταυτόχρονα και στην κατάσταση 0 και 1.

Αυτό το γεγονός επιτρέπει στους Κβαντικούς Υπολογιστές να εκτελούν πολλούς υπολογισμούς ταυτόχρονα και να στηρίζονται σε πολύπλοκους αλγόριθμους. Σύμφωνα με τον φυσικό David Deutsch, η υπέρθεση των Κβαντικών Ψηφίων προσφέρει έναν παραλληλισμό, ο οποίος επιτρέπει τον Κβαντικό Υπολογιστή να λειτουργήσει με ένα εκατομμύριο υπολογισμούς με τη μια, την ίδια στιγμή που οι προσωπικοί μας υπολογιστές λειτουργούν με έναν.

Οι επιστήμονες αυτή τη στιγμή έχουν καταφέρει να κατασκευάσουν βασικούς Κβαντικούς Υπολογιστές που μπορούν να εκτελέσουν ορισμένους υπολογισμούς, η κατασκευή όμως ενός πρακτικού Κβαντικού Υπολογιστή υπάρχει μόνο σαν οραματισμός. Λαμβάνοντας εξάλλου υπόψη την αλματώδη εξέλιξη των καιρών και τις αυξανόμενες ανάγκες, θεωρούμε πως είναι θέμα χρόνου να αναπτυχθεί η κατάλληλη τεχνολογία που θα μπορέσει να υποστηρίξει τη λειτουργία τους.

Άλλωστε ήδη από το 1947, ο Αμερικανός μηχανικός υπολογιστών Howard Aiken δήλωσε πως μόνο έξι ψηφιακοί ηλεκτρονικοί υπολογιστές θα αρκούν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες Πληροφορικής των ΗΠΑ. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός πως η έρευνα της Κβαντικής Πληροφορικής έχει ήδη ασχοληθεί με ολογράμματα⁴⁶, σημαντικά έργα τέχνης⁴⁷ και συγκεντρώνει μεγάλοπνοες κουβέντες για την

⁴⁵WHATIS.com, TECHTARGET, *quantum computing*. <http://whatis.techtargget.com/definition/quantum-computing>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

⁴⁶BOINGBOING, PETROVITZ, D. 19 Δεκεμβρίου 2011, *Quantum computing with off-the-shelf hologram tech*. <http://boingboing.net/2011/12/19/quantum-computing-with-off-the.html>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

⁴⁷BOINGBOING, PETROVITZ, D. 17 Νοεμβρίου 2009, *Sculptures inspired by quantum physics*. <http://boingboing.net/2009/11/17/sculptures-inspired-1.html>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

ετοιμότητα του κόσμου να εισέλθει στη χρυσή εποχή για την Κβαντική Πληροφορική (Mark Ritter, IBM).

Η έρευνα που άρχισε πειραματικά πρώτη φορά από το 1998 (ερευνητές του Los Alamos και MIT παρουσίασε εντυπωσιακούς καρπούς το 2000, 2001, 2005-6 ενώ το 2007 η νεότευκτη εταιρία D-Wave δημιούργησε έναν 16-qubit Κβαντικό Υπολογιστή. Σύμφωνα με το Νόμο του Moore⁴⁸, όπου σημειώνεται πως ο αριθμός των τρανζίστορ σε έναν μικροεπεξεργαστή συνεχίζει να διπλασιάζεται κάθε 18 μήνες με αποτέλεσμα το 2020-30 να απολαμβάνουμε κυκλώματα σε έναν μικροεπεξεργαστή που θα μετριούνται με την ατομική κλίμακα, το επόμενο σημαντικό βήμα θα είναι σίγουρα η αξιοποίηση της δύναμης των ατόμων και των μορίων για την εκτέλεση καθηκόντων αποθήκευσης και επεξεργασίας.

Διαπιστώνουμε πράγματι πως ο χώρος των Ξένων Γλωσσών, της Μετάφρασης και της Διερμηνείας, της Μηχανικής Μάθησης, Αυτοματισμών και Διδασκαλίας θα επηρεαστεί θετικά με τις μελλοντικές αυτές δυνατότητες. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε πως οι γίγαντες της Τεχνολογίας Google και Microsoft έχουν δημιουργήσει ομάδες επιστημόνων και ακαδημαϊκών που εργάζονται πάνω στην έρευνα για τη δημιουργία Κβαντικών Υπολογιστών. Η εξέλιξη των Κβαντικών Υπολογιστών επομένως σε συνδυασμό με την Τεχνητή Νοημοσύνη φαίνεται πως θα οδηγήσει σε συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης τα οποία επιτρέπουν την υλοποίηση έξυπνων συστημάτων αποφάσεων⁴⁹.

Προς αυτή την κατεύθυνση μάλιστα και επιθυμώντας να σημειώσουμε την εξέλιξη της Τεχνολογίας και τις μελλοντικές προοπτικές, οι επιστήμονες της IBM ανακοίνωσαν δυο κρίσιμες εξελίξεις στο περιοδικό Nature, σχετικά με την ταυτόχρονη πλέον ανίχνευση και μέτρηση δυο ειδών Κβαντικών Σφαλμάτων (Quantum Errors: bit-flip/εναλλαγή-ψηφίου και phase-flip/εναλλαγή-φάσης). Πρόκειται για τη διόρθωση Κβαντικών Σφαλμάτων, η οποία αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για την οικοδόμηση ενός πρακτικού και μεγάλης κλίμακας Κβαντικού Υπολογιστή.

⁴⁸WIKIPEDIA, Moore's law. https://en.wikipedia.org/wiki/Moore%27s_law (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

⁴⁹FORBES, MARR, B. 5 Σεπτεμβρίου 2017, *How Quantum Computers Will Revolutionize Artificial Intelligence, Machine Learning and Big Data*. <https://www.forbes.com/forbes/welcome/?toURL=https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2017/09/05/how-quantum-computers-will-revolutionize-artificial-intelligence-machine-learning-and-big-data/&refURL=https://www.google.com/&referrer=https://www.google.com/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

Λαμβάνοντας υπόψη μας όλες τις προαναφερθείσες σκέψεις καταλήγουμε αβίαστα στα λόγια του μεξικανού ποιητή, συγγραφέα, διπλωμάτη και κάτοχο Βραβείου Νόμπελ Λογοτεχνίας, Οκτάβιου Πας: «Τίποτε δεν μπορεί να απειλήσει τον άνθρωπο, την ανθρώπινη ψυχή. Η μόνη απειλή του ανθρώπου είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Άρα η Τεχνολογία ως Τεχνολογία δεν μπορεί να κάνει κακό. Κακό κάνει γιατί ο ίδιος ο άνθρωπος τη χρησιμοποιεί εναντίον του».

3. Εικονική και Επαυξημένη Πραγματικότητα: ιστορική αναδρομή

Στην παρούσα υποενότητα, επιθυμώντας να ολοκληρώσουμε τη σύντομη και σφαιρική παρουσίαση της σημασίας των Νέων Τεχνολογιών στο σύγχρονο κόσμο, θεωρήσαμε σημαντικό να γυρίσουμε το χρόνο πίσω και να καταγράψουμε την ιστορικά, στενή σχέση της Εικονικής και Επαυξημένης Πραγματικότητας. Θα αφιερώσουμε τις ακόλουθες σελίδες σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή που αφορά τα δυο τεχνολογικά συστήματα.

Οφείλουμε βέβαια να σημειώσουμε, πως ο τεχνολογικός τομέας στον οποίο θα επικεντρωθούμε στην παρούσα διατριβή είναι εκείνος που αφορά την Επαυξημένη Πραγματικότητα και γι' αυτό επιλέξαμε να αφιερώσουμε ένα επόμενο, ολόκληρο κεφάλαιο (του Δεύτερου Μέρους) της διατριβής στην παρουσίαση του. Παρόλ' αυτά, θεωρήσαμε πως η εν λόγω ιστορική αναδρομή θα οδηγήσει σε μια πιο ολοκληρωμένη παρουσίαση και κατανόηση του πεδίου της Επαυξημένης Πραγματικότητας.

Στο πλαίσιο του διαδικτύου και των νέων προοπτικών που ανοίγονται στην εξέλιξη όλων των πεδίων, θα ήταν παράλειψή μας να μην αναφέρουμε και τον τομέα της Εικονικής Πραγματικότητας (Virtual Reality), ή πιο συγκεκριμένα ακόμη, εκείνον τον τρομερά υποσχόμενο κόσμο που θα καθορίσει το μέλλον πολλών επαγγελμάτων, εκείνον που καλείται Επαυξημένη Πραγματικότητα (Augmented Reality).

Ας σημειώσουμε αρχικά πως η Εικονική Πραγματικότητα απομονώνει τον χρήστη από την πραγματικότητα και η Επαυξημένη Πραγματικότητα παρέχει περισσότερες πληροφορίες από όσες είναι στην πραγματικότητα ορατές. Επομένως, οφείλουμε να αναφέρουμε πως αν και οι δυο Πραγματικότητες επικεντρώνονται σε διαφορετικές λειτουργίες⁵⁰, η τεχνολογία της Εικονικής Πραγματικότητας θεωρείται

⁵⁰AUGMENT.com, *Virtual Reality vs. Augmented Reality*. <http://www.augment.com/blog/virtual-reality-vs-augmented-reality/>,
ΒΙΚΗΠΑΙΔΕΙΑ, *Εικονική Πραγματικότητα*.
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%

πως προηγείται ιστορικά της Επαυξημένης⁵¹, γεγονός που δικαιολογεί την επιλογή και αναφορά της στη μικρή ιστορική αναδρομή που θα φωτίσει σιγά σιγά τις δυνατότητες που οραματιζόμαστε και θα αναλύσουμε στο τέλος της ενότητας καθώς και στο κεφάλαιο των μεταφραστικών σχολίων. Ας σημειώσουμε όμως αρχικά τις βασικές πηγές της έρευνας, η οποίες θα οδηγήσουν σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την εξέλιξη της μεταφραστικής διαδικασίας στο πεδίο της Λογοτεχνικής Μετάφρασης.

Αρχίζοντας από τον ορισμό των προαναφερθέντων όρων διαπιστώνουμε ότι ενώ η Εικονική Πραγματικότητα αναφέρεται σε ένα «αλληλεπιδραστικό τρισδιάστατο περιβάλλον, φτιαγμένο από υπολογιστή, στο οποίο μπορεί κάποιος να εμβυθιστεί» (Lanier, 1989) και αντικαθιστά πλήρως τον πραγματικό κόσμο με την προσομοίωση, η Επαυξημένη Πραγματικότητα χρησιμοποιεί το φυσικό κόσμο και προβάλλει επιπρόσθετες πληροφορίες επάνω του.

Η έκρηξη στην έρευνα της Εικονικής Πραγματικότητας σημειώνεται τη δεκαετία του 1990 και συνοδεύεται από το βιβλίο του Howard Rheingold, «Virtual Reality», το οποίο απομυθοποιούσε τη νέα Τεχνολογία καθιστώντας την κατανοητή και προσιτή σε ανθρώπους με λιγότερες τεχνικές γνώσεις. Διαδόθηκε μέσω των ταινιών, όπως οι Brainstorm και The Lawnmower Man⁵².

Σημαντικοί πυλώνες αποτέλεσαν οι ακόλουθες έννοιες: Εμβύθιση, Προοπτική, Πανοραμική Εικόνα, Στερεοσκοπική Εικόνα και Φωτογραφία, έννοιες οι οποίες πρωτοεμφανίστηκαν από τα αρχαία χρόνια κυρίως στον τομέα της Τέχνης, όπου ο άνθρωπος δημιουργούσε και παρουσίαζε φανταστικούς κόσμους. Συνέχεια της επιθυμίας αυτής, της γνωριμίας και της συμμετοχής του ανθρώπου με όλες τις αισθήσεις σε μια πραγματικότητα, προσφέρει η σύγχρονη Εικονική Πραγματικότητα, η οποία δεν υφίσταται χωρίς την Τεχνολογία.

Ο δεύτερος σημαντικός πυλώνας, η Προοπτική, δηλαδή το οπτικό πεδίο από το σημείο του θεατή, συναντάται ήδη από τον 5^ο αιώνα π.Χ. στα έργα του Αισχύλου και του Σοφοκλή, όπου παρατηρείται να δίδεται ιδιαίτερη σημασία στη χρήση της στα

CE%B7%CF%84%CE%B1, ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, Επαυξημένη Πραγματικότητα.
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7_%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

⁵¹ΖΑΙΜΙΔΗΣ, Ι. ΠΑΡΑΣΧΟΥ, Π. 2015, Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Ψηφιακή Ξενάγηση & Διαδραστικό Παιχνίδι, ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 5.
<http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/6494/1/STEF292015.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

⁵²Virtual reality. http://www.sweethaven02.com/PDF_Lifelong/Virtual%20reality.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

σκηνικά των έργων. Το γεγονός αυτό γίνεται βεβαίως κατανοητό εάν αναλογιστούμε πως η γωνία θέασης έχει τη δύναμη να αλλάζει το τελικό αποτέλεσμα.

Στον τομέα της Ζωγραφικής, αρχικά οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι, χρησιμοποιώντας περισσότερο τη διαίσθησή τους, έφταναν σε υψηλό επίπεδο τρισδιάστατου ρεαλισμού. Ήδη από τον 14^ο αιώνα στη Φλωρεντία, ο Ιταλός ζωγράφος και αρχιτέκτονας Giotto di Bondone⁵³ ανακάλυψε ένα διαισθητικό τρόπο για την προβολή 3D προοπτικής σε μια επιφάνεια 2D, όπως ο καμβάς, παρουσιάζοντας μια αίσθηση βάθους άγνωστη μέχρι τότε. Επρόκειτο περισσότερο για τρόπο οργάνωσης των αντικειμένων και των σχέσεων τους, δημιουργώντας ένα και μοναδικό σημείο θέασης.

Το 1778, ο Σκοτσέζος ζωγράφος Robert Barker ζωγραφίζει μια άποψη της πόλης του Εδιμβούργου σε έναν καμβά 360 μοιρών (ύψους 3 μέτρων τοποθετημένος σε κυκλικό δωμάτιο διαμέτρου 18 μέτρων, όπου εισέρχονταν οι θεατές και περικυκλώνονταν από τη σκηνή) παρουσιάζοντας για πρώτη φορά και εισάγοντας την Πανοραμική Εικόνα, βασικό στοιχείο στις συσκευές Εικονικής Πραγματικότητας. Ο Baker ονόμασε αρχικά την εφεύρεσή του «la nature à coup d'œil», αλλά σε διαφημίσεις του 1971 για μια αντίστοιχη ζωγραφιά για το Λονδίνο, κάνει χρήση της λέξης «Πανόραμα».

Το 1983, ο εφευρέτης Sir Charles Wheatstone⁵⁴ επινοεί το Wheatstone Mirror Stereoscope, μια συσκευή με καθρέφτες που επέτρεπε την προβολή διαφορετικών εικόνων σε κάθε μάτι με σκοπό να αποδείξει πως δυο ανεξάρτητες εικόνες ίδιου αντικειμένου ή τοπίου μπορούν να συνδυαστούν από τον εγκέφαλο σε μια τρισδιάστατη εικόνα. Το εν λόγω αυτό πρώτο στερεοσκόπιο παρουσιάστηκε ένα χρόνο πριν την πρώτη πρακτική εφαρμογή της Φωτογραφίας.

Το 1839 ένας καθηγητής Μαθηματικών από το Εδιμβούργο, ο Mr Elliot οραματίζεται και παρουσιάζει ένα στερεοσκόπιο χωρίς φακούς ή καθρέφτες με τη μορφή κουτιού 46x18x10. Στη συνέχεια τον Αύγουστο του 1839 η νέα Τεχνολογία της Φωτογραφίας γίνεται δημοφιλής χάρη στη δουλειά του Γάλλου Louis Daguerre και παρέχεται πλέον η δυνατότητα αντιγραφής εικόνων.

⁵³ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Τζόττο*.

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B6%CF%8C%CF%84%CF%84%CE%BF> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.6.2017).

⁵⁴ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Charles Wheatstone*. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Wheatstone, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

Το πρώτο Στερεοσκόπιο με φακούς παρουσιάζεται δέκα χρόνια αργότερα από τον φυσικό, μαθηματικό, εφευρέτη, συγγραφέα και ιστορικό Sir David Brewster και εντυπωσιάζει τη Βασίλισσα Βικτόρια στη Great Exhibition του 1951. Εν μια νυκτί δημιουργείται μια 3D βιομηχανία, η οποία οδηγεί σε πώληση 250.000 Στερεοσκοπίων, που γίνονται ανάρπαστα.

Το 1939 δημιουργείται το πρώτο σύγχρονο Στερεοσκόπιο View-Master, το οποίο κυκλοφορεί μέχρι και σήμερα. Χρησιμοποιεί κυκλικούς δίσκους και περιλαμβάνει πολλαπλές φωτογραφίες για εύκολη διαδοχική προβολή. Παράλληλα τη δεκαετία του 1920 παρατηρούμε και τον πρώτο εξομοιωτή πτήσης από τον Edwin Albert Link.

Τα πρώτα βήματα στην Επαυξημένη Πραγματικότητα συντελούνται κατά τη δεκαετία 1950-70 με το Sensorama (το Σινεμά του Μέλλοντος που περικυκλώνει το θεατή με αισθήσεις φτιαγμένες από μηχανήματα μεταφέροντας τον/την σε άλλη διάσταση)⁵⁵ και την πρώτη VR Κάσκα από τους μηχανικούς Comeau και Bryan (Head Mounted Display, 1961)⁵⁶.

Ένας από τους πρωτοπόρους εμφανίζεται το 1963 στο MIT. Πρόκειται για το Διδακτορικό φοιτητή Ivan Sutherland, ο οποίος, μέσω της εφαρμογής του Sketchpad ασχολείται με τα αλληλεπιδραστικά γραφικά μέσω υπολογιστή και χρησιμοποιεί ειδικό στυλό για την επιλογή αντικειμένων παράλληλα με τη χρήση του πληκτρολογίου.

Στη συνέχεια το 1965, περιγράφει τη δημιουργία εικονικών κόσμων μέσω υπολογιστή στην εργασία του «The ultimate display» και επηρεάζει τον αναλυτή συστημάτων Fred Brooks⁵⁷, ο οποίος αρχίζει την έρευνα για τη χρήση της Απτικής Αλληλεπίδρασης, δηλαδή της αλληλεπίδρασης με τον υπολογιστή μέσω αφής (project GROPE, 1967). Οι απτικές συσκευές άλλωστε σχετίζονται άμεσα με την Εμβύθιση στον εικονικό κόσμο και συνδυάζονται με τις συσκευές Εικονικής Πραγματικότητας ως προέκταση των χεριών.

⁵⁵ PQSTEPS.gr, *Εικονική Πραγματικότητα: Παρόν, Παρελθόν και Μέλλον*. <https://www.pcsteps.gr/113807-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-virtual-reality-vr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

⁵⁶ VRS, *History of Virtual Reality*. <https://www.vrs.org.uk/virtual-reality/history.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

⁵⁷ MEDIUM.com, PINSON, H. 13 Ιουλίου 2016, *In the beginning : How VR was born, An interview with Fred Brooks*. <https://hayimpinson.com/in-the-beginning-how-vr-was-born-an-interview-with-fred-brooks-8c09354b0b58> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

Το 1968 ο Ivan Sutherland με τη βοήθεια του Bob Sproull κατασκευάζει τη «Δαμόκλειο Σπάθη» (The Sword of Damocles)⁵⁸, ένα σύστημα που κρεμόταν από το ταβάνι, χρησιμοποιούσε καθοδικές λυχνίες, είχε μηχανική ανίχνευση της κίνησης του κεφαλιού, επέτρεπε ένα οπτικό πεδίο 40 μοιρών στο χρήστη, ο οποίος έβλεπε σε πραγματικό χρόνο αντικείμενα σε μορφή Νηματικού Μοντέλου (Wireframe) να προβάλλονται στον πραγματικό κόσμο.

Επρόκειτο για την πρώτη προσπάθεια Επαυξημένης Πραγματικότητας, η οποία οδήγησε τον ιδρυτή της να συνεργαστεί με τον David Evans ξεκινώντας την εταιρία Evans & Sutherland, η οποία ασχολείται με Συστήματα Οπτικοποίησης (Visualization) και λειτουργεί μέχρι σήμερα⁵⁹.

Οι πρώτες εμπορικές απόπειρες Εικονικής και Επαυξημένης Πραγματικότητας συντελούνται από το 1970-90 με τις ηλεκτρονικές κονσόλες/παιχνίδια να εισέρχονται σιγά σιγά στα σπίτια και την Εικονική Πραγματικότητα να επηρεάζει την Τέχνη και τις ακαδημαϊκές εφαρμογές.

Το 1992, δύο επιστήμονες που εργάζονταν στη Boeing, οι Caudell and Mizell⁶⁰, επινοούν τον όρο Επαυξημένη Πραγματικότητα, καθώς δημιουργούν ένα πειραματικό σύστημα, στην προσπάθειά τους να βοηθήσουν τους εργάτες να συναρμολογήσουν τις πολύπλοκες δέσμες καλωδίων των αεροσκαφών. Παράλληλα, σημειώνουμε και τη δημιουργία του συστήματος υποβοήθησης συντήρησης εκτυπωτή Laser, Επαυξημένης Πραγματικότητας KARMA («Knowledge-based Augmented Reality Maintenance Assistance»)⁶¹.

Επίσης, αναφέρουμε ενδεικτικά τους πρώτους μηχανικούς βραχίονες που επέτρεπαν στους χημικούς να μεταφέρουν τις κινήσεις των χεριών τους στα μόρια φαρμάκων μέσω υπολογιστή και να μεταβάλλουν τη συμπεριφορά τους (project GROPE II), τον εικονικό χάρτη του Aspen στο Colorado που δημιουργήθηκε στο

⁵⁸ ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Δαμοκλής*.

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CF%82>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

⁵⁹ PQSTEPS.gr, *Εικονική Πραγματικότητα: Παρόν, Παρελθόν και Μέλλον*. <https://www.pcsteps.gr/113807-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-virtual-reality-vr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

⁶⁰ CAUDELL, T. P. MIZELL, D. W. 2012, *Augmented reality: An application of heads-up display technology to manual manufacturing processes*. In System Sciences, 1992. Proceedings of the Twenty-Fifth Hawaii International Conference on System Sciences, 7-10 January 2012, volume 2, 659–669. <https://www.scribd.com/document/329676148/Augmented-Reality-An-Application-of-Heads-Up-Display-Technology-to-Manual-Manufacturing-Processes> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

⁶¹ FEINER, S. MACINTYRE, B. SELIGMANN, D. *Knowledge-based Augmented Reality*. <https://www.cs.ucsb.edu/~almeroth/classes/tech-soc/2005-Winter/papers/ar.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.4.2018).

MIT (1978) και μιας προσομοίωσης πιλοτηρίου για την Πολεμική Αεροπορία των ΗΠΑ (Super Cockpit).

Οι πρώτες εφαρμογές στο Gaming εμφανίζονται το 1982, η Mattel δημιουργεί το πρώτο Power Glove για το Nintendo Entertainment System και παρατηρείται και έμπρακτο ενδιαφέρον για την Εικονική Πραγματικότητα από τη NASA με το σύστημα Virtual Interface Environment Workstation (1985, VIEW).

Το 1994, ο Paul Milgram παρουσίασε το συνεχές εικονικότητας-πραγματικότητας, το «συνεχές επαυξημένης πραγματικότητας». Το 1995 παρατηρούμε τον Jun Rekimoto να αναπτύσσει το πρώτο φορητό σύστημα χειρός ΕΠ (βασίζεται σε έγχρωμους επίπεδους στόχους, ευρέως γνωστούς μέχρι σήμερα ως markers, το εμπομαζόμενο NaviCam) ενώ το 1996 συνεχίζει δημιουργώντας ένα 2D barcode σύστημα για εφαρμογές ΕΠ που βασίζεται σε ασπρόμαυρα τετράγωνα markers δύο διαστάσεων, το CyberCode, το οποίο χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα⁶².

Το 1995 η Εικονική Πραγματικότητα συνδέεται για πρώτη φορά με το Ίντερνετ στο πλαίσιο της Τέχνης, μετά την παρουσίαση του έργου του Maurice Benayoun, το «Τούνελ κάτω από τον Ατλαντικό»⁶³, που συνέδεε το Κέντρο Pompidou στο Παρίσι με το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στο Μόντρεαλ. Η σύνδεση αυτή με το Διαδίκτυο πραγματοποιήθηκε σε μια εμπορική έκθεση το 1996, όπου στήθηκε το ίδιο σύστημα με χρηματοδότηση από τη Netscape Communications.

Το πρωτότυπο έργο του Maurice Benayoun αποτέλεσε το πρώτο έργο Εικονικής Πραγματικότητας που συνέδεε 2 ηπείρους και περιλάμβανε δυναμικά 3D μοντέλα σε πραγματικό χρόνο, video chat, κατευθυντικό ήχο και διαχείριση περιεχομένου με στοιχεία Τεχνητής Νοημοσύνης. Την ίδια χρονιά (1995) μια ομάδα στο Seattle έκανε κάτι αντίστοιχο με το CAVE δημιουργώντας ένα δωμάτιο Εμβύθισης με προβολή 270 μοιρών, δημιουργώντας το Θέατρο Εικονικού Περιβάλλοντος (Virtual Environment Theater).

Σημαντική καταγραφή αποτελεί η αναλυτική έρευνα του Ronald Azuma στο πεδίο της Επαυξημένης Πραγματικότητας (1997) και μια νεότερη έρευνα του ίδιου που ακολουθεί τη ραγδαία εξέλιξη του κλάδου (2001). Το 1999 σημειώνουμε επίσης

⁶² ΜΠΙΚΟΣ Μ. Φ. 2015, *Δυναμική Προσομοίωση Εικονικών Αντικειμένων για Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Εφαρμογή σε Σκάκι Επαυξημένης Πραγματικότητας*, Διπλωματική εργασία. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ, 9. <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/8872/3/Bikos%28ele%29.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 3.8.2018).

⁶³ BENAYOUN.com, *The Tunnel under the Atlantic*. <http://benayoun.com/moben/1995/09/14/the-tunnel-under-the-atlantic/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

την ίδρυση της εταιρίας Total Immersion, μία από τις πρώτες εταιρίες ανάπτυξης λύσεων Επαυξημένης Πραγματικότητας, η οποία λανσάρει το προϊόν D'Fusion, το οποίο παρέχει μία πληθώρα εργαλείων για δημιουργία εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας.

Ενδιαφέρουσα εξέλιξη αποτελεί και η βιβλιοθήκη για εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας του Hirokazu Kato, ARToolKit, η οποία «παρέχεται στο κοινό ως βιβλιοθήκη ανοικτού κώδικα από το εργαστήριο HIT Lab (Human Interface Technology Laboratory) του Πανεπιστημίου της Washington και επιτρέπει τη λήψη βίντεο και την τοποθέτηση εικονικών μοντέλων, σε πραγματικό χρόνο, πάνω σε markers που εντοπίζονται στην εκάστοτε σκηνή, έτσι ώστε να ακολουθούν την κίνηση της κάμερας»⁶⁴.

Το 2001 δημιουργείται το Real-World Wide Web (RWWW), το πρώτο πρόγραμμα περιήγησης Επαυξημένης Πραγματικότητας, από τους Bob Kooper και Blair MacIntyre, το οποίο αποτελεί μια εφαρμογή που υπερθέτει δεδομένα από τον Παγκόσμιο Ιστό (World Wide Web) στον πραγματικό κόσμο, μέσω μίας συσκευής HMD, την ίδια στιγμή που οι Vlahakis et al. παρουσιάζουν το Archeoguide, ένα σύστημα ΕΠ για μνημεία πολιτιστικής κληρονομίας (Αρχαία Ολυμπία, Ελλάδα)⁶⁵.

Το 2006 η Nokia παρουσιάζει το πρόγραμμα MARA (Mobile Augmented Reality Applications project), που χρησιμοποιεί επιταχυνσιόμετρο, πυξίδα και GPS για να υπολογιστεί η θέση και ο προσανατολισμός του κινητού τηλεφώνου, επιτρέποντας την υπέρθεση πληροφοριών για πραγματικά αντικείμενα σε ζωντανό βίντεο.

Στη συνέχεια, το 2008 εμφανίζεται και το πρόγραμμα περιήγησης Επαυξημένης Πραγματικότητας Wikitude⁶⁶, μία εφαρμογή βάσει θέσης, που μαρτυρά σιγά σιγά τη στροφή της εξέλιξης προς τις φορητές συσκευές (κινητά τηλέφωνα) και αξιοποιεί τα χαρακτηριστικά/κάμερα ενός κινητού τηλεφώνου για να υπερθέσει πληροφορίες από το διαδίκτυο για τον περιβάλλοντα χώρο σε βίντεο, σε πραγματικό χρόνο.

Στη συνέχεια, η Microsoft δημιουργεί τη συσκευή Kinect η οποία αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη εφαρμογών Εικονικής Πραγματικότητας και κυρίως βιντεοπαιχνιδιών σε μεγαλύτερη κλίμακα και το 2012 η εταιρεία Oculus VR

⁶⁴ ΜΠΙΚΟΣ Μ.Φ. 2015, *Δυναμική Προσομοίωση Εικονικών Αντικειμένων για Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Εφαρμογή σε Σκάκι Επαυξημένης Πραγματικότητας*, Διπλωματική εργασία. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ, 9. <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/8872/3/Bikos%28ele%29.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 3.8.2018).

⁶⁵ Ομοίως.

⁶⁶ WIKITUDE, <https://www.wikitude.com/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.6.2018).

ανακοινώνει τη συσκευή Εικονικής Πραγματικότητας Oculus Rift (HMD Εικονικής Πραγματικότητας head-mounted display)⁶⁷.

Οι πρώτες αντιδράσεις σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα παρατηρούνται το 2013, όταν και διατίθεται το Google Glass μέσω του προγράμματος Explorer (σταμάτησε το 2015). Τον Ιανουάριο του 2015, η Microsoft συνδυάζει την Εικονική με την Επαυξημένη Πραγματικότητα ανακοινώνοντας τη συσκευή Hololens, η οποία «αποτελεί έναν ολοκληρωμένο υπολογιστή με μία see-through display και αρκετούς αισθητήρες»⁶⁸, ενώ την ίδια χρονιά η Metaio, δημιουργεί το Junaio⁶⁹, έναν περιηγητή ΕΠ που αφορά φορητές συσκευές Android και Ios.

Ενώ η περίοδος 2000-10 παρουσιάζει λίγες περιπτώσεις Εικονικής Πραγματικότητας όπως τα χειριστήρια φυσικής κίνησης και κάποιες εφαρμογές στον ιατρικό, βιομηχανικό και στρατιωτικό τομέα, η εποχή του Virtual Reality ταυτίζεται με την περίοδο από το 2011 μέχρι και σήμερα και η έκρηξη ενδιαφέροντος αρχίζει από έναν 18χρονο gamer, τον Palmer Luckey⁷⁰.

Πιο συγκεκριμένα παρατηρείται ανάπτυξη της Εικονικής και Επαυξημένης Πραγματικότητας σε πληθώρα πεδίων όπως ο Κινηματογράφος, με τη Disney να δημιουργεί διαδραστικό υλικό με βάση τις ταινίες της για το ηλεκτρονικό κατάστημα Steam (διάδραση με τους χαρακτήρες της Disney, Marvel και Lucasfilm) και την ομάδα Oculus να προσφέρει τον «Καθηλωτικό Κινηματογράφο» με αφήγηση να γίνεται σε πραγματικό χρόνο με γνώμονα τις εμπειρίες Εικονικής Πραγματικότητας, που επιτρέπουν στο θεατή να γίνει μέρος της ιστορίας.

Επιπρόσθετα, ο τομέας των Εκδηλώσεων με την προσφορά της Ζωντανής Μετάδοσης της Εικόνας (Live Streaming), τα Πάρκα Ψυχαγωγίας, ο Στρατός/Αεροπορία, το Διάστημα, η Ιατρική/Θεραπεία, με την πρώτη ρομποτική χειρουργική επέμβαση να πραγματοποιείται το 1998 σε νοσοκομείο του Παρισιού, η Σχεδίαση/Αρχιτεκτονική, η Τέχνη με το Google Art Project, την online πλατφόρμα πρόσβασης σε φωτογραφίες υψηλής ανάλυσης των έργων τέχνης που στεγάζονται στα Μουσεία, τα Μνημεία/Αρχαιολογία, η Επικοινωνία/Μέσα Ενημέρωσης, το

⁶⁷ΜΠΙΚΟΣ Μ.Φ. 2015, *Δυναμική Προσομοίωση Εικονικών Αντικειμένων για Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Εφαρμογή σε Σκάκι Επαυξημένης Πραγματικότητας*, Διπλωματική εργασία. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ, 10. <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/8872/3/Bikos%28ele%29.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 3.8.2018).

⁶⁸ Ομοίως.

⁶⁹ WIKIPEDIA, *Junaio*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Junaio> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.7.2018).

⁷⁰ WIKIPEDIA, Palmer Luckey. https://en.wikipedia.org/wiki/Palmer_Luckey (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

Εμπόριο και η Εκπαίδευση/Διδασκαλία ανάγονται σε πυλώνες εκμετάλλευσης των νέων τεχνολογικών δυνατοτήτων.

Ένας ακόμη σημαντικός τομέας που φαίνεται να επηρεάζεται σημαντικά είναι εκείνος των Εκδόσεων και των βιβλίων. Μπροστά στην οικονομική κρίση και την πτώση των πωλήσεων από το 2008 και έπειτα, στοιχεία που θα αναλύσουμε διεξοδικά και σε επόμενο κεφάλαιο, υπήρξε φόβος για το βιώσιμο μέλλον του Έντυπου Τύπου. Χάρη όμως στην αυξημένη ζήτηση για Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία και των μεταφράσεών της, υπήρξε έντονη ανάγκη τα τελευταία χρόνια για ενίσχυση συνέργειας ανάμεσα στη Μάθηση, τη Λογοτεχνία και την Παιχνιδική Εμπειρία.

Αυτό το γεγονός οδήγησε σε ενδιαφέρουσες πρωτοβουλίες σε ότι αφορά το συγκεκριμένο πεδίο, με τη Μάθηση να πρωτοστατεί ως παιχνίδι μέσω της αφήγησης, της διάδρασης και μελλοντικά θεωρούμε, της Μετάφρασης. Ένα πρώτο σημαντικό παράδειγμα της νέας Εικονικής και Επαυξημένης Πραγματικότητας άρχισε ήδη με την ελληνική παγκόσμια καινοτομία μιας ομάδας Ελλήνων από τη Θεσσαλονίκη, τους Bitar⁷¹, που παρουσίασαν το 2016 το πρώτο ζωντανό διαδραστικό βιβλίο⁷², δίνοντας έτσι νέα πνοή στον τομέα των Εκδόσεων, της Συγγραφής και της Λογοτεχνίας.

Πρόκειται για τα «Live books». Αυτή τη στιγμή τα βιβλία της ομάδας είναι μόνο παιδικά, για ηλικίες από 3 έως 12 ετών και είναι διαθέσιμα για παραγγελίες στο livebooks.gr και σε μερικά επιλεγμένα βιβλιοπωλεία κυρίως στην Βόρεια Ελλάδα. Τα βιβλία επίσης «χρησιμοποιούνται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους από εκπαιδευτικούς, σχολεία, λογοθεραπευτές, ειδικούς παιδαγωγούς και ψυχολόγους, λόγω της αυξημένης εκπαιδευτικής λειτουργικότητας που περιλαμβάνουν»⁷³.

«Το ηλιακό σύστημα σε 3D» είναι το πρώτο βιβλίο που έχει εκδοθεί και περιλαμβάνει τεχνολογίες Εικονικής και Επαυξημένης Πραγματικότητας. Η χρήση του είναι πολύ απλή και η λειτουργικότητά του εξαιρετικά υψηλή. Τα παιδιά μπορούν να δουν τους πλανήτες να «ζωντανεύουν» τρισδιάστατα μέσω μιας φορητής συσκευής (smartphone/tablet) είτε με λειτουργικό σύστημα Android είτε με iOS

⁷¹ BITAR. <https://www.bitar.gr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

⁷² PARALAXI, ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Χ. *Τα πρωτότυπα βιβλία εικονικής πραγματικότητας είναι made in SKG!* <http://parallaximag.gr/life/technologia/vivlio-ikonikis-pragmatikotitas> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

⁷³ Ομοίως.

(iphone και ipad), καθώς δουλεύει σε όλες τις συσκευές. Απλά κατεβάζουν την δωρεάν εφαρμογή που συνοδεύει το βιβλίο, η οποία βάζει σε λειτουργία την κάμερα της συσκευής. Στη συνέχεια, σηματοδύνοντας τις εσωτερικές σελίδες του βιβλίου, οι πλανήτες και ο ήλιος, γίνονται τρισδιάστατοι και περιστρέφονται πάνω στην σελίδα, με αξιόπιστες απεικονίσεις και δορυφορικές φωτογραφίες υψηλής ανάλυσης της NASA.

Τι δηλώνει όμως η Επαυξημένη και η Εικονική Πραγματικότητα στα εν λόγω βιβλία; «Η Επαυξημένη Πραγματικότητα στην ουσία παρουσιάζει την πραγματικότητα με κάποια επιπλέον στοιχεία, όπως π.χ. μία σελίδα του βιβλίου με ένα τρισδιάστατο πλανήτη επάνω του. Η τεχνολογία της Εικονικής Πραγματικότητας μας ταξιδεύει σε ένα εντελώς διαφορετικό περιβάλλον, και με το συγκεκριμένο βιβλίο, στον διαστημικό σταθμό του E.S.A., αλλά με πραγματικές φωτογραφίες 360 μοιρών. Εφ'όσον υπάρχει μάσκα Εικονικής Πραγματικότητας (που κάνουν θραύση στο εμπόριο), τότε η εμπειρία είναι εξαιρετική!» αναφέρει ο κ. Παπούλιας⁷⁴.

Παρατηρούμε πλέον νέες δυνατότητες εξαιρετικά ενδιαφέρουσες να παίρνουν σάρκα και οστά και να ανοίγουν το δρόμο για άπειρες δυνατότητες στα πεδία της Εκπαίδευσης, Μάθησης, Διδασκαλίας αλλά και της Μετάφρασης. Άλλωστε η εν λόγω ομάδα έχει ήδη ανακοινώσει στα άμεσα σχέδιά της τη μετάφραση των βιβλίων της, γεγονός που προϋδεάζει για τη νέα παρουσία της Εικονικής και Επαυξημένης Πραγματικότητας μέσω της Παιχνιδοποίησης της Μάθησης⁷⁵ που έρχεται και πρόκειται να επηρεάσει σημαντικά τον κόσμο των Ξένων Γλωσσών.

Φυσικά, παρόλο που ο πρώτος τομέας που θα κρατήσει το δαυλό της νέας γνώσης είναι η Παιδική Αφήγηση και Λογοτεχνία, λόγω της ανάγκης των παιδιών για εντυπωσιακά ερεθίσματα πολλαπλών διατάσεων και αισθήσεων, θεωρούμε πως η εν λόγω εξέλιξη θα λειτουργήσει σαν αλυσίδα και θα επηρεάσει όλες τις ηλικιακές βαθμίδες σταδιακά.

⁷⁴ Ομοίως.

⁷⁵ Gamification-«Παιχνιδοποίηση».

<https://economu.wordpress.com/%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C/gamification-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%B4%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%AE%CF%83%CE%B7/>, ΙΩΑΝΝΟΥ, Μ. ΛΟΓΑΡΗ Α. 2017, *Παιχνιδοκεντρική μάθηση: εργαλεία και εφαρμογές*, Πτυχιακή/Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ΜΠΣ2017, *Gamification στην Εκπαίδευση*. <http://epri.korinthos.uop.gr/BlogsPortal/mps2017/2017/05/08/gamification-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-3/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

Μια ακόμη προσπάθεια αλληλοσύνδεσης του βιβλίου και της Εικονικής Πραγματικότητας, επαναπροσδιορισμού του φυσικού βιβλίου μέσω των Νέων Τεχνολογιών, είναι και ο στόχος της εταιρείας Alas Playful Media⁷⁶ που συμμετείχε στο πρόγραμμα του επιταχυντή Innovathens για τα Creative Industries στην Ελλάδα. Άλλωστε, όπως δηλώνει ο επικεφαλής της, «Ζούμε ξανά την εποχή της ανακάλυψης της Τυπογραφίας. Οι Νέες Τεχνολογίες μπορούν να προσφέρουν νέες δυνατότητες ανάδειξης του ελληνικού πολιτισμού»⁷⁷.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε και τη δημιουργία του πρώτου οδηγού Επαυξημένης Πραγματικότητας από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο⁷⁸, οδηγού που καθοδηγεί λεπτομερώς τους χρήστες στα σημεία που βρίσκονται τα έξι Τμήματα του Ιονίου Πανεπιστημίου, οι Γραμματείες και η Πρυτανεία, παρέχοντας και επιπρόσθετες πληροφορίες όπως τηλέφωνα, email και websites των τοποθεσιών.

Στο πλαίσιο της παρούσης διδακτορικής διατριβής, στο δεύτερο μέρος, αναγνωρίζοντας την λόγω αναγκαιότητα για ανανέωση και εξέλιξη, θα προσπαθήσουμε να προτείνουμε μια καινούρια διάσταση Επαυξημένης Πραγματικότητας που θεωρούμε πως θα αλλάξει την συγγραφική, μεταφραστική και εκδοτική οπτική που υπάρχει μέχρι σήμερα χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα ένα από τα δυο μεταφρασμένα γαλλικά βιβλία του Alain Surget που πρωτίστως θα παρουσιάσουμε, συγκρίνουμε και σχολιάσουμε μεταφραστικά.

Η πρότασή μας θα παρουσιαστεί και θα αναλυθεί διεξοδικά στο τελευταίο κεφάλαιο της παρούσης διδακτορικής διατριβής. Θεωρούμε πως η νέα δυνατότητα πολιτισμικής και μεταφραστικής διάδρασης, η παροχή γρήγορης και έτοιμης πληροφορίας ως γνώση, επεξήγηση και μάθηση μπορεί να προσφερθεί με ένα νέο ψυχαγωγικό τρόπο, ο οποίος θυμίζει παιχνίδι, χρησιμοποιώντας τη νέα Τεχνολογία με κατάλληλες συσκευές και προσφέροντας άπειρες δυνατότητες εξέλιξης και σύνδεσης με διαφορετικά θεματικά πεδία.

⁷⁶NEWMONEY.gr, 2 Απριλίου 2017, Το βιβλίο μέσα από την Εικονική Πραγματικότητα. <http://www.newmoney.gr/business-stories/319320-to-biblio-mesa-apo-tin-eikoniki-pragmatikotita> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

⁷⁷ Ομοίως.

⁷⁸TECHBLOG.gr, Ο πρώτος οδηγός augmented reality ελληνικού πανεπιστημίου. <https://techblog.gr/software/layar-ionian-university-in-corfu-5323/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.10.2017).

ΙΙΙ.ΕΝΑΣ ΠΑΛΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΕΝΝΟΙΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΣΕΩΝ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΕ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ: ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα συνεχίσουμε την έρευνά μας, εστιάζοντας και επιλέγοντας τον τομέα της Μεταφρασμένης Λογοτεχνίας, Παιδικής και Εφηβικής στον ελληνόφωνο χώρο. Επιθυμώντας να ρίξουμε φως στην αφετηρία του εν λόγω πεδίου και έχοντας ως σκοπό να παρουσιάσουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα του ιστορικού πλαισίου και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της, θα παραθέσουμε στη συνέχεια την ιστορική αναδρομή και στατιστικά στοιχεία που αποτελούν απόρροια των ερευνών βιβλιοπαραγωγής και βάσεων δεδομένων.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τη μελέτη που ολοκληρώσαμε και αφορά την καταγραφή όλων των ξενόγλωσσων μεταφρασμένων τίτλων των ελληνικών σχολικών εγχειριδίων από το Νηπιαγωγείο μέχρι και το Λύκειο από το έτος 2001 και έπειτα. Σε αυτό το σημείο ας θυμίσουμε πως επιλέξαμε τον τομέα αυτό της Μετάφρασης καθώς ο πυρήνας της συγκριτικής μας θεώρησης θα επικεντρωθεί σε δυο μεταφρασμένα γαλλικά έργα του συγγραφέα Alain Surget, τα οποία ανήκουν στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αντίστοιχα. Πρόκειται για τα ακόλουθα βιβλία: «Εγώ είμαι ο πιο πονηρός» και «Τίρυα Συνομωσία στο Νείλο».

Επιθυμώντας να πάρουμε τα πράγματα από την αρχή οφείλουμε να σημειώσουμε πως αφετηρία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας αποτελεί η εισαγόμενη Μεταφρασμένη Παιδική Λογοτεχνία (Ντελόπουλος 1995)⁷⁹. Τούτο το γεγονός δεν αποτελεί έκπληξη. Αντίθετα, θεωρείται ένα συνηθισμένο φαινόμενο, το οποίο στιγμάτισε την αρχή κάθε Εθνικής Παιδικής Λογοτεχνίας ανά τον κόσμο, φαινόμενο το οποίο στη συνέχεια ενισχύθηκε από έναν εμπλουτισμό και διαμόρφωση

⁷⁹ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, Σ. *Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της μεταφρασμένης παιδικής λογοτεχνίας*, 2. http://users.auth.gr/sgavr/Gavriilidis-Diapolitismikos_Xaraktiras_Paidikis_Logotexnias.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.8.2018).

των παραμέτρων της, έτσι ώστε να αποκτήσει τη δική του ιδιαίτερη υπόσταση και ροή.

Σύμφωνα μάλιστα με τον Μερακλή, διαμορφώθηκε σύμφωνα με τους δικούς της κανόνες και συμβάσεις έτσι ώστε να μπορέσει να αυτονομηθεί (1997, 25-27). Ακολουθώντας και τους συλλογισμούς της Shavit:

«Histories of children's literature have paid much attention to the development of children's books in the Western world (especially in the Anglo-Saxon world, but in Germany, France, and Italy as well) and that the same historical model is common to all beginnings of children's literatures. Contend that the very same stages of development reappear in all children's literatures, regardless of when and where they began to develop. Seem that all national children's literature pass through the very same stages of development without exception. Moreover, the same cultural factors and institutions are involved in their creation. They all shared the view that in the process of their education, children needed books, and that those books must differ from adult books principally through their fundamental attachment to the educational system itself. Thus, it was through the framework of the educational system that a canonized children's system began to develop».

(Shavit, 1986, 133-134; 1995, 27-38)

Ας αρχίσουμε όμως από τον ορισμό της Παιδικής Λογοτεχνίας, έτσι ώστε να συνεχίσουμε με τη μελέτη της πιο εξελιγμένης και διαπολιτισμικής της μορφής, τη Μεταφρασμένη Παιδική Λογοτεχνία:

«Παιδική Λογοτεχνία είναι όχι τα λογοτεχνήματα που έχουν γράψει ή γράφουν τα παιδιά, αλλά τα αισθητικώς δικαιωμένα λογοτεχνικά κείμενα που είναι σε θέση να φέρουν το παιδί σε επαφή με το αισθητικό φαινόμενο της Τέχνης και ειδικότερα της Λογοτεχνίας».

(Γιάκου, 1993, 7)

«Είναι η τέχνη του λόγου που καλλιεργείται από ενηλίκους και απευθύνεται κατά κύριο λόγο στα παιδιά - είτε ενσυνείδητα το επιδιώκουν αυτό οι δημιουργοί της είτε όχι. Με άλλα λόγια, είναι το σύνολο των αισθητικά

δικαιωμένων κειμένων που είναι σε θέση να συμβάλλουν στην ψυχαγωγία των παιδιών και στην πνευματική τους καλλιέργεια, δηλαδή στην ανάπτυξη της ικανότητας για αντίληψη της ομορφιάς στην ωρίμανση της προσωπικότητας και στη διαμόρφωση ελεύθερης συνείδησης».

(Γιάκου, 1989, επίσης Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 1990, 14 και Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, 1990, 15).

Θεωρούμε πως η Παιδική Λογοτεχνία δίνει τη σκυτάλη χρονικά στην εφηβική της μορφή γεγονός όμως που δεν τη διαφοροποιεί πάντα από το διάδοχό της σε ότι αφορά κυρίως τα βασικά χαρακτηριστικά. Οι Nilsen και Donelson (1993, 20-33)⁸⁰ σημειώνουν από την πλευρά τους πως τα κύρια χαρακτηριστικά της εφηβικής λογοτεχνίας είναι τα ακόλουθα: α) Οι λογοτεχνικές ιστορίες είναι ιδωμένες μέσα από την οπτική γωνία των εφήβων, γεγονός που σημαίνει ότι πολύ συχνά οι πρωταγωνιστές έχουν την ηλικία των αναγνωστών τους. β) Το φορμουλαϊκό στοιχείο της πλοκής είναι να επιδιώκουν οι έφηβοι-ήρωες την ανεξαρτητοποίησή τους από την γονική (προστατευτική) εξουσία και, ακόμη, να έρχονται σε αντιπαράθεση με τους γονείς τους, για να αποδειχθούν τελικά καλύτεροί τους.

Αναφορικά με τη θεματολογία της, διαπιστώνεται γ) η τάση να εκτυλίσσονται οι ιστορίες όχι σε ένα εξωραϊσμένο και ρομαντικό περιβάλλον, αλλά στο ρεαλιστικό της σύγχρονης μεγαλούπολης, όπου προβλήματα όπως του διαζυγίου, της πρόωρης εγκυμοσύνης, των εκτρώσεων, του αλκοολισμού κ.λπ. καθορίζουν την εξέλιξη της ιστορίας και επηρεάζουν καθοριστικά την ωρίμανση ή μη ωρίμανση των χαρακτήρων. Η εφηβική λογοτεχνία δείχνει μεγάλη ευαισθησία για τα πάσης φύσεως προβλήματα των εφήβων, ιδιαίτερα αυτών που ανήκουν σε εθνικές ή πολιτισμικές μειονότητες, πολύ περισσότερο όταν αυτές συνυπάρχουν, συνήθως παραγκωνισμένες, στο σύνολο μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.

Προς αυτή την κατεύθυνση, ας σημειώσουμε πως:

«The notion of teenagers as a separate group of readers with their own tastes and demanding a style of writing that is directed specifically at them was not adopted by publishers until relatively recently and, even then, it took a long

⁸⁰ NILSEN, A. P. DONELSON, K. 1993, *Literature for Today's Young adults*. New York: Harper Collins College Publishers, 20-33.

time to establish an identity and, perhaps most importantly of all, to find a suitable space in libraries and bookshops. Naming this invention was a further difficulty. ‘Teenager’, ‘Young Adult’... what was this audience to be called?» [Eccleshare (1996, 388)].

(http://cird.unive.it/dspace/bitstream/123456789/1125/1/2009-3903_PR_PINOKIO_DLV16.1_CIRDFA.pdf, Glossary DLV 16.1, 24, ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

Εδώ θα πρέπει επίσης να τονίσουμε πως ο κλάδος της Εφηβικής Λογοτεχνίας (και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του)⁸¹ λόγω της μετάβασης από την ανήλικη στην ενήλικη μορφή του εσωκλείει διαφορετικές διακυμάνσεις και κατηγοριοποιήσεις. Ανάλογα με το συγγραφέα και το έργο, το στόχο του/της, την υφή, το λεξιλόγιο και τη θεματική, η Εφηβική Λογοτεχνία μπορεί μερικές φορές να απομακρυνθεί σημαντικά από την αρχική παιδική της μορφή και να πλησιάσει αρκετά τον κόσμο των ενηλίκων (εδώ φυσικά τονίζουμε πως η ακριβής ηλικία των εφήβων, το κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον και οι ιδιαιτερότητες του εκάστοτε χαρακτήρα παίζει καθοριστική σημασία στην επιλογή των έργων προς ανάγνωση).

Στην παρούσα διδακτορική διατριβή, τα έργα που μελετώνται δεν παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση. Θεωρούμε πως απευθύνονται σε παιδιά και εφήβους μέχρι την ηλικία των δεκατεσσάρων. Παρόλα αυτά οφείλουμε να σημειώσουμε πως η Εφηβική Λογοτεχνία εμφανίζει και διαφορετικές μορφές, γεγονός που προβάλλει την πολυπλοκότητα του εν λόγω κλάδου:

«With greater freedom in content and form, young adult literature is moving into a closer connection with adult literature, and fluent readers in this age group may read primarily adult books» (Kay Vandergrift).

http://cird.unive.it/dspace/bitstream/123456789/1125/1/2009-3903_PR_PINOKIO_DLV16.1_CIRDFA.pdf, Glossary DLV 16.1, 24, ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

⁸¹ ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, Μ. Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία για εφήβους: οδεύοντας σε μια αβέβαιη ενηλικίωση (:), 6-8. http://www.eens.org/EENS_congresses/2014/kanatsouli_meni.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

Παρόλες τις διαφοροποιήσεις που συναντούμε στην κατηγοριοποίηση των έργων της Εφηβικής Λογοτεχνίας -κατηγοριοποίηση η οποία παραμένει ακόμη και σήμερα υποκειμενική και επιλογή του εκάστοτε Εκδοτικού Οίκου- το μεγάλο ιδεολογικό χάσμα της Παιδικής Λογοτεχνίας παρατηρείται με τον κλάδο της Ενήλικης Λογοτεχνίας, η οποία στηρίζεται στους δικούς της κανόνες και φυσικά αφορά έναν ιδεολογικά δομημένο κόσμο και όχι υπό διαμόρφωση, όπως συμβαίνει στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία.

Επισημαίνουμε σ' αυτό το σημείο ένα ειδικό και άκρως σημαντικό χαρακτηριστικό της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας: την κοινωνικοποίηση των μικρών αναγνωστών και την προετοιμασία τους για έναν κόσμο διαφορετικό, εκείνον των ενηλίκων. Όπως άλλωστε τονίζει ο Halliday ήδη από το 1978, η λογοτεχνική γλώσσα αποτελεί Εργαλείο Κοινωνικοποίησης ή φορέα άμεσης ή έμμεσης «Εγγενούς Ιδεολογίας» σύμφωνα με το όρο του Stephens (1992, 8-9)⁸². Όλα τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά αφορούν φυσικά και τη Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική λογοτεχνία ανά τον κόσμο, χαρακτηριστικά τα οποία μεταφέρουν πολυδιάστατα μηνύματα, υπερπηδούν σύνορα και ενώνουν τους πολιτισμούς μέσα από ήχους και χρώματα.

Το γεγονός αυτό μαρτυρεί και την πολυδιάστατη μορφή της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. Οι αρχές της παγκοσμιοποίησης άλλωστε επηρεάζουν και το λογοτεχνικό στερέωμα, το οποίο εμφανίζεται με το πέρασμα των χρόνων να αποδεσμεύεται ως ένα βαθμό από τον αυστηρά διδακτικό χαρακτήρα του και να υιοθετεί μια πιο δυναμική στάση που οδηγεί σε καλύτερο φιλτράρισμα ξενόγλωσσων πολιτισμικών δεδομένων, δεδομένων που κατακλύζουν τον εν λόγω τομέα.

Εικόνα, ήχος, βίντεο και δίκτυα διευκολύνουν πράγματι μια άνευ προηγουμένου ανταλλαγή πολιτισμικών δεδομένων και πληροφοριών, η οποία και επηρεάζει την ίδια τη φύση της μεταφραστικής διαδικασίας και αποκαλύπτει νέες πτυχές και κριτήρια ανταλλαγών. Γεγονός επίσης είναι πως, ως αποτέλεσμα της εν λόγω εξέλιξης, οι μεταφραστικές παρεμβάσεις στο χώρο του παιδικού και εφηβικού μεταφρασμένου βιβλίου μειώνονται συνεχώς.

⁸²ΞΕΝΗ, Ε. *Ζητήματα που απασχολούν τη Μετάφραση της Παιδικής Λογοτεχνίας*, 22.
http://keimena.ece.uth.gr/main/t13/Xeni_final_text_Greek.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

Αν θελήσουμε να αναλύσουμε τον τελευταίο μας συλλογισμό, οφείλουμε να τονίσουμε πως οι μεταφραστικές επιλογές ταυτίζονται είτε με τη βασική και ευρέως διαδεδομένη Ιδεολογία της ίδιας της Μετάφρασης είτε με τη Μετάφραση των Ιδεολογικών Προσανατολισμών του/της εκάστοτε μεταφραστή/στριας. Στην περίπτωση μάλιστα της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας παρατηρούμε πως η Επιβίωση, Προσαρμογή ή Αλλοίωση των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων του κάθε τόπου παίζει πρωταρχικό ρόλο στη Μετάφραση.

Πιο συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί μια τάση τα τελευταία χρόνια η Μετάφραση των ξενόγλωσσων λογοτεχνικών βιβλίων παιδικού και εφηβικού κοινού να μην αποδέχεται την ετερότητα και τη διαφορετικότητα, γεγονός που σύμφωνα με την ερευνήτρια Patricia Anne (Pat) Pinsent αντικατοπτρίζει μια ασυνείδητη συγγραφική λειτουργία λόγω της έλξης που ασκεί το οικείο και δεδομένο (Pinsent, 1994, 66-67)⁸³.

Η προαναφερθείσα θεώρηση, η οποία συνηγορεί στην κατασκευή ταυτοτήτων, ανα-παραγωγή στερεότυπων ιδεών και στάσεων (Gavriilidis & Karakitsios 2005, 294)⁸⁴, έχει παρατηρηθεί κυρίως σε διαχρονικά έργα της κλασικής Παιδικής Λογοτεχνίας και αφορά τις μεταφραστικές επιλογές του εκάστοτε ξενόγλωσσου πρωτότυπου βιβλίου με βάση τις διαφορετικές ιδεολογικές δεσμεύσεις και παραδοσιακές νόρμες της κάθε κοινωνίας.

Πρόκειται επομένως για μια διαδικασία μεταφραστικών χειρισμών, διαπραγμάτευσης, ερμηνείας, διαχείρισης και μεταφοράς του ανοίκειου πολιτισμικού προϊόντος, η οποία αποκτά ουσία και αναβαθμίζει τη σκοπιά του αναγνώστη ως σημαντικό παράγοντα περισυλλογής στη μεταφραστική ισοδυναμία. Οι τρεις βασικοί πυλώνες που δημιουργούν πλέον επιτακτική και στενή σχέση είναι οι ακόλουθοι: Λογοτεχνική Μετάφραση, Πολιτισμικές Σπουδές και Διαπολιτισμικότητα.

Σε ό,τι αφορά τη διαδικασία μεταφραστικών χειρισμών, ενδιαφέρον σημειώνεται στην περίπτωση της ηρωίδας της Σουηδής Άστριντ Λίντγκρεν, της ελληνικής πια, «Πίπης Φακιδομύτης» και άλλων χαρακτήρων του έργου (Nikolajeva, 2006, 288), όπου η πρωτότυπη απόδοση του ονόματος είναι Pippi Langstrumpf, δηλαδή «Πίπη Μακριά Κάλτσα» ή «Πίπη με τις Μακριές Κάλτσες». Πρόκειται για μια αλληγορική τροποποίηση του ονόματος έτσι ώστε να επιβιώσει η ιδιαιτερότητα

⁸³ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, Σ. *Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της μεταφρασμένης παιδικής λογοτεχνίας*, 1. http://users.auth.gr/sgavr/Gavriilidis-Diapolitismikos_Xarakthiras_Paidikis_Logotexnias.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

⁸⁴ Ομοίως.

της κοπέλας (άλλωστε είναι ασυνήθιστο στην Ελλάδα να συναντήσουμε κορίτσι με φακίδες!).

Παραδείγματα Πολιτισμικών Προσαρμογών, Παρεμβάσεων, Τροποποιήσεων, Συμμόρφωσης και Αντίστασης στο καθιερωμένο υπάρχουν πολλά κατά τη διάρκεια των χρόνων. Οφείλουμε σε αυτό το σημείο να τονίσουμε πως οι πρώτες μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων επηρεάζουν πάντοτε τις μεταγενέστερες αποδόσεις τους και έχουν συνήθως άμεση σχέση με τη Θεολογία και τα καθοριστικά πολιτικοκοινωνικά γεγονότα που επηρεάζουν την κοινή γνώμη και αποτελούν ανοιχτές πληγές στην ιστορία ενός έθνους.

Αναφέρουμε ενδεικτικά το έργο «Rosa Bianca» ή «Rose Blanche» (1985) του Ελβετού συγγραφέα Christophe Gallaz με εικονογράφιση του Ιταλού Roberto Innocenti (ο οποίος αποτελεί και τον εμπνευστή του έργου), το οποίο έχει μεταφραστεί σε ένδεκα γλώσσες και παρουσιάζει κάποιες αποκλίσεις στη μετάφραση από το πρωτότυπο. Μεγάλη σημασία έχει το γεγονός πως απευθύνεται σε παιδιά μικρής ηλικίας και έχει ως στόχο να εξηγήσει την τραγική ιστορία του πιο «επαίσχυντου κεφαλαίου της ιστορίας, του ναζισμού και των φρικαλεοτήτων του». Το έργο δεν έχει μεταφραστεί στα Ελληνικά⁸⁵. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι σχετικά βιβλία υπάρχουν λιγότερα από πέντε και κανένα που να απευθύνεται σε μικρές ηλικίες. Κατανοητοί και οι προβληματισμοί που προκύπτουν από την εν λόγω επιλογή.

Σε αυτό το σημείο βρισκόμαστε σε ένα πολύ σημαντικό δίλημμα: η τάση προς μια μονοδιάστατη μεταφραστική οπτική της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, η οποία ταυτίζεται με την προσπάθεια να γίνει κατανοητή και αρεστή από το μεγαλύτερο μέρος του κοινού ακολουθώντας μια αγγλόγλωσση επικράτηση στο όνομα της παγκοσμιοποίησης αποτελεί στην πραγματικότητα το συνώνυμο της ομογενοποίησης των παιδικών και εφηβικών βιβλίων;

Τα παιδιά και οι έφηβοι αντανakλούν ένα είδος ιδεολογικής προστασίας; Μια γενιά αλλά Ντίσνεϊ, που διδάσκεται όμως με τον αυτόματο πιλότο υποκειμενικά ψήγματα έτοιμης πνευματικής τροφής; Δεν δικαιούνται οι μελλοντικές γενιές να μαθαίνουν την αλήθεια, την Ιστορία των Πολιτισμών και της Κοινωνίας, έστω και μέσω μιας πιο προσεγμένης γλώσσας; Γιατί αποκλείουμε την πιο έξυπνη,

⁸⁵ Ομοίως, 10.

δημιουργική και λιγότερο κατευθυνόμενη σκέψη από τη μάθηση και την κριτική μελέτη;

Στην Ελλάδα, πιο συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη τους προηγούμενους συλλογισμούς μας και αναλογιζόμενοι τον αριθμό των μεταφρασμένων παιδικών βιβλίων ο οποίος ταυτίζεται με τα 2/3 των εκδόσεων, συνειδητοποιούμε τη μεγάλη σημασία που πρέπει να δοθεί στον εν λόγω κλάδο καθώς ως γνωστόν απευθύνεται στη μελλοντική γενιά μιας κοινωνίας που μεταλλάσσεται και καλείται να διαχειριστεί νέα δεδομένα και προκλήσεις.

Είναι γεγονός πλέον πως η Παιδική Λογοτεχνία αποτελεί ένα νέο πεδίο στις Μεταφραστικές Σπουδές που δυστυχώς ακόμη «παραμένει άγνωστο στους θεωρητικούς, στους εκδότες αλλά και στα προγράμματα ακαδημαϊκών ιδρυμάτων στις Επιστήμες της Μετάφρασης»⁸⁶. Εάν σκεφτούμε επίσης πως η μη ενασχόληση με τον εν λόγω κλάδο, η απουσία καλών βιβλίων και μεταφράσεων συνεπάγεται απομάκρυνση των μικρών αναγνωστών από την παγκόσμια κληρονομιά⁸⁷, συνειδητοποιούμε την ευθύνη που έχει επωμισθεί η ενήλικη γενιά στις πλάτες της.

Σε ότι αφορά βέβαια στα κριτήρια Μετάφρασης ενός λογοτεχνικού βιβλίου Παιδικής ή Εφηβικής Λογοτεχνίας στην ελληνική γλώσσα, φαίνεται να μην ακολουθούνται κάποιες γενικές κατευθύνσεις, καθώς παρατηρείται πολλά βιβλία ευρέως γνωστά σε όλο τον κόσμο να μην επιλέγονται προς Μετάφραση στη χώρα μας. Το εν λόγω φαινόμενο γεννά εύλογους προβληματισμούς για την ιδιομορφία του κλάδου. Από την άλλη πλευρά, ιδιαίτερα ελπιδοφόρα είναι η πρωτοβουλία Επιδότησης Φορέων ξένων χωρών για Μετάφραση έργων στα ελληνικά⁸⁸.

Σε γενικότερες γραμμές, σημειώνουμε πως η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αποκρύπτει μια τρομερή δυναμική, δυναμική που δεν έχει δεχτεί μέχρι σήμερα την αναγνώριση που της αρμόζει. Η διαμόρφωση προσωπικοτήτων, ταυτοτήτων και ιδεολογιών, η παραγωγή ή αναπαραγωγή στερεότυπων ιδεών, η υιοθέτηση στάσεων, προτάσεων, εικόνων, τεχνικών και στυλιστικών επιλογών, αποτελούν κάποια στοιχεία που γεφυρώνουν τους δυο κόσμους της ζωής: εκείνο των ανήλικων και των ενήλικων όντων.

⁸⁶ O'CONNEL, E. 2006, Translating for Children in LATHEY, G.(ed) *The Translation of Children's Literature: A Reader*, Toronto: Multilingual Matters, 1.

⁸⁷ HUNT P. KAI BANNISTER RAY, S.G. 2004, *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, London: Routledge, 521.

⁸⁸ ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ.

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&cresrc=2147&cnode=292> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 24.9.2015).

«The key difference between children's and adult literature lies in the fact that the former is written or adapted specifically for children by adults. Belonging firmly within 'the domain of cultural practices which exist for the purpose of socializing their target audience' (Stephens, 1992, p. 8) it is a body of literature into which the dominant social, cultural and educational norms are inscribed» [O' Sullivan (2005, 13)].

http://cird.unive.it/dspace/bitstream/123456789/1125/1/2009-3903_PR_PINOKIO_DL16.1_CIRDLA.pdf, Glossary DLV 16.1, 23, ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

Επιπρόσθετα, η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία είναι εμφανές πως αποτελεί μάρτυρα της ιστορίας της ανά τους αιώνες εσωκλείοντας ταυτόχρονα την Ψυχαγωγία, την Εκπαίδευση και ταυτίζεται με το μέσο διδασκαλίας αρχών και προτύπων. Αποτυπώνει όμως παράλληλα και μια εξωκειμενική πραγματικότητα που καθρεφτίζει στοιχεία και ανταύγειες διαφορετικών πολιτισμών. Προβάλλει τη συνύπαρξη και αποτελεί την ειρηνευτική δύναμη και έναν καινοτόμο πολιτιστικό και ιστορικό δεσμό των λαών και παραδόσεων.

Οδηγούμαστε επομένως στον λογοτεχνικά διαπολιτισμικό χαρακτήρα της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, μια αρχέγονη σχέση, η οποία δεν είχε κερδίσει το επιστημονικό ενδιαφέρον μέχρι και το 19^ο αιώνα, οπότε και εμφανίζεται ένας νέος κλάδος Λογοτεχνικών Σπουδών, εκείνος της Συγκριτικής Γραμματολογίας:

«Η Συγκριτική Γραμματολογία είναι η μεθοδική τέχνη που μέσω της μελέτης των δεσμών αναλογίας, συγγένειας και επίδρασης συσχετίζει τη λογοτεχνία με άλλους τομείς της έκφρασης ή της γνώσης, ή, μάλλον, συσχετίζει τα λογοτεχνικά δεδομένα και κείμενα μεταξύ τους, τα οποία μπορεί να απέχουν ή όχι μέσα στο χρόνο ή στο χώρο, αρκεί να ανήκουν σε περισσότερες γλώσσες ή περισσότερους πολιτισμούς που μετέχουν στην ίδια παράδοση, για να τα περιγράψει καλύτερα, να τα καταλάβει και να τα γευτεί».

(Brunel, Pichois, Rousseau, 1983, 239).

Στην Ελλάδα, το θεσμικό-επιστημονικό όργανο των συγκριτολόγων ονομάζεται «Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας» και το περιοδικό που εκδίδουν ονομάζεται «Σύγκριση»⁸⁹. Ο όρος «Συγκριτική γραμματολογία» αποτελεί την ευρύτερη έννοια του παλαιότερου όρου «Συγκριτική φιλολογία». Πιο συγκεκριμένα η Συγκριτική Γραμματολογία εστιάζει σε έργα διαφορετικών Εθνικών Λογοτεχνιών, ανιχνεύει τον τρόπο μεταφραστικής Πρόσληψης (Επαφής) και Επίδρασης των έργων σε μια διαφορετική Εθνική Λογοτεχνία, καταγράφει τις διασκευές και μεταφράσεις, μελετά την υποδοχή, τις επιρροές και την κριτική που δέχονται από το εκάστοτε κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

Με την πάροδο του χρόνου νέα ερωτήματα και προβληματισμοί οδήγησαν, όπως ήταν άλλωστε φυσικό, και σε μια ανάγκη δημιουργίας θεωρητικού πλαισίου για την έρευνα της Μεταφρασμένης Λογοτεχνίας. Το 1970 ιδρύεται η Διεθνής Εταιρεία Έρευνας για την Παιδική Λογοτεχνία⁹⁰ με τον εντυπωσιακό αριθμό για την εποχή εκείνη, των δεκαοχτώ κρατών μελών.

Υπό αυτό το πρίσμα παρατηρούμε και την πρώτη σημαντική εξέλιξη στις Μεταφραστικές Σπουδές: ο ισραηλινός σημειολόγος Itamar Even-Zohar⁹¹ διατυπώνει την Πολυσυστημική Θεωρία του το 1978-79⁹², τονίζοντας την ενεργή δράση της Λογοτεχνίας στον κοινωνικό ιστό και την αλληλεπίδρασή της με πολιτιστικούς παράγοντες της εκάστοτε εθνικής κουλτούρας.

Σύμφωνα με τον εν λόγω θεωρητικό, η Λογοτεχνία και η Μετάφραση λειτουργούν υπό τη μορφή Πλαισίων ή Συστημάτων καθώς και των δικτύων τους. Κάθε Πολυσύστημα (Polysystem) αποτελείται από επικοινωνούντα Υποσυστήματα που είναι ιεραρχικά δομημένα, Καινοτόμα και Συντηρητικά μοντέλα (Πρωτοβάθμια και Δευτερογενή), Κλασικά ή μη Λογοτεχνικά Είδη που βρίσκονται στο κέντρο ή στην περιφέρειά του.

Στην περίπτωση της Παιδικής Λογοτεχνίας, θεωρεί πως βρίσκεται στο περιφερειακό τμήμα του Γενικού Λογοτεχνικού Υποσυστήματος, γεγονός που του

⁸⁹Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας. <http://gcla.phil.uoa.gr/gr/page5.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

⁹⁰ IRSL. <http://www.irscl.com/history.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

⁹¹ WIKIPEDIA, Itamar Even-Zohar. https://en.wikipedia.org/wiki/Itamar_Even-Zohar (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.7.2017).

⁹² EVEN-ZOHAR, I. 1990,1997, *Polysystem studies*, International Journal for Theory and Analysis of Literature and Communication. https://www.tau.ac.il/~itamarez/works/books/Even-Zohar_1990--Polysystem%20studies.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.7.2017).

προσδίδει χαμηλό πολιτιστικό κύρος, ελάχιστη επιρροή, χαρακτηρίζοντάς το ως εύκολα χειραγωγήσιμο και στελεχωμένο με υποτιμημένους μεταφραστές.

Το 1981 η Zohar Shavit, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Τελ Αβίβ στο Ισραήλ⁹³, προσπάθησε να ανακαλύψει τα κοινά καθολικά δομικά χαρακτηριστικά και μορφές όλων των Παιδικών Λογοτεχνιών. Κατέληξε πως η Παιδική Λογοτεχνία κατέχει μια υποδεέστερη θέση σε σχέση με τις υπόλοιπες λογοτεχνικές μορφές, γεγονός που αντικατοπτρίζει την «κατώτερη» κοινωνική θέση που καταλαμβάνει το παιδί στην κοινωνία αλλά και από την υποτιθέμενη παιδαγωγική αποστολή του εκάστοτε βιβλίου Παιδικής Λογοτεχνίας⁹⁴.

Ως αποτέλεσμα, σημειώνουμε πως οι μεταφραστές/στριες του συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους υιοθετούν κατάλληλες τεχνικές και προσαρμόζονται με το αναγνωστικό κοινό και τις ιδιαίτερες ανάγκες του:

«That is, the translator is permitted to manipulate the text in various ways by changing, enlarging, or abridging it or by deleting or adding to it. Nevertheless, all these translational procedures are permitted only if conditioned by the translator's adherence to the following two principles on which translation for children is based: an adjustment of the text to make it appropriate and useful to the child, in accordance with what society regards (at a certain point in time) as educationally "good for the child"; and an adjustment of plot, characterization, and language to prevailing society's perceptions of the child's ability to read and comprehend».

(Shavit, 1986, <https://humanities1.tau.ac.il/segel/zshavit/files/2014/03/poetics-of-childrens-literature.pdf>, 112-113)

Εντύπωση κάνει το γεγονός ακόμη πως, σύμφωνα με τον ιστορικό και συγγραφέα του έργου «L'Enfant et la Vie Familiale sous l'Ancien Régime» (1960)⁹⁵, το οποίο μεταφράστηκε στα αγγλικά και έγινε γνωστό με τον τίτλο «Centuries of Childhood»

⁹³Prof. Zohar Shavit. <https://english.tau.ac.il/profile/zshavit> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

⁹⁴SHAVIT, Z. 1987, *Poetics of Children's Literature* by Zohar Shavit, *South Atlantic Review* Vol. 52, No. 3, Convention Program Issue (Sep. 1987), 144. http://www.jstor.org/stable/3200134?seq=1#page_scan_tab_contents (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

⁹⁵WIKIPÉDIA, *L'Enfant et la Vie Familiale sous l'Ancien Régime*. https://fr.wikipedia.org/wiki/L%27Enfant_et_la_vie_familiale_sous_l%27Ancien_R%C3%A9gime (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.10.2015).

το 1962, Philippe Ariès, η παιδική ηλικία αναγνωρίστηκε ως διαφορετικό στάδιο και διαφοροποιήθηκε από την ενηλικίωση μόλις τον 16^ο αιώνα, γεγονός που αποτέλεσε σημαντικό βήμα για την Παιδική (και Εφηβική) Λογοτεχνία.

Εξετάζοντας μάλιστα τη Μεταφρασμένη Λογοτεχνία στην παιδική της μορφή και ακολουθώντας τη Πολυσυστημική Θεωρία, η Shavit⁹⁶ δηλώνει:

«In viewing translation as part of a transfer process, it must be stressed that the subject at stake is not just translations of texts from one language to another, but also the translations of texts from one system to another -- for example, translations from the adult system into the children's. Since the point of departure for this discussion is the understanding of children's literature not as an assemblage of elements existing in a vacuum but as an integral part of the literary polysystem, the transfer from one system to another is even more crucial for my discussion. Hence, I wish to examine the implications of the systemic status of children's literature to substantiate the claim that the behavior of translation of children's literature is largely determined by the position of children's literature within the literary polysystem».

(Shavit, 1986, <https://humanities1.tau.ac.il/segel/zshavit/files/2014/03/poetics-of-childrens-literature.pdf>, 111)

Και συνεχίζει:

«In fact, the discussion of translated texts is even more fruitful than that of original texts because translational norms expose more clearly the constraints imposed on a text that enters the children's system. This is true because in transferring the text from the source into the target system, translators are forced to take into account systemic constraints».

(Shavit, 1986, <https://humanities1.tau.ac.il/segel/zshavit/files/2014/03/poetics-of-childrens-literature.pdf>, 112).

⁹⁶SHAVIT, Z. 1986, *Poetics of childrens` literature*, The University of Georgia Press, Athens and London, 111-113. <http://humanities.tau.ac.il/segel/zshavit/files/2014/03/poetics-of-childrens-literature.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015)

Η καινοτομία που εισάγει είναι πέντε νέα χαρακτηριστικά της Μετάφρασης της Παιδικής Λογοτεχνίας: η Συνάφεια με ήδη υπάρχοντα μοντέλα/πρότυπα (Affiliation to Existing Models) η Προσαρμογή στη γλώσσα/πολιτισμό στόχο (The Text's Integrality), ο βαθμός Πολυπλοκότητας του κειμένου (The Level of Complexity of the Text), η Ιδεολογική ή Αξιολογική Προσαρμογή (Ideological or Evaluative Adaptation) και οι Υφολογικές ή Στυλιστικές Νόρμες (The Stylistic Norms)⁹⁷.

Στη συνέχεια οφείλουμε να αναφέρουμε και τις μελέτες του Gideon Toury, ο οποίος θεωρείται και ο θεμελιωτής των Περιγραφικών Μεταφραστικών Σπουδών, τονίζοντας τη σημασία της διάδραστικής σχέσης της Λογοτεχνικής Μετάφρασης με το νέο Πολιτισμικό Συγκείμενο. Εστιάζει σε δυο πιθανολογικούς Νόμους Περιγραφής και Ερμηνείας της Μεταφραστικής Συμπεριφοράς (Toury, 1995, 267-279): εκείνον της Αύξουσας Τυποποίησης (Growing Standardization) και της Παρεμβολής (Interference).

Σύμφωνα με τον ίδιο, ο Νόμος της Αύξουσας Τροποποίησης διατυπώνεται ως μια Γλωσσική ή Πολιτισμική Προσαρμογή, Τροποποίηση ή ακόμη και Αγνόηση των κειμενικών σχέσεων του πρωτοτύπου και του μεταφράσματος προς όφελος κανόνων που διέπουν το μεταφραστικό στόχο στην εκάστοτε επικοινωνιακή περίσταση⁹⁸. Προς την ίδια κατεύθυνση σημειώνουμε πως ο Δεύτερος Νόμος, εκείνος της Παρεμβολής, αναφέρεται στη Μεταφορά φαινομένων που σχετίζονται με την οργάνωση και μορφή του πρωτοτύπου στο μετάφρασμα⁹⁹.

Σύμφωνα μάλιστα με την άποψη της Ελένης Σελλά, Καθηγήτριας του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τα εν λόγω φαινόμενα ανάγονται στη Μεταφορά τεμαχίων λόγου μεταξύ Γλωσσικών Συστημάτων (Discourse Transfer) που έρχονται σε επαφή κατά την ομιλία του δίγλωσσου ατόμου (Σελλά, 2001, 55).

Σημαντική είναι και η άποψη του σημειολόγου Itamar Evan-Zohar, ο οποίος στο πεδίο των Διαπολιτισμικών Σπουδών, σημειώνει τρεις Ομάδες Παρεμβολών και θεωρεί πως η υιοθέτηση των μεταφερομένων στοιχείων αποτελεί ένα είδος μονομερούς επικράτησης της γλώσσας πηγής, στη γλώσσα στόχο. Τονίζει επιπλέον

⁹⁷ Ομοίως, 112-128.

⁹⁸ TOURY, 1995, 268.

⁹⁹ Ομοίως, 275.

πως πρόκειται για έννοιες Κύρους, Ισχύος και Επικράτησης που διέπουν τα Γλωσσικά Συστήματα, έννοιες που σε συνδυασμό με κοινωνικοιστοριογλωσσικούς παράγοντες ή συγκυριακές περιπτώσεις χαρακτηρίζουν την Παρεμβολή ως θετική ή αρνητική. Σύμφωνα με τον Itamar Evan-Zohar (1990 a, 78 σημ.2)

Σε περιπτώσεις ασθενών γλωσσικών πολυσυστημάτων με μη υπαρκτές ή ελαττωματικές λειτουργίες, όπου η μετάφραση παίζει κεντρικό ρόλο στη γλώσσα, σημειώνουμε το φαινόμενο της οικειοποίησης (domestication). Σημαντική διαπίστωση αποτελεί και το γεγονός ότι ανάλογα φαινόμενα παρατηρούνται αρχικά και σε κάποια μόνο επίπεδα των Γλωσσικών Συστημάτων, όπως για παράδειγμα σε κάποιες μόνο κοινωνιόλεκτους.

Οι αναφερόμενες απόψεις γίνονται απόλυτα κατανοητές και στον τομέα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης, δεδομένου πως, σύμφωνα με τον Toury, η μελέτη της Λογοτεχνίας είναι άμεσα συγκερασμένη και διαρκώς αλληλεπιδρά με το εκάστοτε πολιτισμικό περιβάλλον. Ακολουθώντας το σκεπτικό του Itamar Evan-Zohar, η Μεταφρασμένη Λογοτεχνία είναι ένα υποσύστημα του μεγάλου λογοτεχνικού Πολυσυστήματος και ως συνέπεια επηρεάζεται από όλα τα στοιχεία του Μεταβαλλόμενου Συστήματος (Evan-Zohar, 1990, 13-16).

Συνεπώς, η παραδοσιακή Περιγραφική Προσέγγιση των λογοτεχνικών μεταφράσεων σε σχέση με το πρωτότυπο, γλωσσικού προσανατολισμού κυρίως, χάνει την πρωτοκαθεδρία της. Η Πολυσυστημική Προσέγγιση αφορά πλέον σημαντικά τον αναγνώστη, το σκοπό της Μετάφρασης και φέρνει κοντά, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, τρεις κύκλους αλληλεπίδρασης: τη Λογοτεχνική Μετάφραση σε όλες τις εκφάνσεις της, την Πολιτισμική Θεωρία και τις Διαπολιτισμικές Σπουδές.

Κύριοι όροι αποτελούν: η διαπραγμάτευση, η αποτίμηση της ερμηνείας, η κοινοποίηση των πολιτισμικά διαφορετικών μεταφραστικών τεκμηρίων και η πληθώρα των ιστοριοπολιτικών αναγκών της εκάστοτε κοινωνικής δομής τη χρονική στιγμή που ερευνούμε, οι οποίες και προσδιορίζουν κάθε φορά από την αρχή τις νόρμες και τις μεταφραστικές επιλογές. Συνεπώς, ο Σκοπός ή «Skopos» και οι «Sub-skopoi» του Hans J.Veermer (1978)¹⁰⁰ οδηγούν σε μια τρομερά σημαντική ταύτιση σκοπών: ο σκοπός της Γραφής είναι ο ίδιος με το σκοπό της Μετάφρασης.

Η Πολυσυστημική και η Θεωρία του Σκοπού φαίνεται να ενώνουν τις δυνάμεις τους και στην περίπτωση του κλάδου που μελετούμε. Το γεγονός αυτό

¹⁰⁰ VEERMER, 2000, 224.

γίνεται αντιληπτό εάν σκεφτούμε τις διαφορετικές δυσκολίες που συναντούν οι μεταφραστές-τριες των λογοτεχνικών κειμένων για παιδιά και εφήβους. Οι κομβικές αλλαγές στον Πολιτισμό και ως συνέπεια στη γραφή και τη Γλώσσα αποτελεί άλλον έναν βασικό παράγοντα μετάλλαξης της μεταφραστικής φύσης μιας γενιάς που διαφοροποιείται σημαντικά από την προηγούμενη.

Λαμβάνοντας υπόψη την πρωταρχική σημασία της διαπολιτισμικότητας σε ετούτη την πολυδιάστατη σχέση της Μετάφρασης με τον Παιδικό και Εφηβικό κόσμο που διαμορφώνεται συνεχώς, οδηγούμαστε σε εξαιρετικής σημασίας προβληματισμούς σχετικά με τις μεταφραστικές επιλογές. Σύμφωνα με τον Veermer το 2000 η κάθε μεταφραστική προσπάθεια έχει ένα διαφορετικό «Σκοπό», ο οποίος καθορίζει με τη σειρά του και τις ποικίλες στρατηγικές που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια της Μετάφρασης¹⁰¹ και καθορίζεται πλέον από τις ανάγκες και προσδοκίες του αναγνωστικού κοινού.

¹⁰¹ Ομοίως, 228.

IV.ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗ/ΣΤΡΙΑΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Επιθυμώντας να αναδείξουμε τη σημασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της πολυδιάστατης εργασίας των μεταφραστών/τριών του ερευνητικού πεδίου που μας ενδιαφέρει, επιλέξαμε να αφιερώσουμε το ακόλουθο κεφάλαιο στην παρουσίαση και το σχολιασμό του προφίλ και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του/της μεταφραστή/στριας Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. Η ιδιαίτερη μορφή της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας άλλωστε φαίνεται να καθορίζει και τις συγκεκριμένες ανάγκες των μεταφραστών/στριών του συγκεκριμένου είδους. Άλλωστε παρατηρούμε πως:

«Children's books are generally shorter; they tend to favour an active rather than a passive treatment, with dialogue and incident rather than description and introspection; child protagonists are the rule; conventions are much used; the story develops within a clear-cut moral schematism which much adult fiction ignores; children's books tend to be optimistic rather than depressive; language is child-oriented; plots are of a distinctive order, probability is often discarded; and one could go on endlessly talking of magic, and fantasy, and simplicity, and adventure».

(Hunt, 1991, 61-62).

Συμπληρωματικά τονίζουμε τη σημασία της επιλογής της θεματικής των έργων Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας: «Young children cannot read books objectively. They get involved. In books, children can experience various adventures which they can't experience in their actual daily life» (Matsuno, 1988, 17).

Ανέκαθεν ο ρόλος του μεταφραστή θεωρείται στην αγορά εργασίας ένα επάγγελμα με μειωμένες αποδοχές, περιορισμένα δικαιώματα και δυστυχώς δέχεται

μια άνευ όρων εισβολή από ερασιτεχνικές μεταφραστικές προσπάθειες. Όπως άλλωστε αναφέρει και η Ξενή¹⁰² στην έρευνά της:

«...σπάνια παρεχόταν στους μεταφραστές των ιστοριών μια πλατφόρμα έκφρασης των απόψεών τους σε Επιλόγους. Ήταν οι ειδικοί στην αγγλική γλώσσα και πολιτισμό, καθώς και οι κοινωνιολόγοι ή οι ιστορικοί, εκείνοι που παρείχαν πληροφορίες και έκαναν κριτικές παρατηρήσεις σχετικά με την κοινωνικο-ιστορική αναδρομή της ιστορίας, το βιογραφικό του συγγραφέα και τα κίνητρα των πρωταγωνιστών».

(Pinsent, 2006, 228)

Η δυσκολία και τα χαρίσματα των επαγγελματιών μεταφραστών/στριών δεν αναγνωρίζονται πάντοτε, με συνέπεια την υποβάθμιση του κλάδου. Εξαιτίας της μειονότητας του παιδικού και εφηβικού πληθυσμού σε σχέση με τον ενήλικο αλλά και του μεγάλου αριθμού γυναικών συγγραφέων της συγκεκριμένης μορφής της Λογοτεχνίας, ο εν λόγω κλάδος θεωρούνταν από παλιά λιγότερο σημαντικός.

Αποτελεί για πολλούς, καθώς για τον ακαδημαϊκό κλάδο επίσης, το μαύρο πρόβατο των Μεταφραστικών Σπουδών ή μια ξεπερασμένη Σταχτοπούτα χωρίς γοβάκι. Σε αυτό θεωρούμε πως συμβάλλει και η άποψη αρκετών θεωρητικών που έχουν υποστηρίξει στο παρελθόν πως τα παιδιά χαρακτηρίζονται από μειωμένη ή μη ανεπτυγμένη ικανότητα κατανόησης, χρήσης της γλώσσας και απουσία εμπειρίας.

Επιπρόσθετα έχει τεθεί και ζήτημα χρόνου εμφάνισης του «Ερεθίσματος» στα παιδιά γεγονός το οποίο αποτελεί αδιανόητη σκέψη σήμερα, τη στιγμή που υπάρχουν παιδιά δυο και τριών χρόνων που χειρίζονται τα κινητά των γονιών τους, χρησιμοποιούν το «you tube» και αποκτούν ικανότητες άνευ προηγουμένου. Τέλος, οφείλουμε να μνημονεύσουμε και την προσπάθεια κατηγοριοποίησης του αναγνωστικού κοινού σε τέσσερις τύπους από τον Resch (1993, 8): ο Διανοούμενος, ο Ρομαντικός, ο Ρεαλιστικός και ο τύπος που αρέσκεται στην Καλαισθησία¹⁰³.

Στην πραγματικότητα, όπως παρατηρούμε, μέσα στο περίπλοκο, ασύμμετρο και ρευστό θεωρητικό πλαίσιο, συνειδητοποιούμε πως οι μεταφραστές/στριες του

¹⁰² ΞΕΝΗ, Ε. *Ζητήματα που απασχολούν τη Μετάφραση της Παιδικής Λογοτεχνίας*, 16.

http://keimena.ece.uth.gr/main/t13/Xeni_final_text_Greek.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

¹⁰³ TOMSON-WOHLGEMUTH, G. 1998, *Childrens' Literature and its Translation. An Overview*, University of Surrey, 9. <https://www.scribd.com/document/235571525/Children-s-Literature-and-Its-Translation> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

κλάδου αποτελούν τους αφανείς ήρωες, οι οποίοι αντιμετωπίζουν το εκάστοτε έργο ως μοναδικό δημιούργημα, διαπραγματεύονται μαζί του, με την προσωπική τους Ιδεολογία¹⁰⁴ αλλά και με εκείνη που προβάλλει το πρωτότυπο, διαχειρίζονται μεταφραστικά και ερμηνευτικά ζητήματα και μεταφέρουν όχι μόνο γλωσσικά το έργο. Εδώ σημειώνουμε την πολιτισμική διάδραση και επικοινωνία της Μετάφρασης:

«One of the aims of translating children's books must simply be to make more literature available to children ... Another aim ... to further the international outlook and understanding of the young readers. This aim will lead to the same adherence to the original. Removal of peculiarities of the foreign culture or change of cultural elements for such elements which belong to the culture of the target language will not further the readers».

(Klingberg, 1986, 9-10).

Και συνεχίζουμε παραθέτοντας:

«Adaptations of children's texts occur because of assumptions that children lack the knowledge and experience of adults and have only a limited capacity to assimilate the unfamiliar and the foreign. Translators should be aware of the stylistic features and modes of address appropriate for different age groups. In recent decades translators have generally demonstrated a greater faith in children's ability to accommodate difference. Since the youngest children hear stories rather than read them, sound and rhythm play a vital role as they discover the power of language and narrative. Translators address the visual element when rendering captions to line drawings or vignettes, or attempting to preserve the intricate relationship between image and text in the modern picture book. Current developments in research into the translation of children's literature are interdisciplinary and aim to contribute to an understanding of theoretical issues, historical developments, and professional practice in the translation of children's books».

¹⁰⁴ STOLZE, 2003, 220.

(Lathey, 2011.

<http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199239306.001.0001/oxfordhb-9780199239306-e-015> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

Για κάποιους μάλιστα θεωρητικούς όπως η Bell και η Minier, οι μεταφραστές οφείλουν να διατηρούν μια πιο αόρατη προσωπικότητα πίσω από το μεταφρασμένο κείμενο, έτσι ώστε εάν ο αναγνώστης δεν συνειδητοποιεί πως πρόκειται για Μετάφραση, αυτό το γεγονός να αποτελεί επιτυχία (Pinsent, 2006, 48 και 119). Συνεπώς, παρατηρούμε πως το επάγγελμα των μεταφραστών/στριών δεν συνοδεύεται από την ανάλογη κατανόηση και σεβασμό για τις δυσκολίες και ιδιαιτερότητες που απαιτούνται.

Η ίδια στάση σημειώνεται πιο συγκεκριμένα στον Εκδοτικό κόσμο, ο οποίος ενισχύει την υποτίμηση και αποδυνάμωση του εν λόγω κλάδου. Όπως δηλώνει και ο Pullmann, οι Εκδοτικοί οίκοι αλλάζουν μορφή, συγχωνεύονται με το πέρασμα του χρόνου με πολυεθνικές, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται από το κυνήγι του κέρδους (Pullman, 2005, 23).

Παραμένει ο προβληματισμός για την αντιθετική κατάσταση της αόρατης παρουσίας των μεταφραστών/στριών την ίδια στιγμή που η σημερινή εποχή τους δωρίζει πολύ περισσότερη προβολή από ποτέ. Η Ο'Connell μάλιστα δε διστάζει να κατηγορήσει τον ίδιο το μεταφραστικό κλάδο, τον Εκδοτικό κόσμο αλλά και την Πανεπιστημιακή Κοινότητα (Τμήματα Μετάφρασης και Διερμηνείας) για την απουσία σχετικής προσπάθειας ανάδειξης, έρευνας και ενασχόλησης με αυτό το νέο πολλά υποσχόμενο πεδίο.

Πράγματι στον ελλαδικό χώρο, στο μοναδικό Τμήμα Ξενων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου δεν παρατηρείται κανένα προπτυχιακό και μεταπτυχιακό μάθημα που να σχετίζεται με τη Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία. Ελάχιστες είναι και οι σχετικές προσπάθειες που έχουν παρατηρηθεί για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης.

Εδώ αναφέρουμε ενδεικτικά το δεύτερο μέρος της Ημερίδας με αφορμή το βιβλίο του γάλλου φιλοσόφου και κοινωνιολόγου Εντγκάρ Μορέν, με τίτλο «Ο Βιντάλ και οι δικοί του: Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης και η κουλτούρα τους - Μιλώντας για το Ολοκαύτωμα μέσα από τα παιδικά βιβλία» στον Πύργο του Παιδαγωγικού Τμήματος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, την

Πέμπτη 26 Απριλίου 2012, όπου εξετάστηκε η παρουσίαση του Ολοκαυτώματος μέσα από τα παιδικά λογοτεχνικά βιβλία¹⁰⁵.

Για την παιδαγωγική σημασία των αφηγήσεων περί Ολοκαυτώματος για παιδιά, μίλησαν οι καθηγητές του ΤΕΠΑΕ του ΑΠΘ Μένη Κανατσούλη, Σοφία Γαβριηλίδου και Αντρέας Καρακίτσιος. Όπως χαρακτηριστικά αναφερόταν στο δημοσίευμα «Η αφήγηση διατηρεί τη μνήμη με τρόπο οικείο και κατανοητό και μπορεί να μεταφέρει στα παιδιά και στους νέους που δεν έχουν ιστορικές αναφορές ένα κομμάτι από το παρελθόν της πόλης τους συντελώντας στη διάλυση της άγνοιας».

Αναλογιζόμενοι την επίπονη και απαιτητική μεταφραστική εργασία και τη δυσκολία να βρεθούν επαγγελματίες με χαρισματικές δεξιότητες και πνευματικές ικανότητες πραγματικά δεν συμμεριζόμαστε την άποψη αρκετών εκδοτών για μια επένδυση συνώνυμη με «χάσιμο χρημάτων», μάταιη, χρονοβόρα και ανεπιτυχή στην αγορά (Roxburgh, 2004, 48)¹⁰⁶. Αντίθετα, πρόκειται για μια Μετάφραση συνώνυμη μιας δυνατότητας εξέλιξης και ανάδειξης των πολύτιμων πτυχών της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.

Σύμφωνα μάλιστα με τον Ρώσο συγγραφέα και μεταφραστή (των έργων του) του 20^{ου} αιώνα Vladimir Nabokov¹⁰⁷ η ιδανική Μετάφραση αποτελεί προϊόν μόνο ενός/μιας μεταφραστή/στριας που είναι εξίσου χαρισματικός/η με το/τη συγγραφέα (ή τουλάχιστον πρέπει να διαθέτει το ίδιο είδος χαρίσματος). Επιπρόσθετα οφείλει να γνωρίζει καλά δυο γλώσσες, δυο πολιτισμούς, την προσωπική ιστορία του συγγραφέα και του έργου καθώς και να έχει ασχοληθεί με τη Γλωσσολογία και την Προέλευση των λέξεων.

Τέλος, μεγάλη σημασία δίνεται στην ικανότητα των μεταφραστών/στριών να λειτουργούν ως πραγματικοί συγγραφείς διαθέτοντας την ευελιξία και τη δεξιότητα να επαναδιατυπώνουν τις σκέψεις του/της δημιουργού αναδύοντας την αυτούσια σκέψη του πρωτοτύπου στο βαθμό του δυνατού. Σύμφωνα μάλιστα με την Πολυσυστημική Θεωρία και τη Θεωρία του Σκοπού, η Μετάφραση της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας εστιάζει σε διαφορετικά κειμενικά σημεία από ότι η

¹⁰⁵ΤΟ ΒΗΜΑ, 26 Απριλίου 2012, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο: *Το Ολοκαύτωμα στην παιδική λογοτεχνία*. <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=454791> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.9.2015).

¹⁰⁶ GOLDSMITH στο LATHEY, 2006, 88.

¹⁰⁷ ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Βλαντιμίρ Ντόμποκοφ*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%BB%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BC%CE%B9%CF%81_%CE%9D%CE%B1%CE%BC%CF%80%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%86 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.9.2015).

Λογοτεχνία για ενηλίκους. Σε συνέχεια των προηγούμενων συλλογισμών, παρατηρούνται σε γενικές γραμμές στον εν λόγω κλάδο αρκετές τροποποιητικές μεταφραστικές Παρεμβάσεις, οι οποίες συνήθως τροποποιούν το ιδεολογικό περιεχόμενο των μεταφραζόμενων έργων.

Όπως έχει σημειωθεί και στην προηγούμενη ενότητα, οι μεταφραστές της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας επηρεάζονται πολλές φορές από τις εκάστοτε προσδοκίες, τις παγιωμένες παραδοσιακά, κοινωνικές συνθήκες, επιθυμητές δομές, περιορισμούς, ταμπού, ενίοτε και προκαταλήψεις. Στις περιπτώσεις αυτές, οι οποίες ευτυχώς αρχίζουν να μειώνονται με το πέρασμα του χρόνου, οφείλουμε να τονίσουμε πως οι μικροί αναγνώστες στερούνται της ευκαιρίας να μυηθούν και να αγκαλιάσουν την πολιτισμική πολυμορφία και ιδιαιτερότητα.

Υπάρχει επίσης η άποψη πως τα βιβλία για παιδιά αποκλίνουν από τις γενικές λογοτεχνικές νόρμες και κανόνες καθώς ο στίχος τους δεν θεωρείται πραγματική ποίηση και το ύφος τους μπορεί να εκφυλιστεί γρήγορα σε τύπο (Hunt, 1992, 3). Δυστυχώς όμως, όπως ανέδειξε ο Klingenberg στο τρίτο Συμπόσιο της Διεθνούς Εταιρείας για την Έρευνα στην Παιδική Λογοτεχνία (IRSCL) το 1976¹⁰⁸, η μελέτη των ειδικών πρακτικών και προβλημάτων που προκύπτουν κατά τη Μετάφραση αποτελεί έναν από τους τομείς έρευνας που δεν έχει διερευνηθεί συστηματικά¹⁰⁹.

Μπροστά στην ανάγκη έρευνας στον εν λόγω τομέα παρουσιάζονται τη δεκαετία 2000-2010 τέσσερα βιβλία ορόσημα στην εξέλιξη της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, βάζοντας τις βάσεις για ένα διάλογο, ο οποίος επιτακτικά ζητά ακόμη και σήμερα αφοσιωμένους ερευνητές.

Άλλωστε κάποιοι συγκεκριμένοι τομείς έρευνας του αντικειμένου δεν έχουν ερευνηθεί καθόλου, κάποιοι αφορούν άμεσα και τη μεταφραστική προσπάθεια αλλά και την υποδοχή των μεταφρασμένων έργων στο ευρύ κοινό, τα τεχνικά και οικονομικά προβλήματα του κλάδου και τις ιδιαίτερες δυσκολίες που σχετίζονται με ζεύγη γλωσσών και τις μεταφράσεις στις εκάστοτε γλωσσικές επιλογές.

Σημειώνουμε τη θετικότερη συμβολή των τριών αυτών θεωρητικών: της O'Sullivan, με το έργο της «Comparative Children's Literature» (2000), της Ottinen, «Translation for Children» (2000) και τέλος της Lathey με τα δυο βιβλία της, «Topics in Translation: The Translation of Children's Literature» (2006) και «The role of

¹⁰⁸ IRSCL, <http://www.irscl.com/conferences.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.9.2016).

¹⁰⁹ KLINGBERG, 1986, 9.

Translators in Children's Literature: Invisible Storytellers» (2010)¹¹⁰. Στο τελευταίο της βιβλίο μάλιστα, η Δρ Gillian Lathey, Διευθύντρια του Εθνικού Κέντρου Έρευνας της Παιδικής Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου του Roehampton στο Λονδίνο, σημειώνει τον καθοριστικό ρόλο των μεταφραστών/στριών.

Η τελευταία θεωρητικός αναφέρει χαρακτηριστικά τις απαιτούμενες Στρατηγικές των μεταφραστών/στριών, τη Μεθοδολογία, την Ιδεολογία, τα κίνητρα και τις προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν κατά την εργασία τους¹¹¹ υπό το πρίσμα μιας Παιδοκεντρικής Προσέγγισης της Μετάφρασης. Συνεπώς, μέσα από μια ιστορική προσέγγιση του ρόλου των μεταφραστών και της ίδιας της Παιδικής Λογοτεχνίας, η μεταφραστική διαδικασία ανάγεται και πρωταρχικό ζήτημα και οι μεταφραστές/στριες μετατρέπονται σε υποκείμενα μελέτης άνευ προηγουμένου.

Κατανοούμε φυσικά πως πρόκειται για έναν πολύ ιδιαίτερο κλάδο με πολλές ιδιομορφίες, οι οποίες δε σχετίζονται μόνο με τη μεταφρασιμότητα της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας και τις πολιτισμικές διαφορές που προκύπτουν. Το γεγονός αυτό όμως δεν δικαιολογεί την υποβάθμιση του παιδικού κοινού ως μη ικανό να κατανοήσει. Όποιος ή όποια έχει έρθει σε επαφή τα τελευταία χρόνια με το παιδικό και εφηβικό κοινό έχει συνειδητοποιήσει πως πρόκειται για όντα σκεπτόμενα, τα οποία αντανakλούν τις δικές μας προσδοκίες για τις ικανότητές τους.

Συνεπώς, εάν δεχόμαστε την ακόλουθη άποψη, επικροτούμε και τις οριοθετημένες δυνατότητές τους:

«...children with their imperfect reading abilities and limited world knowledge are not expected to tolerate as much strangeness and foreignness as adult readers».

(Puurttinen, 1995, 23)

Συμφωνούμε επιπρόσθετα πως ο εν λόγω κλάδος ζητά ερευνητές που θα αποκαλύψουν τις πιο ενδόμυχες πτυχές του, ανθρώπους με μεράκι και χάρισμα, ικανότητες και προσωπικότητα. Και αυτό γιατί έχουμε να κάνουμε με ένα πολλά

¹¹⁰ LATHEY, G. 2010, *The role of Translators in Children's Literature: Invisible Storytellers*, New York and London: Routledge. https://s3-us-west-2.amazonaws.com/tandfbis/rt-files/docs/SBU4+Humanities+and+Focal/Repcap+extracts/9780415989527_extract.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.8.2018).

¹¹¹ LATHEY, G. 2016, *Translating Children's Literature*. London and New York: Routledge, 172. ISBN 978-1138803763. http://www.librietalibri.org/wp/wp-content/uploads/2016/12/2016-12-18-Libri_et_Libri_5_1_08_PRIKAZI.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.8.2018).

υποσχόμενο κοινό, το οποίο ζητά την ευαισθησία της ακεραιότητας και το σεβασμό της διαφορετικότητας. Το παιδικό και εφηβικό κοινό άλλωστε δεν έχει έχθρες σε αυτήν την ηλικιακή κλίμακα, και αν εμφανίζει κάποια σχετικά χαρακτηριστικά μερικές φορές, αυτά όμως συνήθως αντανακλούν την παιδεία και την ανατροφή του, εκείνη που του προσφέρεται από τους ενηλίκους.

Αναφερόμαστε επομένως σε παιδιά και νεαρούς εφήβους που αντίθετα με την άποψη πολλών ακόμη και σήμερα, σκέφτονται και κατανοούν περισσότερα από όσα κάποιοι ενήλικές θέλουν να πιστεύουν. Εάν δεν υπάρξει πίστη στη νέα γενιά και στις δυνατότητές της, εάν δεν υπάρχει αποδοχή της εξελιγμένης παιδικότητας, η οποία αποτελεί απόρροια της νέας πραγματικότητας και της πληθώρας ερεθισμάτων, δεν μπορεί να υπάρξει και αμφίδρομη επικοινωνία.

Άλλωστε η ανεκτικότητα, η αποδοχή της διαφορετικότητας και της πολυγλωσσίας, οι θεραπευτικές ιδιότητες της ανάγνωσης ενός καλού μεταφρασμένου βιβλίου είναι πια δεδομένες έννοιες:

«[Children's literature should be] entertaining, didactic, informative, therapeutic, and it should help the child grow and develop. A children's book should also strengthen the child's feelings of empathy and identification».

(Molh and Schack στο Oittinen, 2000, 65).

Ως αποτέλεσμα των συλλογισμών μας προκύπτει η άποψη πως η ξενόγλωσση Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αποτελεί ένα ιδεολογικό και κοινωνικό εργαλείο. Σίγουρα ο εκάστοτε μεταφραστής/μεταφράστρια κρίνει το βαθμό χρήσης Παρεμβάσεων (Αφαιρέσεις, Προσθήκες, Μεταλλάξεις, Αλλαγές, Συντομεύσεις, Επεκτάσεις), οφείλει όμως να διαθέτει και Παιδαγωγική Κατάρτιση, έτσι ώστε να μπορεί να ψυχολογήσει το εν λόγω κοινό και να μαντέψει τις προσδοκίες/ενδιαφέροντά του.

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να μνημονεύσουμε και τις περιπτώσεις Αμφισημίας, δηλαδή διπλού αναγνωστικού κοινού ταυτόχρονα. Σύμφωνα με τους Rurvin, Orlati και Metcalf πρόκειται για βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά/εφήβους και ενηλίκους, γεγονός που δημιουργεί μια έντονη προβληματική και μια τεράστια

πρόκληση για τους μεταφραστές/στριες (Rurvin, Orlati, 2006, 159 και Metcalf, 2003, 323)¹¹².

Η νέα διάσταση των μεταφραστών/στριών του εν λόγω κλάδου μοιράζεται ανάμεσα στην Ψυχολογία του παιδιού, του νεαρού εφήβου (και του ενήλικα) και της Παιδαγωγικής προσέγγισης. Δίχως αυτές, οι μεταφραστές/στριες βρίσκονται εκτεθειμένοι μπροστά στις ανάγκες του αναγνωστικού κοινού. Μόνο με τη βοήθεια αυτή στις ήδη σημαντικές και πλούσιες ιδιότητές τους θα μπορούσαν ιδανικά να συνεισφέρουν σε μια νέα μεταφραστική προσέγγιση που αναδεικνύει την τεράστια σημασία της εν λόγω ενασχόλησης.

Με αυτό τον τρόπο ίσως λυθούν και ζητήματα λογοκρισίας και απρόσκοπτων τροποποιήσεων των μεταφρασμένων έργων. Ένα επίσης σημαντικό σημείο που θα μπορούσε να αποτρέψει προσπάθειες χειραγώγησης πρωτότυπων κειμένων θα ήταν η δυνατότητα άμεσης επαφής με τον/τη συγγραφέα, δεδομένου ότι αυτό το γεγονός είναι εφικτό. Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να υπογραμμίσουμε την περίπτωση της Astrid Lindgren, της συγγραφέως του βιβλίου «Πίπη Φακιδομύτη», η οποία έχει δηλώσει τη δυσaréσκειά της για την έντονη λογοκρισία που έχει υποστεί το έργο της.

Η μεταφράστρια Anthea Bell σημειώνει επίσης πως ο/η μεταφραστής/στρια της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας βαδίζει μονίμως σε μια λεπτή γραμμή:

«with its individual book, you must gauge the precise degree of foreignness, and how far it is acceptable and can be preserved-for another thing you don't want to do is level out to such an inoffensive blandness that the original atmosphere is lost»

(Bell, 1985a, 7).

Και συνεχίζουμε με τις απόψεις των Beuchat και Valdivieso, ορίζοντας την αναγκαιότητα των μεταφραστών/στριών να:

«be aware of the importance of preserving the peculiarities, those characteristics that distinguish the nations reflected in literature. The

¹¹²XENI, E. Issues of Concern in the Study of Children's Literature Translation, 22.
http://keimena.ece.uth.gr/main/t13/Xeni_final_text_English.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

translator is an associate creator, a link, more cultural than bilingual in nature, and not merely a transcriber».

(Beuchat και Valdieso, 1992, 13)

Παρατηρούμε συνεπώς πως ο/η εκάστοτε μεταφραστής/στρια αποτελεί έναν/μια ερμηνεύτή/τρια του πρωτοτύπου, ο/η οποίος/α κουβαλά μαζί του/της ένα προσωπικό πρότυπο παιδιού σύμφωνα με την Oittinen. Αντικατοπτρίζει όμως, σύμφωνα με την άποψή μας και ένα παιδί/έφηβο ο/η ίδιος/α, γεγονός που του/της επιτρέπει να εισέλθει στον κόσμο που προσπαθεί να γνωρίσει και να αποκωδικοποιήσει.

Υπάρχει επομένως ανάγκη για αναγέννηση της αγνότητας και της παιδικότητας που συνεπάγεται ανθρώπινες ευαισθησίες και ευγενικά συναισθήματα για το συνάνθρωπο. Μέσα στη συνεχόμενη παραπληροφόρηση και τους τρελούς ρυθμούς της καθημερινότητας, η δύναμη της ειρηνικής διάδρασης, της κατανόησης και της διακρατικής συμβίωσης που τόσο καταστρατηγείται ηθελημένα σήμερα, ανάγεται σε πυλώνα εξαιρετικής σημασίας.

Συμπεραίνουμε πράγματι πως η Λογοτεχνία μπορεί να γαλουχήσει μια ειρηνική γενιά που δεν θα χειραγωγείται. Ο καθρέφτης των σελίδων που γράφονται για τα παιδιά και τους εφήβους θα μπορούσε να ιδωθεί ως συνειδητή καλλιέργεια μιας νέας γενιάς πιο ώριμης και απαλλαγμένης από ανθρώπινα πάθη μίσους και διχόνοιας. Προς αυτή την κατεύθυνση η Μετάφραση θα μπορούσε να αποτελέσει τον κρίκο διασύνδεσης και όχι διαχωριστική γραμμή.

Η αλλαγή θα μπορούσε συνεπώς να εισέλθει πρώτα από τα αρχικά στάδια της δημιουργίας με τη βοήθεια της Εκπαίδευσης, της Παιδαγωγικής και της Ψυχολογίας και όχι εκ των υστέρων ως διορθωτικό μέσο μιας τελικής παγιωμένης κατάστασης. Οι Εκδότες από την πλευρά τους, λαμβάνοντας υπόψη την πληθώρα έργων που παραμένουν άγνωστα και μη μεταφρασμένα-μη προσβάσιμα σε όλους, ακόμη και από μακρινούς πολιτισμούς που μπορούν να εμπλουτίσουν και να ανοίξουν τους εθνικούς πνευματικούς ορίζοντες, θα μπορούσαν να στηρίζουν τις αξιόλογες προσπάθειες καθώς πράγματι, όπως πολύ σωστά σημειώνει και η Lingdren, «...έχουν πολλά ακόμη να μάθουν για τα παιδιά»¹¹³.

¹¹³ ΞΕΝΗ, Ε. *Ζητήματα που απασχολούν τη Μετάφραση της Παιδικής Λογοτεχνίας*, 24.
http://keimena.ece.uth.gr/main/t13/Xeni_final_text_Greek.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

Ν.Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΟ ΧΩΡΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ, ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ, ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με σκοπό να γυρίσουμε λίγο το χρόνο πίσω, κάνοντας μια μικρή αναδρομή στην ιστορία της Ελλάδας και αναζητώντας τις ρίζες της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας στον ελληνόφωνο χώρο, παρατηρούμε και ταυτιζόμαστε με την άποψη της καθηγήτριας Κανατσούλη Μ., του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του ΑΠΘ, η οποία δηλώνει πως «οι μεταφράσεις λογοτεχνικών έργων έγιναν πολύ πρώιμα στην Ελλάδα»¹¹⁴.

Γεγονός αποτελεί η αλληλένδετη σχέση της Μετάφρασης και της Λογοτεχνίας για παιδιά στον ελλαδικό χώρο, μιας Μετάφρασης που φαίνεται να κάλυψε τις πρώτες ανάγκες για τη διαπαιδαγώγηση των ελληνόπουλων και να συμπορεύτηκε μαζί της, καθορίζοντας τις βάσεις για τη δημιουργία μιας νέας λογοτεχνικής δυναμικής, άγνωστης μέχρι τότε. Η αιτία της απαρχής αυτής της αλληλεξαρτώμενης σχέσης φαίνεται να ήταν η υφιστάμενη κατάσταση της Παιδείας καθώς και οι διδακτικές πρακτικές των δασκάλων που δε φαίνονταν να αποδίδουν.

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει επομένως, σύμφωνα με την καθηγήτρια Κανατσούλη, στο γεγονός πως στην προεπαναστατική Ελλάδα οι μεταφραστικές δημιουργίες των ευρωπαϊκών βιβλίων κάλυπταν τις ανάγκες για Παιδική Λογοτεχνία, η οποία ήταν απύσχα μέχρι και το τέλος του 18^{ου} αιώνα. Χαρακτηριστικά είναι τα

¹¹⁴ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, Μ. 2002, *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press, 66-68.

στοιχεία της εποχής που εμφανίζουν 510 τίτλους ξένων συγγραφέων σε σύνολο 900 εκδόσεων παιδικών βιβλίων¹¹⁵ («εκδοτική έκρηξη»).

Πιο συγκεκριμένα και Σύμφωνα με τον Ντελόπουλο, από το 1800 μέχρι το 1821 εμφανίζονται 74 βιβλία για παιδιά, εκ των οποίων τα 40 είναι γραμμένα από Έλληνες συγγραφείς και τα υπόλοιπα 34 από ξένους και έχουν μεταφραστεί από Έλληνες¹¹⁶. Οι εκδόσεις φαίνονται να πληθαίνουν τη δεκαετία 1810-1820.

Κατά την Τουρκοκρατία, τα χρόνια αυτά πριν την Επανάσταση προκαλούν, σύμφωνα με τον Καθ. Π. Δ. Μαστροδημήτρη «μια αυξημένη παραγωγή μεταφράσεων, οι οποίες θα έφερναν την ‘εγγράμματη’ μερίδα του ελληνικού λαού σε επαφή με την επιστήμη» και επισημαίνει πως «μέσα στο γενικότερο κλίμα που επικρατούσε μεταξύ των Ελλήνων λογίων της Δύσης, σχετικά με την προετοιμασία του Γένους μέσω της Παιδείας, για μια απελευθερωμένη επανάσταση, συμπεριλαμβάνονται ως ειδικότερη ανησυχία τα παιδικά αναγνώσματα»¹¹⁷.

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Κ. Θ. Δημαρά, την εποχή εκείνη σημειώνεται μια έντονη στροφή προς την παιδική και εφηβική ηλικία, επισημαίνοντας μια υπερπαραγωγή παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών βιβλίων, γεγονός που αντικατοπτρίζει την αισιοδοξία, ανανέωση και εμπιστοσύνη στο μέλλον. Ο Νεοελληνικός αυτός Διαφωτισμός (1750-1830) αποτέλεσε το πνευματικό κίνημα που συνέβαλε στην προετοιμασία της Επανάστασης του 1821 και αποτελεί προέκταση του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού.

Μια πρώτη μεταφραστική προσπάθεια αποτελεί ο «Νέος Ρομπινσόν», του Γερμανού συγγραφέα Ε. Κάμπε, μια μετάφραση του 1792 από τον Μακεδόνα Κωνσταντίνο Μπέλιο. Πρόκειται στην πραγματικότητα για τη μίμηση ενός παλαιότερου έργου με τίτλο «Ροβινσών Κρούσος», του Άγγλου Ντάνιελ Ντεφόου. Το μεταφραστικό όμως αυτό φαινόμενο πήρε τόσο μεγάλες διαστάσεις που προκάλεσε την εμφάνιση πολλών τοπικών μυθιστορημάτων με Ροβινσώνες, με την Ελλάδα στη

¹¹⁵ *Παιδικό Βιβλίο: Θεωρία και ιστορία*, 27.

<http://www.pse.aegean.gr/staff/jpapadatos/120713%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%92%CE%99%CE%92%CE%9B%CE%99%CE%9F-%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91-%CE%A5%CE%9B%CE%97%202012-13.pdf> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

¹¹⁶ ΜΑΛΑΦΑΝΤΗΣ, Κ. Δ. 1999, *Τα παιδιά στα βιβλία και βιβλία για παιδιά στο Νοελληνικό Διαφωτισμό*, 333. https://www.researchgate.net/profile/Konstantinos_Malafantis/publication/258451272_Ta_paidia_sta_biblia_kai_biblia_gia_ta_paidia_sto_Neoelleniko_Diaphotismo_Children_in_books_and_books_for_children_in_Modern_Greek_Enlightenment/links/00b495284b5abe6e03000000/Ta-paidia-sta-biblia-kai-biblia-gia-ta-paidia-sto-Neoelleniko-Diaphotismo-Children-in-books-and-books-for-children-in-Modern-Greek-Enlightenment.pdf (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2016).

¹¹⁷ Ομοίως, 330.

συνέχεια να αποκτά τον δικό της «Έλλην Ροβινσών»¹¹⁸ το 1885 του Βλάσιου Γ.Σκορδέλη.

Παρόλο όμως που παρατηρούνται εκείνη την εποχή σημαντικές μεταφράσεις που γίνονται αμέσως δημοφιλείς, όπως το έργο «Τύχαι του Τηλέμαχου υιού του Οδυσσέως»¹¹⁹ του Γάλλου συγγραφέα Fenelon που μεταφράζεται από τον Κεφαλλονίτη Αθανάσιο Σκιαδά το 1742 (και εξακολουθεί να τυπώνεται μέχρι το 1830), πρόκειται για προσπάθειες που παρεμβαίνουν στη φύση του πρωτοτύπου και χαρακτηρίζονται όσο περνούν τα χρόνια από μια έντονη εξελληνιστική τάση, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη στροφή του ενδιαφέροντος στην Ελλάδα προς τη συγγραφή καθαρόαιμων ελληνικών βιβλίων (τρεις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα).

Μια πληθώρα μεταφράσεων επομένως κάνει την εμφάνισή της, όπως ο «Δον Κιχώτης» του Θερβαντες, η «Χαλιμά» και μέρος του τέταρτου τόμου του «Ανάχαρση» του Ζαν-Ζακ Μπαρτελεμού¹²⁰, έργα τα οποία εντάσσονται στον κορμό της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας. Εμφανίζονται επίσης και οι πρώτες προσπάθειες του νεότερου παιδικού περιοδικού Τύπου: η «Παιδική Αποθήκη» το 1836 του Δ. Πανταζή και η «Αποθήκη Ωφελίμων Γνώσεων» το 1837 στη Σμύρνη.

Η μεγάλη στροφή συνεπώς της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας τον αιώνα αυτό πραγματοποιείται με τη γενιά του 1880. Η απομάκρυνση από το Διδακτισμό και η επικράτηση της Δημοτικής Γλώσσας στην Ποίηση και την Ηθογραφία θα οδηγήσει στην παραγωγή αξιόλογων έργων της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας («Ο Τρομάρας» του Γ.Βιζυηνού το 1884, «Τα Παιδικά Διηγήματα» του παιδαγωγού Αριστοτέλη Κουρτίδη το 1883, «Τραγουδάκια για Παιδιά», του Αλέξανδρου Πάλλη το 1889 κ.α.).

Επίσης, στο τέλος του 18^{ου} και αρχές 19^{ου} αιώνα σημειώνεται πως το μεγαλύτερο μέρος των μεταφράσεων αφορά μυθιστορήματα, εγκυκλοπαίδειες και εγχειρίδια διδακτικού χαρακτήρα, κυρίως γαλλικής και γερμανικής προέλευσης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον υπάρχει από την πλευρά των Ελλήνων της Διασποράς για την

¹¹⁸ ANEMH, *Ο Έλλην Ροβινσών : διήγημα διδακτικώτατον μετά εικόνων, προς χρήσιν των μαθητών των δημοτικών σχολείων αμφοτέρων των φύλων*. <http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/0/1/8/metadata-1364282202-529853-4898.tkl>, *Ανέμη*, Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2016).

¹¹⁹ ANEMH, *Τύχαι Τηλεμάχου υιού του Οδυσσέως*. <http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/8/2/c/metadata-15-0000001.tkl>, *Ανέμη*, Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2016).

¹²⁰ ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Ζαν-Ζακ Μπαρτελεμού*. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%96%CE%BA_%CE%9C%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CF%8D (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2017).

Παιδεία της νέας γενιάς και την ηθική διαπαιδαγώγησή της, όπου και εμφανίζονται τα σημαντικότερα Κέντρα Έκδοσης παιδικών βιβλίων.

Πολλά τυπογραφεία του εξωτερικού (της Βενετίας, της Βιέννης, της Βουδαπέστης κ.α.) εκδίδουν ως αποτέλεσμα πρωτότυπα και μεταφρασμένα παιδικά βιβλία, τα οποία προωθούν στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα¹²¹. Σύμφωνα με τον Ντελόπουλο, η εισβολή της Ξένης Λογοτεχνίας υπήρξε καθοριστική σε τέτοιο βαθμό που οι ίδιοι οι Έλληνες συγγραφείς επηρεάστηκαν από τα θέματα και το ύφος των ξένων έργων, ταυτίστηκαν με τα πρότυπα αυτά και βρήκαν λύση στους προβληματισμούς τους¹²².

Η Μετάφραση έργων Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας συνεχίζεται κατά τη διάρκεια όλου του 19^{ου} αιώνα. Και ενώ κατά τον προηγούμενο αιώνα, οι μεταφράσεις συνηθίζουν να ακολουθούν πιστά το πρωτότυπο, στη συνέχεια σταδιακά αποδεσμεύονται από τα ξένα πρότυπα, οδηγούνται σε μια έντονη μεταποίηση των ξένων έργων, έτσι ώστε να θεωρούνται ελληνικά και ακολουθούν την εξελληνιστική τάση της Παιδικής Λογοτεχνίας. Η μητρική γλώσσα ανάγεται ως συνέπεια σε πολύ σημαντικό μέσο για την εκμάθηση των ξένων γλωσσών, των επιστημών αλλά και την εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα με την καθιέρωση της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, του νέου μαθησιακού αναγνωστικού κοινού και την συνεπάγουσα ανάπτυξη του παιδικού βιβλίου, μεταφράσεις μυθιστορημάτων χρησιμοποιούνται ως διδακτικά εγχειρίδια. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι τέσσερις τόμοι της Madame Leprince de Beaumont, «Η Αποθήκη των Παίδων»¹²³ (Βενετία, 1812) και οι δέκα τόμοι του Fiedrich Justin Bertuch, γνωστοί με τον τίτλο «Εικονολογία Παιδική» (Βιέννη 1810-1812). Ο καθ. Μ. Γ. Μερακλής είχε επισημάνει πως η επιτυχία του βιβλίου αυτού οφείλεται στο γεγονός ότι αντανakλά την επιτυχή διάδοση των ιδεών του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού.

Τα δυο αυτά έργα θα αποτελέσουν και πρότυπα γραφής των πρώτων μυθιστοριογραφημάτων στον ελλαδικό χώρο. Παρατηρείται επομένως την εποχή εκείνη μια συγκοινωνούσα σχέση Παιδικής Λογοτεχνίας με παιδαγωγικές και εκπαιδευτικές αντιλήψεις, γεγονός που συμπίπτει με τις απόψεις της καθηγήτριας του

¹²¹ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. Δ. 1991, «Ξένη Παιδική λογοτεχνία μεταφρασμένη στην ελληνική γλώσσα κατά το τέλος του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα», Περιοδικό Διαδρομές 22, 91.

¹²²ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Κυρ. 1995, *Παιδικά και νεανικά βιβλία του 19^{ου} αιώνα, Εταιρία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου*, Αθήνα, 21-23.

¹²³ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ. Γ. «Ένας παλιός πρόλογος σε παιδικό βιβλίο», στον τόμο: *Παιδική Λογοτεχνία- Θεωρία και Πράξη*, τόμος Α', επιμ. Άντα Κατσίκη-Γκίβαλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1993, 25.

Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ, Maria Nikolajeva, η οποία σημειώνει πως η Παιδική Λογοτεχνία ήταν από πάντα συνυφασμένη με την Παιδαγωγική Επιστήμη.

Όπως παρατηρεί η Ο'Sullivan από την πλευρά της, η γένεση της Παιδικής Λογοτεχνίας της Δυτικής Ευρώπης γενικότερα χαρακτηρίστηκε από μια εθνοποιητική και διεθνοποιητική επίδραση (2010, 18). Παρατηρούμε πως οι μεταφρασμένες ιστορίες ενίσχυαν από τη μια, σε εσωτερικό επίπεδο, την εθνική παράδοση και ταυτότητα και ταυτόχρονα, ταξιδεύοντας πέρα από τα σύνορα, μετατρέπονταν σε διαύλους διαπολιτισμικότητας και αλληλοκατανόησης.

Η εν λόγω τάση φαίνεται να επηρεάζει και τον ελληνόφωνο χώρο, με την Παιδική Λογοτεχνία να έχει αποκτήσει από την αρχή έντονο διαπολιτισμικό χαρακτήρα, στρεφόμενη αργότερα σε μια απύσχα μέχρι τότε εθνική ταυτότητα, πριν επιστρέψει σε σύγχρονες διαπολιτισμικές διαδρομές, ανοίγοντας το δρόμο και για τη συγκριτική έρευνα. Αναφερόμαστε στη Συγκριτική Λογοτεχνία, την επιστημονική περιοχή που ασχολείται γενικά με τη διερεύνηση διαπολιτισμικών φαινομένων.

Σύμφωνα με την Ο'Sullivan ο κλάδος αυτός, της Συγκριτικής Λογοτεχνίας, υποτιμούσε για καιρό την Παιδική Λογοτεχνία (2010, 18) και ενώ η Συγκριτική Λογοτεχνία έχει καταξιωθεί ακαδημαϊκά από το 19^ο αιώνα, μόνο πρόσφατα παρατηρούνται κάποιες πρώτες κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση. Στην Ελλάδα ειδικότερα, η Συγκριτική Παιδική Λογοτεχνία φαίνεται να αναπτύσσεται δειλά στα τέλη του 20^{ου} αιώνα.

Η θεματολογία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα χαρακτηρίζεται από την εθνολατρεία, το θρησκευτικό και ηθογραφικό περιεχόμενο αλλά και προβληματισμούς πάνω στην Ιδεολογία του φύλου, της φυλής και άλλων στερεοτύπων (Αναγνωστόπουλος, 2001, 119), οι οποίοι λόγω των ιστορικοπολιτικών εξελίξεων θα προωθήσουν το Ιστορικό Μυθιστόρημα (Τσιλιμένη, 2004, 17).

Ένα πολύ ενδιαφέρον μεταφρασμένο εγχειρίδιο για την Εκπαίδευση, το ρόλο και τη φυσική ισότητα των δυο φύλων, συναντούμε το 1819. Πρόκειται για μια μετάφραση της γλωσσομαθούς Ραλλούς Σούτζου με τίτλο «Παραινέσεις μητρός προς θυγατέρα» (πρωτότυπο βιβλίο της Αν Τερέζ ντε Λαμπέρ)¹²⁴, όπου τονίζεται ένας πρώιμος κοινωνιολογικός προβληματισμός και η σημασία της ηθικής διδασκαλίας.

Στην εκπονή του 19^{ου} αιώνα βρίσκεται και η αρχή της Κυπριακής Παιδικής Λογοτεχνίας, η οποία ακολουθεί την ίδια πορεία με την ελληνική. Ο εικοστός αιώνας

¹²⁴ ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, 1995, 103.

αποτελεί τη χρονική εκείνη περίοδο που χαρακτηρίζεται από αύξηση παραγωγής έργων Παιδικής Λογοτεχνίας στην Ελλάδα, την Κύπρο και τη διασπορά.

Σύμφωνα με το ερευνητικό έργο του καθηγητή Β. Δ. Αναγνωστόπουλου (2001), η δεύτερη φάση του 20^{ου} αιώνα (Μεταπολεμική περίοδος, Β' Παγκόσμιος Πόλεμος -Γερμανική εισβολή στην Ελλάδα το 1941, Κατοχή, Αντίσταση, Εμφύλιος) αποτελεί ορόσημο εξέλιξης της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας χάρη στην εμφάνιση και λειτουργία δυο σωματείων και ενός εθνικού τμήματος οργανισμού: της «Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς», το 1958, του «Κύκλου του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου» το 1969 και του «International Board on Books for Young People»¹²⁵.

Χαρακτηριστική είναι η δήλωση της προέδρου της «Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς», κυρίας Τατιάνας Σταύρου, η οποία Το 1974 στο ετήσιο δελτίο της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς και με τίτλο Τα Βραβεία 1958 – 1973, σημείωνε πως «θα επιθυμούσαμε να μην τρέφονται τα ελληνόπουλα μόνο με ξένες τροφές. Να έχουν παράλληλα και τις εγχώριες. Να υπάρχουμε κι εμείς μέσα στο παραμύθι, το τραγούδι, σα λαός, σαν έθνος, σαν Ιστορία...» (Αναγνωστόπουλος, 1999, 25).

Κατά την περίοδο της Μεταπολίτευσης (1974-2000), με την εδραίωση της Δημοκρατίας, η άνθιση και η αυτονόμηση της Παιδικής Λογοτεχνίας είναι γεγονός. Έχοντας αποκτήσει πλέον τη δική της φυσιογνωμία, η Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία διδάσκεται και στην Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση (1986). Οφείλουμε σε αυτό το σημείο να αναφέρουμε επίσης ότι μόλις το 1976 διεξήχθη και το τρίτο Συμπόσιο της Διεθνούς Ερευνητικής κοινότητας για την Παιδική Λογοτεχνία (International Research Society for Children's Literature- IRSCl)¹²⁶, το οποίο αποτέλεσε και το πρώτο που επικεντρώθηκε στη διεθνή ανταλλαγή Παιδικής Λογοτεχνίας και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να διοργανώνει συνέδρια με κεντρικό άξονα το παιδί και τον έφηβο¹²⁷.

Η αναδρομή επομένως στην ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας αποδεικνύει πως η εισαγόμενη και μεταφρασμένη της εκδοχή αποτέλεσε το έναυσμα και μια παράλληλη συνισταμένη, η οποία καθόρισε και επηρέασε την πορεία της

¹²⁵ WIKIPEDIA, *International board on books for young people*. https://en.wikipedia.org/wiki/International_Board_on_Books_for_Young_People (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 1/9/2016).

¹²⁶ IRSCl. <http://www.irsc.com/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 23/9/2016).

¹²⁷ IRSCl, *conferences*. <http://www.irsc.com/conferences.html> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 23/9/2016).

Παιδικής Λογοτεχνίας στον Ελληνόφωνο χώρο. Με μια εξελικτική πορεία διδασκισμού προς ποικιλομορφία, η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία στην Ελλάδα δείχνει επίσης να είναι συνυφασμένη από παλιά, όπως έχουμε ήδη σημειώσει, με το εκπαιδευτικό σύστημα, γεγονός το οποίο, στην παρούσα έρευνα θα προσπαθήσουμε να αποδείξουμε ερευνώντας τα σχολικά εγχειρίδια της Ελλάδας κατά το διάστημα 2001-2017 (Βλέπε επόμενη ενότητα).

Στον ακαδημαϊκό κόσμο, η συγκριτική μελέτη της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας φαίνεται να παίρνει σάρκα και οστά από μια μικρή ομάδα μελετητών (Τ.Τσιλιμένη, Π.Πανάου και Ε.Ξενή) που συμμετείχαν στη μετάφραση του τόμου «Comparative Children's Literature» της O' Sullivan, που κυκλοφόρησε στα ελληνικά το 2010, έναν τόμο ορόσημο στη γερμανική γλώσσα, που βραβεύτηκε το 2001 με το «IRSCS Award for Outstanding Research».

Με σημαντικούς τόμους να επηρεάζουν τη μεταφραστική σκηνή στο εξωτερικό: το 2006, «No child is an island: The case of children's literature in Translation» της Pat Pinsent, το 2006 «The translation of Children's literature: A reader» της Gillian Lathey, το 2011 «Nation of Childhood» των Christopher Kelen Björn και Sundmark, η ελληνική παραγωγή ακολουθεί με πολύ αργούς ρυθμούς.

Σημειώνουμε επίσης τη μελέτη της Ε.Ξενή, που εσωκλείει το κεφάλαιο της Mara Nikolajeva «Translational and Crosscultural Reception» το 2011 και το κεφάλαιο των Πανάου Π., Επίκουρου καθηγητή Παιδικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Λευκωσίας καθώς και της Τσιλιμένη Τ., Αναπληρώτριας Καθηγήτριας στο Παιδαγωγικό Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, «Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature» (Wolfet al, 2011).

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να δοθεί στο υλικό του ηλεκτρονικού περιοδικού «KEIMENA»¹²⁸, το οποίο φιλοξένησε τον Ιούλιο του 2011 σημαντικά άρθρα των Susan Stan¹²⁹, η οποία τονίζει πως η Παιδική Λογοτεχνία κατά την σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης χαρακτηρίζεται από το παγκόσμιο και το τοπικό ταυτόχρονα καθώς και άρθρα των Πανάου Π. και Ξενή Ε.¹³⁰.

¹²⁸ KEIMENA. <http://keimena.ece.uth.gr/main/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 15/9/2016).

¹²⁹ STAN, S. *Παγκοσμιοποίηση και Παιδικό Εικονογραφημένο βιβλίο*, Καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας Central Michigan University.

http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=229:globalization-and-the-picture-book&catid=57:tfxos13&Itemid=93 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 15/9/2016).

¹³⁰ ΞΕΝΗ, Ε. *Ζητήματα που απασχολούν τη Μετάφραση της Παιδικής Λογοτεχνίας*, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό στη Διδασκαλία της Γλώσσας, Τμήμα Επιστημών της Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Stan S., καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας στο Central Michigan University, δεν υφίστανται πλέον Εθνικές Λογοτεχνίες καθώς πλέον αντικαθίστανται από τις τοπικές και παγκοσμιοποιημένες μορφές τους. Χρησιμοποιώντας τους όρους «Παγκοσμιοποιημένος Πολιτισμός», «Παγκόσμια Λογοτεχνία» και «Παγκόσμιο Παιδί», αναφέρεται σε ένα ανύπαρκτο δημιούργημα με αμερικάνικες εκφάνσεις καθώς και σε πλασματικές έννοιες ενός εικονικού γενικού μωσαϊκού από Λογοτεχνίες.

Μια εικονική πατρίδα λοιπόν και ένας μαζικός πολιτισμός που αντανακλάται στον κόσμο των σημερινών εκδόσεων επηρεάζει το σύγχρονο σκηνικό, γεγονός που οδηγεί σε εύλογους προβληματισμούς για την επίδραση της Παιδικής Λογοτεχνίας στο ευρύ κοινό, του καθοριστικού παράγοντα και πρωταρχικού τομέα εκείνου που «διαμορφώνει και συντηρεί την ψυχή ενός έθνους».

Συμπεραίνουμε πως η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία και η Συγκριτική της μελέτη, όντας αλληλένδετες, ανάγονται σε πυλώνες μεγάλης σημασίας στο μεταφραστικό τοπίο, τονίζοντας για ακόμη μια φορά την επιτακτική ανάγκη να αποκτήσει ο κλάδος αυτός την αναγνώριση που του αξίζει και στην Ελλάδα αλλά και να ξεκινήσει ένας εποικοδομητικός διάλογος για τα ζητήματα που την αφορούν.

Είναι γεγονός και απόρροια των προηγούμενων συλλογισμών πως η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα να γεφυρώσει τους διαφορετικούς εθνικούς πολιτισμούς. Άλλωστε η αρχή όλων των Εθνικών Παιδικών Λογοτεχνιών διακρίνονται από έναν διεθνισμό¹³¹ και όντας νέο πολιτισμικό φαινόμενο καθορίζει αρχικά και το Εκπαιδευτικό Σύστημα, έτσι ώστε να καλύψει τις υπάρχουσες ανάγκες του.

Συνήθως, όπως συνέβη και στην Ελλάδα, ο αρχικά παιδαγωγικός και διδακτικός χαρακτήρας του τομέα, ο οποίος απορρέει από τον κοινωνικοποιητικό του ρόλο, μετεξελίσσεται και αποδεσμεύεται σταδιακά από τον εκπαιδευτικό και καθοδηγητικό του στόχο, πολλές φορές μάλιστα εις βάρος της λογοτεχνικότητας (Nikolajeva, 1996, 3-5). Το γεγονός αυτό αποτελεί καθολικό στοιχείο στην ιστορία όλων των Εθνικών Παιδικών Λογοτεχνιών.

http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=230:xeni13&catid=57:tefxos13&Itemid=93 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 15/9/2016).

¹³¹ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, Σ. *Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της μεταφρασμένης παιδικής λογοτεχνίας*, 12. http://users.auth.gr/sgavr/Gavriilidis-Diapolitismikos_Xarakteras_Paidikis_Logotexnias.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

Παρατηρούμε συνεπώς πως η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αποτελεί ένα χώρο με ιστορική κληρονομιά, ο οποίος απευθύνεται σε ιδιαίτερη μερίδα αναγνωστών που καθορίζουν κατά κύριο λόγο και την ελευθερία των μεταφραστριών/ών. Αποτελεί έναν κλάδο που αιωρείται και αλληλοεπιδρά ιστορικά με την Παιδαγωγική Επιστήμη, χρησιμοποιεί φιλοσοφικό υπόβαθρο και εκδηλώνεται, ειδικά τα τελευταία χρόνια μέσω της Τεχνολογίας (χάρη στις ταινίες κυρίως), και πιο συγκεκριμένα, διαδίδεται χάρη στις Ξένες Γλώσσες, μέσω της Μεταγλώττισης και του Υποτιτλισμού.

Η σχέση της Μετάφρασης είναι αδελφική και αλληλεξαρτώμενη καθώς δεν μπορεί να νοηθεί Εθνική Παιδική Λογοτεχνία χωρίς τη μεταφρασμένη της μορφή. Η κεντρική θέση της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας μάλιστα θεωρείται από κάποιους θεωρητικούς όπως η Rita Ghesquiere, εμπόδιο ή ανασταλτικός παράγοντας στην εξέλιξη της Εθνικής Λογοτεχνίας¹³². Στην Ελληνική πραγματικότητα για παράδειγμα θεωρείται πως ανέστειλε την εξέλιξη της Ελληνικής Πεζογραφίας για παιδιά το 19^ο αιώνα, σε αντίθεση με την Ελληνική Παιδική Ποίηση, η οποία επειδή δεν ακολούθησε ξένα μοντέλα, απέκτησε αμέσως εθνικό χαρακτήρα (Καρακίτσιος, 2002, 42-3).

Βεβαίως δεν πρέπει να υποτιμηθεί, στην εξέλιξη της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας στον ελληνόφωνο χώρο και η συνέργεια και άλλων επιστημονικών τομέων όπως η επίδραση της Συγκριτικής Ιστοριογραφίας και Συγκριτικής Ιστορίας της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας ανά τον κόσμο, ως φορείς επαφής και ανταλλαγής μεταξύ Λογοτεχνιών από διαφορετικές χώρες, γλώσσες και πολιτισμούς. Άλλωστε, σύμφωνα με τον Appadurai A.¹³³, ο κεντρικός πυρήνας της παγκοσμιοποίησης είναι «η απείρως ποικιλόμορφη, αμφίδρομη πάλη της ομοιομορφίας με τη διαφορετικότητα».

Προς αυτή την κατεύθυνση ας αναφερθούμε στα χαρακτηριστικά στοιχεία του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ)¹³⁴ του Ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού, το οποίο δημιουργήθηκε το 1994 στην Αθήνα, με σκοπό να συμβάλλει στην ενίσχυση και την προώθηση του βιβλίου στην Ελλάδα. Υπάγεται, εποπτεύεται

¹³² Ομοίως, 4.

¹³³ WIKIPIDIA, *Arjun Appadurai*. https://en.wikipedia.org/wiki/Arjun_Appadurai, Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 26/8/2017.

¹³⁴ ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Εθνικό Κέντρο Βιβλίου*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%9A%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF_%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 26/8/2017).

και επιχορηγείται από το Υπουργείο Πολιτισμού. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Ε.ΚΕ.ΒΙ. βασικό σκοπό του Κέντρου αποτελεί ο καθορισμός, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της εθνικής πολιτικής για την προώθηση του βιβλίου και της ανάγνωσης. Επιπρόσθετα, ο γενικός προσανατολισμός του Ε.ΚΕ.ΒΙ. προωθεί την προβολή της ελληνικής βιβλιοπαραγωγής στο εξωτερικό.

ΤΟ ΕΚΕΒΙ καταγράφει από το 1980 μέχρι το 2000 τα πρώτα στοιχεία που αφορούν μεταφράσεις ελληνικών έργων Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας που αντιστοιχούν σε 106 τίτλους στα Αλβανικά, Αραβικά, Βουλγάρικα, Καταλανικά, Κινέζικα, Αγγλικά κ.α. Σημαντική είναι και η αύξηση των μεταφράσεων από την ελληνική γλώσσα, από το 2000 μέχρι και το 2016 που αντιστοιχεί σε 207 τίτλους. Σε ότι αφορά τα παραμύθια Παιδικής Λογοτεχνίας, οι 11 καταγεγραμμένοι τίτλοι το διάστημα 1980-2000 φτάνουν τους 17 το 2016. Η περίπτωση των κόμικς είναι αξιόλογη επίσης καθώς παρουσιάζουν 16 τίτλους από το 2000 μέχρι και το 2016, ισάξια μεταφραστική παραγωγή με τα παραμύθια που αποδίδονται σε ξένες γλώσσες.

Σύμφωνα με την έρευνα βιβλιοπαραγωγής του 2008 του ΕΚΕΒΙ¹³⁵, κατά το χρονικό διάστημα 2003-2008 στην Ελλάδα, με τη Μετάφραση γενικότερα να αποτελεί το 43% της βιβλιοπαραγωγής, τα αγγλικά φαίνεται να κατέχουν την πρώτη θέση των μεταφράσεων (52%), τα γαλλικά τη δεύτερη (11,2%) και ακολουθούν τα ιταλικά (6,5%), τα γερμανικά (5,1%) και τα ισπανικά (4,9%). Τα εν λόγω στοιχεία επιβεβαιώνονται και από έκθεση της Unesco¹³⁶, που καταγράφει έντονη αύξηση των μεταφρασμένων τίτλων το χρονικό διάστημα 1990-2005.

Την ίδια χρονική περίοδο η Μετάφραση των παιδικών βιβλίων καταγράφει το μεγαλύτερο ποσοστό μεταφράσεων από όλες τις κατηγορίες της βιβλιοπαραγωγής, με ένα ποσοστό της τάξεως των 2/3 των τίτλων που εκδίδονται να είναι μεταφρασμένοι. Πρόκειται για την κυριαρχία των Μεταφράσεων, η οποία υποδεικνύει πως η ανάκαμψη των τίτλων της κατηγορίας του παιδικού βιβλίου (κατά 16,1% το 2008, μετά την αιφνίδια μείωσή τους το 2006 κατά 15% σε σύγκριση με το 2001) στηρίχθηκε στις μεταφράσεις.

¹³⁵ΕΚΕΒΙ. <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=308> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 2/9/2016).

¹³⁶*Publishing Translations in Europe, Trends 1990-2005.*
http://portal.unesco.org/culture/es/files/41748/13390726483/Translation_trends_1990_2005_Dec_2010.pdf/Translation%2Btrends%2B1990_2005_Dec%2B2010.pdf (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 26/8/2017).

Με την πρωτοκαθεδρία των εκδόσεων Modern Times (από 107 τίτλους το 2007 να φτάνουν τους 262 τίτλους το 2008), του Μίνωα (από 125 το 2003 να φτάνουν τους 156 το 2008), του Παπαδόπουλου (από 85 το 2003 να φτάνουν τους 112 το 2008), του Σαββάλα (από 39 το 2003 να φτάνουν τους 105 το 2008), της Άγκυρας (από 61 το 2003 να φτάνουν τους 92 το 2008) και του Πατάκη (ο οποίος είναι ο μόνος που εμφανίζει μια μικρή πτώση από 173 το 2003 στους 149 το 2008), παρατηρείται σε γενικές γραμμές μια εντυπωσιακή αύξηση των μεταφράσεων ελληνικών παιδικών βιβλίων το 2008 (296 τίτλοι ή 26,2%).

Η αύξηση αυτή αφορά μεταφράσεις βιβλίων για παιδιά προσχολικής ηλικίας (23,7% το 2008), Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας (3,3% αύξηση σε σχέση με το 2007 που αντικατοπτρίζει συνήθως βιβλία έντεχνης γραφής από συγγραφείς που δεν ασχολούνται αποκλειστικά με τη συγγραφή παιδικών και εφηβικών βιβλίων), παιδικών βιβλίων δραστηριοτήτων (82,5% αύξηση σε σχέση με το 2003), βιβλίων γνώσεων για παιδιά (44,8% αύξηση το 2008 σε σχέση με το 2003).

Σύμφωνα με την έρευνα βιβλιοπαραγωγής του 2012 του ΕΚΕΒΙ¹³⁷, η ελληνική βιβλιοπαραγωγή εκτιμάται ότι σκαρφάλωσε το 2006 σε επίπεδα εκδόσεων 10.000 νέων τίτλων το χρόνο, πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση του 2008 και μειωθεί στους 8.000 τίτλους το 2011. Με συνολικό ποσοστό 18% των εκδόσεων Παιδικής και Εφηβικής Βιβλιογραφίας από το 2007 μέχρι και το 2011, οι μεταφράσεις καταγράφουν και εκείνες μείωση 10% σε σχέση με τα στοιχεία του διαστήματος 2006-2011.

Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία της Βάσης Δεδομένων «Index Translationum» της Unesco¹³⁸. Την πρωτοκαθεδρία των γλωσσών που μεταφράζονται από και προς τα Ελληνικά βιβλία κρατά η Αγγλική γλώσσα. Ακολουθούν η Γαλλική, η Γερμανική και η Ιταλική. Η Ελληνική γλώσσα (στοιχεία από το 1453 μέχρι το 2008), στην κατάσταση της γλώσσας-πηγής των μεταφράσεων όλων των χωρών μελών της Unesco, εμφανίζεται να κατέχει την 27^η θέση ενώ τα Αρχαία Ελληνικά φαίνονται να βρίσκονται στην 12^η θέση.

Σε αντίστοιχη κατάσταση για το ίδιο διάστημα, που αφορά τη γλώσσα-στόχο των μεταφράσεων η Ελληνική γλώσσα, η Ελληνική βρίσκεται στη 18^η θέση, γεγονός που επιβεβαιώνει τους πολλαπλούς εισαγόμενους τίτλους σε σχέση με τους

¹³⁷ ΕΚΕΒΙ, Έρευνες βιβλιοπαραγωγής. <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=308> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

¹³⁸ UNESCO. <http://www.unesco.org/xtrans/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

λιγότερους, εξερχόμενους τίτλους που μεταφράζονται από τα ελληνικά σε ξένες γλώσσες. Βέβαια τα εν λόγω στοιχεία αφορούν μια χώρα προ κρίσης, επομένως συμπεραίνουμε πως η μελλοντική επικαιροποίηση των στοιχείων μετά το 2009 θα καταγράψει σημαντικά στοιχεία προς μελέτη και περισυλλογή.

Βέβαια, τα στοιχεία που προσφέρονται¹³⁹ δυστυχώς, αναφέρονται συνήθως στους μεταφρασμένους τίτλους γενικότερα, οι οποίοι είναι διαιρεμένοι και ομαδοποιημένοι σε θεματικές κατηγορίες. Ως αποτέλεσμα, η εύρεση στοιχείων συγκεκριμένα για τον κλάδο που μας αφορά αποδεικνύεται εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση καθώς τα δημοσιοποιημένα στοιχεία αναφέρονται κατά κύριο λόγο, εκτός κάποιων εξαιρέσεων, στη Λογοτεχνία γενικότερα.

Ιδιαίτερη μνεία θεωρούμε επίσης πως πρέπει να γίνει στο Πρόγραμμα επιχορήγησης μεταφράσεων ελληνικών βιβλίων σε ξένες γλώσσες «Φράσις»¹⁴⁰. Πρόκειται για «ένα ειδικό πρόγραμμα του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού / Εθνικού Κέντρου Βιβλίου για την επιχορήγηση μεταφράσεων έργων αντιπροσωπευτικών του ελληνικού πολιτισμού που θα εκδοθούν και θα κυκλοφορήσουν στο εξωτερικό σε ξένη γλώσσα»¹⁴¹.

Έχοντας ως φορέα υλοποίησης το ΕΚΕΒΙ, το πρόγραμμα αναφέρεται σε έργα της «σύγχρονης αλλά και της παλαιότερης γραμματείας, της πνευματικής, επιστημονικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας στην ελληνική γλώσσα, τα οποία μπορούν να διεισδύσουν σε ξένες αγορές βιβλίου και να συμβάλουν στη διάδοση της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς»¹⁴².

Το εν λόγω πρόγραμμα δίνει έμφαση σε όλα τα είδη του γραπτού λόγου, γεγονός που επισημαίνει την πρωταρχική του σημασία: Πεζογραφία, Ποίηση, Δοκίμιο, Επιστήμες του Ανθρώπου, Φιλοσοφία, Ιστορία, Αρχαιολογία, Θέατρο, Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία, Θρησκεία, Ψυχολογία, Μαρτυρία-Χρονικό, Βιογραφίες, Ανθολογίες, Λευκώματα, Κόμικς, Γαστρονομία, Οικολογία-Περιβάλλον, Μουσική και Εφαρμοσμένες Τέχνες.

¹³⁹ UNESCO.

http://portal.unesco.org/culture/en/ev.phpURL_ID=7810&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 12/9/2016) και πιο συγκεκριμένα: UNESCO, *Publishing Translations in Europe, Trends 1990-2005*, Literature Across Frontiers, Mercator Institute for Media, Languages and Culture, Aberystwyth University, Wales.
http://portal.unesco.org/culture/en/files/41748/13390726483Translation_trends_1990_2005_Dec_2010.pdf/Translation%2Btrends%2B1990_2005_Dec%2B2010.pdf (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 12/9/2016).

¹⁴⁰ ΦΡΑΣΙΣ. <http://www.frasis.gr/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 2/9/2016).

¹⁴¹ Ομοίως.

¹⁴² Ομοίως.

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον επομένως που παρατηρείται στον ελλαδικό χώρο, με κάποιες διακυμάνσεις λόγω κοινωνικοπολιτικών συγκυριών και γεγονότων είναι εντυπωσιακό. Αντανάκλαση αυτού του γεγονότος βρίσκουμε στον κόσμο των Εκδόσεων με την πάροδο των χρόνων. Συνεπώς, θεωρούμε πως, παρά την κρίση, ο κόσμος των μεταφράσεων αποτελεί ένα τομέα με ανθηρή ανάπτυξη που πρέπει να προστατευτεί και να υποστηριχθεί.

Παρατηρούμε πως υπάρχει μια έλλειψη έρευνας σε ότι αφορά τα ξένα εγχειρίδια Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας που μεταφράζονται στα ελληνικά. Ακόμα και στις εκθέσεις βιβλιοπαραγωγής μετά το 2008 δεν καταγράφονται και δεν δημοσιοποιούνται στατιστικά στοιχεία για τον εν λόγω κλάδο, ο οποίος εντάσσεται στα γενικά στατιστικά των μεταφράσεων.

Συνέχεια αυτών των συλλογισμών, και ως συνέπεια της δήλωσης του Bernheimer πως οι περισσότεροι μελετητές περιορίζονται σε αναλύσεις που δεν ξεφεύγουν από τις Εθνικές τους Λογοτεχνίες¹⁴³, αναφέρουμε πως η Μεταφρασμένη Παιδική Λογοτεχνία στον ελληνόφωνο χώρο αποτελεί ένα τομέα που εμφανίζει τα τελευταία χρόνια μια τάση προς την «παγκόσμια δημοκρατία της παιδικότητας» του Paul Hazard¹⁴⁴, μια διεθνή αλληλοκατανόηση μέσα από το παιδικό και εφηβικό βιβλίο.

Βέβαια, μέσα στη δίνη της ομογενοποίησης και της παγκοσμιοποίησης της νέας πραγματικότητας, που προωθούν ένα ενιαίο πολιτισμικό πρότυπο ως αποτέλεσμα του σεβασμού και των καλών προθέσεων για συνύπαρξη και συνεργασία ανάμεσα στα κράτη, γεγονός που επικροτεί τη διαμορφωτική δυναμική της Μεταφρασμένης Λογοτεχνίας, η Μεταφρασμένη Παιδική Λογοτεχνία στον ελληνόφωνο χώρο αντανakλά την ανάγκη για συμπόρευση με τις αναπόφευκτες εξελίξεις.

Ως αποτέλεσμα, η συγκριτική μελέτη των παιδικών βιβλίων στην Ελλάδα εκφράζει την ανάγκη μιας διαφορετικής προσέγγισης, η οποία σχετίζεται με τη μεταφραστική τύχη και τις μετακινήσεις συγκεκριμένων βιβλίων από μια χώρα σε μια άλλη, σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και απευθυνόμενη σε διαφορετικές αναγνωστικές υποκατηγορίες. Επομένως ευνοείται ιδιαίτερα μια πιο ευρεία

¹⁴³ ΠΑΝΑΟΥ, Π. *Και τι μου χρειάζεται εμένα η Συγκριτική Παιδική Λογοτεχνία;*, 6.

http://keimena.ece.uth.gr/main/t13/Panaou_Article_Final_Greek.pdf (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

¹⁴⁴ Ομοίως, 8.

συγκριτική λογοτεχνική μελέτη των μεταφραστικών εκδοχών της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.

Παρατηρείται, μελετώντας την εξελικτική πορεία της ελληνόφωνης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, ένα ενδιαμέσο διάστημα άμεσης διάδρασης δυο Παιδικών Λογοτεχνιών (και έμμεσα πολλών), μέσω των μεταφραστικών διαύλων, το οποίο χαρακτηρίζεται από έντονη ζύμωση, ανταλλαγή και μεταμόρφωση. Το συγκεκριμένο διάστημα αποτελεί περίοδο εξαιρετικής σημασίας, ιδιαίτερα για την ελληνική πραγματικότητα, όπου ο αριθμός των μεταφρασμένων έργων ήταν πολύ μεγάλος και καθόρισε την πορεία της υπαρξής της στο χρόνο.

Λογοτεχνικές παραδόσεις και έθιμα, ηθοποιητικές διαθέσεις, ιδεολογικές τάσεις, αναγνωστικές προσδοκίες, διδακτικές προσεγγίσεις μεταλλάσσουν πράγματι το μεταφραστικό προϊόν. Πολλές φορές μάλιστα μπορούμε να κάνουμε λόγο για Παρεμβάσεις, Τροποποιήσεις και σημαντικές Παραμορφώσεις των πρωτοτύπων, σε σημείο να χρησιμοποιούνται και όροι όπως η «Ιδεολογική ή Θρησκευτική Κάθαρση».

Σε αυτό το σημείο ας σημειώσουμε τη σημασία της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας και τις Διασκευές της στην Ελλάδα, οι οποίες δεν έχουν μελετηθεί συστηματικά και για να είμαστε ειλικρινείς, το επιστημονικό ενδιαφέρον είναι σχεδόν ανύπαρκτο. Συνεπώς, γίνεται κατανοητή η άποψη κάποιων θεωρητικών που σημειώνουν πως η Μετάφραση Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας δεν ανταποκρίνεται στην αρχή της Μετάφρασης να αποτελεί μια πραγματική διαπολιτισμική επικοινωνία, λόγω των επιλογών των μεταφραστών/τριών να μην ακολουθούν την πιστότητα του πρωτοτύπου, γεγονός που συναντάται παλαιότερα κυρίως, έτσι ώστε οι μεταφράσεις να ακολουθούν την κουλτούρα της εκάστοτε πολιτισμικής πραγματικότητας.

Παρά το γεγονός αυτό, το οποίο είναι κατανοητό, ουδείς μπορεί να αμφισβητήσει την κοινωνική, εκπαιδευτική και εξελικτική της προοπτική. Στο πλαίσιο της νέας υβριδικής παγκοσμιοποίησης, η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία καλείται να διατηρήσει και να αναδείξει τη διαφορετικότητα και τα ετερογενή στοιχεία της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. Αναμένεται επομένως από αυτή να «διακρίνει χωρίς να κάνει διάκριση» (Pascua, 2003, 278).¹⁴⁵

¹⁴⁵ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, Σ. *Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της μεταφρασμένης παιδικής λογοτεχνίας*, 12. http://users.auth.gr/sgavr/Gavriilidis-Diapolitismikos_Xaraktiras_Paidikis_Logotexnias.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

Λόγω της πληθώρας της λογοτεχνικής παραγωγής για παιδιά και εφήβους στον κόσμο, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των Μεταφραστικών Σπουδών, οδηγούμαστε σε προβληματισμούς σε σχέση με την παλαιότερη ενότητα της Παιδικής Λογοτεχνίας. Υπάρχουν φωνές επίσης, τα τελευταία χρόνια, οι οποίες σημειώνουν την ανάγκη ένταξης του εν λόγω κλάδου σ' ένα πιο ευρύ επιστημονικό χώρο, εκείνο των Διαπολιτισμικών Σπουδών.

Από τη σκοπιά της η Ελλάδα, επηρεασμένη από μαζικά κύματα μετανάστευσης, αναμένεται να αναμορφώσει τα επόμενα χρόνια ένα διαφορετικό πρόσωπο, που θεωρούμε πως θα μεταλλάξει όλα τα επίπεδα της ζωής. Η εν λόγω πολυπολιτισμική μετάλλαξη πιστεύουμε πως θα ξεκινήσει από την παιδική ηλικία, γεγονός που θα έχει άμεσα αποτελέσματα στις Εκδόσεις, τις Μεταφράσεις και τα Εκπαιδευτικά Συγγράμματα.

Επομένως στην αρένα της πολιτισμικής μάχης ανάμεσα στην ομοιομορφία και τη διαφορετικότητα της σύγχρονης εποχής, η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία φαίνεται να έχει κερδίσει μια από τις πρώτες θέσης στην κατάταξη, γεγονός όμως που ανοίγει μια νέα δίνη προκλήσεων λόγω των νέων απαιτητικών μεταναστευτικών συνθηκών στην Ελλάδα. Άλλωστε το γεγονός αυτό γίνεται εύκολα κατανοητό εάν σκεφτούμε την ίδια την ουσία της Θεωρίας της Μετάφρασης.

Παρατηρούμε πως οι περισσότερες θεωρίες αδυνατούν να εξηγήσουν τη μεταφραστική διαδικασία γενικότερα και τις ιδιαιτερότητες που οφείλει να διαθέτει η/ο εκάστοτε μεταφράστρια/μεταφραστής. Σύμφωνα μάλιστα με τον Peter Jay (Weissbort, 1989, 73), η Μετάφραση αποτελεί μια προσπάθεια κωδικοποίησης και αξιοποίησης αρχών πολλών διαφορετικών και συχνά αντιφατικών πρακτικών. Ο Holmes (1988, 97) παρομοιάζει τον/την μεταφραστή/στρια με αγριομέλισσα, η οποία παρόλο που πρακτικά δεν μπορεί να πετάξει λόγω της διαφορετικής αναλογίας του σώματος και των φτερών της, καταφέρνει το αδύνατο χωρίς να το συνειδητοποιεί¹⁴⁶.

Στη συγκεκριμένη πραγματικότητα, η μεταφραστική διαδικασία στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία μας θυμίζει περισσότερο τη Θεωρία του Jiri Levý (1967)¹⁴⁷, η οποία επηρεαζόμενη από τη Θεωρία των Παιγνίων, ακολουθεί συγκεκριμένους

¹⁴⁶ ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, CONNOLLY, D. 1998, *Λογοτεχνική Μετάφραση: σε τι χρησιμεύει η θεωρία;*, http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/studies/literature_translation/01_conolly.html (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 12/7/2018).

¹⁴⁷ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ, Γ. 2015, *Λογοτεχνική μετάφραση-θεωρία και πράξη*. Κεφάλαιο 1, Πολιτισμός, λογοτεχνία, μετάφραση Ιεραρχίες, πολυσυστήματα, νόρμες. Εκδόσεις Κάλλιπος, 27. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5251/1/02_chapter_01.pdf (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

(κοινωνικούς, ιδεολογικούς κ.τ.λ.) κανόνες, σχετίζεται από συγκεκριμένες κινήσεις/καταστάσεις, οι οποίες προκαλούν και τη λήψη διαφορετικών αποφάσεων, δηλαδή χειρισμών που καθορίζουν και το μεταφραστικό προϊόν που απευθύνεται σε ένα πολύ ιδιαίτερο αναγνωστικό κοινό.

Καθημερινά ζητήματα επομένως, που θεωρούνται φυσιολογικά σε κάποιες κοινωνίες, μετατρέπονται και ανάγονται σε προκλήσεις και ταμπού σε άλλα περιβάλλοντα. Το ξενικό στοιχείο συνεπώς αποκτά απρόβλεπτους παραμέτρους στην τύχη μιας Μετάφρασης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας καθώς ο χαρακτήρας της εν λόγω Λογοτεχνίας ποικίλλει και επηρεάζεται από τους πυλώνες ελέγχου της παραγωγής καθώς και από τις εκάστοτε πολιτικοιστορικές συγκυρίες.

Σημαντική είναι και η διαπίστωση και η επιβεβαίωση πως πρόκειται για έναν διεπιστημονικό κλάδο με πολλές προεκτάσεις που αφορούν πολλές διαφορετικές επιστήμες, έχοντας σαν κεντρικό άξονα τον Πολιτισμό. Υιοθετώντας την έκφραση του Φίλια Β., σημειώνουμε πως, πράγματι τα αντικείμενα της Εθνολογίας, της Ανθρωπολογίας, της Κοινωνιολογίας, της Ιστορίας, της Θεωρίας της Τέχνης, των Διαπολιτισμικών και Πολιτισμικών Σπουδών, της Συγκριτικής Γραμματολογίας και της Μεταφρασιολογίας λειτουργούν ως «τεμνόμενοι κύκλοι και αντίστοιχες περιοχές επιστημονικών τριβών και αντιπαραθέσεων, αλλά και (προκαλώντας) γονιμοποιητικές ζυμώσεις» (Φίλιας, 2000, 11).

Στο γαϊτανάκι αλληλεξαρτώμενων παραγόντων και κινητήριων δυνάμεων, συμπεραίνουμε πως η Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αναδύεται από ένα πολυεπιστημονικό αμάλγαμα παγκοσμιοποίησης και ζητά την αυτονομία της και την αναγνώριση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της. Στον ελληνόφωνο χώρο σιγά σιγά αρχίζουν να ακούγονται οι πρώτες φωνές που υποστηρίζουν τη σημασία της στον παγκοσμιοποιημένο στερέωμα, ως φορέα επικοινωνιακών διαύλων και εξάλειψης των φόβων της ομογενοποίησης.

Ο διπολισμός που εκφράζει συγκεντρώνεται στη διττή της φύση, γνώρισμα της Μετάφρασης και εκφράζεται μέσα από την ελληνική δημοκρατική παράδοση και τις αρχέγονες αρχές που ενέπνεαν από παλιά το σεβασμό της διαφορετικότητας και το άνοιγμα στο ξένο στοιχείο, με γνώμονα πάντα την αγάπη για το παιδί και τον έφηβο που αποτελούν και τον κεντρικό άξονα επιβίωσης του ανθρώπινου γένους.

VI. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Έχοντας ως σκοπό να παρουσιάσουμε μια σφαιρική εικόνα της ιστορικής συνέχειας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας στην Ελλάδα, θα παρουσιάσουμε στο κεφάλαιο αυτό τα αποτελέσματα της μελέτης που ολοκληρώσαμε και αφορά την καταγραφή όλων των ξενόγλωσσων μεταφρασμένων τίτλων των ελληνικών σχολικών εγχειριδίων από το Νηπιαγωγείο μέχρι και το Λύκειο από το έτος 2001 και έπειτα. Με αυτόν τον τρόπο θα προσπαθήσουμε να καταγράψουμε την παρουσία της Μετάφρασης, και πιο συγκεκριμένα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης, στο εκπαιδευτικό σύστημα μέχρι και σήμερα.

Η καταγραφή αφορά την έρευνα που έγινε στα σχολικά εγχειρίδια στην Ελλάδα και απευθύνεται σε παιδιά και εφήβους, αποτελεί αναλυτική συγκέντρωση όλων των ξενόγλωσσων τίτλων, ακολουθεί το διαχωρισμό των τάξεων του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και συμπεριλήφθηκε με μορφή πινάκων στην παρούσα διατριβή. Η εν λόγω έρευνα θα αποκαλύψει την επιλογή χρήσης των ξενόγλωσσων μεταφρασμένων τίτλων γενικότερα στην εκπαίδευση και θα οδηγήσει σε προβληματισμούς για την επιλογή της εμφάνισης πολλών μεταφρασμένων τίτλων που απευθύνονται σε ενήλικες (όχι μόνο σε παιδιά/εφήβους) και θεωρούνται κλασσικές επιλογές.

Ακόμη, οφείλουμε να σημειώσουμε πως η εν λόγω καταγραφή σέβεται την επιλογή των έργων από την εκπαιδευτική ομάδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων που ασχολήθηκε με τη συγγραφή των σχολικών εγχειριδίων. Επομένως, θα διαπιστώσουμε, όπως ήδη αναφέραμε παραπάνω, πως συμπεριλαμβάνονται και τίτλοι που απευθύνονται στο ενήλικο κοινό αλλά θεωρήθηκε από την εκπαιδευτική ομάδα πως μπορούν να συμβάλλουν στη διαπαιδαγώγηση των μαθητών. Το γεγονός πως οι εν λόγω τίτλοι έχουν καταγραφεί,

δεν τους κατατάσσει αυτόματα στην κατηγορία των «παιδικών» ή «εφηβικών», αλλά αφορούν το συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο. Επίσης κάποιοι συγγραφείς δεν φαίνονται να έχουν στενές σχέσεις με την Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία, γεγονός που προβληματίζει πράγματι για την επιλογή και ένταξή τους στα σχολικά εγχειρίδια.

Οφείλουμε επίσης να τονίσουμε σε αυτό το σημείο πως σε πολλές περιπτώσεις, η χρονολογία ή άλλα στοιχεία στους καταγεγραμμένους τίτλους δεν αναφέρονται στα σχολικά εγχειρίσματα. Επιλέχτηκε να ακολουθηθεί η ίδια μορφή και στους πίνακες καταγραφής των ξενόγλωσσων βιβλίων καθώς δεν στοχεύουμε σε κρίση των επιλογών των εκπαιδευτικών των σχολικών εγχειριδίων του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (διόρθωση ή εμπλουτισμό) αλλά αντιθέτως ενδιαφερόμαστε στη μελέτη και έρευνα των ξενόγλωσσων γενικότερα (και όχι συγκεκριμένα γαλλικών) μεταφρασμένων τίτλων που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα για τη διδασκαλία και μαρτυρούν τις ιδιαίτερες πτυχές της Λογοτεχνικής Μετάφρασης (που αφορά παιδιά και εφήβους) στην Ελλάδα.

Άλλωστε και ο τίτλος της παρούσας διδακτορικής διατριβής μαρτυρά πως αναφερόμαστε στην Ξενόγλωσση Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία και εστιάζουμε στη γαλλική διάσταση μόνο σε ότι αφορά τη συγκριτική μελέτη των επιλεγμένων βιβλίων προς ανάλυση. Επομένως, η καταγραφή των μεταφρασμένων τίτλων στην παρούσα διδακτορική διατριβή θα παρουσιαστεί υπό τη μορφή πινάκων για διευκόλυνση στην ανάγνωση και δεν αφορά μεμονωμένη αναφορά τίτλων μιας μόνο ξένης γλώσσας και προέλευσης, γεγονός που υπογραμμίζει τη σημασία των Ξένων Γλωσσών γενικότερα στη συμβολή στη Διδακτική και διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς. Παρόλο που αρχικά είχε επιλεγεί να ακολουθηθεί η βιβλιογραφική παρουσίαση των τίτλων, όπως αυτά καταγράφονται στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια, επιλέχτηκε στην πορεία να ακολουθηθεί ένα ενιαίο σύστημα βιβλιογραφίας.

Παρατηρούμε επομένως πως η μεταφρασμένη λογοτεχνία αποτελεί κεντρικό πυλώνα στον εκδοτικό και εκπαιδευτικό κόσμο στην Ελλάδα και θεωρήθηκε πως η εν λόγω μελέτη και έρευνα, που αφορά το διάστημα 2001-2018, μπορεί να ρίξει φως και να συνεχίσει το ερευνητικό έργο και την ιστορική αναδρομή που ήδη έχει παρουσιαστεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, σε ότι αφορά την εξέλιξη της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας στην Ελλάδα στα σύγχρονα χρόνια της παγκοσμιοποίησης και των τεραστίων διαστάσεων κοινωνικοπολιτικών αλλαγών που λαμβάνουν χώρα σε ολόκληρο τον κόσμο.

Σημειώνοντας για ακόμη μια φορά τη μεγάλη σημασία του εν λόγω κλάδου στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών/νέων και τη Διδακτική Επιστήμη, συμπεραίνουμε πως η διάδραση και η συνύπαρξη των Ξένων γλωσσών, της Λογοτεχνίας, της Μεταφρασιολογίας και του συστήματος της Παιδείας αποτελεί μια πολύπλευρη οπτική που ανοίγει ορίζοντες και πλάθει το μέλλον του ανθρώπινου γένους.

Άλλωστε, ήδη από το εισαγωγικό σημείωμα του Ανθολογίου λογοτεχνικών κειμένων για το νηπιαγωγείο επισημαίνεται πως σκοπός του εγχειριδίου είναι εκτός πολλών άλλων, να «προσεγγίσει [τη λογοτεχνική παραγωγή] εκείνη άλλων εποχών και άλλων λαών, για να αρχίσει να συνειδητοποιεί [το νήπιο] ότι οι άνθρωποι λειτουργούν, διαχρονικά, ως μέλη της ίδιας πανανθρώπινης κοινότητας»¹⁴⁸. Ακολουθώντας, με τη δέουσα προσοχή και τον απαιτούμενο σεβασμό, θα προχωρήσουμε σε μια αναλυτική παρουσίαση όλων των στοιχείων εκείνων που θα μας κατευθύνουν μετέπειτα και στα απαραίτητα και πολυπόθητα συγκεντρωτικά συμπεράσματα στο τέλος του κεφαλαίου.

¹⁴⁸ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ. 2001, *Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων για το νηπιαγωγείο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, 5.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ,
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2001.

ΣΕΛ.	ΕΝΟΤΗΤΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
81	1	ΤΟΛΣΤΟΙ, Α. 1980, Το καρβελάκι, <i>Η γκρινιέρα κατσίκας</i> , απόδοση Γιάννης Ρίτσος. Αθήνα: εκδ. Κέδρος.
119	2	GREE, A. 1985, <i>Ο μικρός Θωμάς και το σπίτι στο δάσος</i> , μετάφραση Αλίκη Βρανά. Αθήνα: εκδ. Άγκυρα.
127	2	PONTAPI, Τζ. 1986, Ευχές για την πρωτοχρονιά, <i>Φλυνάριες ανάμεσα στον ουρανό και τη γή</i> , μετάφραση Άννα Κωστάλα-Μαργαριτοπούλου. Αθήνα: εκδ. Τεκμήριο [Ποίημα].
138	2	SHOOK-HAJEN, B. 1958, <i>Ο Ροδόλφος, το κοκκινομούτικο ελαφάκι</i> , μετάφραση Αγγελική Νιάρχου. εκδ. Golden Press.
153	2	PONTAPI, Τζ. 1986, Ποιηματάκι λυπημένο, <i>Φλυνάριες αν'αμεσα στον ουρανό και τη γή</i> , μετάφραση Άννα Κωστάλα-Μαργαριτοπούλου. Αθήνα: εκδ. Τεκμήριο.
156	2	ΤΟΛΣΤΟΙ, Α. 1984, Το γογγυλάκι, <i>Η γκρινιέρα κατσίκας</i> , απόδοση Γιάννης Ρίτσος. Αθήνα: εκδ. Κέδρος.
219	3	ΓΚΑΜΠΕ, Ντ. Η ανθισμένη βυσσινιά, <i>Εγώ, η μητέρα μου κι ο κόσμος</i> , μετάφραση Γιάννης Ρίτσος. Αθήνα: εκδ. Κέδρος.
239	3	KINCAID, E. Η αλεπού και ο πελαργός, <i>Αθάνατα Παραμύθια</i> , απόδοση Μάριος Βερέττας.
241	3	NAST, C. Το Πάθημα του γαϊδουράκου, <i>Παραμύθια, ιστοριούλες, ποιήματα</i> , μετάφραση Γ. Βασδέκη. Σύγχρονο Νηπιαγωγείο, τόμος 4 ^{ος} .

269	4	MAC DONALD, A. 1994, <i>Ο μικρός κάστορας και η ηχώ</i> , μετάφραση Ρένα Ρώσση-Ζαΐρη. Αθήνα: εκδ. Ρώσσης.
298	4	CARDINAL, Y. <i>Τα χρώματα</i> , απόδοση Ντίνα Χατζηνικολάου. Σύγχρονο Νηπιαγωγείο, τόμος 1 ^{ος} .

ΓΛΩΣΣΑ Α' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ, Α' ΚΑΙ Β' ΤΕΥΧΟΣ, «ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΛΕΞΕΙΣ-ΙΣΤΟΡΙΕΣ» ΚΑΙ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2010, 2011, 2012 ΚΑΙ 2016 ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ.		
ΣΕΛ.	ΤΕΥΧΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
78	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΛΟΡΚΑ, Φ. Γκ. 1996, Κοχύλι, <i>Τα Ποιήματα</i> , μετάφραση Δικταίος. Α. Αθήνα: εκδ. Σ.Ι.Ζαχαρόπουλος.
	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΓΛΩΣΣΑ Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ, Α' ΚΑΙ Β' ΤΕΥΧΟΣ, «ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ» ΚΑΙ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2007,2012, 2016(Β'ΤΕΥΧΗ) ΚΑΙ 2013(Γ' ΤΕΥΧΟΣ) ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ.		
ΣΕΛ.	ΤΕΥΧΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
18	Α' ΤΕΥΧΟΣ	PONTARI, Τζ. Το κυλιόμενο πεζοδρόμιο, <i>Παραμύθια από</i>

	ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	<i>το τηλέφωνο</i> . Εκδ.Τεκμήριο.
39	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	PONTARI, Τζ. Ο μάγος με τους κομήτες, διασκευή από το βιβλίου του Τζ. Ροντάρι, <i>Παραμύθια από το τηλέφωνο</i> . Εκδ. Μεταίχμιο.
	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
10	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	PONTARI, Τζ. Ο σκύλος που δεν ήξερε να γαυγίζει, <i>Παραμύθια για να σπάτε κέφι</i> , απόδοση της Άλκης Ζέη, εικονογράφηση Σοφία Ζαραμπούκα. Εκδ. Κέδρος.
60	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	PONTARI, Τζ. Λαθεύοντας ιστορίες, <i>Παραμύθια από το τηλέφωνο</i> . Εκδ. Μεταίχμιο.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ Α' ΚΑΙ Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ «ΤΟ ΔΕΛΦΙΝΙ» ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2006.		
ΣΕΛ.	ΕΝΟΤΗΤΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
16	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	PONTARI, Τζ. 1996, Ποιός διευθύνει;, <i>Το βιβλίο με τα λάθη</i> . Αθήνα: Τεκμήριο.
22	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	ΓΚΛΙΟΡΙ, Ντ. 1999, <i>Θα σ' αγαπώ ό,τι και αν γίνει</i> , απόδοση Φ.Μανδηλαράς. Αθήνα: Πατάκης.
30	ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ	ΓΚΟΥΤΜΑΝ, Κλ. 1985, <i>Η πρώτη μέρα στο σχολείο</i> , Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες.
50	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ	ΕΞΥΠΕΡΥ, Α. 2000, Οι μεγάλοι είναι πολύ περίεργοι, <i>Ο Μικρός Πρίγκιπας</i> , μεταφρ. Μ.Κακώστα. Αθήνα: Πατάκης.
63	ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ	POURRAT, H. 1989, <i>Contes et récit de Livradois</i> , édition établie par Bernadette Bricout. Paris: Maisonneuve Larose. Μετάφρ.-απόδ. Μ. Καπλανόγλου.
101	ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ	ΝΤΟΝΑΛΑΝΤ, Α. Μ. 1990, <i>Ο μικρός κάστορας και η ηχώ</i> (απόσπασμα), μετάφρ. Ρ. Ρώσση-Ζαΐρη. Αθήνα: Ρώσσης.
143	Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚ Η ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙ Α	PIQUEMAL, M. LAGUAUTRIÈRE, P. Les Philo-fables, Albin M. 2003, <i>Τα δυο αδέρφια</i> . Paris. Μεταφρ. Μ.Καπλανόγλου.

ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ, Α' Β' ΚΑΙ Γ' ΤΕΥΧΟΣ, «ΤΑ ΑΠΙΘΑΝΑ ΜΟΛΥΒΙΑ» ΚΑΙ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2008, 2010 (Β' ΤΕΥΧΟΣ), 2011 (Γ' ΤΕΥΧΟΣ), ΚΑΙ 2007, 2010 (ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ) ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ.		
ΣΕΛ.	ΤΕΥΧΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
21	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΓΚΟΤΙΕ, Μπ. <i>Δεν είναι τρελοί οι δίδυμοι!</i> , Μτφρ. Τζένη Τσοπανάκη. Εκδ. Καστανιώτη.
32	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΓΟΥΙΛΛΙΣ, Τζ. <i>Η φίλη μας Αργυρώ, Η Αργυρώ γελάει</i> , απόδοση Φίλιππος Μανδηλαράς. Εκδ. Πατάκη.
	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
8,11	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΚΑΛΒΙΝΟ, Ι. <i>Η πόλη χάθηκε στο χιόνι</i> Μαρκοβαλάντο ή <i>Οι εποχές στην πόλη</i> , μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη. Εκδ. Καστανιώτη (με αλλαγές).
27	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΟΥΑΙΛΑΝΤ, Ο. <i>Ο εγωϊστής Γίγαντας, Ιστορίες για παιδιά</i> , μτφρ. Άννα Παπασταύρου. Εκδ. Παπαδόπουλος.
56	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΦΙΛΙΠ, Ν. <i>Φτιάξε μου ένα σιδερένιο άνθρωπο</i> (διασκευασμένος αφρικανικός μύθος και εικόνα), <i>Μύθοι απ' όλον τον κόσμο</i> , απόδοση Μαριάννα Τζιαντζή. Εκδ. Ερευνητές.
	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

	ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
15	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ, Μια αληθινή ιστορία, <i>Ταξίδι στο φεγγάρι</i> , απόδοση Κώστας Πούλιος. Εκδ. Παπαδόπουλος.
19	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ: Στο νησί του Αιόλου, διασκευή Στέλλας Βογιατζόγλου. Εκδ. Χαρταετός, Α.Σ.Ε.
56	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΧΕΙΖΕΛ, Ρ. Η πτήση των γερανών (διασκευασμένο απόσπασμα και εικόνα), <i>Ηρωικά παιδιά</i> , μτφρ. Τζένη Κουσούνελου. Εκδ. Φυτράκη.
ΓΛΩΣΣΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ, Α' Β' ΚΑΙ Γ' ΤΕΥΧΟΣ, «ΠΙΕΤΩΝΤΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΛΕΞΕΙΣ» ΚΑΙ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2007, 2014-5 (Β' ΤΕΥΧΟΣ), 2016 (Γ' ΤΕΥΧΟΣ), 2007 ΚΑΙ 2011 (ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ) ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ.		
ΣΕΛ.	ΤΕΥΧΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
64	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	<i>The earth Works group</i> . 1990, 50 απλά πράγματα που μπορούν να κάνουν τα παιδιά για να σώσουν τη Γη (διασκευή), μετάφραση Ρούσσο Βρανάς. Αθήνα: εκδ. Το Ποντίκι.
68	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	BURNIE, D. 2004, Σκουπίδια στη θάλασσα (διασκευή), <i>Ο Πλανήτης σε κίνδυνο</i> . Αθήνα: εκδ. Σαββάλας.
74	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΓΚΟΣΙΝΙ, Σ. 2000, Μαθήματα Κυκλοφοριακής Αγωγής, <i>Ο μικρός Νικόλας έχει προβλήματα</i> , Αθήνα: εκδ. Σύγχρονοι ορίζοντες.

	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
29	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΚΑΠΛΑΝΙ, Γκ. 20/03/1999, Ένα άρθρο (διασκευή). Εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ.
58	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	http://www.safeline.gr/tips-gr.html , Η Ελληνική Ανοικτή Γραμμή για το παράνομο περιεχόμενο στο Διαδίκτυο, διασκευή, πρόσβαση 20/06/2006 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 2/1/2017).
8	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	ΕΛΙΟΤ, Τ.Σ. 2000, Ο Μπελάς κι ο Ρουμποτύρης, <i>Το εγχειρίδιο πρακτικής γατικής του γερο-Πόσουμ</i> , μετάφραση Παυλίνα Παμπούδη-Γιάννης Ζέρβας. Αθήνα: εκδ. Άγρα.
50	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	ΣΟΦΟΚΛΗΣ, 1991, Ύμνος στον άνθρωπο, <i>Αντιγόνη</i> , μετάφραση Γεράσιμος Μαρκαντωνάκης, Αθήνα: εκδ. Gutenberg.
60	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	ΚΟΛΕΜΑΝ, Μ. 2002, Το απίστευτο διαδίκτυο (διασκευή), <i>Τρελαμένοι Υπολογιστές</i> , μτφρ. Αντώνης Καλοκύρης. Αθήνα: εκδ. Ερευνητές.
83	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	ΚΑΜΥ, Α. 1995, Ταξιδιωτικές εντυπώσεις (διασκευή), <i>Σελίδες για την Ελλάδα του 20^{ου} αιώνα</i> , κείμενα Γάλλων ταξιδιωτών. Αθήνα: εκδ. Ολκός.

Δ' ΤΑΞΗ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑ (καταγεγραμμένοι τίτλοι στα σχολικά εγχειρίδια)	
ΣΕΛ. 72 Α' ΤΕΥΧΟΣ	ΠΑΛΜΕΡ, Τζ. 1990, <i>Σειρά: Ανακύκλωση</i> . Αθήνα: εκδ. Ερευνητές.

	ΧΟΛΛΑΝΤ, Μπ. Λούκας, Χ. 1991, <i>Φροντίστε τον πλανήτη μας</i> . Αθήνα: εκδ. Μίνωας.
ΣΕΛ. 26 Β' ΤΕΥΧΟΣ	ΝΤΙΚΕΝΣ, Κ. 1999, <i>Ολιβερ Τουίστ</i> . Αθήνα: εκδ. Μίνωας.
	ΠΡΟΚΟΦΙΕΦ, Σ. 1995, <i>Ο Πέτρος και ο Λόκος</i> . Αθήνα: εκδ. Άγκυρα.
ΣΕΛ. 56 Β' ΤΕΥΧΟΣ	ΑΝΤΕΡΣΕΝ, Χ. Κ. 1996, <i>Το κοριτσάκι με τα σπίρτα</i> . Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
	ΜΠΕΝΕΝΤΙΟΥΣ, Α. Κ. 2000, <i>Και επί γης Ειρήνη</i> . Αθήνα: εκδ. Παπαδόπουλος.
	ΝΤΙΚΕΝΣ, Κ. 2004, <i>Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα</i> . Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
	ΧΟΦΜΑΝ, Ε. Τ. Α. 2001, <i>Ο καρνοθραύστης</i> . Αθήνα: εκδ. Άγκυρα.
ΣΕΛ. 80 Β' ΤΕΥΧΟΣ	ΓΚΙΣΕΛΑ, Γ. 1998, <i>Τα παιδιά παίζουν θέατρο</i> . Αθήνα: εκδ. Βασιλείου.
	ΕΙΒΙ, Τζ. 2000, <i>Ρωμαίος και Ιουλιέττα, μαζί και ζωντανοί επιτέλους</i> . Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
	ΚΕΜΠΕ, Α. 2005, <i>Εκπαιδευτικό δράμα και ειδικές ανάγκες</i> . Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
	ΡΟΝΤΑΡΙ, Τζ. 1985, <i>Η γραμματική της φαντασίας</i> . Αθήνα: εκδ. Τεκμήριο.
	ΤΣΙΤΣΛΣΠΕΡΓΚΕΡ, Χ. 1999, <i>Τα παιδιά παίζουν παραμύθια</i> . Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
ΣΕΛ. 26 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	ΑΡΓΙΛΛΙ, Μ. 1988, <i>Πολύχρωμα παραμύθια</i> . Αθήνα: εκδ. Gutenberg.
	ΕΛΙΟΤ, Τ. Σ. 2000, <i>Το εγχειρίδιο πρακτικής γατικής του γερο-Πόσσουμ</i> , μετάφραση Παυλίνα Παμπούδη-Γιάννης Ζέρβας. Αθήνα: εκδ. Άγρα.
	ΡΟΝΤΑΡΙ, Τζ. 1986, <i>Φλυνάριες ανάμεσα στον ουρανό και τη γη</i> . Αθήνα: εκδ. Τεκμήριο.
ΣΕΛ. 48 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	ΠΙΚΜΑΛ, Μ. Πεγιέ Ζ. Μ. 2003, <i>Το μικρό σύννεφο</i> . Αθήνα: εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες.

	ROCA, N. 2005, <i>Αγόρια και Κορίτσια: από τη μια άκρη ως την άλλη</i> . Αθήνα: εκδ. Κέδρος.
	ROCHA, R. ROTH, O. 2005, <i>Η παγκόσμια διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου</i> . Αθήνα: εκδ.Μεταίχμιο.
	SEPULVEDA, L. 2005, <i>Η ιστορία ενός γάτου που έμαθε σ' ένα γλάρο να πετά</i> . Αθήνα: εκδ. Όπερα.
	VYNER, T. 2002, <i>Μικτή Κόσμου</i> . Αθήνα: εκδ. Ελληνική Παιδεία.
ΣΕΛ. 65 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	 Η Ραλλού σάς προτείνει... Ardley Neil, <i>Ανακαλύπτω την τεχνολογία</i>, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 1995, απόδοση στα ελληνικά Πέτρος Παπακωνσταντίνου. Bender Lionel, <i>Τα μάτια της ανακάλυψης, Εφευρέσεις</i>, εκδ. Αστέρης Δελιθανάσης ΕΠΕ, Αθήνα, 1991, μετάφραση Άρτεμη Θεοδωρίδου. Bridgman Roger, <i>Ανακαλύπτω την επιστήμη</i>, εκδ. Δελιθανάσης - Ερευνητές, 1995, μετάφραση Πέτρος Παπακωνσταντίνου. Fardon John, <i>Ταξίδι στο χρόνο: Εφευρέσεις και Τεχνολογία</i>, εκδ. Ίριδα, Αθήνα, 2002, μετάφραση Μαρία Παϊζη. Platt Richard, <i>Εύρηκα! Μεγάλοι εφευρέτες και ο ιδιοφυής τρόπος σκέψης τους</i>, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα, 2004, μετάφραση Κατερίνα Παπασταύρου.
ΣΕΛ. 91 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	ΒΕΡΝ, Ι. 1999, <i>Ο γύρος του κόσμου σε 80 μέρες</i> . Αθήνα: εκδ. Στρατική.
	ΚΑΪΜΗ, Τζ. 1993, <i>Ελληνικά Τοπία</i> . Αθήνα: εκδ. Γαβριηλίδης.
	ΛΑΓΚΕΡΛΕΦ, Σ. 1989, <i>Το θαυμαστό ταξίδι του Νίλς Χόλγκερσον</i> . Αθήνα: εκδ. Άγκυρα.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ Γ' ΚΑΙ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ «ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ» ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2012.		
ΣΕΛ.	ΕΝΟΤΗΤΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
12	«Πέσαν τ' άνθη στην ποδιά σου, άστρα γέμισε ο γυαλός» ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ	ΜΠΟΥΣΚΑΛΙΑ, Λ. 1991, Η πτώση του φύλλου που το έλεγαν Φρέντυ, από το ομώνυμο βιβλίο, μετάφραση Μπάμπη Γραμμένου. Αθήνα: Γλάρος.
15	ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ	ΣΕΛΤΟΝ, Ντ. 1995, Το τραγούδι της Φάλαινας, από το ομότιτλο βιβλίο, μετάφραση Ρένα Ρώσση-Ζαΐρη. Αθήνα: Ρώσσης.
36	«Και πάμε. Εμάς προσμένει το σπιτάκι» ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	ΜΟΡΙΤΣ, Ρ. Πώς βάφτηκαν κόκκινα τ' αστεράκια, <i>Ιστορίες του δάσους</i> , μετάφραση Ντίνας Σιδέρη-Κώστα Ασημακόπουλου. Αθήνα: Δωρικός.
41	ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	ΚΟΜΠΙΑΝΥ, Μ. 2000, Η ιστορία του Ερνέστου, από το ομώνυμο βιβλίο, μετάφραση Τζένη Γαβαλάκη. Αθήνα: Πατάκης.

61	«Κόκκινη κλωστή δεμένη...» ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	Παραμύθι από την Καλαβρία, 2003, Ο μόχθος της μύγας, <i>Τα παραμύθια της Καλαβρίας</i> , λογοτεχνική απόδοση Παντελής Ζούρας. Αθήνα: Ακρίτας.
70	«Ψαλμωδίες γλυκές με τα πρώτα Δόξα Σου» ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ	ΡΑΜΠΙΝΤΡΑΝΑΘ, Τ. Είσαι ο ουρανός ο απέραντος, από τα ποιήματα, μετάφραση Κ.Τρικογλίδη. Αθήνα: εκδ. Γ. Μόσχου.
130	«Υγεία μου, πλούτη μου» ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟ	PONTAPI, Τζ. Ο μαύρος ήλιος, από το δίσκο, Η ηχώ και τα λάθη της (Σείριος LPSMH-85.020), πλευρά Α', διασκευή: Άννα Μαργαριτοπούλου, μουσική: Λένα Πλάτωνος, τραγούδι: Σ. Γιαννάτου (στίχοι Gianni Rodari).
164	«Να φτιάξω έναν κόσμο που τίποτα δε θα του λείπει» ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΧΙΚΜΕΤ, Ν. 1987, Ας δώσουμε τον κόσμο στα παιδιά, <i>Η στρατιά των πεινασμένων προχωρεί</i> , μετάφραση Τάσος Ιορδανόγλου. Θεσσαλονίκη: εκδ. Πρόδρομος Κυρκόπουλος.
166	«Με προορισμό την επόμενη χιλιετία...» ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ	ΝΤΑΛ, Ρ. 2003, Η τρεχάλα, <i>Ο Απίθανος κος Φοξ</i> , μετάφραση Τόνια Καφετζάκη. Αθήνα: Ψυχογιός.

	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ Α ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ	
169	ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ Α ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ	ΒΕΡΝ, Ι. 1959, Περίπατος στο βυθό της θάλασσας, <i>Είκοσι χιλιάδες λεύγες κάτω από τις θάλασσες</i> . Αθήνα: Αστήρ.
173	ΚΕΙΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ Α ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝ ΙΚΗ ΦΑΝΤΑΣΙΑ	ΛΕΒΥ, Ντ. 2003, Αντζελμαν, από το ομόνυμο έργο, μετάφραση Λίλα Κονομάρα. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑ (καταγεγραμμένοι τίτλοι στο σχολικό εγχειρίδιο)		
14	ΤΟΥΡΓΚΕΝΙΕΦ, Ι. <i>Αχ, κυνηγέ...κυνηγέ</i> . Εκδ. Παπαδόπουλος.	
27	GIONE, J. <i>Ο άνθρωπος που φύτευε δέντρα</i> , απόδοση Κ. Πούλος. Εκδ. Παπαδόπουλος.	
32	ΜΑΚ ΚΙ, Ντ. <i>Ο Έλμερ και τα ξυλοπόδαρα</i> . Εκδ. Πατάκη.	
40	ΝΤΙΜΠΕ, Ζ. <i>Ο τρομερός παππούς</i> , μετάφραση Ειρ. Μάρρα. Εκδ. Κέδρος.	
44	ΝΤΕ ΠΟΣΑΔΑΣ, Κ. <i>Το κίβι</i> , μετάφραση Τζένη Γαβαλάκη. Εκδ. Πατάκη.	
47	ΓΚΟΥΝΤΑΛ, Τ. <i>Ο αγώνας των πουλιών</i> . Εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες.	
56	ΚΟΟΤΣ, Λ. Λιούις, Α. Αττικός ο παραμυθάς. <i>100 μύθοι από την αρχαία ελληνική μυθολογία</i> , μετάφραση Φίλιππος Μανδηλαράς. Εκδ. Πατάκη.	
129	ΜΕΡΦΥ, Τζ. <i>Μια δίετα για ελέφαντες</i> . Εκδ. Ρώσση.	

131	CANTIN, A. <i>Ο πειρατής κόλλησε γρίπη</i> . Εκδ. Μεταίχμιο.
134	ΛΑΟΥΜΠΕ, Ζ. <i>Η Λία Ζωγραφίζει</i> . Εκδ. Κάστωρ.
137	ΒΕΛΣ, Ρ. <i>Τα φτερά του δράκου</i> , μετάφραση Κίρα Σίνου. Εκδ.Ψυχογιός.
146	ΜΑΣΑΝΕΚ, Γ. <i>Φέλιξ ο κεραυνός</i> , μετάφραση Μ. Αγγελίδου. Εκδ.Ψυχογιός.
172	ΝΤΑΛ, Ρ. <i>Ο γυάλινος ανελκυστήρας</i> , μετάφραση Κίρα Σίνου. Εκδ.Ψυχογιός.
177	ΤΡΙΝΤΕΛ, Σ. <i>Μακάρι να ήμουν ιπτάμενος ήρωας</i> , μετάφραση Ειρήνη Μάρρα. Εκδ. Κέδρος.
177	ΙΝΚΙΟΦ, Ντ. <i>Τζανζης το μικρό ρομπότ</i> , μετάφραση Κίρα Σίνου. Εκδ.Ψυχογιός.
180	ΈΚΟ, Ο. <i>Οι τρεις κοσμοναύτες</i> . Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

ΓΛΩΣΣΑ Ε' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ, Α' Β' ΚΑΙ Γ' ΤΕΥΧΟΣ,
«ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΡΟΔΙ ΚΑΙ ΡΟΔΑΝΙ»
ΚΑΙ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2015 (Α' ΚΑΙ
Β' ΤΕΥΧΟΣ), 2010 (Γ' ΤΕΥΧΟΣ), ΚΑΙ 2015, 2009 (ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ)
ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ.

ΣΕΛ.	ΤΕΥΧΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
12	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	www.flash.gr (διασκευή): άρθρο στο διαδίκτυο με τίτλο: Η φίλη μας η θάλασσα.
42	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	TAMES, R. 2003, <i>Τα παιδιά στην αρχαία Ελλάδα</i> , μεταφρ. Κ. Σιδέρη. Αθήνα: εκδ. Σαββάλα.
53, 60	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	<i>Γνωριμία με τη μουσική</i> , 1984, μτφρ. Φ.Αρβανίτης, Αθήνα: εκδ. Διάγραμμα.
8	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	ΜΠΑΡΜΠΩ, Φ. 1988, <i>Η συναυλία αρχίζει, Ο τυφλοπόντικας</i> , μεταφρ. Σ. Ζερβακάκη, Αθήνα: εκδ. Νεφέλη.
14	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	<i>Γνωριμία με τη μουσική</i> , 1984, μτφρ. Φ.Αρβανίτης. Αθήνα: εκδ. Διάγραμμα.
23	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	BALDWIN, F. <i>Χριστούγεννα</i> , μεταφρ. Άννα Παπασταύρου.
62	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	MOLONEY, N. 1996, <i>Πέτρινοι γίγαντες</i> , περιοδ. Αρχαιολογία, μεταφρ. Ε. Αβραμέα. Αθήνα: εκδ. Ντουντούμης.
7	Β' ΤΕΥΧΟΣ	PONTAPI, Τζ. 1997, <i>Η πίπα της μάγισσας και άλλες</i>

	TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	φανταστικές ιστορίες, μεταφρ. Λ.Ταχμαζίδου. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
19	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	KOSTYEV, A. 1998, <i>Σωστό σκάκι για όλους σε 40 μαθήματα</i> , μεταφρ. Φ. Σκουλαρίκης. Αθήνα: εκδ. Κλειδάριθμος.
26	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΚΟΛ, Μ. Α. Γκέινερ, Σ. 2003, <i>Κατασκευές από το βιβλίο Τα παιδιά δημιουργούν με υλικά από το περιβάλλον</i> , μεταφρ. Χ. Δελγιάννη. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
35	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΛΑΣΤΡΕΓΚΟ, Κ. Τέστα, Φ. 1991, <i>Τηλεόραση, Μ' αρέσει η τηλεόραση</i> . Αθήνα: εκδ. Ντουντούμη.
36	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΛΑΣΤΡΕΓΚΟ, Κ. Τέστα, Φ. 1991, <i>Τηλεορασίτιδα, Μ' αρέσει η τηλεόραση</i> . Αθήνα: εκδ. Ντουντούμη.
55	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	TAMES, R. 2003, <i>Αθλήματα-Σπόρ, Τα παιδιά στην αρχαία Ελλάδα</i> , μεταφρ. Κ. Σιδέρη. Αθήνα: εκδ. Σαββάλα.
60	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΛΕΒΙΤΑΝ, Ε. 1995, <i>Ταξίδια στο Διάστημα, Αστρονομία για παιδιά</i> , μεταφρ. Χ.Ιωάννου. Αθήνα: εκδ. Σύγχρονη Εποχή.
63	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	<i>Ταξίδια στο Διάστημα</i> , 1992, <i>Φτερά και Τροχοί</i> , Παιδική Βιβλιοθήκη Time Life, μεταφρ. Π. Κωνσταντέας. Αθήνα: εκδ. Αλκυών.
67	Β' ΤΕΥΧΟΣ TETΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	<i>Ταξίδια στο Διάστημα (διασκευή)</i> , Ανακαλύπτω την επιστήμη, <i>Αστρονομία</i> , μεταφρ. Π. Παπακωνσταντίνου. Αθήνα: εκδ. Δελθανάσης-Ερευνητές.
Ε' ΤΑΞΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑ (καταγεγραμμένοι τίτλοι στα σχολικά εγχειρίδια)		
ΣΕΛ.21		PANTΓΙΑΡΝΤ, Κ. 1999, <i>Το βιβλίο της Ζούγκλας</i> , μεταφρ. Μ.

Α' ΤΕΥΧΟΣ BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	Καρακώστα. Εκδ. Πατάκη.
	ΜΠΑΡΙΤΣ, Μ. 2001, <i>Το τραγούδι του ποταμού</i> , μεταφρ. Μ. Μαρτζούκου. Αθήνα : εκδ. Πατάκη.
	ΜΠΑΤΕΡΦΙΛΑΝΤ, Μ. 1996, <i>Αγαπώ τη φύση</i> , μετάφρ. Β.Παπαθανασοπούλου. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
ΣΕΛ.40 Α' ΤΕΥΧΟΣ	CLEMENT, J. 2003, <i>Συζητώντας με την κόρη μου για πολιτισμό</i> , μεταφρ. Κ. Τζωρτζή. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
	ΚΑΙΖΕΡ, Ρ. και Μπ. 2001, <i>Το βιβλίο της πόλης</i> , μετάφρ. Χ. Παυλίδης-Θ. Σπύρου. Αθήνα: εκδ. Ερευνητές.
	PONTARI, Τζ. 2003, <i>Παραμύθια από το τηλέφωνο</i> , μεταφρ. Α. Παπασταύρου. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
	PONTARI, Τζ. 2003, <i>Παραμύθια σαν πλατύ χαμόγελο</i> , μεταφρ. Α.Καμβύση. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
ΣΕΛ.64 Α' ΤΕΥΧΟΣ	ΚΕΣΤΝΕΡ, Έ. 2002, <i>Η συνέλευση των ζώων</i> , μεταφρ. Ε. Τορόση. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
	LANGLEY, A. Sterry, P. 2002, <i>Ρωτώ και μαθαίνω για φυτά και ζώα</i> , μεταφρ. Α. Εμμανουηλίδου. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
	ΈΝΤΕ, Μ. 1991, <i>Ο Τζίμ Κνοπφ και ο μηχανοδηγός Λουκάς</i> , μεταφρ. Κ.Σίνου. Αθήνα: εκδ. Κέδρος.
	RASIPURAM, N. 2003, <i>Ο Σουάμι και οι φίλοι</i> , μετάφρ. Μ.Κονδύλη. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
ΣΕΛ.32 Β' ΤΕΥΧΟΣ BIBΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	ΑΝΤΕΡΣΕΝ, Χ. Κ. 1996, <i>Το κοριτσάκι με τα σπίρτα</i> , μεταφρ. Μ. Νίλσεν. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
	ΛΑΓΚΕΡΛΕΦ, Σ. 1989, <i>Τα χριστουγεννιάτικα τριαντάφυλλα</i> , μεταφρ. Α. Τσεκούρα. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
	ΝΤΙΚΕΝΣ, Κ. 1992, <i>Ο γρύλος στο τζάκι</i> , μεταφρ. Φ. Κονδύλης. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
	ΝΤΙΚΕΝΣ, Κ. 1990, <i>Χριστουγεννιάτικη ιστορία</i> , μετφρ. Ε. Γαλανοπούλου. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
	PETTIX, Μ. 1995, <i>Πραγματικά αληθινές χριστουγεννιάτικες ιστορίες</i> , μετφρ. Β. Λεοντιάδου. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.

	PONTAPI, Τζ. 1993, <i>Ο πλανήτης των Χριστουγεννιάτικων δέντρων</i> , μετφρ. Χ. Αρβανιτάκη - Γ. Γρηγοριάδου-Σουρέλη. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
	HOESTLANDT, J. 2000, <i>Τα Χριστούγεννα του συγγραφέα</i> , μετφρ. Ν. Κουλούρης. Αθήνα: εκδ. Μεταίχμιο.
ΣΕΛ.52 Β' ΤΕΥΧΟΣ	ΓΚΑΡΝΕΡ, Γ. Χαγκερουπ Κλ. 2002, <i>Η μαγική βιβλιοθήκη</i> , μεταφρ. Ι. Κοπερτί. Αθήνα: εκδ. Λιβάνη.
	ΈΝΤΕ, Μ. 2004, <i>Ιστορία χωρίς τέλος</i> , μετφρ. Ρ. Καρθαίου-Λ. Λάμπρου. Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός.
	ΜΠΛΑΚΕΡ, Τ. 2005, <i>Με τη Μάγια οδηγό στα βιβλία θα χαθώ</i> , μεταφρ. Ρ. Μπουμπουρή. Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός.
	ΧΕΡΤΛΙΝΓΚ, Π. 1999, <i>Ο Γιέτε, Ο βιβλιοπώλης και τα βιβλία</i> , μεταφρ. Χ. Νεραντή. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
ΣΕΛ.68 Β' ΤΕΥΧΟΣ	ΒΕΡΝ, Ι. 2004, <i>Είκοσι χιλιάδες λέύγες κάτω από τη θάλασσα</i> . Αθήνα: εκδ. Παπαδόπουλος.
	ΚΑΣΛΕΡ, Κλ. 2001, <i>Η ανακάλυψη της Ατλαντίδας</i> , μεταφρ. Ν. Παπαδάκης - Μ. Κόφφα. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
	ΚΛΑΡΚ, Α. 1993, <i>Νησιά στον ουρανό</i> , μεταφρ. Β. Μάστορη. Αθήνα: εκδ. Πατάκη.
	ΟΥΕΛΛΣ, Χ. Τζ. 1993, <i>Ο πόλεμος των κόσμων</i> , μεταφρ. Γ. Θωμόπουλος. Αθήνα: εκδ. Μίνωας.
	ΟΥΕΛΛΣ, Χ. Τζ. 2001, <i>Η μηχανή του χρόνου</i> , μεταφρ. Β. Μάστορη. Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός.
	ΤΟΜΑΣ Α. 1997, <i>Τα μυστικά της Ατλαντίδος</i> , μεταφρ. Κ. Μπακαλάκος. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.

ΣΕΛ.88

Β' ΤΕΥΧΟΣ

Lortal Manon – Souchon Juliette, *Παιχνίδια για την παρέα*, μετάφρ. Μ. Κουτάλου, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2002.

Μακλίοντ Γουίλιαμ – Μογκρίντιεν Ρόναλντ, *Σκάκι για παιδιά*, μετάφρ. Θ. Γεωργιάδης, εκδ. Μίνωας, Αθήνα, 1994.

Bertrand-Zirinis Isabelle, *Παιχνίδια με τον αέρα*, μετάφρ. Μ. Κουτάλου, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2003.

HERBETEAU, M. 2003, *Ξεκαρδιστικά Παιχνίδια*, μετφρ. Μ. Κουτάλου. Αθήνα: εκδ. Ερευνητές.

ΣΕΛ.25

Γ' ΤΕΥΧΟΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ

Αντονέλλι Μάρκο, *Βλέπω, ενεργώ, κατασκευάζω*, μετάφρ. Ν. Ιορδανίδου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1995.

Καλλιτεχνικές κατασκευές (σειρά βιβλίων), εκδ. Εργάνη, Αθήνα.

Λάιμος Άννα – Σαντούρνι Λάια, *Δημιούργησε και ανακύκλωσε*, μετάφρ. Λ. Παλλαντίου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1996.

DELPEUX, H. 1987, *Κούκλες και μαριονέτες*, μεταφρ. Α. Στρομπούλη. Αθήνα: εκδ. Gutenberg.

UGOLINI, L. *Δημιουργίες με την άμμο* (σειρά βιβλίων), μετάφραση Marina Morenou. Θεσσαλονίκη: εκδ. Φλούδας.

Semling Marion, *Δημιουργικές κατασκευές για παιδιά, 2 τόμοι*, μετάφρ. Εύη Σίσκου, εκδ. Μαλλιάρης-Παιδεία, Θεσσαλονίκη, 2002.

ΣΕΛ.56

Γ' ΤΕΥΧΟΣ

Μαθαίνω περισσότερα για την τηλεόραση

- Gifford Clive, *Επικοινωνία*, μετάφρ. Σ. Παναγιώτης, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, x.x.
- Η επικοινωνία από την αρχή μέχρι το Ίντερνετ, μετάφρ. Μ. Αλεβίζου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998.
- Λαστρέγκο Χριστίνα, *Από την τηλεόραση στο βιβλίο*, μετάφρ. Φ. Αρβανίτης, εκδ. Ντουντούμη, Αθήνα, 2000.
- Μπένετ Στιβ – Μπένετ Ρουθ, *365 μέρες χωρίς τηλεόραση*, μετάφρ. Μ. Μούγιαννη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1996.
- Μπλάκερ Τέρενς, *Με τη Μάγια σαν βρεθούμε στην τηλεόραση θα μπορούμε*, μετάφρ. Ρ. Μπουμπουρή, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα, 2005.
- Ροντάρι Τζιάνι, *Ο Τζιπ μέσα στην τηλεόραση*, μετάφρ. Ν. Σιδέρη, εκδ. Δωρικός, Αθήνα, 1989.

ΣΕΛ.74

Γ' ΤΕΥΧΟΣ

- Γκίφορντ Κλάιβ, *Ποδόσφαιρο*, μετάφρ. Γ. Κουσούνελος, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα, 2002.
- Γουόφ Ρίτσαρντ, *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην αρχαία Ελλάδα*, μετάφρ. Μ. Λεβεντοπούλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.
- Λεγκράν Λυσιέν – Ρα Μισέλ, *Μαθαίνω μπάσκετ*, μετάφρ. Κ. Μουρατίδου, εκδ. Μίνωας, Αθήνα, 2002.
- Μπάλινγκερ Έρικ, *Γκόοοοο!*, μετάφρ. Δ. Γκενεράλης, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2003.
- Ντεσόρ Μισέλ, *Μαθαίνω ποδόσφαιρο*, μετάφρ. Κ. Μουρατίδου, εκδ. Μίνωας, Αθήνα, 2001.

ΣΕΛ.92

Γ' ΤΕΥΧΟΣ

Μαθαίνω περισσότερα για τα ταξίδια στο διάστημα

- Ακρόιντ Πίτερ, *Ταξίδια στο χρόνο – απόδραση από τη γη*, μετάφρ. Ε. Μαυρικάκη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2004.
- Αμίτσι Τζουλιάνο, *Έρχονται οι διαστημάνθρωποι*, μετάφρ. Α. Αγγελίδη, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα, 1993.
- Ανδρουτσόπουλος Τάκης και μαθητές, *Γη 2040 μ.Χ.*, εκδ. Ποταμός, Αθήνα, 1999.
- Ασίμοφ Ισαάκ, *Οι άγγελοι του διαστήματος*, μετάφρ. Λ. Ψαραύτη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1992.
- Γκράχαμ Ίαν, *Το σύμπαν*, 4 τόμοι, μετάφρ. Δ. Θεοδωρακάτος, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 2000.
- Εικονογραφημένο λεξικό για το σύμπαν*, εκδ. Άλφα, Αθήνα, 1994.

BEAUMONTON, É. Pimont M. R. 1999, *Εικόνες από το διάστημα*, μεταφρ. Ι. Παπαγεωργίου. Αθήνα: εκδ. Modern Times.

PONTAPI, ΤΖ. 2001, *Ο πλανήτης σειρήνα*, μεταφρ. Δ. Κάσδαγλης. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.

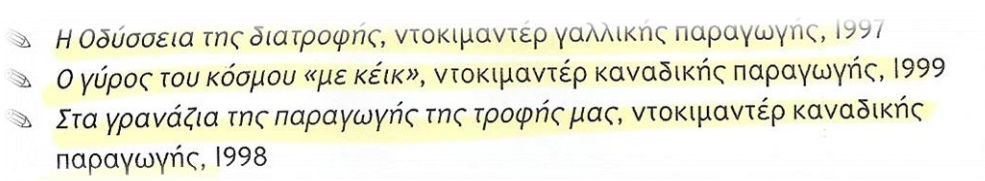
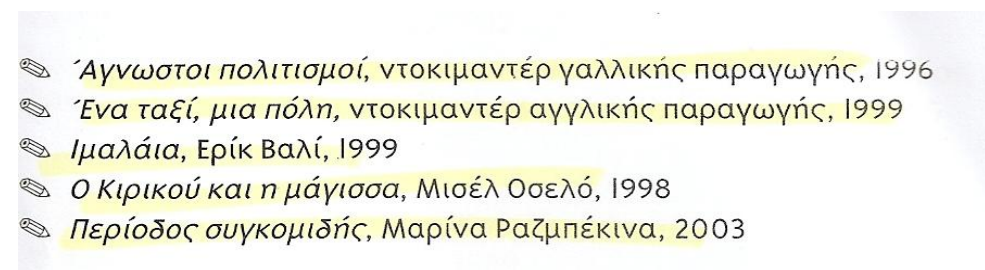
ΣΟΤΕΡΟ, Φ. 1997, *Ταξίδι στη Σελήνη*, μεταφρ. Α. Φιλιππούσης. Αθήνα: εκδ. Δαρδανός.

ΓΛΩΣΣΑ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ, Α' Β' ΚΑΙ Γ' ΤΕΥΧΟΣ,
«ΛΕΞΕΙΣ...ΦΡΑΣΕΙΣ...ΚΕΙΜΕΝΑ»

ΚΑΙ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2007, 2014-5
(Β' ΤΕΥΧΟΣ), 2016 (Γ' ΤΕΥΧΟΣ), 2007 ΚΑΙ 2011 (ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ)
ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ.

ΣΕΛ.	ΤΕΥΧΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΠΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
13	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	Βέρν, Ι. Ταξιδεύοντας με ελέφαντα (διασκευή), <i>Ο γύρος του κόσμου σε 80 ημέρες</i> , μεταφρ. Μ Τζιαντζή. Αθήνα: εκδ. Ερευνητές.
34	Α' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	Μπαρμπερί, Μ. 2002, Διατροφή (διασκευή), <i>Στην άκρη των χειλιών μου η απόλαυση</i> . Αθήνα: εκδ. Ψυχογιός.
61	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	Χόφμαν, Ε. Η ιστορία του Ζάχουπου χαζεύει, <i>Ο Πετροτσουλούφης</i> , μεταφρ. Τζένη Μαστοράκη.
83	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	Όμηρος, Συνάντηση Τηλέμαχου-Οδυσσέα, <i>Οδύσσεια</i> . μεταφρ. Δημήτρης Μαρωνίτης.
90	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ	Γκοσινί, Ρ. Σανπέ, Ζ. Ζ. 2000, Πρέπει να φανώ γεναίος (διασκευή), <i>Οι διακοπές του μικρού Νικόλα</i> . Αθήνα: εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες.
38	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ	Ντε Φόε, Ν. 1957, Τρόποι Ζωής και Επαγγέλματα (διασκευή), <i>Ροβινσώνας Κρούσος</i> . Αθήνα: εκδ. Ατλαντίς.

	ΕΡΓΑΣΙΩΝ	
62	Β' ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	Λαμπέ, Μπ. Πυές, Μ. 2002, Πόλεμος και Ειρήνη (διασκευή), <i>Ο Πόλεμος και η ειρήνη</i> . Αθήνα: εκδ. Άγκυρα.
7	Γ' ΤΕΥΧΟΣ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ	Χικμέτ, Ν. Χτίστες, <i>Τρόποι Ζωής και Επαγγέλματα</i> , μεταφρ. Γιάννης Ρίτσος.
ΣΤ' ΤΑΞΗ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑ (καταγεγραμμένοι τίτλοι στα σχολικά εγχειρίδια)		
ΣΕΛ.46	Α' ΤΕΥΧΟΣ	Σπίλμπεργκ, Σ. 1987, <i>Η αυτοκρατορία του ήλιου</i> .
		Μπενίνι, Ρ. 1997, <i>Η ζωή είναι ωραία</i> .
ΣΕΛ.70	Α' ΤΕΥΧΟΣ 	
ΣΕΛ.78	Α' ΤΕΥΧΟΣ	Το γελαστό παιδί, στίχοι Β. Behan, μεταφρ. Β. Ρώτας, μουσική Μ. Θεοδωράκης.
ΣΕΛ.94		
ΣΕΛ.29	Β' ΤΕΥΧΟΣ	Τόλκιν, Τζ. Ρ. Ρ. 2002, <i>Ο αγρότης ο Τζάιλς απ' το χωριό</i> , μεταφρ. Ε. Χατζηθανάση. Αθήνα: εκδ. Αίολος.
		Νουνάν, Κ. 1995, <i>Μπέμπ, Το ζωνρό γουρουνάκι</i> .
		Τριαντάφυλλο, στίχοι Φ. Γκ. Λόρκα, μετάφραση Α.

	Σολωμός, μουσική Μ. Χατζιδάκις.
ΣΕΛ.40	
Β' ΤΕΥΧΟΣ	
Ντίκενς Κ. 2002, <i>Χριστουγεννιάτικες ιστορίες</i> , μεταφρ. Μ. Αγγελίδου, Αθήνα: εκδ. Νάρκισσος.	
	<i>Μια υπέροχη ζωή</i>, Φρανκ Κάπρα, 1946 <i>Οποπομόζ</i>, Ένζο Ντ' Αλτό, 2003 <i>Χριστουγεννιάτικος εφιάλτης</i>, Χένρι Σέλλινκ, 1993
ΣΕΛ.60	
Β' ΤΕΥΧΟΣ	
	<i>Ε.Τ. ο εξωγήινος</i>, Στίβεν Σπίλμπεργκ, 1982 <i>Τα παιδιά του πετρελαίου</i>, Ιμπραΐμ Φορουζές, 2001 <i>Το τρίο της Μπελβίλ</i>, Σιλβέν Σομέ, 2003 <i>Toy story</i>, Τζον Λάσιτερ, 1995
ΣΕΛ.82	
Β' ΤΕΥΧΟΣ	
	Μπορείτε να διαβάσετε από το Ανθολόγιο: 📎 Τζακ Λόντον, <i>[Ένας σκύλος σωτήρας]</i> (σελ. 40) 📎 Ντιμίτερ Ινκιόφ, <i>Οι κάλοι της Κλήρας</i> (σελ. 133) Διαβάστε - Δείτε - Ακούστε - Επισκεφτείτε 📎 Μπέρνι Ντέιβιντ, <i>Το εγκυκλοπαιδικό λεξικό του ανθρώπινου σώματος</i>, μετάφρ. Π. Παπανικολάου, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, 1995 📎 <i>Άνεμος στις ιτιές</i>, Μοχάμετ Αλί Ταλέμπι, 1999 📎 <i>Τα φώτα της πόλης</i>, Τσάρλι Τσάπλιν, 1931 📎 <i>Το πιθάρι</i>, Ιμπραΐμ Φορουζές, 1992

ΣΕΛ.98 Β' ΤΕΥΧΟΣ	Μάλμρος, Ο. 2000, <i>Ένα καλοκαιρινό παραμύθι</i> .
	Χόνγκ, Χ. 2001, <i>Ένας πατέρας με 25 παιδιά</i> .
	Χάστρουπ, Γ. 2002, <i>Το παιδί που ήθελε να γίνει αρκούδα</i> .
ΣΕΛ.23 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	Φορουζές, Ι. 1998, <i>Μικρός Άνθρωπος</i> .
	Τσάπλιν, Τ. 1928, <i>Το τσίρκο</i> .
ΣΕΛ.36 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	Τζεφινέλι, Φ. 1977, <i>Ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ</i> , (σειρά για την τηλεόραση).
	Κόστερ, Χ. 1953, <i>Ο Χιτώνας</i> .
ΣΕΛ.56 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	Άλμαγκορ Γκίθα, <i>Καλοκαιρινές διακοπές με ποπκόρν και λεμονάδα</i>, μετάφρ. Σ. Κουτσούκαλη, εκδ. Κέδρος, Αθήνα, 2002 Όλιβερ Μάρτιν, <i>Το μαγικό σινεμά</i>, μετάφρ. Μ. Τζιαντζή, εκδ. Ερευνητές, Αθήνα, κ.κ.
ΣΕΛ.87 Γ' ΤΕΥΧΟΣ	Τρουαγιά Ανρί, <i>Ανάμεσα σε δυο πατρίδες</i>, μετάφρ. Μ. Καρακώστα, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2002 Γκάντι, Ρίτσαρντ Ατέμπορο, 1982 Η ζωή είναι ωραία, Ρομπέρτο Μπενίνι, 1997 Η Κιβωτός του Σερβαντάκ, Κάρεν Ζέμαν, 1971

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ Ε' ΚΑΙ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ «ΜΕ ΛΟΓΙΣΜΟ ΚΑΙ Μ' ΟΝΕΙΡΟ» ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2013.		
ΣΕΛ.	ΕΝΟΤΗΤΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
29	Α' ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ	Πάι, Τ. 1988, Ο σκαντζόχοιρος : Ποίημα του Τσου Τσεν Πάι από το βιβλίο <i>Κινέζοι Ποιητές</i> . Τετράστιχα, Μετάφραση, Πρόλογος, Σημειώσεις Σωκράτη Λ. Σκαρτσή. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
40	Α' ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ	Λόντον, Τ. 1997, Ένας σκύλος σωτήρας (Απόσπασμα) <i>Το κάλεσμα της άγριας φύσης</i> , μετάφραση Τάκη Μενδράκου. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
46	Β' ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ	Όμηρος, 1993, Στο νησί των Φαιάκων (Απόσπασμα) <i>Οδύσσεια</i> , μετάφραση Ζήσιμου Σίδερη. Αθήνα: Εκδόσεις Σίγμα.
48	Β' ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ	Αισχύλος, 1996, Προμηθέας Δεσμώτης (Απόσπασμα, στίχοι 92,107-113 και 119-123) από την ομόνυμη τραγωδία του Αισχύλου, μετάφραση Κ. Χ. Μύρη. Αθήνα: εκδόσεις Πατάκη.
60	Β' ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ	Ροντάρι, Τζ. 1980, Περιπέτεια με την τηλεόραση, <i>Παραμύθια για να σπάτε κέφι</i> , απόδοση της Άλκης Ζέη. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
85	Γ' Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ	Ντάλ, Ρ. 1992, Η καρδιά ενός ποντικού, <i>Οι μάγισσες</i> , μετάφραση Κώστια Κοντολέων. Αθήνα: Εκδόσεις Ψυχογιός.
88	Γ' Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ	Χικμέτ, Ν. 1981, Νανούρισμα (Ποίημα), <i>Ποιήματα</i> , Πρόλογος και απόδοση Γιάννη Ρίτσου. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.

108	Δ' ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ	Σεμπέ, Ζ. Ζ. Γκοσινύ, Ρ. 1978, Οι έλεγχοι, <i>Ο μικρός Νικόλας</i> , μετάφραση Νίκου Δαμιανίδη. Αθήνα: Εκδόσεις Τεκμήριο.
120	Δ' ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ	Μπαρμπώ, Φ. 1988, Η βιβλιοθήκη μας, <i>Ο Τυφλοπόντικας</i> , μετάφραση Σουλβάνας Ζερβακάκη. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
133	Ε' ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	Ινκίοφ, Ντ. 1990, Οι κάλοι της Κλάρας, <i>Η αδερφή μου η Κλάρα και ο φύλακας άγγελός της</i> , μετάφραση Ρένας Καρθαίου. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
147	ΣΤ' ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ	Άντερσεν, Χ. Κ. 1993, Η σακοράφα, <i>Ιστορίες και παραμύθια</i> , μετάφραση από τα αγγλικά του Ερρίκου Μπελιέ. Αθήνα: Ωκεανίδα.
150	ΣΤ' ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ	Τουρνιέ, Μ. 1996, Το παιχνίδι της μεταμπίωσης, <i>Ο Παρασκευάς και η πρωτόγονη ζωή</i> , μετάφραση Δημήτρη Ραυτόπουλου. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
153	ΣΤ' ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ	Λόρκα, Φρ. Γκ. 1986, Η καλόγρια η τσιγγάνα : Ποίημα του Φρ. Γκ .Λόρκα, μεταφρασμένο από τον Οδυσσέα Ελύτη στο βιβλίο του <i>Τα Ρω του έρωτα</i> . Αθήνα: ύψιλον/βιβλία).
161	Ζ' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ	Απόστολος Παύλος, Η αγάπη, Α' Προς Κορινθίους επιστολή, κεφ.13, στίχοι 1-13, Καινή Διαθήκη. Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση [της βιβλικής Εταιρίας] στη δημοτική, Βιβλική Εταιρία. Αθήνα.
173	Ζ' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ	Ρωμανός ο Μελωδός, 1997, Η Ανάσταση του Ιησού, Απόσπασμα από τον ομότιτλο ύμνο του Ρωμανού του Μελωδού, που βρίσκεται στο βιβλίο <i>Τρεις Ύμνοι</i> , Εισαγωγή-Μετάφραση Κυριάκος Χαραλαμπίδης. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.
	Η' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ
	Θ' ΛΑΙΚΗ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ

	ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	
244	Γ' ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ	Φαριάντ, Φ. 1988, Όνειρα με χαρταετούς και περιστέρια, κεφάλαιο από το ομώνυμο βιβλίο του Φερεϋντούν Φαριάντ, σε απόδοση του Γιάννη Ρίτσου. Αθήνα: Κέδρος.
248	Γ' ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ	Λε Γκοφ, Ζ. 1997, Η Ευρώπη (αποσπάσματα), <i>Μια αφήγηση για παιδιά και νέους</i> , μετάφραση Βάσια Τσοκοπούλου, επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Μ. Αποστολοπούλου-Β. Τσοκόπουλος. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
265	ΙΑ' ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ	Λουκιανός, 1992, Ταξίδια γεμάτα περιπέτειες (αυτοτελή αποσπάσματα), <i>Αληθινή ιστορία</i> , μετάφραση Δημήτρη Καλοκύρη. Αθήνα: ύψιλον/βιβλία.
268	ΙΑ' ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ	Γκοσινύ, Ρ. Ουντερζό, Α. Στρατός για...κλάματα, απόσπασμα από το εικονογραφημένο περιοδικό. Γκοσινύ, Ρ. Ουντερζό, Α. 1980, Ο Αστερίξ και η Κλεοπάτρα, μετάφραση Αργύρη Χιόνη. Αθήνα: Anglo-Hellenic Agency.
280	ΙΑ' ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ	Κίπλινγκ, Ρ. 1986, Η φάλαινα και ο οισοφάγος της (Μύθος), <i>Απίθανες Ιστορίες</i> , μετάφραση Ντόρα Ζαγκούρογλου. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΑΒΑΣΜΑ (καταγεγραμμένοι τίτλοι στο σχολικό εγχειρίδιο)		
Α' ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ		Νταν, Κ. <i>Το δάσος του Φάρδινγκ</i> (3 τόμοι), μετφρ. Βούλα Μάστορη. Εκδόσεις Πατάκη.
		Ντούμπωφ, Ν. <i>Διακοπές στο δάσος</i> , μετάφραση Κίρα Σίνου. Εκδόσεις Ψυχογιός.
		Τζεράτι, Π. <i>Το μεγάλο πράσινο δάσος</i> , μετάφραση Ζωή Βαλάση. Εκδόσεις Ρώσση.

	Ντε Βασκοντέλος, Χ. Μ, <i>Όμορφη πορτοκαλιά μου</i> , μετάφραση Άλκη Ζέη. Εκδόσεις Κέδρος.
	Λόντον, Τ. <i>Ο Ασπροδόνητης</i> . Εκδόσεις Πατάκη.
	Μπέρτζες, Μ. <i>Η κραυγή του λύκου</i> , μετάφραση Φώντα Κονδύλη. Εκδόσεις Πατάκη.
Β' ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ	Όλφρεϊ, Κ. <i>Ο Λάμπης και το καϊκι</i> (Στο βιβλίο αυτό πρωταγωνιστούν παιδιά με ειδικές ανάγκες), μετάφραση Κίρα Σίνου. Εκδόσεις Ψυχογιός.
Γ' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ	Κορσούνωφ, Ι. <i>Το αλεπουδάκι του θάμνου</i> , (εξετάζεται το ζήτημα της υιοθεσίας), μετάφραση Σοφία Κασσελάκη. Εκδόσεις Λωτός
	Ντε Ποσάδας, Κ. <i>Το Κίβι</i> (εξετάζεται το ζήτημα της υιοθεσίας), μετάφραση της Τζένης Γαβαλάκη. Εκδόσεις Πατάκη
Δ' ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ
Ε' ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ
ΣΤ' ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ	Ντα Βίντσι, Λ. <i>Μύθοι και Ιστορίες</i> , σε μετάφραση-έμμετρη απόδοση Χάρη Σακελλαρίου. Εκδόσεις Καστανιώτη.
	Λοφονταίν, <i>Οι μύθοι του Λαφονταίν</i> (μύθοι επηρεασμένοι από τον Αίσωπο), απόδοση της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη. Εκδόσεις Πατάκη.
	Ουάιλντ, Ο. <i>Η σπουδαία ρουκέτα</i> (Ιρλανδικό παραμύθι), <i>Ιστορίες για παιδιά</i> , μετάφραση της Άννας Παπασταύρου. Εκδόσεις Παπαδόπουλος.
	Ντεφόε, Ντ. <i>Ροβινσώνας Κρούσος</i> , σε διασκευή Λ. Γιαννόπουλου. Εκδόσεις Ρέκος.
	Βερν, Ι. <i>Ο θείος Ροβινσώνας</i> , μετάφραση Ελένης Ζαΐμη. Εκδόσεις Μύθος-Λιβάνη.
	Λωρί, Α. <i>Ο μικρός Ροβινσών Κρούσος</i> , μετάφραση Γρ. Ξενοπούλου. Εκδόσεις Μπίρης.
Ζ' ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ	Κισλόφσκι, Κ. κινηματογραφική ταινία <i>Το μπλέ</i> , σε

ΖΩΗ	μουσική του Πράισνερ (δίσκος Virgin), όπου υπάρχουν αποσπάσματα από την Α' Προς Κορινθίους επιστολή του Απόστολου Παύλου.
	Λάγκερλεφ, Σ. <i>Τα χριστουγεννιάτικα τριαντάφυλλα</i> , απόδοση Λητώς Τσεκούρα, Εκδόσεις Καστανιώτη.
	Ντίκενς, Κ. <i>Χριστουγεννιάτικη Ιστορία</i> . Εκδόσεις Μύθος-Λιβάνη.
	Ντάγκλας, Λ. <i>Ο Χιτών</i> , που έχει γυριστεί κινηματογραφική ταινία, απόδοση Μ. Ψαρρά. Εκδόσεις Άγκυρα.
Η' ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ
Θ' ΛΑΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	Λόρκα, Φ. Γκ. <i>Νανουρίσματα</i> , Υπάρχουν στο δίσκο του Μάνου Χατζιδάκι «Ματωμένος Γάμος», μετάφραση Νίκου Γκάτσου (EMI) και στο δίσκο «Αχ... Έρωτα» του Χρήστου Λεοντή, σε ποίηση Φ. Γκ. Λόρκα.
	Σέφλερ, Α. <i>Παροιμίες απ' όλο τον κόσμο</i> , σε μετάφραση της Κούλας Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου. Εκδόσεις Πατάκη.
Γ' ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ	Ροντάρι, Τζ. <i>Φλυνάριες ανάμεσα στον ουρανό και τη γή</i> , τόμοι 1-2, απόδοση Άννας Κωστάλα-Μαργαριστοπούλου. Εκδόσεις Τεκμήριο.
	Λε Γκόφ, Ζ. 1997, <i>Μια αφήγηση για παιδιά και νέους, μετάφραση</i> , Βάσια Τσοκοπούλου (επιμέλεια ελληνικής έκδοσης Μ. Αποστολοπούλου-Β. Τσοκόπουλος. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
	Ροντάρι, Τζ. <i>Ο πλανήτης των Χριστουγεννιάτικων δέντρων</i> . Εκδόσεις Πατάκη.
	Κέιβ, Κ. <i>Το κάτι άλλο</i> , μετάφραση Ρένας Τουρκολιά-Κυδωνιέως. Εκδόσεις Πατάκη.
ΙΑ'	<i>Παραμύθια από το Μεξικό</i> (αναφορά στη δημιουργία του κόσμου στη μυθολογία άλλων λαών), μετάφραση Κατερίνας Χριστοδούλου. Εκδόσεις Απόπειρα.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2016.	
ΣΕΛ.	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
12	Καλβίνο, Ι. <i>Μαντιτάρια στην πόλη</i> , μτφρ. Έφη Καλλιφατίδη. Καστανιώτης.
43	Τολστοί, Λ. <i>Ο παππούς και το εγγονάκι</i> , Διηγήματα, μύθοι και παραμύθια, μτφρ. Π. Ανταίος. Ωκεανίδα.
61	Ντίκενς, Κ. Παραμονή Χριστουγέννων, <i>Χριστουγεννιάτικη Ιστορία</i> , μτφρ. Μαίρη Κιτσικοπούλου. Καστανιώτης.
123	Φώουλς, Τζ. <i>Κοιτώντας την Αθήνα, Ο Μάγος</i> , μτφρ. Φαίδων Ταμπακάκης. Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
174	Ουάιλντ, Ο. <i>Ο πιστός φίλος, Εννέα μαγικά παραμύθια</i> , μτφρ. Ρένα Χατχούτ. Γράμματα.
190	Τσέχωφ, Α. <i>Ο Βάνκας</i> , Διηγήματα, μτφρ. Κυριάκος Σιμόπουλος. Θεμέλιο.
245	Λόντον, Τζ. <i>Ο αδάμαστος, Ο ασπροδόνης</i> , μτφρ. Πόλυ Μοσχοπούλου.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2012.	
ΣΕΛ.	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
19	Ινδιάνος Σιάτλ, <i>Ένα παλιό μήνυμα για το σύγχρονο κόσμο</i> , μτφρ. Ζήσιμος Λορεντζάτος. Το Βήμα, 16/1/1977.
42	Μπάκ, Π. <i>Η μάνα</i> , μτφρ. Κώστας Κυριαζής. Πάπυρος.
48	Φράνκ, Α. Από το ημερολόγιο της Άννας Φράνκ, <i>Το ημερολόγιο της Άννας Φράνκ</i> , μτφρ. Γ. Γ. Θωμόπουλος. Μίνωας.
56	Χικμέτ, Ν. Νανούρισμα στο γιό μου, <i>Το ερωτευμένο σύννεφο</i> , μτφρ. Έρα Σαββαΐδου. Ύψιλον.
68	Λέσινγκ, Γκ. Ε. <i>Η ιστορία του δαχτυλιδιού</i> , ανέκδοτη μτφρ. Χρήστος Απ. Ράμμος.
106	Τσέχωφ, Α. Ένας αριθμός, <i>Διηγήματα</i> , μτφρ. Κ. Σιμόπουλος. Θεμέλιο.
110	Πρεβέρ, Ζ. Βγαίνοντας από το σκοτεινό, <i>Θέαμα και ιστορίες</i> , μτφρ. Γιάννης Βαρβέρης. Νεφέλη.
139	Μπρέχτ, Μπ. Για τον όρο 'μετανάστες', <i>Ποιήματα</i> , μτφρ. Μάριος Πλωρίτης. Θεμέλιο.
160	Σάμπα, Ο. 2004, <i>Τοπική ομάδα</i> , μτφρ. Νίκος Αλιφέρης, περ. Το Δέντρο, τχ.133-134.
184	Σαιντ-Εξυπερύ, Α. Ο μικρός πρίγκηπας και η αλεπού, <i>Ο μικρός πρίγκηπας</i> , μτφρ. Στρατής Τσίρκας. Ηριδανός.
190	Γκόλ, Ι. <i>Μαλαισιακά τραγούδια</i> , 4, μτφρ. Ε. Χ. Γονατάς. Στιγμή.
201	Ανώνυμος, <i>Το τραγούδι του Γιανγκ</i> , κινέζικα τραγούδια, μτφρ. Κώστας Βάρναλης. Λωτός.
223	Μόρρις, Ε. <i>Τα λουλούδια της Χιροσίμα</i> , μτφρ. Νικηφόρος Βρεττάκος. Θεμέλιο.

239	Έσε, Ε. Ο λύκος, <i>Η πόλη των ξένων στο νότο</i> , μτφρ. Θ. Λουπασάκης. Σμίλη.
247	Ματσοουρεκ, Μ. Ο μεταξοσκόληκας, <i>Ζωολογία</i> , μτφρ. Σπύρος Τσακνιάς. Στιγμή.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2016.	
ΣΕΛ.	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
41	Λόρδος Μπάυρον, Το προσκύνημα του Τσάιλντ Χάρολντ, <i>Τα τραγούδια του για την Ελλάδα</i> , Μτφρ. Στέφανος Μύρτας.
78	Κόλεριτζ, Σ. Τ. Δουλειά χωρίς ελπίδα, <i>Ανθολογία της ευρωπαϊκής και αμερικανικής ποιήσεως</i> , επιμέλεια Κλ. Β. Παράσχος, μετφρ. Λάμπρος Πορφύρας. Συμεωνίδης.
106	Τσέχωφ, Α. Ο Παχύς και ο Αδύνατος, <i>Η αγάπη και 32 άλλα διηγήματα</i> , Μτφρ. Β. Ντινόπουλος. Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
155	Λαφόργκ, Ζ. Μοιρολόι φεγγαριού στην επαρχία, <i>Προσεγγίσεις στη γαλλική ποίηση</i> , ανθολόγηση-μετάφραση Αλέξανδρος Μπάρας. Πρόσπερος. Στον Ηλεκτρονικό Κόμβο του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας υπάρχει το ίδιο ποίημα, σε μετάφραση της Αιμιλίας Δάφνη, με τον τίτλο «Η θρηνωδία στη σελήνη της επαρχίας» (αρ. 26, στη διεύθυνση: http://www.komvos.edu.gr/diaglossiki/catalog.htm , Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 2/1/2017)
195	Κάφκα, Φ. Ποσειδώνας, <i>Η σιωπή των σειρήνων</i> , μτφρ. Γ. Κώνστας. Ζαχαρόπουλος.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ, Α' ΑΤΕΥΧΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2016.	
ΣΕΛ.	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
360	Αλιγκέρι, Δ. Θεία Κωμωδία (απόσπασμα) [Το τέλος του Οδυσσέα], μτφρ. Τ. Κ. Παπατσώνης.
365	Φραγκίσκος Πετράρχης, «Σονέτο», μτφρ. Μ.Σγούρος, Ανθολογία Ευρωπαϊκής και Αμερικανικής Ποιήσεως.
368	Θερβάντες, Μ. <i>Ο Δον Κιχώτης</i> , κεφ.21 ^ο μτφρ. Κ. Καρθαίος. Εκδ. Εστία.
382	Μονταίν, <i>Περί φιλίας</i> (απόσπασμα), μτφρ. Κλ.Παράσχος. εκδ. Αναγνωστίδης.
386	Μολιέρος, <i>Ο Αρχοντοχωριάτης</i> (απόσπασμα), μτφρ. Γιώργος Πολίτης. εκδ. Δωδώνη.
390	Σαίξπηρ, <i>Ο Βασιλιάς Ληρ</i> (δυο αποσπάσματα), μτφρ. Βασίλης Ρώτας. εκδ. Ίκαρος.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ, Β' ΤΕΥΧΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ, 2016.	
ΣΕΛ.	ΤΙΤΛΟΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
498	Τένισον, Α. 1842, Οδυσσέας, <i>Ποιήματα</i> , μτφρ. Μαρίνου Σιγούρου.
503	Μποντλέρ, Κ. 1857, Ανάταση, μτφρ. Περιέχεται στην ποιητική συλλογή <i>Τα άνθη του κακού</i> .
505	Σταντάλ, <i>Το κόκκινο και το μαύρο</i> (τέσσερα αποσπάσματα), μτφρ. Τάκη

	Δραγώνα.
517	Γκαίτε, <i>Φάουστ</i> (απόσπασμα), μτφρ. Κώστας Χατζόπουλος.
520	Ντοστογιέφσκι, Φ. <i>Οι αδελφοί Καραμάζοφ</i> (απόσπασμα), μτφρ. Άρης Αλεξάνδρου.
531	Τόλστοι, Λ. <i>Πόλεμος και Ειρήνη</i> (δυο αποσπάσματα). Εκδ. Γκοβόστης.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
Γ' ΤΕΥΧΟΣ
Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ, σελ. 479

Περιεχόμενα

Δ' ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τ. Σ. Έλιοτ: Φονικό στην εκκλησιά, (εκδ. Ίκαρος) μτφρ.: Γ. Σεφέρης.....	401
Πωλ Ελύαρ: Από τα εφτά ποιήματα της αγάπης στον πόλεμο, (εκδ. Σπηλιάδης) μτφρ.: Γ. Καραβασίλης.....	405
Αλμπέρ Καμύ: Γράμμα σ' ένα φίλο Γερμανό, (εκδ. Νεφέλη) μτφρ.: Τατιάνα Τσαλίκη-Μηλιώνη.....	407
Ζαν Πολ Σαρτρ: Ο εγκαταλειμμένος άνθρωπος (Ο Υπαρξισμός είναι ένας ανθρωπισμός, εκδ. Αρσενίδη) μτφρ.: Κ. Σταματίου.....	411
Μπέρτολτ Μπρεχτ: Ο σπιούνος (Τρόμος και αθλιότητα του Τρίτου Ράιχ, εκδ. Κάλβος) μτφρ.: Α. Βερυκοκάκη.....	416
Χάινριχ Μπελ: Το λυπημένο μου πρόσωπο, (περ. Δοκιμασία, τεύχ. 10) μτφρ.: Φ. Τουλούπης.....	427
Έζρα Πάουντ: Canto XLV Με την τοκογλυφία μτφρ.: Η. Κυζηράκος.....	433
Τζον Ντος Πάσος: Λάτρης της ανθρωπότητας, (περ. Το Δέντρο, τεύχ. 5) μτφρ.: Ν. Λαμπρόπουλος.....	437
Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα: Θρήνος για τον Ιγνάθιο Σάντσιεθ Μεχίας μτφρ.: Ν. Γκάτσος.....	440
Βλαδίμηρος Μαγιακόφσκι: Σύγγεφο με παντελόνια, (εκδ. Κέδρος) μτφρ.: Γ. Ρίτσος.....	442
Μιχαήλ Σολόχοφ: Ο ήρεμος Ντον (απόσπασμα) μτφρ.: Ρίτα Μπούμη-Παππά.....	444
Φραντς Κάφκα: Μπροστά στο νόμο, (εκδ. Γαλαξίας) μτφρ.: Τ. Ανεμογιάννη.....	452
Πάμπλο Νερούντα: Οι ελευθερωτές (Κάντο Χενεράλ) μτφρ.: Π. Τρωγάδης.....	455
Φερνάντο Πεσσόα (Ρικάρντο Ρέις): Τέσσερις ωδές, περ. Διαβάζω (τ.κ. 390/1992, σ. 125-6) μτφρ.: Α. Παγουλάτος.....	458
Γάλμαρ Γκούλμπεργκ: Δελφοί 1927 (Μάτια, χείλη 1959) μτφρ.: Β. Σαμπατακάκης.....	463
Χόρχε Λουίς Μπόρχες: Ο άλλος (Η νύχτα των δώρων και άλλα διηγήματα) (εκδ. Νεφέλη) μτφρ.: Σ. Τσακνιάς.....	465

479

Σύνολο → 16 ΚΕΙΜΕΝΑ

Συμπεράσματα

Μετά την καταγραφή των μεταφρασμένων τίτλων των σχολικών εγχειριδίων, παρατηρούμε και συμπεραίνουμε πως το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αγκαλιάζει τη διαφορετικότητα και τις μεταφράσεις με έναν τρόπο εκπαιδευτικά πανηγυρικό, πλην όμως θεωρητικό:

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ		
	ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2001-17	ΣΧΟΛΙΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	16	Οι αριθμοί αναφέρονται σε όλα τα βιβλία, Ανθολογίες και Τετράδια Εργασιών που καταγράφονται στα σχολικά εγχειρίδια. Δεν συμπεριλαμβάνουν τους προτεινόμενους τίτλους.
ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	80	
ΓΥΜΝΑΣΙΟ	27	
ΛΥΚΕΙΟ	28	
ΣΥΝΟΛΟ	151	
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΠΡΟΣ ΜΕΛΕΤΗ	168	Καταγράφονται στο Δημοτικό Σχολείο

Η θεματική αναφέρεται σε ποικιλία πεδίων όπως θρησκεία, οικογένεια, οικολογία, ταξίδια, κοινωνικές και ανθρώπινες σχέσεις, διατροφή, εορτές κ.α. την ίδια στιγμή που καταγράφονται μεταφρασμένα έργα από μια πληθώρα γλωσσικών πηγών: αγγλική, γαλλική, κινέζικη, ρώσικη, ισπανική, ινδική κ.α., γεγονός που αντικατοπτρίζει και επιβεβαιώνει τα λεγόμενα του Paul Hazard που αναφέραμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, για μια «παγκόσμια δημοκρατία της παιδικότητας», μια

ευγενική πρόθεση για αμοιβαίο σεβασμό μέσω της μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.

Σημαντική επίσης είναι η διαπίστωση πως οι καταγεγραμμένοι, μεταφρασμένοι τίτλοι δεν αναφέρονται μόνο σε περιπτώσεις Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας αλλά συμπεριλαμβάνονται και κλασσικά λογοτεχνικά και όχι μόνο, έργα που δεν απευθύνονται μόνο σε παιδιά, γεγονός που επιβεβαιώνει την άποψη που υπήρχε ήδη από το 18^ο αιώνα σχετικά με την επιλογή και χρήση της Μεταφρασμένης Λογοτεχνίας για διδακτικούς σκοπούς, γεγονός που είχαμε υπογραμμίσει και στην ιστορική αναδρομή σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Συνεπώς, παρατηρούμε πως συμπεριλαμβάνονται και τίτλοι που απευθύνονται στο ενήλικο κοινό αλλά θεωρήθηκε από την εκπαιδευτική ομάδα του Υπουργείου πως μπορούν να συμβάλλουν στη διαπαιδαγώγηση των μαθητών. Για παράδειγμα, στην καταγραφή παρατηρήσαμε τη συχνή εμφάνιση του Γάλλου Ιούλιου Βέρν, του δεύτερου πιο μεταφρασμένου συγγραφέα στον κόσμο και κάτοχο του τίτλου του «Πατέρα της Επιστημονικής Φαντασίας», τα περισσότερα έργα του οποίου δεν απευθύνονται όμως σε παιδιά. Οφείλουμε βέβαια να τονίσουμε πως ενώ κανένας δεν αμφιβάλει για την αλληλένδετη σχέση της γαλλόφωνης Λογοτεχνίας και Μετάφρασης στα ελληνικά, η παρούσα έρευνα δεν περιορίζεται σε μια μονοπλευρη παρουσίαση της εν λόγω σημαντικής σχέσης.

Στις μεγαλύτερες τάξεις του Λυκείου σημειώνονται τίτλοι που απευθύνονται περισσότερο στο ενήλικο κοινό, όπως για παράδειγμα το έργο του Ρώσου Τολστοϊ, «Πόλεμος και Ειρήνη», το οποίο θεωρείται από πολλούς το σημαντικότερο μυθιστόρημα της Παγκόσμιας Λογοτεχνίας και εστιάζει μέσα από τέσσερεις τόμους στην παρουσίαση της ρωσικής κοινωνίας την εποχή των ναπολεόντιων πολέμων¹⁴⁹. Η θεματική στις μεγαλύτερες τάξεις πλησιάζει περισσότερο την ενήλικη Λογοτεχνία, σε αντίθεση με τις επιλογές που παρατηρούνται στις μικρότερες τάξεις του Γυμνασίου και Δημοτικού Σχολείου, γεγονός που συνάδει με τους προβληματισμούς για το ηλικιακό διαχωρισμό της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας που σημειώθηκαν και σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Παρατηρούμε επίσης στα σχολικά εγχειρίδια να κάνει την εμφάνισή του και ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς του 19^{ου} αιώνα, ο Άγγλος Κάρολος Ντίκενς καθώς και ο Ιταλός καθηγητής Σημειωτικής του Πανεπιστημίου της

¹⁴⁹ ΙΑΝΟΣ, *Πόλεμος και Ειρήνη*. <https://www.ianos.gr/polemos-kai-eirini-tomos-a-0266375.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27.6.2018).

Μπολόνια και συγγραφέας πολλών μελετών και δοκιμίων, Ουμπέρτο Έκο, ο οποίος προσφέρει μια γεύση από παραμύθια για όσους το έχουν ανάγκη («Οι τρεις κοσμονάντες»). Καταγράφονται ακόμη αρκετές διασκευές οι οποίες απευθύνονται σε παιδιά ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού, Α΄ και Β΄ Γυμνασίου, όπως για παράδειγμα το έργο «Ρωμαίος και Ιουλιέττα, ζωντανοί επιτέλους», του Αμερικανού συγγραφέα Είβι, που χρησιμοποιεί την ιστορία αγάπης του Σαίξπηρ για να περάσει μηνύματα παραδοχής των συναισθημάτων στο ξεκίνημα της εφηβίας.

Καταγράφουμε παράλληλα και συγγραφείς με αρκετά διαφορετικά έργα τους να χρησιμοποιούνται και να προτείνονται πολλές φορές στα σχολικά εγχειρίδια. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Ιταλού Τζιάνι Ροντάρι, ο οποίος έγινε γνωστός στη χώρα του, αλλά και διεθνώς, ως συγγραφέας παιδικών βιβλίων. Έχοντας στο ενεργητικό του το βραβείο Άντερσεν, τη μεγαλύτερη διάκριση διεθνώς για συγγραφέα Παιδικής Λογοτεχνίας θεωρείται ένας από τους πιο διακεκριμένους και πρωτοποριακούς συγγραφείς στην Ιταλία κατά τον 20^ο αιώνα.

Όπως είχε αναφέρει και ο ίδιος «Σκοπός δεν είναι να ενθαρρύνουμε στο παιδί κενές φαντασιοπληξίες, αλλά να το βοηθήσουμε να φανταστεί τον εαυτό του και τη μοίρα του». Συνεχίζει σημειώνοντας πως «γεγονός είναι ότι στο σχολείο διαβάζουν τα κείμενα για να τα κρίνουν και να τα ταξινομήσουν και όχι για να τα καταλάβουν. Το κοσκίνισμα της "ορθότητας" συγκρατεί και αξιοποιεί τα χαλίκια, αφήνοντας το χρυσό να περάσει...»¹⁵⁰.

Επίσης η σημαντική συμβολή του Δανού Χανς Κρίστιαν Άντερσεν στη Λογοτεχνία και τη συγγραφή παραμυθιών δεν θα μπορούσε να τον αποκλείσει από την παρούσα επιλογή και καταγραφή. Πολλά από τα παραμύθια του είναι γνωστά παγκοσμίως, μεταφράστηκαν σε όλες τις γλώσσες και υπερέβησαν τα πλαίσια του απλού λογοτεχνήματος («Τα καινούρια ρούχα του Αυτοκράτορα», «Η βασιλοπούλα και το ρεβίθι», «Το ασχημόπαπο», «Το κοριτσάκι με τα σπέρτα», «Ο μολυβένιος στρατιώτης»¹⁵¹).

Το τρίτο βιβλίο σε πωλήσεις στον κόσμο μετά από τη Βίβλο και «Το Κεφάλαιο» του Καρλ Μαρξ, «Ο Μικρός Πρίγκιπας» του Αντουάν ντε Σαιντ Εξυπερύ

¹⁵⁰ ΠΑΝΤΑΖΗ, Α. 22 Φεβρουαρίου 2014, *Τζιάνι Ροντάρι: Από ποιο ύψος θα κοιτάξεις τον κόσμο;*, TVXS Ανεξάρτητη Ενημέρωση. <https://tvxs.gr/news/paideia/tziani-rontari-apo-poio-ypsos-tha-koitakseis-ton-kosmo/>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26.6.2018).

¹⁵¹ ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Χανς Κρίστιαν Άντερσεν*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%B1%CE%BD%CF%82_%CE%9A%CF%81%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B1%CE%BD_%CE%86%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%81%CF%83%CE%B5%CE%BD(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26.6.2018).

που κέρδισε τις καρδιές των αναγνωστών μας, θυμίζει ακόμη πως πολλές φορές έργα που δεν απευθύνονται αποκλειστικά σε παιδιά μπορούν να αποτελέσουν αφετηρία για σκέψη, διδάσκοντας και διαχρονικά μηνύματα στις μικρότερες ηλικίες. Συνεχίζοντας την καταγραφή μας διαπιστώνουμε πως ακόμη και Ινδιάνικες φωνές του παρελθόντος (Ινδιάνος Σιάτλ, «Ένα παλιό μήνυμα για το σύγχρονο κόσμο») διδάσκει τους μαθητές του Γυμνασίου τις ολέθριες συνέπειες από την υπερβολική εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, τη μόλυνση του περιβάλλοντος και τη διαρκώς επεκτεινόμενη οικολογική καταστροφή του πλανήτη μας.¹⁵²

Φυσικά, όπως γίνεται αντιληπτό, η καταγραφή μαρτυρά τη συμβολή της ξενόγλωσσας μεταφρασμένης Λογοτεχνίας γενικότερα στη διαπαιδαγώγηση και δεν κάνει διακρίσεις στις χώρες προέλευσης. Γίνεται κατανοητό επίσης πως η έκταση της παρούσας διατριβής δε μας επιτρέπει να αναλύσουμε τον κάθε συγγραφέα και τίτλο χωριστά, άλλωστε κάτι τέτοιο δεν περιλαμβανόταν στους στόχους της έρευνας. Πρόκειται για μια μελέτη η οποία μαρτυρά μια γιορτή πολιτισμών, η οποία με οδηγό τη Μετάφραση αποδεικνύει τη σημασία που παίζει η Μεταφρασμένη Λογοτεχνία στη σχολική καθημερινότητα των παιδιών και εφήβων αλλά και στη μύησή τους στον μεταφραστικό κόσμο.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονίσουμε πως στην παρούσα έρευνα, όταν αναφερόμαστε στη Μεταφρασμένη Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία δεν στοχεύουμε μόνο στη μελέτη και καταγραφή της διάστασης της παραγωγής αντίστοιχων βιβλίων, αλλά στοχεύουμε στη σφαιρική εικόνα του εν λόγω πεδίου. Αναφερόμαστε επομένως σε όλες τις πτυχές που την ολοκληρώνουν και την εμπλουτίζουν, όλες εκείνες που την πλαισιώνουν παιδαγωγικά (και όχι μόνο) και αγκαλιάζουν όλες τις πολύπλευρες ερευνητικές διακλαδώσεις της.

Συνεχίζοντας με την καταγραφή των συμπερασμάτων, παρατηρούμε επίσης πως παρόλο που η εν λόγω έρευνά μας σημειώνει τη συντριπτική πλειοψηφία καταγραφής μεταφρασμένων έργων στο Δημοτικό Σχολείο, εντείνοντας το διδακτικό σκοπό της Μετάφρασης στην Εκπαίδευση, παρατηρείται μια μείωση καταγραφής μεταφρασμένων τίτλων στο Γυμνάσιο και Λύκειο. Αναμφίβολα όμως η συνέργεια της Λογοτεχνικής Μετάφρασης, της Διδασκαλίας και γενικότερα των επιστημών της Εκπαίδευσης είναι γεγονός.

¹⁵² Φιλολογικό υλικό για τους μαθητές του Γυμνασίου. <http://xtsat.blogspot.com/2015/03/19-22.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27.6.2018).

Από την αντίπερα όχθη οφείλουμε να σημειώσουμε πως η Λογοτεχνική Μετάφραση ως επικοινωνιακή πύλη πάσχει ενέργειας να μεταδώσει τα εκάστοτε πολιτισμικά αρώματα λόγω δύσκολων συνθηκών στην Ελλάδα και κολλά δυστυχώς στην ακαμψία του ελληνικού σχολείου. Η πρόθεση στερείται διάδρασης και ζωντανών αισθήσεων, παρόλο που σε όλους/ες γίνεται κατανοητή η τεράστια σημασία της μοναδικότητας της Λογοτεχνικής Μετάφρασης στον κλάδο της Διδασκαλίας ως δυνατότητα ολοκλήρωσης της ατομικής προσωπικότητας και της ευρωπαϊκής ή καλύτερα παγκόσμιας ταυτότητας και κληρονομιάς.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ALAIN SURGET

Γεννηθείς στη γαλλική πόλη Μετς το 1948, από μικρή ηλικία έδειξε να ελκύεται από τη συγγραφή-ονειρευόταν να γίνει Ινδιάνος αρχηγός-και παραδίδεται τελικά στη μαγεία της, ήδη από την ηλικία των 14 χρόνων. Καταπιάνεται αρχικά με ποιήματα, νουβέλλες, θεατρικά έργα, συνθέσεις οι οποίες του αποφέρουν διάφορα βραβεία. Το 1973 στρέφεται προς τα μυθιστορήματα, κερδίζοντας πολλά και διάφορα μεγάλα βραβεία για τα χειρόγρατά του, γεγονός που τον ενθαρρύνει να συνεχίσει προς αυτή την κατεύθυνση.

Το 1979, μετά από ένα ταξίδι στο Μεξικό επιστρέφει μαζί του με υλικό για τέσσερα μυθιστορήματα, δυο εκ των οποίων θα δημοσιευτούν. Από το 1987 αφιερώνεται κυρίως στη Νεανική Λογοτεχνία. Δουλεύει ως εκπαιδευτικός και είναι παντρεμένος και πατέρας τριών παιδιών. Επίσης, ταξιδεύει συχνά και συναντά το νεαρό του κοινό σε βιβλιοθήκες και σχολεία, με το οποίο μάλιστα γράφει νουβέλλες και μυθιστορήματα.

Αποτελεί μέλος της Εταιρίας Συγγραφέων της Αλσατίας και της Λωρραίνης από το 1977 και διηύθυνε εκείνη της Λωρραίνης από το 1989 μέχρι το 2001.

Από το 2007, κατοικεί στη χώρα των λύκων, σ' ένα μικρό χωριό των Άλπεων, το Ραμπό, κοντά στο Γκάπ, αλλά επιστρέφει συχνά στη Λωρραίνη.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ALAIN SURGET

ΠΡΩΤΟ ΕΡΓΟ «ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ Ο ΠΙΟ ΠΟΝΗΡΟΣ»

Η επιλογή του βιβλίου του Alain Surget «C'est moi le plus malin!» δεν ήταν τυχαία. Η συγγραφέας της παρούσας διδακτορικής διατριβής επέλεξε να αρχίσει τον κύκλο της παρουσίασης των έργων του γάλλου συγγραφέα με βάση το περιεχόμενο και κυρίως το κοινό στο οποίο απευθύνονται τα έργα προς μελέτη και ανάλυση.

Συνεπώς, το πρώτο έργο αντικατοπτρίζει και την απαρχή ενός λογοτεχνικού κύκλου ζωής που ανοίγει τις σελίδες του σε παιδιά 6-8 ετών, χωρίς αυτό το γεγονός βέβαια να αποκλείει το ενδιαφέρον ενός μεγαλύτερου ηλικιακά κοινού. Άλλωστε φάρος καθοδήγησης των παιδικών ψυχών οφείλει πάντα να αποτελεί ο ενήλικας, ο οποίος και προσφέρει τη δυνατότητα στα παιδιά να πετάξουν φανταστικά σε αφράτα σύννεφα μονόκερων και χρυσόσκονης αλλά και πρωτόγνωρα νησιά πονηρών μαυριδερών πειρατών.

Το μονοπάτι ανοίγεται πάντα με ένα όμορφο βιβλίο. Σε αυτό επιστρέφουμε πολλές φορές στη ζωή μας. Αποτελώντας αποκούμπι, οδηγός και εμπειρία, καταφέρνουμε να τιμάμε μέσα από αυτό τη σοφία των γενεών που πέρασαν και φώτισαν της ψυχές όλων μας. Νοσταλγικά χαμόγελα και ανιδιοτελής αγάπη. Από αυτή ακριβώς τη μαγεία αρχίζει να υφαίνεται και ετούτος ο νέος κόσμος της έρευνάς μας.

Μαγεία για θύμιση. Μαγεία για εκτίμηση. Μαγεία για ελπίδα σ' ένα μέλλον που ξεπηδά από νέα χαμόγελα μωρών που γεννούν πολύχρωμες νεράιδες, σύμφωνα με ξενόφερτες παραδόσεις. Εκείνα της εξέλιξης και της επιβίωσης μιας κοινωνίας που πασχίζει να ανασάνει.

Ο κόσμος που θα παρουσιάσουμε θυμίζει τους μύθους του Αισώπου¹⁵³. Ήδη από τη δεύτερη σελίδα του πρωτοτύπου συνειδητοποιούμε πως πρόκειται για μια ενδεχόμενη συνέχεια ή ερμηνεία του παραδοσιακού μύθου¹⁵⁴, γεγονός που εξυψώνει το βιβλίο στα μάτια μας. Η ιστορία διαθέτει ρίζες παρελθόντος και επιδιώκει να προσφέρει ένα διττό μήνυμα στους νεαρούς αναγνώστες.

Δυο ιστορίες σε μια λοιπόν, μια συνέχεια που υφαίνεται γύρω από τον κόσμο των ζώων και τελειώνει με ένα δίδαγμα, όπως ακριβώς και οι Μύθοι του Αισώπου. Παραμύθι προσιτό και ρεαλιστικό για νέους σκεπτόμενους αναγνώστες που ζητούν να παίξουν με μια πιο βαθτή φαντασία.

Ο ήρωας της ιστορίας του συγγραφέα, η αλεπού ή αλλιώς Αλεπουδίνος, όπως επέλεξε να τον ονομάσει χαιδευτικά η μεταφράστρια του πρωτοτύπου το 1995, Πέππα Ντορέτα, σε μια έκδοση του Πατάκη, προβληματίζεται με τις ίδιες της τις δυνατότητες. Πώς είναι δυνατόν πράγματι ένα ελάττωμα να είναι συγχρόνως προτέρημα; Πώς είναι δυνατόν το μυαλό να απογειωθεί σε επικίνδυνα μονοπάτια;

Κι όμως, τι ποιο πραγματικό σε ετούτη την περίεργη ζωή. Η σύνεση, η ταπεινότητα και η υπομονή κυριαρχούν σε όλο τους το μεγαλείο. Φαντάζουν υπέρτατες αρετές, εκείνες που εξυψώνουν κάποιους ανθρώπους και ταυτόχρονα κατακερματίζουν απρόσεκτες και κακεντρεχείς ψυχές.

Η καρτερικότητα και η διάθεση για εξέλιξη, ακόμα και μέσα από τα λάθη, ακυρώνει την αρνητική σημασία μιας λαθεμένης επιλογής, εφόσον βέβαια το «πάθημα μας γίνει μάθημα», όπως συνήθιζαν να διδάσκουν και οι παλαιότεροι. Ο Αλεπουδίνος δίνει το παιδαγωγικά σωστό μήνυμα στο πρώτο βιβλίο, μήνυμα εξαιρετικής σημασίας που παρόλο που είναι τόσο απλό, φαντάζει τόσο δύσκολο σήμερα στον κόσμο των ενηλίκων.

Υβρις και Νέμεσις επομένως, στην παιδική απλοϊκή τους έντυπη μορφή και σίγουρα αποτελεσματική, για τους μικρούς αναγνώστες. Αλλά ας αρχίσουμε να διηγούμαστε την ιστορία μας από την αρχή...

Μια φορά κι έναν καιρό, ο Αλεπουδίνος περπατώντας αμέριμνος βρήκε ένα τετράδιο, το οποίο ήταν στην πραγματικότητα μια συλλογή ποιημάτων με τον τίτλο «Η αλεπού

¹⁵³ ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Αίσωπος*.

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%AF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF%CF%82> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2015)

¹⁵⁴ ΒΙΚΙΘΗΚΗ, *Αισώπου Μύθοι*.

https://el.wikisource.org/wiki/%CE%91%CE%B9%CF%83%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CF%8D%CE%B8%CE%BF%CE%B9(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.8.2015)

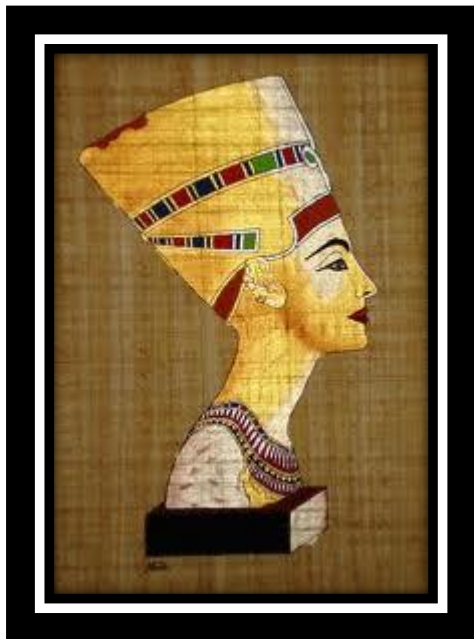
και ο κόρακας». Διαβάζοντας το, η μικρή αλεπού ενθουσιάστηκε με τα γραφόμενα και με μεγάλο ζήλο ξεκοκκάλισε τις σελίδες του.

Με μια έκφραση στην άκρη της μουσούδας του, «Αρχηγός η Αλεπού», αφιερώνεται σε μια προσπάθεια προβολής της υπεροχής των αλεπούδων λόγω της πονηριάς τους. Στη διαδρομή του στέκονται καρακάξες, ένας αγριόχοιρος, ένα ελάφι, κότες και ο κόκοράς τους. Ο Αλεπουδίνος αποφασίζει να εισέλθει και στον κόσμο της ανθρώπινης φάρμας και έρχεται αντιμέτωπος με ένα σκύλο και τον άνθρωπο, ο οποίος καταφέρνει να του πληγώσει τα καπούλια.

Καταλαβαίνοντας στην πράξη πλέον πως η πονηριά του δεν μπορεί να τον γλιτώσει, εξαφανίζεται, απογοητευμένος σχίζει το τετράδιο χίλια κομμάτια και αποφεύγει για την υπόλοιπη ζωή του πλησιάζει τους ανθρώπους. Η πονηριά του επομένως γίνεται συνώνυμη με την αναγνώριση των ικανοτήτων άλλα όχι και την υπερεκτίμησή τους.

Η προσοχή, η σύνεση και ο σεβασμός στους συνοδοιπόρους της ζωής μας προσφέρει ήρεμες στιγμές αγάπης και πληρότητας. Και πράγματι, αυτό ακριβώς το γεγονός μπορούμε να το ονομάσουμε πονηριά!

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Τίρυα είναι μια νέα κοπέλα δεκαπέντε χρονών, κόρη του Αιγύπτιου Στρατηγού Άμασι, αρχηγού των Ελλήνων μισθοφόρων, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Φαραώ Απρίη. Ο πατέρας της όμως έχει αρχίσει να χάνει την εύνοια και ο Φαραώ απειλεί να καταστείλει το σώμα των μισθοφόρων. Την ίδια στιγμή που ο Στρατηγός κατευθύνεται προς την Κυρήνη για να πολεμήσει στο όνομα του Φαραώ, κατηγορείται για βεβήλωση τάφου. Η Τύρια το

σκάει για να μην αποτελέσει μέσο πίεσης ενάντια του πατέρα της. Γνωρίζει τον Ερμή, ένα νεαρό που επιθυμεί να τη βοηθήσει να ανακαλύψει την αλήθεια και βρίσκει καταφύγιο στο σπίτι των Ελλήνων γονιών του, που ασχολούνται με την κατασκευή πορσελάνης. Αποφασίζουν να ξεκινήσουν την περιπέτεια έτσι ώστε να προειδοποιήσουν τον πατέρα της. Γι' αυτό το λόγο και θα χρειαστεί να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες της ερήμου, στο δρόμο προς τα ορυχεία, όπου βρίσκονται αιχμάλωτοι οι συνένοχοι της βεβήλωσης του τάφου. Στη συνέχεια, θα διακινδυνέψουν να αποκαλύψουν την αλήθεια το δήμαρχο που συνέλαβε τους άντρες αυτούς και όλα αυτά ενώ ο πατέρας της βρίσκεται αντιμέτωπος με τη στρατιά του αντιπάλου του, Ράμωση και των συμμάχων του, των Λιβύων.

Σχολιασμός

Το βιβλίο «Τύρια, Συνωμοσία στο Νείλο» αποτελεί τον πρώτο τόμο από μια σειρά 7 βιβλίων Νεανικής Λογοτεχνίας. Αυτό το βιβλίο μας μεταφέρει στην εποχή του Φαραώ και παρακολουθούμε την ιστορία κυρίως ακολουθώντας την ηρωίδα του, την Τίρυα. Αποτελεί ένα έργο, το οποίο αποκρυπτογραφεί τις σχέσεις του κόσμου με τις αρχέχονες, ισχυρές δυνάμεις της εκδίκησης, της μοίρας, της μάχης των τάξεων και κυρίως αντικατοπτρίζει την πάλη του ανθρώπου με τη φύση και την αδικία. Η εποχή των Φαραώ αποτελεί μια πολύ συναρπαστική εποχή της ιστορίας και διαβάζοντας τους 7 τόμους ανακαλύπτουμε την ιστορία και των γειτονικών και εχθρικών χωρών.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ

Στην παρούσα έρευνα, η παρουσίαση των μεταφραστικών προβλημάτων γίνεται συνδυάζοντας τις προσεγγίσεις των Μπατσαλιά/ Σελλά-Μάζη και Vinay/Dalbert. Η επιλογή αυτή έγκειται στην πεποίθηση πως η συγκεκριμένη μέθοδος κατηγοριοποίησης και ανάλυσης παρουσιάζει ολοκληρωμένα τη μεταφραστική διαδικασία και τις επιλογές των μεταφραστών, μια μεταφραστική διαδικασία, η οποία πλησιάζει περισσότερο στον ορισμό του Nida and Taber:

«Translation consists in reproducing in the receptor language the closest natural equivalent of the source language message, first in terms of meaning and secondly in terms of style».

(Nida and Taber, 1969, 12)

Άλλωστε, αν ο επικοινωνιακός σκοπός¹⁵⁵ κάθε κειμένου οριοθετεί τις σημασιολογικές, λεξιλογικές, μορφοσυντακτικές, πραγματολογικές ή/και υφολογικές επιλογές του δημιουργού, τότε ο μεταφραστής οφείλει να αναγνωρίσει τον σκοπό του πρωτοτύπου και του μεταφράσματος. Αυτή ακριβώς η επιλογή αντικατοπτρίζει και το στοιχείο που συνιστά τη γλωσσική και επικοινωνιακή ελευθερία¹⁵⁶.

Προς αυτή την κατεύθυνση, επιλέξαμε το διαχωρισμό των μεταφραστικών δυσκολιών σε πέντε επίπεδα: το Μορφοσυντακτικό, το Λεξιλογικό, το Σημασιολογικό, το Πραγματολογικό και το Υφολογικό.¹⁵⁷ Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να σημειώσουμε πως οι σελίδες των παραδειγμάτων που παρατίθενται αναφέρονται στις σελίδες των πρωτότυπων βιβλίων και όχι της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

¹⁵⁵ ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ, Φ. ΣΕΛΛΑ-ΜΑΖΗ, Ε. 2004, Γλωσσολογική προσέγγιση στη θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης. Κέρκυρα, Ιόνιο Πανεπιστήμιο 1994 και Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην.

¹⁵⁶ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. 1994, Γλώσσα: Ελευθερία ή Αλλοτρίωση, στο ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ (εκδ.), *Η Γλώσσα ως Αξία* (75-127). Αθήνα: Gutenberg.

¹⁵⁷ ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ, Φ. ΣΕΛΛΑ-ΜΑΖΗ, Ε. 213.

➤ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Στόχος της μεταφραστικής διαδικασίας αποτελεί η διερεύνηση των μυστικών λειτουργιών των δύο αλληλένδετων επιπέδων της Μορφολογίας και της Σύνταξης, «με τις οποίες η σκέψη μεταβάλλεται σε λόγο» και των απεριόριστων δυνατοτήτων του ανθρώπου «να κατακτήσει αυτό το μοναδικό εργαλείο που ονομάζεται λόγος». Στο πρώτο βιβλίο προς εξέταση επομένως ξεκινούμε με μια παράθεση του μεταφραστικού σχολιασμού ανά επίπεδο και καταγράφουμε ενδεικτικά παραδείγματα. Οφείλουμε να σημειώσουμε στο σημείο αυτό πως, λόγω της φύσης και της έκτασης του πρώτου βιβλίου, ο σχολιασμός ακολουθεί μια πιο σύντομη πορεία σε σχέση με τα μεταφραστικά σχόλια του δεύτερου βιβλίου, όπου και γίνεται πιο εκτενή θεωρητική και πρακτική προσέγγιση ανά επίπεδο.

• ΜΕΤΑΤΑΞΕΙΣ

ΑΡΘΡΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 5) ...Renaud, le jeune renard ...Un matin...→(Σελίδα 5) ...Ο Αλεπουδίνος, το αλεπουδάκι ...Ένα πρωί...(Π.Μ)

(Page 5) ...Ce n'était pas n'importe quel cahier ...→(Σελίδα 5) ...Το τετράδιο αυτό δεν ήταν κάτι ασήμαντο ...(Π.Μ)

(Page 7) ...Maître Renard, Maître Renard ... →(Σελίδα 7) ...Αρχηγός η Αλεπού ... (Υ.Μ)

(page 10) ...C'est le noir qui fait peur, pas ton pelage couleur de feu, reprit une autre... →(σελ.10) ... Το μαύρο,αυτό φοβίζει, κι όχι μια γούνα κόκκινη σαν τη δικιά σου, είπε μια άλλη...(Π.Μ)

(Page 19) ...Ce fut une belle pagaille! ... →(Σελίδα 18) ... Έγινε πανικός!... (Π.Μ)

(Page 21) ...La réponse ne se fit pas attendre. Des abois furieux éclatèrent, tout proches ... →(Σελίδα 21) ...Δε χρειάστηκε να περιμένει πολύ. Ακούστηκαν γαυγίσματα από πολύ κοντά ...(Π.Μ)

(Page 29) ...une longue vie tranquille. Une vie de renard... →(Σελίδα 28) ...έζησε ήσυχος για πολύ καιρό. Πέρασε μια ζωή ...(Π.Μ)

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 6) ...Cahier de poésies ...→(σελ.5) ...Μύθοι...(Π.Μ)

(page 6) ...Un rapide coup d'œil lui apprit que ...→(σελ.6) ...Έριξε μια ματιά και κατάλαβε ότι...(Π.Μ)

(page 9) ...son logis ...→(σελ.9) ...το σπιτάκι του...(Π.Μ)

(page 10) ...C'est le noir qui fait peur, pas ton pelage couleur de feu, reprit une autre...Pas toi, petite feuille d'automne! ...→(σελ.10) ... Το μαύρο,αυτό φοβίζει, κι όχι μια γούνα κόκκινη σαν τη δικιά σου, είπε μια άλλη...Όχι όμως εσύ, ζώακι τιποτένιο!...(Π.Μ)

(page 18) ...fit le renard, jaloux de voir ...→(σελ.18) ...είπε το αλεπουδάκι όλο ζήλια, που έβλεπε ...(Π.Μ)

(Page 19) ...Ce fut une belle pagaille! ... →(Σελίδα 18) ... Έγινε πανικός!...(Π.Μ)

(page 26) ...Il plaça deux doigts dans sa gueule, pinça ses babines ...la plus épouvantable grimace que l'on ait jamais vue...→(σελ.26) ...Έχωσε δυο δάχτυλα στο στόμα του, έπιασε τα χείλη του...την πιο τρομερή γκριμάτσα που έχει δει ποτέ κανείς ... (Υ.Μ)

(page 26) ...geste brusque, il releva sa fourche et la planta dans le postérieur de l'animal ...→(σελ.26) ...απότομη κίνηση σήκωσε την τσουγκράνα του και την έμπηξε στα καπούλια του Αλεπουδίνου ... (Υ.Μ)

ΑΡΙΘΜΟΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 6) ...Cahier de poésies ...→(σελ.5) ...Μύθοι...(Π.Μ)

ΕΠΙΘΕΤΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 5) ... le jeune renard ... →(Σελίδα 5) ... το αλεπουδάκι ... (Π.Μ)

(page 6) ...Un rapide coup d'œil lui apprit que ...→(σελ.9) ...Έριξε μια ματιά και κατάλαβε ότι...(Π.Μ)

(page 10) ...reprirent en chœur les pies bavardes alignées comme des notes de musique sur une branche ...→(σελ.10) ...τσίριξαν όλες μαζί οι καρακάξες, που κάθονταν σ' ένα κλαδί σαν νότες μουσικής...(Π.Μ)

(page 10) ..., pas ton pelage couleur de feu, reprit une autre...Pas toi, petite feuille d'automne! ...→(σελ.10) ..., κι όχι μια γούνα κόκκινη σαν τη δικιά σου, είπε μια άλλη...Όχι όμως εσύ, ζωάκι τιποτένιο!...(Π.Μ)

(page 26) ...Il plaça deux doigts dans sa gueule, pinça ses babines ...la plus épouvantable grimace que l'on ait jamais vue...→(σελ.26) ...Έχωσε δυο δάχτυλα στο στόμα του, έπιασε τα χείλη του...την πιο τρομερή γκριμάτσα που έχει δει ποτέ κανείς ... (Y.M)

(page 26) ...geste brusque, il releva sa fourche ...→(σελ.26) ...απότομη κίνηση σήκωσε την τσουγκράνα του ... (Y.M)

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Κάποιες αντωνυμίες φαίνεται είτε να διατηρήθηκαν, είτε να αντικαταστάθηκαν από επιρρήματα, είτε να παραλείφθηκαν.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 6) ...Un rapide coup d'œil lui apprit que ...→(σελ.6) ...Έριξε μια ματιά και κατάλαβε ότι...(Π.Μ)

(page 8) ...de ne l'apprendre que maintenant ...→(σελ.8) ...που δεν το είχε καταλάβει μέχρι τότε...(Y.M)

(page 9) ...son logis ...→(σελ.9) ...το σπιτάκι του...(Π.Μ)

(page 10) ...celui-la?jacassa l'une d'elles ...→(σελ.10) ...καλέ τούτος;έσκουξε μια καρακάξα...(Π.Μ)

(page 10) ..., pas ton pelage couleur de feu, reprit une autre...Pas toi, petite feuille d'automne! ...→(σελ.10) ..., κι όχι μια γούνα κόκκινη σαν τη δικιά σου, είπε μια άλλη...Όχι όμως εσύ, ζωάκι τιποτένιο!...(Π.Μ)

(page 11) ...essaya d'expliquer...pour continuer leur bavardage ...→(σελ.11) ...προσπάθησε να εξηγήσει... για να συνεχίσουν τη φλυαρία τους...(Π.Μ)

ΡΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 6) ...Tiens, se dit ... →(Σελίδα 6) ... Για δες, είπε ο... (Π.Μ)

(page 10) ...celui-la?jacassa l'une d'elles ...→(σελ.10) ...καλέ τούτος;έσκουξε μια καρακάξα...(Π.Μ)

(page 18) ..., les poules étaient assises en rond autour d'un coq qui se pavanait devant elles ...en se dandinant ...→(σελ.18) ... οι κότες είχαν κάνει κύκλο γύρω από ένα κόκορα που έκανε το σπουδαίο ...σειώντας το κορμί...το λειρί περήφανα σηκωμένο στο κεφάλι του...(Π.Μ)

(page 18) ...fit le renard, jaloux de voir ...→(σελ.18) ...είπε το αλεπουδάκι όλο ζήλια, που έβλεπε ...(Π.Μ)

(page 18) ...qu'on admirait un autre que lui ...→(σελ.18) ...που έβλεπε πως θαύμαζαν κάποιον άλλο κι όχι αυτόν ...(Π.Μ.)

(page 18) ...Renaud bondit dans le cabane...→(σελ.18) ...Ο Αλεπουδίνος πήδηξε μες τη καλύβα...(Υ.Μ)

(page 18) ...Ce fut une belle pagaille! Les poules se sauvaient dans tous les coins en poussant des cris perçants, pendant que le coq trouvait refuge sous un nid ...→(σελ.18) ... Έγινε πανικός!Οι κότες έτρεχαν και στριμώχνονταν στις γωνίες κακαρίζοντας, ενώ ο κόκορας κρύφτηκε σε μια φωλιά ...(Π.Μ)

(page 26) ...Il plaça deux doigts dans sa gueule, pinça ses babines ...la plus épouvantable grimace que l'on ait jamais vue...→(σελ.26) ...Έχωσε δυο δάχτυλα στο στόμα του, έπιασε τα χείλη του...την πιο τρομερή γκριμάτσα που έχει δει ποτέ κανείς ...(Υ.Μ)

(page 26) ...geste brusque, il releva sa fourche et la planta dans le postérieur de l'animal ...→(σελ.26) ...απότομη κίνηση σήκωσε την τσουγκράνα του και την έμπηξε στα καπούλια του Αλεπουδίνου ...(Υ.Μ)

(page 25) ...In n'y a pas d'autre maître que lui ...→(σελ.25) ...Εκτός από μένα δεν υπάρχει άλλο αφεντικό! ...(Υ.Μ)

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 6) ...Ce devait être un recueil perdu exprès par un enfant qui ne voulait plus apprendre de récitation ... →(Σελίδα 6) ... Φαίνεται πως κάποιο παιδί την είχε χάσει εξεπίτηδες, επειδή δεν ήθελε πια να τα μαθαίνει απέξω... (Π.Μ)

(page 8) ...de ne l'apprendre que maintenant ...→(σελ.8) ...που δεν το είχε καταλάβει μέχρι τότε...(Υ.Μ)

(page 11) ...essaya d'expliquer...pour continuer leur bavardage ...→(σελ.11) ...προσπάθησε να εξηγήσει... για να συνεχίσουν τη φλυαρία τους...(Π.Μ)

(page 18) ...fit le renard, jaloux de voir ...→(σελ.18) ...είπε το αλεπουδάκι όλο ζήλια, που έβλεπε ...(Π.Μ)

(page 19) ...je veux simplement vous montrer que je peux faire aussi bien que votre coq ...→(σελ.18) ...Θέλω απλά να σας δείξω ότi τα καταφέρνω το ίδιο καλά με τον κόκορά σας ...(Υ.Μ)

ΜΕΤΟΧΕΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 6) ...alors qu'il trottait dans la forêt, il découvrit un cahier au beau milieu d'un sentier ...→(σελ.5) ...ενώ περπατούσε χοροπηδώντας στο μονοπάτι, βρήκε ένα τετράδιο πεταμένο κάτω... (Π.Μ)

(Page 6) ...au crayon de couleur ... →(Σελίδα 6) ... γραμμένος με χρωματιστό μολύβι... (Π.Μ)

(Page 7) ...Pensant qu'il s'agissait d'histoires de sa famille... →(Σελίδα 7) ...σκέφτηκε ότi ήταν κάποιες ιστορίες που μιλούσαν για την οικογένειά του... ... (Π.Μ)

(page 18) ...en se dandinant...la crête fièrement dressée sur la tête...→(σελ.18) ...σειώντας το κορμί...το λειρί περήφανα σηκωμένο στο κεφάλι του...(Π.Μ)

(page 18) ...Renaud bondit dans le cabane. Ce fut une belle pagaille! Les poules se sauvaient dans tous les coins en poussant des cris perçants, pendant que le coq trouvait refuge sous un nid ...→(σελ.18) ...Ο Αλεπουδίνος πήδηξε μες τη καλύβα. Έγινε πανικός!Οι κότες έτρεχαν και στριμώχνονταν στις γωνιές καθαρίζοντας, ενώ ο κόκορας κρύφτηκε σε μια φωλιά ... (Π.Μ)

(Page 27) ...Alors il prit le cahier, le déchira en tout petits morceaux, n'en laissa que des miettes ... →(Σελίδα 27) ... Τότε, νομίζοντας ότi για τα παθήματά του έφταιγε το τετράδιο, το πέταξε...(Π.Μ)

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Παρατηρούμε διαφορές στις αποδόσεις των επιρρημάτων.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 6) ...Ce devait être un recueil perdu exprès par un enfant qui ne voulait plus apprendre de récitation... →(Σελίδα 6) ... Φαίνεται πως κάποιo παιδί την είχε χάσει εξεπίτηδες, επειδή δεν ήθελε πια να τα μαθαίνει απέξω... (Π.Μ)

(Page 7) ...pour le lire tranquillement ... →(Σελίδα 7) ... για να το δοαβάσει με ησυχία ... (Π.Μ)

(page 8) ...de ne l' apprendre que maintenant ...→(σελ.8) ...που δεν το είχε καταλάβει μέχρι τότε...(Π.Μ)

(page 18) ...la crête fièrement dressée sur la tête...→(σελ.18) ... το λειρί περήφανα σηκωμένο στο κεφάλι του...(Π.Μ)

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 10) ...reprirent en chœur les pies bavardes alignées comme des notes de musique sur une branche ...→(σελ.10) ...τσίριζαν όλες μαζί οι καρακάξες, που κάθονταν σ' ένα κλαδί σαν νότες μουσικής...

(page 10) ...C'est le noir qui fait peur, pas ton pelage couleur de feu, reprit une autre...Pas toi, petite feuille d'automne! ...→(σελ.10) ... Το μαύρο,αυτό φοβίζει, κι όχι μια γούνα κόκκινη σαν τη δικιά σου, είπε μια άλλη...Όχι όμως εσύ, ζωάκι τιποτένιο!...

(page 18) ...À l'intérieur du poulailler, les poules étaient assises en rond autour d'un coq qui se pavanait devant elles ...en se dandinant...la crête fièrement dressée sur la tête...→(σελ.18) ...Στο κοτέτσι οι κότες είχαν κάνει κύκλο γύρω από ένα κόκορα που έκανε το σπουδαίο ...σεΐωντας το κορμί...το λειρί περήφανα σηκωμένο στο κεφάλι του...

(page 18) ...Renaud bondit dans le cabane. Ce fut une belle pagaille! Les poules se sauvaient dans tous les coins en poussant des cris perçants, pendant que le coq trouvait refuge sous un nid ...→(σελ.18) ...Ο Αλεπουδίνος πήδηξε μες τη καλύβα. Έγινε πανικός!Οι κότες έτρεχαν και στριμώχνονταν στις γωνιές καθαρίζοντας, ενώ ο κόκορας κρύφτηκε σε μια φωλιά ...

• ΠΡΟΣΘΗΚΗ-ΑΦΑΙΡΕΣΗ- ΑΛΛΑΓΗ ΣΕΙΡΑΣ ΛΕΞΕΩΝ

Σε κάποια σημεία του κειμένου, η Προσθήκη ή Αφαίρεση κάποιας λέξης ή έκφρασης θεωρήθηκε αναγκαία από τη μεταφράστρια. Οφείλουμε να σημειώσουμε όμως πως η εν λόγω επιλογή της σε μερικά σημεία απομακρύνεται από το πρωτότυπο

και αποτελούν προσωπική της παρέμβαση στην πρωτότυπη ιστορία. Παραθέτουμε κάποια ενδεικτικά παραδείγματα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 6) ...Le Corbeau et le Renard ... →(Σελίδα 6) ... Η αλεπού και ο κόρακας... (Π.Μ)

(page 6) ...Un rapide coup d'œil lui apprit que ...→(σελ.6) ...Έριξε μια ματιά και κατάλαβε ότι...(Π.Μ)

(Page 7) ...Maître Renard, Maître Renard ... →(Σελίδα 7) ...Αρχηγός η Αλεπού ... (Υ.Μ)

(page 10) ..., pas ton pelage couleur de feu, reprit une autre...Pas toi, petite feuille d'automne! ...→(σελ.10) ... κι όχι μια γούνα κόκκινη σαν τη δικιά σου, είπε μια άλλη...Όχι όμως εσύ, ζώακι τιποτένιο!...(Π.Μ)

(page 11) ... Mais les oiseaux n'écoulaient plus. Ils se souhaitèrent le bonjour en la, en fa, en ré...→(σελ.11) ...Οι καρακάδες όμως του ευχήθηκαν «καλημέρα» σε λα, σε φα και σε ρε δίσση,... (Ε.Μ.)

(page 12) ...de sauter, tout comme elles, de nénuphar en nénufar...cossa la plus grosse avant de plonger dans l'étang...→(σελ.12) ... να πηδήξει από νούφαρο σε νούφαρο...είπε ένα βατραχάκι ... (Ε.Μ.)

(Page 22) ... alors que son poursuivant perdait du temps à en faire le tour...→(Σελίδα 22) ...ενώ ο σκύλος έκανε το γύρο... (Ε.Μ.)

(Page 25) ...Son maître? son maître? ... →(Σελίδα 25) ...Το αφεντικό του; ... (Π.Μ)

• ΣΤΙΞΗ- ΜΑΚΡΟΣΚΕΛΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 6) ...Le Corbeau et le Renard ... →(Σελίδα 6) ... Η αλεπού και ο κόρακας...

(Page 25) ... Son visage était rouge, ses yeux ronds de colère et, avec ses oreilles décollées et ses cheveux ébouriffés, il avait l' air d'un épouvantail ...→(Σελίδα 25) ... Το πρόσωπό του ήταν κατακόκκινο και τα μάτια του είχαν στρογγυλέψει από το θυμό!Με τα πεταχτά αυτιά του και τα μαλλιά του ανακατωμένα έμοιαζε με σκιάχτρο...

➤ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

« Word-for-word translations do not find mercy in our eyes, not because they are against the law of translation (as an act of communication) but simply because two languages are never identical in their vocabulary. Ideas are common to the understanding of all men but words and manners of speech are particular to different nations».

(Lefevere, 1992, 102)

Δεν παρατηρήθηκε ιδιαίτερη δυσκολία στη μετάφραση του έργου του Alain Surget καθώς δεν υπάρχει συγκεκριμένη ορολογία και η έκταση του παραμυθιού είναι μικρή. Η οικογένεια λέξεων που δανείζει τις ονομασίες της ταυτίζεται με τον κόσμο των ζώων και η βάση του παραμυθιού έχει ρίζες στους μύθους του Αισώπου, ένα θεματικό πλαίσιο γνωστό στους περισσότερους αναγνώστες από την παιδική τους ηλικία.

Ωρα για παραμύθι :

Ο μαγικός κόσμος των ζώων με την ανθρώπινη φωνή	
Renard	Αλεπουδάκι (σελίδα 5), αλεπού (σελίδα 6)
Corbeau	Κόρακας (σελίδα 6)
Bouc	Τράγος (σελίδα 6)
Loup	Λύκος (σελίδα 6)
Pies	Καρακάξες (σελίδα 10)
Cerf	Ελάφι (Σελίδα 16)
Grenouilles	Βατράχια (σελίδα 12)
Sanglier	Αγριόχοιρος (σελίδα 13)
Poules	Κότες (σελίδα 18)
Coq	Κόκορας (σελίδα 18)
Chien	Σκύλος (σελίδα 22)

➤ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

«The art of translation is the art of choosing among a set of possible compromises».

(Adams, 1973, 11)

Στην παρούσα διδακτορική διατριβή επιλέχτηκαν κάποιες από τις τεχνικές που προτείνουν οι Vinay και Dalbarnet: το Έκτυπο, η Κατά λέξη μετάφραση, η Μετατροπία και η Ισοδυναμία.

ΕΚΤΥΠΟ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 5) ...Ce n'était pas n'importe quel cahier ...→(Σελίδα 5) ...Το τετράδιο αυτό δεν ήταν κάτι ασήμαντο ...(η απόδοση θα μπορούσε να ήταν «Δεν επρόκειτο για οποιοδήποτε...», Φ.Ε)

(Page 8) ...Ce qui lui semblait le plus incroyable, c'était de ne l'apprendre que maintenant ...→(Σελίδα 8) ...Και του φαινόταν πραγματικά απίστευτο που δεν το είχε καταλάβει μέχρι τότε.....(η απόδοση θα μπορούσε να ήταν «Εκείνο που του φαινόταν απίστευτο πραγματικά, ήταν πως το μάθαινε μόλις τώρα...», Φ.Ε)

(page 18) ...fit le renard, jaloux de voir qu'on admirait un autre que lui ...→(σελ.18) ...είπε το αλεπουδάκι όλο ζήλια, που έβλεπε πως θαύμαζαν κάποιον άλλο κι όχι αυτόν.....(η απόδοση θα μπορούσε να ήταν «βλέποντας να θαυμάζουν κάποιον άλλον κι όχι τον ίδιο...», Φ.Ε)

(page 18) ...que je peux faire aussi bien que votre coq ...→(σελ.18) ...ότι τα καταφέρνω το ίδιο καλά με τον κόκορά σας(η απόδοση θα μπορούσε να ήταν «τα καταφέρνω εξίσου καλά με...», Φ.Ε)

(Page 24) ... Ne suis-je pas le plus malin?...→(Σελίδα 24) ...Μήπως δεν είμαι εγώ ο πιο πονηρός;...(Δ.Ε)

(Page 27) ...Il détala de toute vitesse, ne s'arrêtant de courir que lorsqu'il eut regagné son terrier ...→(Σελίδα 27) ...Κι εξαφανίστηκε όσο πιο γρήγορα μπορούσε. Μόνο όταν έφτασε πίσω στη φωλιά του, σταμάτησε να τρέχει...(Φ.Ε)

(Page 29) ...C'est peut-être cela, finalement, être malin ...→(Σελίδα 28) ...Ίσως τελικά αυτό σημαίνει να είσαι πονηρός! ... η απόδοση θα μπορούσε να ήταν «Αυτό σημαίνει τελικά να είσαι πονηρός...», Φ.Ε)

ΚΑΤΑ ΛΕΞΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 11) ...essaya d'expliquer...pour continuer leur bavardage ...→(σελ.11) ...προσπάθησε να εξηγήσει... για να συνεχίσουν τη φλυαρία τους...

(page 18) ...À l'intérieur du poulailler, les poules étaient assises en rond autour d'un coq qui se pavanait devant elles ...en se dandinant...la crête fièrement dressée sur la tête...→(σελ.18) ...Στο κοτέτσι οι κότες είχαν κάνει κύκλο γύρω από ένα κόκορα που έκανε το σπουδαίο ...σειώντας το κορμί...το λειρί περήφανα σηκωμένο στο κεφάλι του...

ΜΕΤΑΤΡΟΠΙΑ

Σε κάποιες περιπτώσεις οι επιλογές της μεταφράστριάς αντικατοπτρίζουν είτε την προσωπική συμμετοχή της (εισαγωγή δικών της φράσεων ή παράληψη γαλλικών) στο έργο, είτε αρκετό βαθμό απώλειας του αρχικού νοήματος και συναισθήματος του συγγραφέα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 13) ...Décidément, l'éducation de ces bestioles était à revoir ...→(σελ.12) ...Σίγουρα, αυτά τα ανόητα ζώακια δεν είχαν καμία μόρφωση!... (Ε.Μ.)

(page 14) ...L'autre le regarda avec des petits yeux méchants. Il fulminait ...→(σελ.14) ...Ο αγριόχοιρος τον κοίταξε με κακία. Τα μικρά του μάτια πετούσαν φωτιές ... (Ε.Μ.)

(Page 20) ... pointa sa tête hors du nid, au milieu des œufs, et lança un claironnant cri d'alarme...→(Σελίδα 20) ...ξεπρόβαλε το κεφάλι από τη φωλιά, και σαν σωστός ντελάλης, άρχισε τα «κικιρίκου» σημαίνοντας συναγερμό ... (Ε.Μ.)

(Page 21) ... La réponse ne se fit pas attendre...→(Σελίδα 21) ...Δε χρειάστηκε να περιμένει πολύ ... (E.M.)

(Page 25) ...Le fermier était arrêté devant lui, cherchant de quelle côté frapper...→(Σελίδα 25) ...Ο επιστάτης στάθηκε μπροστά του και ετοιμαζόταν να τον χτυπήσει. ... (E.M.)

(Page 27) ...Alors il prit le cahier, le déchira en tout petits morceaux, n'en laissa que des miettes ... →(Σελίδα 27) ... Τότε, νομίζοντας ότι για τα παθήματά του έφταιγε το τετράδιο, το πέταξε... (E.M.)

ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑ

Η Ισοδυναμία στηρίζεται στη μεταφορά του μηνύματος με μέσα που διαφέρουν από αυτά της γλώσσας πηγής (εδώ αναφερόμαστε σε συγκεκριμένες εκφράσεις, παροιμίες, ευχές, επιφωνήματα, ιδιωματισμούς, ρητά, κατάρες κ.τ.λ.).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 5) ...Renaud, le jeune renard ...→(Σελίδα 5) ...Ο Αλεπουδίνος, το αλεπουδάκι ...

(page 6) ...Cahier de poésies ...→(σελ.5) ...Μύθοι...

(Page 6) ...Le Corbeau et le Renard ... →(Σελίδα 6) ... Η αλεπού και ο κόρακας...

(page 11) ... Mais les oiseaux n'écoulaient plus. Ils se souhaitèrent le bonjour en la, en fa, en ré...→(σελ.11) ...Οι καρακάζες όμως του ευχήθηκαν «καλημέρα» σε λα, σε φα και σε ρε δίεση,...

(page 15) ...Gare à toi, galopin!...Pfff, ...→(σελ.15) ...Αλίμονό σου, παλιόπαιδο!...Πφφφ! ...

(page 18) ...De quoi, de quoi! ...→(σελ.18) ...Πάνω στην ώρα, ...

(Page 25) ...pauvre sot, ... →(Σελίδα 26) ... εξυπνάκια μου,...

(Page 26) ... Sapristi!... →(Σελίδα 26) ... Ανάθεμα!...

(Page 27) ...Aïe! ... →(Σελίδα 27) ... 'Αου!...

➤ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

«Pragmatics is the science of language as seen in relation to its users».

(Mey, 1993, 5).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 6) ...Le Corbeau et le Renard ... →(Σελίδα 6) ... Η αλεπού και ο κόρακας...

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Παρατηρούμε επίσης πως επιλέχτηκε από τη μεταφράστρια ή τον ελληνικό εκδοτικό οίκο να ακολουθηθεί κατά βάση η ίδια διάρθρωση με το πρωτότυπο έργο.

➤ ΥΦΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Σε γενικές γραμμές, το βιβλίο διακατέχεται από ζωντανό και παραστατικό ύφος, γεγονός που υποστηρίζεται αρμονικά με την εικονογράφηση που το συνοδεύει. Παρατηρείται βέβαια διαφορετική επιλογή εικόνων από το πρωτότυπο γαλλικό έργο. Ο λόγος είναι λιτός, ρεαλιστικός με μερικές δόσεις χιουμοριστικής διάθεσης. Το γαλλικό κείμενο στηρίζεται σε περιγραφές, οι οποίες εναλλάσσονται με διάλογο και δε λείπει το έντεχνα φροντισμένο λογοτεχνικό ύφος που σκοπό έχει να τέρψει και να διδάξει.

ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 10) ...comme des notes de musique ...→(σελ.10) σαν νότες μουσικής...

(Page 20) ... pointa sa tête hors du nid, au milieu des œufs, et lança un claironnant cri d'alarme...→(Σελίδα 20) ...ξεπρόβαλε το κεφάλι από τη φωλιά, και σαν σωστός ντελάλης, άρχισε τα «κικιρίκου» σημαίνοντας συναγερμό ...

(Page 25) ...il avait l'air d'un éprouvantail... →(Σελίδα 125) ... έμοιαζε με σκιάχτρο ...

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Page 7) ...sa tête était plein d'étoiles, et deux mots revenaient sur ses lèvres ...→(Σελίδα 7) ...τα μυαλά του είχαν πάρει αέρα και τα χείλη του έλεγαν:...

(page 14) ...C'est le vent d'automne qui te souffle de pareilles idées? ...→(σελ.14) ...Μήπως σε πείραζε ο φθινοπωρινός αέρας και σου κατέβηκαν τέτοιες ιδέες;...

(page 14) ...L'autre le regarda avec des petits yeux méchants. Il fulminait ...→(σελ.14) ...Ο αγριόχοιρος τον κοίταζε με κακία. Τα μικρά του μάτια πετούσαν φωτιές ...

(page 15) ...qui s'enfuit à toutes ses pattes pour ne pas recevoir un mauvais coup ...→(σελ.15) ...τα πόδια του έκαναν φτερά για να μην αρπάξει κάνα γερό χέρι ξύλο ...

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Η Λογοτεχνία και ειδικά εκείνη που απευθύνεται σε παιδιά και εφήβους αποπνέει μια αγνότητα και βαθύτερη ομορφιά, η οποία απλά ξεχνιέται με την πάροδο των χρόνων. Δεν είναι τυχαίο που ένας πολύ γνωστός συγγραφέας δήλωσε κάποτε μέσα από τις σελίδες της καρδιάς του μια φράση που κοσμεί πλέον τις αναμνήσεις μας: Όλοι οι μεγάλοι στο ξεκίνημα υπήρξαν παιδιά (Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ, «Ο μικρός Πρίγκιπας»).

Πράγματι, οι μαγικές σελίδες της Λογοτεχνίας τροφοδοτούν το ανθρώπινο μας συναίσθημα, χαράζουν πορείες ελπίδας και περιγράφουν τις πατρίδες που κρύβονται πίσω από τα σκληρά βλέμματα της ενηλικίωσης και τις ανάγκες της καθημερινής ζωής. Αποτελούν τους αγγελιοφόρους ενός μηνύματος αξιοκρατίας, δημοκρατίας και ισότητας στην πιο καθάρια μορφή της και ως μνημεία διάσωσης προσωπικού πολιτισμού θα πρέπει να μνημονεύονται και να αξιοποιούνται.

Προς αυτή την κατεύθυνση και για τους λόγους αυτούς, η συγκριτική μελέτη του εν λόγω βιβλίου έχει ιδωθεί υπό το πρίσμα της προοπτικής αποκωδικοποίησης της πολιτισμικής «μάχης» ανάμεσα στην ομοιομορφία και τη διαφορετικότητα που αχνοφαίνεται πίσω από την πένα του συγγραφέα και τις επιλογές της μεταφράστριάς του πρωτότυπου γαλλικού έργου.

Η Μετάφραση και οι διαπολιτισμικές ανταλλαγές θα αποτελέσουν, υπό αυτό το πρίσμα, την πύλη διασύνδεσης των δυο νοερών πραγματικοτήτων και τα προστατευτικά δίχτυα της μεταφραστικής εξισορρόπησης των δυο πολιτισμών. Αυτή η διαπίστωση άλλωστε γίνεται κατανοητή εάν αναλογιστούμε το γεγονός πως το πολιτισμικό παγκόσμιο δίκτυο της διαδικασίας της Λογοτεχνικής Μετάφρασης δεν αποτελεί μια συσσώρευση πρακτικών και θεωριών.

Αποτελεί ίσως την πιο γλαφυρή έκφραση της τέχνης και δημιουργίας, της λεπτομέρειας του πινέλου που με προσοχή γλείφει την ελαφρώς πορώδη και σκληρή επιφάνεια του καμβά. Αυτή την αντιφατική αίσθηση που επιδιώκεται να διασωθεί από μια γλωσσική και όχι μόνο-πραγματικότητα σε μια άλλη, μέχρι και τη μετουσίωσή της σε έργο τέχνης, θα επιδιώξουμε ν'αναδείξουμε στην παρούσα

διδασκαλική διατριβή και ακολούθως, μέσω της παρουσίασης των μεταφραστικών προβλημάτων που συναντήσαμε.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, θα ήταν παράλειψή μας να μην αναφέρουμε πως οι μεταφραστικοί σκόπελοι, οι οποίοι κάνουν την εμφάνισή τους σε κάθε μεταφραστική προσπάθεια, μπορούν να εξεταστούν μόνο σε επίπεδο κειμένων και όχι σε επίπεδο γλωσσών. Η ακριβής αντιστοιχία σε επίπεδο Σύνταξης ή Λεξιλογίου κρίνεται αδύνατη καθώς πολλές φορές οι καταγεγραμμένες ισοδυναμίες δεν επαρκούν για να αποδοθεί αυτούσιο το μήνυμα στη γλώσσα στόχο.

Απαιτείται σε αυτό το σημείο ο εντοπισμός μιας διαφορετικής ιδέας, που θα μπορούσε να εκφράσει την ισοδυναμία, εκείνη «της προσέγγισης» του θεωρητικού, νομικού και μεταφραστή, καθηγητή του Ιονίου Πανεπιστημίου, Κεντρωτή Γ., ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά, πως δεν υπάρχει ισοδυναμία ούτε μέσα στην ίδια την ισοδυναμία. (Κεντρωτής, 1996, 288).

Πιο συγκεκριμένα, σημειώνει: «..νομίζουμε ότι έχει απόλυτο δίκιο ο συγγραφέας, όταν, αποκρούοντας τον όρο «ισοδυναμία», προκρίνει να μπει στη θέση του η *idée d'approximation*, plus explicitement investie par la subjectivité du traducteur, ήτοι η ιδέα της προσέγγισης, ρητότερα περιβεβλημένη την υποκειμενικότητα του μεταφραστή» (Κεντρωτής, 1996, 290).

Άλλωστε όπως μας αναφέρουν οι μεγάλοι θεωρητικοί Van den Broek και Bassnett-McGuire:

«We must by all means reject the idea that the equivalence relation applies to translation».

(Broek, 1978, 33).

«Equivalence in translation should not be approached as a search for sameness, since sameness cannot even exist between two TL versions of the same text, let alone between the SL and the TL version».

(Bassnett-McGuire, 1980, 29).

Στην παρούσα διδακτορική διατριβή, όπως αναφέραμε στο σχολιασμό του πρώτου βιβλίου, η παρουσίαση των μεταφραστικών προβλημάτων γίνεται συνδυάζοντας τις προσεγγίσεις των Μπατσαλιά/ Σελλά-Μάζη και Vinay/Dalbert.

Προς αυτή την κατεύθυνση, επιλέξαμε το διαχωρισμό των μεταφραστικών δυσκολιών σε πέντε επίπεδα: το Μορφοσυντακτικό, το Λεξιλογικό, το Σημασιολογικό, το Πραγματολογικό και το Υφολογικό.¹⁵⁸ Πιο συγκεκριμένα, στο Μορφοσυντακτικό επίπεδο θα παρουσιάσουμε τις Μετατάξεις, την Προσθήκη λέξεων, τη Στίξη και τις Μακροσκελείς φράσεις.

Στο Λεξιλογικό επίπεδο θα αναφέρουμε και θα αναλύσουμε τα Κύρια ονόματα, τα Τοπωνύμια, πολλά σημαντικά πολιτιστικά στοιχεία της εποχής που διαδραματίζεται η ιστορία, καθώς και θα παρουσιάσουμε ένα μικρό λεξικό όρων Πετρωμάτων/μετάλλων/ορυκτών/λίθων. Στο Σημασιολογικό, θα μελετήσουμε τα Έκτυπα, την Κατά λέξη μετάφραση, τις Μετατροπές και τις Ισοδυναμίες.

Στο Πραγματολογικό επίπεδο θα εστιάσουμε στις κυριότερες και δυσκολότερες πραγματολογικές επιλογές, αναφερόμενοι και στην τεχνική της Προσαρμογής και στο Υφολογικό θα επικεντρωθούμε κυρίως στις Παρομοιώσεις, τις Μεταφορές και τις Προσωποποιήσεις. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως πολλές φορές και σε πολλά σημεία ο διαχωρισμός των επιπέδων δεν είναι σαφής.

Τέλος, θα ήταν παράλειψή μας εάν δεν υπογραμμίζαμε πως η ακόλουθη συγκριτική προσέγγιση του πρωτότυπου γαλλικού και μεταφρασμένου ελληνικού λογοτεχνικού έργου βασίζεται στις σελίδες των πρωτότυπων βιβλίων και όχι της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

¹⁵⁸ ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ, ΣΕΛΛΑ-ΜΑΖΗ, 213.

➤ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΟ-ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η Μορφολογία αποτελεί το τμήμα της γραμματικής που ασχολείται με τη μελέτη της ανάλυσης και του σχηματισμού των λέξεων. Εξετάζει επομένως τις μεταβολές τους, και πιο συγκεκριμένα, τις διαφορετικές εκφάνσεις των σημαινόντων (γένος, αριθμός, πρόσωπο, χρόνος, φωνή). Το «Μόρφημα» είναι η ελάχιστη σημασιολογική μονάδα, δηλαδή η μικρότερη μονάδα της γλώσσας που φέρει νόημα. Σύμφωνα με το έργο των Μπαρτσαλιά-Σελλά, στη Μορφολογία αποδίδονται όλοι οι συνδυασμοί που έχουν υποχρεωτικό χαρακτήρα και επιβάλλονται στους ομιλητές από την παράδοση.

Σημαντική δυσκολία στο εν λόγω επίπεδο της Μορφολογίας αποτελεί η διαφοροποίηση της Μορφολογίας από γλώσσα σε γλώσσα, γεγονός που καθιστά πολλές φορές αδύνατη την υιοθέτηση καθολικών δομικών σχημάτων, τα οποία διέπουν το γλωσσικό σύστημα.

Η Σύνταξη αφορά τον τρόπο που οι λέξεις οργανώνονται στην πρόταση στο γραπτό ή προφορικό λόγο και αποτελεί το σύστημα των κανόνων που διέπει τα μορφήματα της γλώσσας. Περιγράφει επομένως την ανασύσταση της εμπειρίας καθώς περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο οι αναγνώστες ή ακροατές είναι ικανοί να «ανασυνθέσουν την εμπειρία που τους ανακοινώνεται» βάσει της γραμματικής παρουσίας της αλυσίδας του λόγου .

Εφοσον η Μορφολογία και η Σύνταξη αποκρυσταλλώνουν όλες τις διαφορετικές και πολυδιάστατες εκφάνσεις της Γλώσσας στην πορεία της στο χρόνο, ενσωματώνουν παράλληλα και τις επιλογές των μεταφραστών, οι οποίοι οικειοποιούνται την εμπειρία ενός πρωτότυπου κειμένου, προχωρούν σε ανασύστασή της και την μετατρέπουν σε μια άλλη γλώσσα.

Στόχος της μεταφραστικής διαδικασίας αποτελεί συνεπώς η διερεύνηση των μυστικών λειτουργιών των δύο εν λόγω αλληλένδετων επιπέδων, «με τις οποίες η σκέψη μεταβάλλεται σε λόγο» και των απεριόριστων δυνατοτήτων του ανθρώπου «να κατακτήσει αυτό το μοναδικό εργαλείο που ονομάζεται λόγος».

- ΜΕΤΑΤΑΞΕΙΣ

Η Αλλαγή Τάξης ή Μετάταξη (όπως την ονομάζουν οι Vinay και Darbelnet) αποτελεί την τεχνική εκείνη η οποία μπορεί να εφαρμοστεί τόσο μέσα στη Γλώσσα όσο και στη Μετάφραση και αφορά την αντικατάσταση ενός μέρους του λόγου μ' ένα άλλο, χωρίς βέβαια αυτό να συνεπάγεται αλλαγή του νοήματος του μηνύματος. Η Μετάταξη χωρίζεται σε δυο κατηγορίες: α) την Υποχρεωτική Μετάταξη (Transposition Obligatoire), η οποία κρίνεται υποχρεωτική από το σύστημα της γλώσσας-στόχου και β) την Προαιρετική Μετάταξη (Transposition Facultative), η οποία κρίνεται προαιρετική, δηλαδή δίδεται επιλογή από τη γλώσσα-στόχο στο μεταφραστή, ως προς τη δόμηση της φράσης. Στην παρούσα διδακτορική διατριβή οι περισσότερες μετατάξεις είναι προαιρετικές.

ΑΡΘΡΑ

Σε ό,τι αφορά τα άρθρα, οι δυο γλώσσες εργασίας της παρούσας μελέτης (Ελληνική, Γαλλική) παρουσιάζουν μια καίρια διαφορά. Πιο συγκεκριμένα, η Γαλλική γλώσσα δεν διαθέτει ουδέτερο άρθρο, όπως η Ελληνική. Σε τέτοιες περιπτώσεις η Μετάταξη επιβάλλεται, άρα είναι υποχρεωτική καθώς δεν υπάρχει η ακριβής αντιστοιχία γραμματικών δομών. Επίσης, παρατηρούμε κάποιες φορές την αναγκαιότητα αλλαγής αριθμού (για παράδειγμα από ενικό σε πληθυντικό), έτσι ώστε να αποδοθεί καλύτερα το νόημα στα ελληνικά.

Μια ακόμη διαπίστωση είναι πως στα γαλλικά τα ουσιαστικά συνοδεύονται σχεδόν πάντα από ένα άρθρο, μια πρόθεση ή ένα επίθετο, κάτι που στα ελληνικά δεν θεωρείται αναγκαίο. Συνεπώς, τις περισσότερες φορές το οριστικό (article défini), το αόριστο (article indéfini) και το μεριστικό άρθρο (article partitif) αποδίδεται στην Ελληνική με απουσία άρθρου. Παρατηρούμε επίσης και περιπτώσεις αόριστου άρθρου που μετατρέπονται σε οριστικά στην ελληνική ή και το αντίστροφο. Άλλες φορές πάλι, τα γαλλικά επίθετα που προσδιορίζουν ουσιαστικά με απουσία άρθρων, επιβάλλουν τη χρήση οριστικών άρθρων για να αποδοθούν σωστά στη Γαλλική γλώσσα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Titre) ...Le complot du Nil...→(Τίτλος) ...Συνωμοσία στον Νείλο...(Π.Μ)

(page 11) ... le son des paroles...→(σελίδα 11) ...ένας ήχος από λόγια ...(Π.Μ)

(page 11) ...Tirya ...→(σελ.11) ...Η Τίρυα ...(Υ.Μ)

(page 11) ...Une main effleura la surface ...→(σελ.11) ...Κάποιο χέρι άγγιξε την επιφάνεια...(Π.Μ)

(page 31) ...une boulette de lin ...→(σελ.32) ...μια μπαλίτσα λινό ...(Π.Μ)

(page 38) ...le regard fixé sur ...→(σελ.38) ...το βλέμμα καρφωμένο σε ...(Υ.Μ)

(page 39) ...Il s' ensuivit un lourd silence ...→(σελ.39) ...Ακολούθησε βαριά σιγή ... (Υ.Π)

(page 55) ...Papa ne m' aurait ...→(σελ.55) ...Ο πατέρας μου δε θα με εγκατέλειπε...(Υ.Μ)

(page 71) ... une femme se cache...→(σελ.73) ...οι γυναίκες κρύβονται...(Π.Μ)

(page 163) ...Cet âne vaut toutes les sentinelles ...→(σελ.170) ...Ετούτος ο γάιδαρος αξίζει όσο όλοι οι σκοποί...(Π.Μ)

(page 191) ...des peaux de léopard ...→(σελ.191) ...δέρματα λεοπάρδαλης...(Υ.Μ)

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Σε πολλές περιπτώσεις η Μετάταξη των ουσιαστικών σε ρήματα, επίθετα, μετοχές ή επιρρήματα φαίνεται να αποτελεί πρώτη επιλογή, καθώς αποδίδεται πιο φυσικά το νόημα στην Ελληνική γλώσσα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 13) ...une demi-cervelle ...→(σελ.13) ...παρά μισό εγκέφαλο ...(Υ.Μ)

(page 13) ... était une tête de mule ...→(σελ.13) ... ήταν πεισματάρα σαν μουλάρι ... (Υ.Π)

(page 14) ... Paix...→(σελ.14) ... Ησυχία...(Π.Μ)

(page 24) ... un début de panique...→(σελ.24) ... την αίσθηση πανικού...(Π.Μ)

(page 24) ...un fouillis de lits ...→(σελ.24) ...διάφορα έπιπλα: κλίνες ...(Π.Μ)

(page 27) ... pris un air outré...→(σελ.28) ... ζωγραφίστηκε ο φόβος...(Π.Μ)

(page 29) ... mâcher des mots de sable...→(σελ.29) ... ότι μασούσε άμμο...(Π.Μ)

(page 29) ... d'une trahison...→(σελ.30) ... ότι κάποιος τους είχε προδώσει...(Π.Μ)

(page 30) ... quelque pierraille...→(σελ.31) ... μέσα σε τίποτε πέτρες...(Π.Μ)

(page 31) ...une boulette de lin ...→(σελ.32) ...μια μπαλίτσα λινό...(Π.Μ)

(page 33) ... dans un fillet de voix...→(σελ.33) ... με αδύναμη φωνή...(Π.Μ)

(page 52) ...un silence...→(σελ.52) ...μερικά λεπτά σιωπής ...(Π.Μ)

(page 53) ...un long moment ...→(σελ.53) ...για πολλή ώρα ...(Π.Μ)

(page 53) ...révélations sur ...→(σελ.5) ...πληροφορίες για ...(Π.Μ)

(page 70) ...à se décrue ...→(σελ.73) ...την εποχή της αμπώτιδος ...(Π.Μ)

(page 71) ...ouvrit de grands yeux ...→(σελ.73) ...ορθάνοιξε τα μάτια της ...(Π.Μ)

(page 74) ...Le martèlement des sabots ...→(σελ.77) ...το σφυροκόπημα των πετάλων των αλόγων ...(Π.Μ)

(page 74) ...Elle eut un hoquet de surprise...→(σελ.77) ...Εκείνη έμεινε άναυδη ... (Π.Μ)

(page 90) ...Quelle tête de pioche! ...→(σελ.94) ...Τι κόπανος! ... (Π.Μ)

(page 197) ...le filet de sang ...→(σελ.203) ...αιμάτινο ρυάκι ... (Π.Μ)

(page 206) ... : c' est un bellâtre à face de singe...→(σελ.213) ...Έμαθα ότι πρόκειται για έναν πιθηκομούρη ... (Π.Μ)

(page 207) ... mettre encore un peu plus d'animation dans le jardin...→(σελ.214) ...θα ζωντανέψει λιγάκι τον κήπο ... (Π.Μ)

ΑΡΙΘΜΟΣ

Το φαινόμενο να αλλάζει ο αριθμός, από τον ενικό στον πληθυντικό και αντίστροφα, αποτελεί συνήθως μια αναγκαία μεταφραστική επιλογή.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 13) ...une huile à base d'amendes ...→(σελ.13) ...ένα έλαιο με πικραμύδαλο... (Π.Μ)

(page 16) ...elle lui pinça les fesses ...→(σελ.16) ...της τσίμπισε τον πισινό ... (Π.Μ)

(page 52) ...un silence...→(σελ.52) ...μερικά λεπτά σιωπής ... (Π.Μ)

(page 71) ... une femme se cache...→(σελ.73) ...οι γυναίκες κρύβονται... (Π.Μ)

(page 142) ... inspira à longues goulées avant de...→(σελ.7148) ...πήρε μια βαθιά αναπνοή και ... (Π.Μ)

ΕΠΙΘΕΤΑ

Σε ό,τι αφορά τα επίθετα, παρατηρούμε περιπτώσεις που αποδίδονται στα ελληνικά με ρήματα, μετοχές, ουσιαστικά και κύρια ονόματα. επίσης, πολλές φορές τα γαλλικά δεικτικά και κτητικά επίθετα μετατρέπονται σε κτητικές και δεικτικές αντωνυμίες. Στη συγκεκριμένη μεταφραστική προσπάθεια, παρατηρούμε και επιλογές που απομακρύνονται λίγο από την έννοια της λέξης του πρωτοτύπου.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- (page 19) ...petites collines ...→(σελ.19) ...διάφορους λοφίσκους ... (Π.Μ)
- (page 19) ...rebord rocheux ...→(σελ.19) ...βραχώδης άκρη ... (Π.Μ)
- (page 25) ...Des reflets d' or ...→(σελ.25) ...Χρυσές λάμπεις ... (Υ.Μ)
- (page 25) ...une amulette protectrice ...→(σελ.26) ...Ένα φυλακτό -προστάτης ... (Π.Μ)
- (page 26) ... une voix sourde...→(σελ.27) ... ξεψυχισμένα... (Π.Μ)
- (page 38) ...pagne plissé ...→(σελ.39) ...πτυχωτό περιζώμα... (Π.Μ)
- (page 52) ...grandes personnes...→(σελ.52) ...μεγάλων... (Π.Μ)
- (page 53) ...un long moment ...→(σελ.53) ...για πολλή ώρα ... (Π.Μ)
- (page 62) ...un deuxième coup...→(σελ.62) ... ένα δεύτερο κροτάλισμα... (Υ.Μ.)
- (page 62)...cabanes paysannes perchées au milieu des champs...→(σελ.62) ...αγροτόσπιτα κουρνιασμένα καταμεσής των κάμπων ... (Π.Μ)
- (page 71) ...ouvrit de grands yeux ...→(σελ.73) ...ορθάνοιξε τα μάτια της ... (Π.Μ)
- (page 137) ...un regard noir ...→(σελ.143) ...ένα σκοτεινό βλέμμα ... (Π.Μ)
- (page 138) ...allongea ses lèvres en une moue sceptique ...→(σελ.144) ...δεν έδειξε να τους πιστεύει ... (Π.Μ)

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Κάποιες αντωνυμίες φαίνεται είτε να διατηρήθηκαν, είτε να αντικαταστάθηκαν από επιρρήματα, είτε να παραλείφθηκαν.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- (page 20) ...et les gardait braqués ...→(σελ 20) ... και τα κρατά στραμμένα... (Π.Μ)
- (page 30) ...y jeta un ...→(σελ.31) ... του έριξε μια ... (Π.Μ)
- (page 51) ... lui parvenaient du ...→(σελ.51) ... έφθαναν στα αυτιά της από...
- (page 82) ...La vérité lui éclata alors à l'ésprit ...→(σελ.86) ...Τότε η αλήθεια φώτισε το μυαλό του... (Π.Μ)
- (page 82) ...c'est ce qu'il a ...→(σελ.87) ...Αυτό θα ... (Π.Μ)
- (page 83) ...je peux leur faire confiance ...→(σελ.88) ... ότι μπορώ να τους έχω εμπιστοσύνη ... (Π.Μ)
- (page 51) ... où Tahoser et ses amies s'étaient réunies...→(σελ.51) ... όπου ήσαν μαζεμένες η Ταχόζερ και οι φίλες της... (Π.Μ)

(page 119) ...Je l'ai donné à manger ...→(σελ.124) ...Το έδωσα να το φάει ... (Π.Μ)
(page 156) ...femme l' aperçu ...→(σελ.162) ... όταν την είδε η νέα γυναίκα... (Υ.Μ)
(page 206) ... dans mon vêtement de princesse?...→(σελ.213) ... με τα ρούχα της
πριγκίπισσας;...

ΡΗΜΑΤΑ

Το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου έχει γραφεί και αποδοθεί με παρελθοντικούς χρόνους, οι οποίοι είτε ακολουθήσαν την αντιστοιχία τους στα ελληνικά είτε «θυσιάστηκαν» για την ομαλή ροή των νοημάτων. Άλλωστε πρόκειται για αφήγηση μιας λογοτεχνικής ιστορίας, η οποία διαδραματίζεται στο μακρινό παρελθόν.

Σε ρηματικό επίπεδο παρατηρείται η προσθήκη επιπλέον ρημάτων ή άλλων λέξεων με σκοπό να δοθεί έμφαση και ρεαλιστικότητα στη σκηνή που περιγράφεται.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 11) ...but l' air...→(σελ.11) ...ρουφώντας με δύναμη αέρα ...
(page 12) ...n' avons pas triché ...→(σελ.12) ...δεν κάναμε ζαβολιά ...
(page 13) ... était une tête de mule ...→(σελ.13) ... ήταν πεισματάρια σαν μουλάρια...
(page 13) ... tu me fais mal...→(σελ.13) ... με πονάς...
(page 13) ... elle avait l' air d' une momie...→(σελ.14) ... Σαν μούμια...
(page 27) ... écrasa son gros orteil...→(σελ.28) ... παραλίγο να σπάσει το μεγάλο του δάχτυλο...
(page 28) ... le ramassa...→(σελ.29) ... έσκυψε και τον περιμάζεψε...
(page 29) ... Il crut que son ventre se remplissait de pierres,.....→(σελ.29) ... Ένιωθε ένα τεράστιο βάρος να λυγίζει το κορμί και ...
(page 29)...C' était à ma mère ...→ (σελ.29)... Ανήκε στη μητέρα μου...
(page 37)...avait convoqué ...→ (σελ.37)... που είχε συγκαλέσει ...
(page 48)...haussa les épaules ...→ (σελ.48)...ανασήκωσε τους ώμους...
(page 51) ... lui parvenaient du ...→(σελ.51) ... έφθαναν στα αυτιά της από...
(page 51) ... où Tahoser et ses amies s' étaient réunies...→(σελ.51) ... όπου ήταν μαζεμένες η Ταχόζερ και οι φίλες της... (Π.Μ)
(page 66)...Existait-elle encore? ...→ (σελ.66)... 'Αραγε υπήρχε ακόμα; ...
(page 66)...elle en goûta la saveur amère ...→ (σελ.67)...Γεύτηκε την πικρή τους γεύση ...

(page 70)...L`éphèbe souriait...→ (σελ.72)...Ο έφηβος χαμογελούσε ...
 (page 71)...sont de Rhodes...suis né ...→ (σελ.74)...είναι από τη Ρόδο...εγώ
 γεννήθηκα ...
 (page 90)...cachait en réalité ...→ (σελ.48)...έκρυβε στην πραγματικότητα ...
 (page 138) ...allongea ses lèvres en une moue sceptique ...→(σελ.144) ...δεν έδειξε
 να τους πιστεύει ...
 (page 204) ...Qu'est-ce que tu racontes? ...→(σελ.210) ...Τι είναι αυτά που λες; ...

Παρατηρούμε τέλος την διαφορετική απόδοση του τρίτου προσώπου του ενικού
 «on»:

(page 52) ... Pourquoi on fait la guerre?...→(σελ.52) ...Γιατί πολεμάμε;(Π.Μ)
 (page 53) ...On n'entre pas dans le palais ...→(σελ.53) ...Δεν μπορείς να μπεις στο
 παλάτι ...(Π.Μ)

ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΑ

Τα απαρέμφοτα του γαλλικού κειμένου αποδίδονται κυρίως στα ελληνικά με
 ουσιαστικό ή ρήμα σε διάφορα πρόσωπα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 11) ...ne pourrait tenir ...→(σελ.11) ... δεν μπορούσε να μείνει ...(Υ.Μ)
 (page 11) ...se laissa couler ...→(σελ.11) ... εισχώρησε...(Π.Μ)
 (page 13) ...de tanner du cuir...→ (σελ 13) ...να κατεργαστείς πετσί....(Π.Μ)
 (page 19) ...Sentir le boids ...→(σελ.19) ... Η αίσθηση του βάρους...(Π.Μ)
 (page 24) ... pour refouller...→(σελ.24) ... μήπως και αναχαιτίσει...(Π.Μ)
 (page 27) ... pensiez-vous trouver?...→(σελ.28) ... νομίζατε ότι θα βρείτε; ...(Π.Μ)
 (page 43)...Pour parvenir à cette ...→ (σελ.44)...Για να φτάσει σε τούτο ...(Υ.Μ)
 (page 47)... d' annoncer...→ (σελ.48)...και της είπε: ...(Π.Μ)
 (page 48)...Tu ne veux pas finir ...→ (σελ.48)...Μήπως θέλεις να
 καταλήξεις...(Π.Μ)
 (page 188) ...Cessez de chuchoter ...→ (σελ 194) ... Σταματήστε να
 ψιθυρίζετε....(Υ.Μ)

ΜΕΤΟΧΕΣ

Οι μετοχές αποδόθηκαν κυρίως με ρήματα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- (page 11) ...vidant ses poumons ...→(σελ.11) ... άδειασε τα πνευμόνια της... (Π.Μ)
- (page 12) ... en s' adressant...→(σελ.12) ... και απευθύνθηκε... (Π.Μ)
- (page 13) ... bredouillant...→(σελ.14) ... ψέλλιζε...(Π.Μ)
- (page 13) ... obligeant Ninétis...→(σελ.14) ... αναγκάζοντας τη Νινετίς... (Π.Μ)
- (page 14) ... en tapant dans ses mains...→(σελ.14) ... χτυπώντας τα χέρια της... (Π.Μ)
- (page 20) ... en consultant...→(σελ.20) ... συμβουλευόμενος...(Π.Μ)
- (page 21) ... symbolisant la...→(σελ.21) ...συμβόλιζε τον ... (Π.Μ)
- (page 22) ... tremblant d'émotion...→(σελ.23) ... που έτρεμε από δέος...(Π.Μ)
- (page 26) ... triomphant, dans...→(σελ.27) ... θριαμβευτής, σε...(Π.Μ)
- (page 164) ...extrêmement surpris en découvrant ...→(σελ.170) ...φάνηκε να τρομάζει μόλις είδε τον ... (Π.Μ)
- (page 188) ...Il partit en courant ...→ (σελ 194) ...Έφυγε τρέχοντας... (Y.M)
- (page 192) ...La gamine apparut, vêtue d'une ceinture de fleurs ...→ (σελ 199) ...Η πιτσιρίκα εμφανίστηκε, φορώντας μια ζώνη από λουλούδια ... (Y.M)

ΦΩΝΗ

Παρατηρούμε πως πολλές φορές το πέραςμα από την Ενεργητική στην Παθητική φωνή και το αντίστροφο, θεωρήθηκε απαραίτητο για την καλύτερη απόδοση του νοήματος στα ελληνικά.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- (page 19) ... reposait dans un...(σελ.19) ...αναπαυόταν μέσα στην ...
- (page 24) ... Tu viens?...→(σελ.24) ...Έρχεσαι; ...
- (page 24) ... j' arrive...→(σελ.25) ...έρχομαι ...
- (page 66)...elle en goûta la saveur amère ...→ (σελ.67)...Γεύτηκε την πικρή τους γεύση ...
- (page 74) était dans son dos...→(σελ.77) ...βρισκόταν ξοπίσω της ...
- (page 94) ... J' ai promis au...→(σελ.98) ... Υποσχέθηκα στον...
- (page 149) ... craignent que ...→(σελ.156) ... φοβούνται μήπως ...
- (page 154) ... s'était laissée glisser le long d'un...→(σελ.161) ... είχε σκαρφαλώσει σ' έναν ...

(page 185) ... s'étaient joints à une caravane...→(σελ191) ... προσχώρησαν σε ένα караβάνι...

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Παρατηρούμε διαφορές στις αποδόσεις των επιρρημάτων.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 83) ...certainement la navigation ...→(σελ87) ...σίγουρα τη ναυσιπλοΐα ... (Π.Μ)

(page 118) ...secoua faiblement ...→(σελ.123) ...κούνησε αδύναμα ... (Π.Μ)

(page 160) ...agi autrement? ...→(σελ.167) ... ενεργήσει διαφορετικά;... (Υ.Μ)

(page 161) ...maintenant de me ...→(σελ.168) ...τόρα σας ... (Υ.Π)

(page 161) ...ressentit brusquement ...→(σελ.168) ...Ξαφνικά αισθάνθηκε... (Υ.Μ)

(page 164) ...extrêmement surpris en découvrant ...→(σελ.170) ...φάνηκε να τρομάζει μόλις είδε τον ... (Π.Μ)

(page 206) ...sourit intérieurement ...→(σελ.213) ...Ικανοποιημένη από τα λόγια του... (Π.Μ)

(page 207) ...simplement stupide? ...→(σελ.214) ...απλώς βλάκας;... (Υ.Μ)

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Οι προθέσεις στα γαλλικά αποδόθηκαν με διάφορους τρόπους. Κάποιες μάλιστα από αυτές παρουσίασαν μεγάλη ποικιλία στην απόδοσή τους στα ελληνικά. Παραθέτουμε παρακάτω κάποια παραδείγματα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 28) ... dans les roquailles...→(σελ29) ... στα κατσάβραχα... (Π.Μ)

(page 30) ... sur le ventre...→(σελ31) ... μπρούμυτα... (Π.Μ)

(page 33) ... dans un fillet de voix...→(σελ33) ... με αδύναμη φωνή... (Π.Μ)

(page 53) ...On n'entre pas dans le palais ...→(σελ53) ...Δεν μπορείς να μπεις στο παλάτι ... (Π.Μ)

(page 62) ...près de son bras...→(σελ.62) ...δίπλα στο μπράτσο της ... (Π.Μ)

(page 155) ...sur un banc tapissé de coussins ...→(σελ.161) ...πάνω σε ένα παγκάκι καλυμμένο με μαξιλάρια (Π.Μ)

(page 156) ...derrière lui ...→(σελ.163) ... πίσω του... (Υ.Π)

(page 185) ...Pendant les trois semaines ...→(σελ.191) ... πάνω από είκοσι ημέρες...(Π.Μ)

(page 192) ...La gamine apparut, vêtue d'une ceinture de fleurs ...→ (σελ 199) ...Η πιτσιρίκα εμφανίστηκε, φορώντας μια ζώνη από λουλούδια ... (Y.M)

(page 206) ... dans mon vêtement de princesse?...→(σελ.213) ... με τα ρούχα της πριγκίπισσας;... (Π.Μ)

(page 206) ... de mâchonner les mots dans sa bouche ...→(σελ.213) ...να διστάζει να πει αυτό που σκεπτόταν· ... (Π.Μ)

(page 206) ... dans le jardin...→(σελ.214) ... στον κήπο...(Y.M)

- ΠΡΟΣΘΗΚΗ-ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΛΕΞΕΩΝ

Σε κάποια σημεία του κειμένου, η Προσθήκη ή Αφαίρεση κάποιας λέξης ή έκφρασης θεωρήθηκε αναγκαία από τη μεταφράστρια. Οφείλουμε να σημειώσουμε όμως πως η εν λόγω επιλογή της σε μερικά σημεία απομακρύνεται από το πρωτότυπο. Παραθέτουμε κάποια ενδεικτικά παραδείγματα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 52) ...un silence...→(σελ.52) ...μερικά λεπτά σιωπής ... (Π.Μ)

(page 52) ...Le char plongea dans la ville, mais il réapparut bientôt à côté du temple de Neith ...→(σελ.52) ...Το άρμα όρμησε μέσα στην πόλη, κατευθύνθηκε προς τον ναό της Νηίθ και συνέχισε την τρελή πορεία του ... (Π.Μ)

(page 174) ...Par endroits, le sol brulait avec de petites flammes bleues, obligeant les Grecs à rompre leur position...→(σελ.180) ...Η γη καιγόταν κατά τόπους, αναγκάζοντας τους Έλληνες να οπισθοχωρήσουν... (Π.Μ)

- ΣΤΙΞΗ- ΜΑΚΡΟΣΚΕΛΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

Αρχικά, σε ό,τι αφορά τη Στίξη, πραγματοποιήθηκαν μηδαμινές μεταφραστικές αλλαγές σε σχέση με το εύρος του κειμένου.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 13) ...Ninétis perdit l'équilibre, ouvrit des yeux ronds, battis des bras pour essayer de se retenir à quelque chose ou à quelqu'un, et bascula dans le bassin ...→

(σελ 13) ...Η Νινετίς ορθάνοιξε έκπληκτη τα μάτια και προσπαθώντας να ισορροπήσει χτύπησε τα χέρια της στον αέρα, αναζητώντας κάποιον ή κάτι για να κρατηθεί. Μάταια· την επόμενη στιγμή έπεσε μέσα στη στέρνα...(Ε.Μ.)

(page 24) ...un fouillis de lits ...→(σελ.24) ...διάφορα έπιπλα: κλίνες ...(Π.Μ)

(page 51) ... Le ciel. La liberté...→ (σελ.51) ... Τον ουρανό...Την ελευθερία...(Π.Μ)

(page 171) ...Que va faire Amasis? ...→ (σελ.177) ... Τι θα κάνει ο Άμασις;...(Υ.Μ)

(page 178) ...Un silence. Brutal. ...→ (σελ 184) ... Ξάφνου έγινε απότομη σιγή...(Π.Μ)

➤ ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η βασική δυσκολία που παρατηρήθηκε στο λεξιλογικό επίπεδο ήταν η απόδοση των Κύριων Ονομάτων, Ανθρωπωνυμίων, Τοπωνυμίων και Θεοτήτων, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής, ιστορικής και γεωγραφικής πραγματικότητας του πρωτότυπου γαλλικού κειμένου και εμφανίζονται κατά κόρον σε όλο το βιβλίο. Στο τέλος του βιβλίου μάλιστα, ο συγγραφέας έχει προνοήσει την αναφορά Κύριων Ονομάτων, Ανθρωπωνυμίων, Τοπωνυμίων, Θεοτήτων και την περιγραφή τους, ενσωματώνοντας σε αρκετές σελίδες την αλήθεια μιας άγνωστης εποχής.

ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

Οι όροι που εκφράζουν Τοπωνύμια στην παρούσα διδακτορική διατριβή μεταφράστηκαν είτε με την επίσημη, υπάρχουσα αντιστοιχία τους στα Ελληνικά (εφόσον έχουν εξελληνιστεί), είτε ακολουθώντας Μεταγραφή σε περιπτώσεις που η αντιστοιχία δεν υπάρχει (για παράδειγμα στις περιπτώσεις πόλεων ή θεοτήτων) .

Έγινε προσπάθεια οι μεταφρασμένοι όροι να βρίσκονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στη γλώσσα-πηγή έτσι ώστε οι αναγνώστες να αναγνωρίζουν την πρωτότυπη μορφή τους και να διασωθεί όσο αυτό είναι εφικτό, ο πολιτισμικός χαρακτήρας του λόγου. Όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω κάποιες φορές χρειάστηκε επεξήγηση κάποιων τοπωνυμίων από τη μεταφράστρια για ευνόητους λόγους.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 19) ...Thèbes...Nil...→(σελ.19)...Θηβών...Νείλου ...

(page 63) ...de Kéos...→(σελ.63) ...την Κέω ...(Αναφορά) Στη συγκεκριμένη περίπτωση στα ελληνικά η μεταφράστρια επέλεξε να προσθέσει μια αναφορά, η οποία δεν υπάρχει στο γαλλικό κείμενο έτσι ώστε να επεξηγήσει τον όρο, παραθέτοντας μάλιστα και πολιτιστικές πληροφορίες για τον τόπο.

(page 39) ... Cyrène...sur la côte de la Libye...Sparte et Athènes...Gaule...→(σελ.39-40)...της Κυρήνης...στην ακτή της Λιβύης...τη Σπάρτη και την Αθήνα...τη Γαλατία...

(page 39) ...la Grande Grèce...→(σελ.40)...τη Μεγάλη Ελλάδα...(Αναφορά)

(page 40) ...l' Egypte...la Grèce?Théra...à Naucratis...→(σελ.40-41)...την Αίγυπτο...Η Θήρα...στη Ναύκρατι...(Αναφορά στην περίπτωση μόνο της Θήρας)

(page 54) ...de Ouadi Hamamat...→(σελ.54)...του Ουαντί Χαμαμάτ...(Αναφορά)

(page 81) ...en Chaldée...→(σελ.85)...τη Χαλδαία...(Αναφορά)

(page 213)...Hellade...Thébaïde...Assyrie...Syrie...→(σελ.222) ...την Ελλάδα...τη Θηβαΐδα...Ασσυρία...Συρία ...

(page 215) ...Milet, Samos et Égine...Chios, Théos, Phocée, Clazomènes, Rhodes, Cnide, Halicarnasse, Phaselis et Mytilène ...→(σελ.222)...Μίλητος, η Σάμος και η Αίγινα...η Χίος, η Τέως, οι Κλαζομενές, η Ρόδος, η Κνίδος, η Αλικαρνασσός, η Φάσηλις και η Μυτιλίνη...

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Με τον τίτλο αυτό αναφερόμαστε σε όλα τα Ονόματα, Πρόσωπα, Θεότητες και Προσωπικότητες της Αιγύπτου στον ΣΤ΄ π.Χ. αιώνα. Μάλιστα, το τέλος του βιβλίου φιλοξενεί το Αρχείο των Προσώπων, Θεοτήτων και Φαραώ, όπου επεξηγείται και χαρακτηρίζεται η κάθε περίπτωση χωριστά, ένα Αρχείο απαραίτητο για την κατανόηση της ιστορίας και την εμβάθυνση των γνώσεων του αναγνώστη.

Επίσης, σε αυτό το σημείο οφείλουμε να σημειώσουμε και τη χρήση των αναφορών ως μέσο επεξήγησης ονομάτων που αφορούν το φυσικό κόσμο (δέντρα, υδάτινο στοιχείο). Η μεταφράστρια επέλεξε να παραθέσει την αντιστοιχία τους στα Ελληνικά, έτσι όπως μεταφράστηκαν από συναδέλφους μεταφραστές και έχουν γίνει ευρέως γνωστά. Σε ότι αφορά τα υπόλοιπα, έγινε Μεταγραφή καθώς δεν υπάρχει επίσημη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα.

Υπάρχουν περιπτώσεις που η μεταφράστρια επέλεξε να προσθέσει επεξηγηματική αναφορά, η οποία δεν υπάρχει στο πρωτότυπο.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 11) ...Tiryā ...→(σελ.11) ...Η Τίρυα ... (Αναφορά)

(page 13) ... obligeant Ninétis...→(σελ.14) ... αναγκάζοντας τη Νινετίς... (Αναφορά)

(page 16) ... les Kouchites ...→(σελ.16) ...τους Κους ... (Αναφορά)

(page 16) ...Assourbanipal...→(σελ.16)...Σαρδανάπαλος ... (Αναφορά)

(page 19) ...rayons de Râ...→(σελ.19)...ακτίνες του Ρα ...

(page 96) ...Le silence d'Amasis fut éloquent ...→(σελ.100) ...Η σιωπή του Άμασι υπήρξε εύλωτη ...

(page 107) ...Que le feu d'Hadès me pèle le corps ...→(σελ.111) ... Η φωτιά του Άδη να μου ξεφλουδίσει το σώμα...

(page211)...ANUBIS...APOLLON...BASTET...BÈS...HATHOR...HESTIA...HORUS...ISIS...KHNOUM...MÂAT...→(σελ.217-8)

...ΑΝΟΥΒΙΣ...ΑΠΟΛΛΩΝ...ΜΠΑΣΤΕΤ...ΒΗΣΑΣ...ΑΘΩΡ...ΕΣΤΙΑ...ΩΡΟΣ...ΙΣΙΣ...ΧΝΟΥΜ...ΜΑΑΤ ...

(page 213) ...PSAMMÉTIQUE Ier ...Amon...NECHAO II...le roi Josias de Juda...→(σελ.217-8) ...ΨΑΜΜΗΤΙΧΟΣ Α'...Άμμωνος...ΝΕΚΩΣ Β'...τον βασιλιά Ιωσία, γιο του Ιούδα ...

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΟΧΗΣ

Εκτός από τα ιδιαίτερα ονόματα και τα στοιχεία του φυσικού κόσμου που χαρακτηρίζουν την εν λόγω εποχή και αποπνέουν μια ιδιαίτερη πνοή Αιγυπτιακού Πολιτισμού, παρατηρήθηκαν και κάποιες περιπτώσεις που πραγματικά καθορίζουν την πορεία μιας κοινωνίας και μας διασώζονται μέχρι σήμερα χάρη στην Αρχαιολογία. Σημαντικά πολιτισμικά στοιχεία αφορούν εκφράσεις που αναφέρονται γιορτές της εν λόγω εποχής (γιορτή του Οπέτ), μονάδες μέτρησης, ήθη και έθιμα, ενδυμασία, εξοπλισμός αλόγων και πλεούμενα.

Επιπρόσθετα οφείλουμε να υπογραμμίσουμε την ύπαρξη πολιτισμικών στοιχείων που αφορούν την ταφή των νεκρών και τις προκαταλήψεις για τις μορφές του κακού. Πιο συγκεκριμένα σημειώνουμε την αναφορά στο ζύγισμα της ψυχής ενώπιον του δικαστηρίου του Οσίρι, όπου η ψυχή οφείλει να είναι εξίσου ελαφριά με το φτερό της Μαάτ (εάν επιθυμεί να εισέλθει στα πεδία της Ιάλου), τον παράδεισο του Οσίριδος, τη θυσία του Κόκκινου γαιδάρου (συμβόλου του Κακού και επίγεια εκδήλωση του Σηθ), θυσία στο βωμό του Καλού.

Παρατηρούμε σε αυτό το σημείο περιπτώσεις μη εύρεσης μεταφραστικής ισοδυναμίας εκφράσεων ή λέξεων, οι οποίες μεταφράζονται στα Ελληνικά χρησιμοποιώντας Λατινική Μεταγραφή και κάνοντας χρήση Υποσημειώσεων Επεξήγησης (για παράδειγμα «Ta-set-neferou, Ta-set-Maât» κ.α). Το γεγονός αυτό παρατηρείται ακόμα και στην περίπτωση του πρωτότυπου έργου του συγγραφέα Alain Surget. Σε αυτές τις περιπτώσεις, που αφορούν την πολιτισμική διάσταση της

Μετάφρασης σημειώνουμε την αναγκαιότητα εύρεσης μιας νέας μεταφραστικής λύσης και πρότασης, η οποία θα μπορούσε να δώσει μια νέα κατεύθυνση στη Μεταφραστική Ισοδυναμία της Μικροδομής των κειμένων.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- (page 14) ...Hommes de Bronze ...→(σελ.15) ...Μπρούτζινοι Άντρες...(Αναφορά)
- (page 19) ...Ta-set-neferou...→(σελ.19) ...Τα-σετ-νεφερού ... (Αναφορά)
- (page 19) ...Ta-set-Maât...→(σελ.19)...Τα-σετ-Μαάτ...(Αναφορά)
- (page 19) ...Ta-sekhet-âat, la Grande Vallée des Rois...→(σελ.19)...Τα-σετ-Μαάτ...Τα-σεκχέτ-άατ, τη Μεγάλη Κοιλάδα των Βασιλέων...
- (page 22) ...Livre des Morts...→(σελ.22)...Βίβλο των Νεκρών...(Αναφορά)
- (page 22) ...Champ d'Ialou...→(σελ.22)...Πεδίο της Ιάλου...(Αναφορά)
- (page 29) ...cartouche...→(σελ.29)...σκαλιστό πλαίσιο...(Αναφορά)
- (page 31) ...la kenebet...→(σελ.31)...στο κενεμπέτ...(Αναφορά)
- (page 46) ...en bachole...→(σελ.47)...με την μπαχόλ...(Αναφορά)
- (page 53) ...quelques coudées...→(σελ.53)...στο μερικών πήχεων...(Αναφορά)
- (page 64) ...chiton...→(σελ.64)...χιτώνα...(Αναφορά)
- (page 86) ...d'un aède...→(σελ.91)...έναν αιιδό...(Αναφορά)
- (page 97) ...le devin?...→(σελ.101)...ο μάντης...(Αναφορά)
- (page 107) ...un oued ...→(σελ.111) ...ενός ουέντ ... (Αναφορά)
- (page 130) ...ses trières...→(σελ.135)...στις τριήρεις...(Αναφορά)
- (page 144) ...cette galette vaut un quite de cuivre ou son équivalent en huile ou en grains...→(σελ.150-151)...Ετούτη η γαλέτα κοστίζει ένα χάλκινο κιτέ ή το αντίστοιχό της σε λάδι ή σιτηρά...(Αναφορά)
- (page 190) ...palmiers doum...→(σελ.101)...από φοίνικες ντούμ...(Αναφορά)
- (page 202) ...Hemef!Hemef!...→(σελ.208)...Χεμέφ!Χεμέφ!...(Αναφορά)
- (page 207) ...un scarabée à la place du coeur...→(σελ.213)...έναν σκαραβαίο στη θέση της καρδιάς...(Αναφορά)

ΜΙΚΡΟ ΛΕΞΙΚΟ ΟΡΩΝ ΠΙΕΤΡΩΜΑΤΩΝ-ΜΕΤΑΛΛΩΝ-ΟΡΥΚΤΩΝ-ΛΙΘΩΝ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- (page 23) ...porphyre...→(σελ.23)...πορφυρίτης...(Αναφορά)
- (page 25) ...obsidienne...→(σελ.26)...οψιδιανό...(Αναφορά)

(page 25) ...en cornaline ...→(σελ.25) ...από κορναλίνα ...

(page 25) ... en jade ou en turquoise ...→(σελ.25) ...από νεφρίτη ή κάλαϊ ...

(page 25) ...en or et en lapis-lazouli ...→(σελ.25) ...από χρυσάφι και λαζουλίτη ...

(page 28) ...briques d' adobe...→(σελ.28)...πλίνθους...(Αναφορά)

➤ ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Ο αισθητός κόσμος διαμορφώνεται μοναδικά σε κάθε γλώσσα και όλοι οι χρήστες της συμμετέχουμε κάθε στιγμή και λεπτό στη δημιουργία και την εξέλιξή της. Η εν λόγω μοναδικά «κατοικημένη σημασία της εκάστοτε λέξης», δηλώνει εν τέλει τη διαφορετικότητα των σημασιολογικών χαρακτηριστικών των κειμένων και όχι τόσο των λέξεων, γεγονός που μας οδηγεί σε προβληματισμούς που αφορούν τη δυνατότητα της Μετάφρασης να είναι ορθή σε αρκετά υψηλό βαθμό αλλά ταυτόχρονα και να αγγίζει την τελειότητα.

Ως αποτέλεσμα, η εξεύρεση σημασιολογικού ισοδύναμου αποτελεί ένα από τα κυριότερα μεταφραστικά προβλήματα καθώς η βασική δυσκολία έγκειται όχι στη γραμματική δομή, αλλά σε μια διαφορετική νοητική δομή της γλώσσας αφίξεως. Άρα, η γλωσσική ανομοιότητα δεν είναι ζήτημα «ήχων και σημείων» αλλά «κοσμοθεωρίας». Συγκλίνουμε επομένως με την άποψη του Roman Jakobson, ο οποίος υποστηρίζει πως «Η Ισοδυναμία στη διαφορά είναι το κεντρικό πρόβλημα της γλώσσας και η βασική μέριμνα της Γλωσσολογίας. Όπως κάθε παραλήπτης λεκτικών μηνυμάτων, έτσι και ο γλωσσολόγος δρα ως ερμηνευτής τους» (Jakobson, 1959, 233).

Βασικό σημείο αναφοράς αποτέλεσε η εξέταση των σημασιολογικών μονάδων της γαλλικής γλώσσας και η αναγνώριση του λειτουργικού τους ρόλου στο κείμενο. Στη συνέχεια έγινε προσπάθεια να βρεθούν οι ισοδυναμίες ή καλύτερα, η «Ισοδυναμία στη διαφορά» στην ελληνική γλώσσα. Ιδιαίτερη μέριμνα δόθηκε λοιπόν στη σημασία, στο νόημα της κάθε σημασιολογικής μονάδας, σε συνδυασμό με το συγκεκριμένο και τον επικοινωνιακό ρόλο του κειμένου.

Στην παρούσα διδακτορική διατριβή επιλέχθηκαν κάποιες από τις τεχνικές που προτείνουν οι Vinay και Dalbérnet: το Έκτυπο, η Κατά λέξη μετάφραση, η Μετατροπία και η Ισοδυναμία.

ΕΚΤΥΠΟ

Έκτυπο (Calque) ονομάζεται ο δανεισμός ενός συντάγματος από τη Γλώσσα-Πηγή και η Κατά Λέξη Μετάφραση αυτού στη Γλώσσα-Στόχο. Διακρίνουμε δυο είδη Εκτύπων. Πρώτον, το Δομικό Έκτυπο (Calque de Structure), το οποίο ταυτίζεται με την εισαγωγή μιας νέας μορφοσυντακτικής δομής στη γλώσσα στόχο και δεύτερον, το Φραστικό Έκτυπο (Calque d' Expression), που αφορά ένα νέο τρόπο έκφρασης της ήδη υπάρχουσας σύνταξης της γλώσσας στόχου. Οι μεταφράσεις από τα γαλλικά στα ελληνικά σε βάθος χρόνου οδηγούν σε παγίωση πολλών Εκτύπων, τα οποία κάνουν την εμφάνισή τους και στα ελληνικά λεξικά.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 13) ... elle n'a qu'une demi-cervelle...→(σελ.13) ...δεν έχει παρά μισό εγκέφαλο...(Δ.Ε)

(page 16) ... partageait les idées de sa fille, il n'était pas loin de sa fin...→(σελ.16) ...συμμεριζόταν τις ιδέες της κόρης του, δεν βρισκόταν μακριά από το τέλος του...(Δ.Ε)

(page 82) ... Ce ne sont que des exécutants...→(σελ.13) ...Όμως εκείνοι δεν είναι παρά εκτελεστικά όργανα...(Δ.Ε)

(page 130) ... ce qui n'est pas le cas...→(σελ.135) ...πράγμα που δεν συμβαίνει αυτή τη στιγμή ...(η απόδοση θα μπορούσε να ήταν «κάτι που...», Φ.Ε)

(page 140) ... C'est moi qui lui masse ...→(σελ.146) ...Είμαι αυτή που του τρίβει ...(η απόδοση θα μπορούσε να ήταν «είμαι εγώ που...», «εγώ είμαι που...», Φ.Ε)

ΚΑΤΑ ΛΕΞΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η Κατά Λέξη Μετάφραση εστιάζει στην αντιστοιχία της μορφής και της σύνταξης των δυο γλωσσών, οι οποίες αποτελούν απόρροια της ίδιας οικογένειας γλωσσών. Παρόλο που σε κάποιες περιπτώσεις δε χρησιμοποιείται ο ίδιος αριθμός λέξεων και η ακριβής θέση τους στην πρόταση, διατηρείται η αντιστοιχία στη σημασία.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 12) ...Tiryā ignore l'objection. Elle se dirigea vers un petit bassin planté de lotus, cueillit une fleur, revint vers ses compagnes ...→(σελ.23) ...Η Τίρυα αγνόησε την ένσταση. Κατευθύνθηκε προς μια δεξαμενή φυτεμένη με λωτούς, έκοψε ένα λουλούδι κι επέστρεψε κοντά στους συντρόφους της....

(page 13) ... Elle étouffait de colère...→(σελ.13) ...Πνιγόταν από τον θυμό...

(page 16) ...Tiryā décida de quitter le jardin ...→(σελ.16) ...Η Τίρυα αποφάσισε να εγκαταλείψει τον κήπο...

(page 16) ...elle lui pinça les fesses ...→(σελ.16) ...της τσίμπισε τον πισινό ...

(page 53) ...On n'entre pas dans le palais ...→(σελ.53) ...Δεν μπορείς να μπεις στο παλάτι ...

(page 171) ...Que va faire Amasis? ...→(σελ.177) ... Τι θα κάνει ο Άμασις;...

(page 173) ... Côté sud, les guerriers de Katfi avaient atteint la lourde porte et commençaient à frapper à coups de hache...→(σελ.179) ... Στη νότια πλευρά, οι πολεμιστές του Κατφι είχαν φτάσει στη βαριά πύλη και άρχισαν να τη χτυπούν με τσεκούρια...

(page 182) ...C'est la mort, non la gloire qui t'attend à Saïs.» ...→ (σελ 188) ...Στη Σαΐδα σε περιμένει ο θάνατος και όχι η δόξα»....

(page 187) ...Le fils du roi de Sparte! ...→ (σελ 194) ... Ο γιος του βασιλιά της Σπάρτης!...

(page 192) ...La gamine apparut, vêtue d'une ceinture de fleurs ...→ (σελ 199) ...Η πιτσιρίκα εμφανίστηκε, φορώντας μια ζώνη από λουλούδια ... (Υ.Π)

ΜΕΤΑΤΡΟΠΙΑ

Η τροποποίηση του μηνύματος της γλώσσας στόχου, έτσι ώστε αυτό να γίνεται πιο σαφές και να ανταποκρίνεται στο πολιτισμικό της γλώσσας-στόχου ονομάζεται Μετατροπία. Η τεχνική αυτή έχει ως στόχο την κατανόηση του νοήματος εκ μέρους του αναγνώστη-ομιλητή της γλώσσας στόχου. Αφορά μια διαφορετική θέαση της πραγματικότητας, η οποία καταλήγει σε μια ορθή γραμματικώς και συντακτικώς απόδοση. Υπάρχουν δυο είδη Μετατροπίας: η Υποχρεωτική (Modulation Figée ou Obligatoire), η οποία επιβάλλεται από το γλωσσικό σύστημα και η Ελεύθερη (Modulation Libre ou Facultative), η οποία αποτελεί επιλογή του μεταφραστή.

Σε κάποιες περιπτώσεις οι επιλογές της μεταφράστριας αντικατοπτρίζουν αρκετό βαθμό απώλειας της αρχικού νοήματος και συναισθήματος του συγγραφέα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 13) ...Ninétis perdit l'équilibre, ouvrit des yeux ronds, battis des bras pour essayer de se retenir à quelque chose ou à quelqu'un, et bascula dans le bassin ...→

(σελ 13) ...Η Νινετίς ορθάνοιξε έκπληκτη τα μάτια και προσπαθώντας να ισορροπήσει χτύπησε τα χέρια της στον αέρα, αναζητώντας κάποιον ή κάτι για να κρατηθεί. Μάταια·την επόμενη στιγμή έπεσε μέσα στη στέρνα...(E.M.)

(page 26) ...la rage au coeur ...→(σελ.27) ...με την καρδιά του γεμάτη τρόμο ... (E.M.)

(page 27) ... pris un air outré...→(σελ.28) ...ζωγραφίστηκε ο φόβος...(E.M)

(page 65) ...un regard était posé sur elle, dans son dos, et ne la lâchait pas ...→(σελ.67) ...ένα επίμονο βλέμμα ήταν καρφωμένο στην πλάτη της ... (E.M.)

(page 71) ...ouvrit de grands yeux ...→(σελ.73) ...ορθάνοιξε τα μάτια της ... (Y.M)

(page 134) ...Un vent de folie qui avait renversé la terre dans le ciel et embrasé l'espace...→(σελ.139) ...Ένας άνεμος τρέλας παρέσυρε όλον τον κόσμο και κανείς δεν μπορούσε ν' αντισταθεί στη δύναμή του... (E.M.)

(page 118) ...Il retrouva un brusque regain d'énergie, né d'une bouffée de colère...→(σελ.123) ... Ξαφνικά, σαν να ξαναζωντάνεψε από μια ξαφνική ανάμνηση που μάλλον προερχόταν από το θυμό του, ο οποίος φούντωσε καθώς θυμήθηκε πάλι το περιστατικό... (E.M.)

(page 165) ...Il y a une chose qui me tient au cœur ...→(σελ.172) ...Υπάρχει κάτι που είναι πολύ σημαντικό για μένα ... (E.M.)

(page 206) ...sourit intérieurement ...→(σελ.213) ...Ικανοποιημένη από τα λόγια του... (E.M)

ΙΣΟΔΥΝΑΜΙΑ

Η Ισοδυναμία στηρίζεται στη μεταφορά του μηνύματος με μέσα που διαφέρουν από αυτά της γλώσσας πηγής (εδώ αναφερόμαστε σε συγκεκριμένες εκφράσεις, παροιμίες, ευχές, επιφωνήματα, ιδιωματισμούς, ρητά, κατάρες κ.τ.λ.).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 15) ...et souffla : «Psss...» ...→(σελ.15) ...και ξεφύσηξε: «Φσςς...»...

(page 174) ...Pique au poing! ...→(σελ.180) ...Οι λόγχεις ανά χείρας! ...

(page 178) ... face à face...→(σελ.184) ...αντιμέτωποι ...

(page 178) ...Que Zeus me ...→ (σελ 184) ... Είθε ο Ζευς να...

(page 192) ...Chut! ...→ (σελ 198) ...Σουτ!...

(page 187) ...Hé, mais...→ (σελ 193) ...Έι, μα...

(page 209) ...décédée depuis deux années ...→ (σελ.215) ...Πέθανε όταν η Τίρυα ήταν 13 ετών ...

(page 213) ...PSAMMÉTIQUE Ier ... NECHAO II... → (σελ.217-8) ...ΨΑΜΜΗΤΙΧΟΣ Α΄... ΝΕΚΩΣ Β΄...

(page 217) ...La fille de l'eau ...→(σελ.7) ...Το κορίτσι του νερού ...

(page 217) ...La fille du soleil ...→(σελ.7) ...Η κόρη του Ήλιου ...

(page 217) ...L' Égypte au VIe siècle avant J.-C. ...→(σελ.7) ...Η Αίγυπτος τον ΣΤ΄ π.Χ.αιώνα ...

(page 219) ...Les Pharaons de la XXVIe dynastie ...→(σελ.213) ...Οι Φαραώ της 26^{ης} δυναστείας ...

➤ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η Πραγματολογία μελετά τη χρήση της γλώσσας σε όλες τις πτυχές και όψεις της επικοινωνίας και λαμβάνει υπόψη της το σύνολο εξωγλωσσικών ή εξωκειμενικών παραμέτρων του κειμένου, των προθέσεων και των γνώσεων του συντάκτη. Αποκωδικοποιεί συνεπώς τη σκέψη και την πρόθεση του ακροατή, αναλύει τη σημασία και το στόχο του ομιλητή-συγγραφέα, ερμηνεύει τις μεταξύ τους σχέσεις, κοσμοθεωρίες και γνώσεις και μελετά τα συμφραζόμενα της εκάστοτε κατάστασης επικοινωνίας.

Η μελέτη αυτή απαιτεί εξέταση της οργάνωσης των λεγομένων και μη, των ομιλητών και της ερμηνείας τους ανάλογα με τις συνθήκες που επικρατούν. Ακολουθώντας τη σκέψη του Mey παραθέτουμε:

«The user perspective on language ... opens all aspects of a potentially infinite window on all human activities».

(Mey, 1998, XXVI).

Κύριο μέλημα του μεταφραστή είναι να αναζητήσει την ερμηνεία των πραγματολογικών στοιχείων μέσα από ειδικά εγχειρίδια (λεξικά, εγκυκλοπαίδειες, Τύπος, συμπληρωματικά συγγράμματα, παράλληλα κείμενα) ή μέσα από ιστοσελίδες του Διαδικτύου, μια ερμηνεία που δεν θα αλλοιώνει την πληροφορία που μεταδίδεται από τη Γλώσσα Πηγή. Σε περίπτωση που βρεθεί αντίστοιχη διαδεδομένη και αποδεκτή απόδοση, η οποία βέβαια θα λαμβάνει υπόψη και το πολιτιστικό, κοινωνικό, ιστορικό, φιλοσοφικό και οικονομικό γίνεσθαι της γλώσσας πηγής, τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως έχει.

Το πρωτότυπο γαλλικό κείμενο βρίθει από σειρά Κύριων ονομάτων, Ανθρωπωνυμίων, Τοπωνυμίων, Θεοτήτων και πληθώρα λέξεων-φορέων του πολιτισμού της εποχής των Φαραώ, γεγονός που φαίνεται να οδήγησε τη μεταφράστρια σε μια εκτενή και επίπονη αναζήτηση αντιστοιχίας μέσω ειδικών εγχειριδίων και ιστοσελίδων. Με αυτόν τον τρόπο έγινε προσπάθεια από τη μεταφράστρια να βρεθεί η ισοδυναμία των ονομάτων και αναζητήθηκε η απόδοση

εκείνη που να βρίσκεται όσο πιο κοντά γίνεται στο γαλλικό όρο. Παραθέτουμε κάποια παραδείγματα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- page 16) ... les Kouchites ...→(σελ.16) ...τους Κους ... (Αναφορά)
- (page 16) ...Assourbanipal...→(σελ.16)...Σαρδανάπαλος ... (Αναφορά)
- (page 19) ...Ta-sekhet-âat...→(σελ.19)...Τα-σετ-Μαάτ...Τα-σεκχέτ-άατ...
- (page 22) ...Champ d'Ialou...→(σελ.22)...Πεδίο της Ιάλου... (Αναφορά)
- (page 39) ... Cyrène...sur la côte de la Libye...Sparte et Athènes...Gaule...→(σελ.39-40)...της Κυρήνης...στην ακτή της Λιβύης...τη Σπάρτη και την Αθήνα...τη Γαλατία...
- (page 39) ...la Grande Grèce...→(σελ.40)...τη Μεγάλη Ελλάδα... (Αναφορά)
- (page 54) ...de Ouadi Hamamat...→(σελ.54)...του Ουαντί Χαμαμάτ... (Αναφορά)
- (page 202) ...Hemef!Hemef!...→(σελ.208)...Χεμέφ!Χεμέφ!... (Αναφορά)
- (page 211) ...ANUBIS...APOLLON...BASTET...BÈS...HATHOR...HESTIA...HORUS...ISIS...KHNOUM...MÂAT...→(σελ.217-8)
...ΑΝΟΥΒΙΣ...ΑΠΟΛΛΩΝ...ΜΠΑΣΤΕΤ...ΒΗΣΑΣ...ΑΘΩΡ...ΕΣΤΙΑ...ΩΡΟΣ...ΙΣΙΣ...ΧΝΟΥΜ...ΜΑΑΤ ...
- (page 213) ...PSAMMÉTIQUE Ier ...Amon...NECHAO II...le roi Josias de Juda...→(σελ.217-8) ...ΨΑΜΜΗΤΙΧΟΣ Α'...Άμμωνος...ΝΕΚΩΣ Β'...τον βασιλιά Ιωσία, γιο του Ιούδα ...
- (page 217) ...Naucratis ...→(σελ.7) ...Ναύκρατις ...

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Παρατηρούμε επίσης πως επιλέχτηκε από τη μεταφράστρια ή τον ελληνικό Εκδοτικό οίκο να ακολουθηθεί κατά βάση η ίδια διάρθρωση. Ορισμένα όμως μέρη του γαλλικού κειμένου παραλείφθηκαν για ευνόητους λόγους, καθώς αποτελούν διαφήμιση βιβλίων του γαλλικού Εκδοτικού Οίκου (pages 219-223, η βιογραφία του γάλλου συγγραφέα και τα περιεχόμενα παρέμειναν, όμως άλλαξαν θέση στο ελληνικό βιβλίο· η μεν παρουσιάζεται στην πίσω πλευρά του εξωφύλλου και η δε στη σελίδα 7 αντί της σελίδας 217). Τέλος σημαντική διαφορά αποτελεί και η Αλλαγή Θέσης ή Προσθήκη του σχήματος-ματιού της Ίσιδας σε αρκετά σημεία του μεταφράσματος.

➤ ΥΦΟΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Θεωρώντας πως τα είδη λειτουργικού ύφους θα μπορούσαν να διαχωριστούν στα ακόλουθα: το ύφος στην καθημερινή επικοινωνία, του επιστημονικού λόγου, του Τύπου και της Δημοσιογραφίας, του δημοσίου λόγου και το ύφος της Λογοτεχνίας, παρατηρούμε πως στην εν λόγω μεταφραστική προσπάθεια το λογοτεχνικό ύφος υπερτερεί. Πιο συγκεκριμένα, οφείλουμε να σημειώσουμε την ύπαρξη λέξεων και φράσεων που τις συναντούμε πολύ συχνά στη γαλλική και ελληνική λογοτεχνία και οι οποίες χρησιμοποιούνται τόσο σε καθαρά λογοτεχνικά κείμενα όσο και στον καθημερινό προφορικό ή γραπτό λόγο, ιδιαίτερα όταν υπάρχει η επιθυμία να χρωματιστεί λογοτεχνικά το ύφος των πληροφοριών που μεταδίδονται.

Άλλωστε σύμφωνα με τον Γ.Μπαμπινιώτη (1991, 106), οι εν λόγω λέξεις-φράσεις αποτελούν:

«συνειδητή επιλογή ορισμένων επαναλαμβανόμενων, κατά κανόνα, δομικών σχημάτων, που απαρτίζουν ένα ιδιαίτερο γλωσσικό σύστημα, μια ποιητική γραμματική. Το σύστημα αυτό χαρακτηρίζεται κυρίως από έμφαση στη μορφή (έναντι του περιεχομένου) και στη συγκινησιακή/βιωματική πλευρά της γλώσσας (αντί τη λογική της έκφανση). Η όλη οργάνωση του ύφους εξυπηρετεί συγκεκριμένες προθέσεις».

Το πρωτότυπο γαλλικό κείμενο χαρακτηρίζεται επίσης από μια ιδιαιτερότητα. Είναι χωρισμένο σε κεφάλαια, το κάθε ένα από τα οποία παρουσιάζουν μια καινούρια σκηνή δράσης.

Σε γενικές γραμμές, το βιβλίο διακατέχεται από ζωντανό και παραστατικό ύφος, εκθέτει ιστορικά στοιχεία μιας ολόκληρης εποχής μέσα από την προσωπική μαρτυρία μιας κοπέλας, της Τίρυα και καλεί τον αναγνώστη να οικειοποιηθεί στιγμές από τη ζωή της. Σε κάποιες περιπτώσεις ο λόγος είναι λιτός και ρεαλιστικός. Το γαλλικό κείμενο στηρίζεται σε περιγραφές, οι οποίες εναλλάσσονται με αφηγήσεις και δε λείπει το έντεχνα φροντισμένο λογοτεχνικό ύφος. Κάποιες ιστορίες επίσης, προκαλούν γέλιο, απορία, αηδία και κάποιες άλλες έκπληξη. Και όλα αυτά τα

συναισθήματα είναι συγκεντρωμένα κάτω από την πένα του συγγραφέα σε ένα σύγγραμμα που εκθειάζει έναν κόσμο που μεταλλάσσεται και αναζητά την ιστορική και όχι μόνο-ισορροπία.

ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 12) ...comme une guenon...→(σελ.12) ... σα μαιμού...

(page 13) ...était une tête de mule ...→(σελ.13) ...πεισματάρη σαν μουλάρη ...

(page 14) ...elle avait l'air d'une momie ...→(σελ.14) ...Σαν μούμια, με το ...

(page 25) ...comme s'il voulait s'enivrer ...→(σελ.25) ... σαν να ήθελε να μεθύσει με...

(page 51) ...ressemblait à un tapis d'or et de vert ...→(σελ.51) ...έμοιαζε με χρυσοπράσινο χαλί ...

(page 55) ...comme moyen de pression ...→(σελ.55) ...ως μέσο πίεσης ...

(page 65) ...comme pour mordre ...→(σελ.66) ...σαν να ήθελε να δαγκώσει...

(page 79) ...elle avait l'air d'une oiselette échappée ...→(σελ.83) ...Έμοιαζε με πουλάκι που ξέφυγε από ...

(page 118) ...comme s'il n'arrivait plus à respirer ...→(σελ.123) ...σαν να δυσκολευόταν πια ν' αναπνεύσει ...

(page 118) ... Il retrouva un brusque regain d'énergie, né d'une bouffée de colère...→(σελ.123) ... Ξαφνικά, σαν να ξαναζωντάνεψε από μια ξαφνική ανάμνηση που μάλλον προερχόταν από το θυμό του, ο οποίος φούντωσε καθώς θυμήθηκε πάλι το περιστατικό...

(page 119) ... comme petrifiée...→(σελ.124) ...σαν πετρωμένη ...

(page 132) ... La cité-aussi bien la ville que le territoire ... semblait morte...→(σελ.137) ...Η πόλη-τόσο το άστυ όσο και η επικράτεια...έμοιαζε νεκρή ...

(page 133) ...C'est un poignard dans notre flanc ...→(σελ.139) ...Είναι σαν μαχαίρη χωμένο στο πλευρό μας...

(page 157) ...est aussi buté qu'un âne ...→(σελ.163) ...πεισματάρης σαν γαϊδούρι ...

ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 26) ...la rage au coeur ...→(σελ.27) ...με την καρδιά του γεμάτη τρόμο ...

(page 51) ...regardait le bras du Nil s'enflammer aux rayons du soir ...→(σελ.51)
...παρατηρούσε τον βραχίονα του Νείλου να φλέγεται κάτω από τις ακτίνες του
δειλινού ...

(page 65) ...un regard était posé sur elle, dans son dos, et ne la lâchait pas
...→(σελ.67) ...ένα επίμονο βλέμμα ήταν καρφωμένο στην πλάτη της ...

(page 95) ...cessèrent de piocher l'eau ...→(σελ.99) ...έπαψαν να οργώνουν το νερό
...

(page 97) ...une voix mal assurée ...→(σελ.101) ...μια τρεμάμενη φωνή ...

(page 107) ...Que le feu d'Hadès me pèle le corps ...→(σελ.111) ... Η φωτιά του
Άδη να μου ξεφλουδίσει το σώμα...

(page 113) ...Stupéfait ...→(σελ.117) ...Μην πιστεύοντας στ' αφτιά του ...

(page 118) ... Il retrouva un brusque regain d'énergie, né d'une bouffée de
colère...→(σελ.123) ... Ξαφνικά, σαν να ξαναζωντάνεψε από μια ξαφνική ανάμνηση
που μάλλον προερχόταν από το θυμό του, ο οποίος φούντωσε καθώς θυμήθηκε πάλι
το περιστατικό...

(page 118) ...Le vin délie les langues...→(σελ.124) ...Το κρασί λύνει τις γλώσσες...

(page 133) ... la terre fuma d'une poussière qui s'élevait plus haut que les
tours...→(σελ.138) ...το έδαφος άχνισε από πυκνή σκόνη που ορθωνόταν ψηλότερα
από τους πύργους ...

(page 134) ...D'autres lueurs, plus violentes, trouèrent soudain l'obscurité,
éclaboussant la nuit de hautes flammes ...→(σελ.139) ... Άλλες λάμψεις, πιο βίαιες,
τρύπησαν ξαφνικά τη σκοτεινιά, φωτίζοντας τη νύχτα με μεγάλλες φλόγες ...

(page 134) ...il vit danser des démons de feu ...→(σελ.139) ...είδε να χορεύουν
φλογάτοι δαίμονες ...

(page 134) ... Un vent de folie qui avait renversé la terre dans le ciel et embrasé
l'espace...→(σελ.139) ...Ένας άνεμος τρέλας παρέσυρε όλον τον κόσμο και κανείς
δεν μπορούσε ν' αντισταθεί στη δύναμή του...

(page 143) ...L'atmosphère sentait le vin, la bière et la coriandre ...→(σελ.150) ... Ο
αέρας μύριζε κρασί, μπίρα και κορίαντρο...

(page 173) ...une grêle de pierres, de flèches et de javelots ...→(σελ.179) ...μια
βροχή από πέτρες, τόξα και ακόντια ...

(page 173) ...une nuée de flèches s'élèverent en sifflant vers le ciel...→(σελ.179)
...Ένα σύννεφο από βέλη υψώθηκε σφυρίζοντας στον ουρανό ...

ΠΡΟΣΩΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

(page 93) ...si quelque langue habile s'activait à le convaincre d'agir ...→(σελ.197)
...αν κάποια επιδέξια γλώσσα προσπαθούσε να τον πείσει να ενεργήσει ...

(page 115) ...la vie semblait lui sourire à nouveau ...→(σελ.119) η ζωή έμοιαζε να
του χαμογελά και πάλι ...

(page 132) ... La cité-aussi bien la ville que le territoire ... semblait
morte...→(σελ.137) ...Η πόλη-τόσο το άστυ όσο και η επικράτεια...έμοιαζε νεκρή
...

(page 178) ...L'Égypte et Cyrène pleurent de nombreux morts...→(σελ 185) ...Η
Αίγυπτος και η Κυρήνη θρηνούν πολλούς θανάτους ...

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μεταφραστική προσπάθεια και στις δυο περιπτώσεις κρίνεται αξιέπαινη, παρά τις κάποιες μεμονωμένες αποκλίσεις από το πρωτότυπο ύφος και μικρές λεπτομέρειες στην αποπνέουσα αύρα της συγγραφικής πέννας. Η ικανότητα της μεταφραστικής δεινότητας είναι αδιαμφισβήτητη, ειδικά εάν τη λάβουμε υπόψη μας και ως το αποτέλεσμα μιας ενδεχόμενης ανάθεσης επαγγελματικής εργασίας.

Άλλωστε:

«Definitions of proper translating are almost as numerous and varied as the persons who have undertaken to discuss the subject. This diversity is in a sense quite understandable; for there are vast differences in the materials translated, in the purpose of the publication, and in the needs of the prospective audience».

(Nida, 1964, 161)

Η μελέτη και ενασχόληση με τη συγκριτική θεώρηση των λογοτεχνικών έργων του συγγραφέα Alain Surget οδήγησε βέβαια και σε αρκετούς προβληματισμούς σχετικά με τις μεταφραστικές επιλογές σε πολιτισμικό επίπεδο κυρίως. Συνειδητοποιώντας πως το επιλεγόμενο μεταφραστικό ισοδύναμο συνήθως αφορά υποκειμενική επιλογή του/της μεταφραστή/ριας, αναλογιζόμαστε τη σημασία του ανθρώπινου παράγοντα στη μεταφραστική διαδικασία.

Σε ό,τι αφορά το έργο «Τίρυα, Συνομωσία στο Νείλο», οφείλουμε να αναφέρουμε τα διλήμματα που αφορούν ειδικά την Πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης, προβλήματα μικροδομής που οδηγούν σε «Ξενοποίηση» όρων που δεν μπορούν να μεταφραστούν μέσω αποδεκτών τεχνικών. Σημειώνουμε πως πρόκειται για περιπτώσεις Μεταγραφής, μια Μεταγραφή που διατηρεί μια πηγοκεντρική και

ξενοποιητική στρατηγική.

Άλλωστε, η επιλογή της στρατηγικής Οικοιοποίησης ή Ξενοποίησης ενός όρου ταυτίζεται συνήθως με τη μεταφραστική Ιδεολογία. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τη σημασία και δυσκολία του μεταφραστικού έργου και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει κάθε μεταφραστής/ρια, ένα άτομο που έχει επωμισθεί να μεταλαμπαδεύει τη γνώση και να φέρνει σε επαφή ανθρώπους, πολιτισμούς, ιδέες και όνειρα.

Οι ικανότητες που οφείλει να συγκεντρώνει αυτός ο σύγχρονος «Ερμής», είναι πολύπλοκης φύσεως (κατοχή ικανότητας γλωσσικής, κειμενικής, ερευνητικής, αντίληψης συγκεκριμένου θεματικού τομέα, κοινωνικοοικονομικού πλαισίου και ιστορικής εξέλιξης, επίλυσης προβλημάτων, μεταφοράς κειμένου και χρήση νέας τεχνολογίας και ηλεκτρονικών εργαλείων). Σύμφωνα άλλωστε με τον Neubert, ένας μεταφραστής οφείλει να αντικατοπτρίζει: «τη γλωσσική ικανότητα, την ικανότητα σε σχέση με το κείμενο, την ικανότητα σε σχέση με το αντικείμενο που μεταφράζεται, την πολιτισμική ικανότητα και την ικανότητα μεταφοράς» (Neubert, 2000, 6).

Ο Wilss μάλιστα σημειώνει πως «ο μεταφραστής δεν είναι κινητό λεξικό ούτε κινητή εγκυκλοπαίδεια. Γι' αυτό το λόγο πρέπει να εργάζεται με περιορισμένους πόρους γνώσης, οι οποίοι στην επαγγελματική πράξη πρέπει κατά περίπτωση να διευρύνονται ταχύτατα» (Wilss, 1996, 159).

Σεβασμός και γνώση, αλληλεγγύη και ανεκτικότητα, αποτελούν επίσης κάποιες έννοιες που χαρακτηρίζουν επομένως και τον ψυχισμό των ατόμων εκείνων που επιλέγουν να μετατραπούν σε γέφυρες ιστορικού φωτός και πολιτιστικών χρωμάτων, διασώζοντας μέρος της παγκόσμιας κληρονομιάς και αναδεικνύοντας το μεγαλείο του ανθρώπινου νου και των δυνατοτήτων του.

Είναι εμφανές πως οι μεταφραστές/στριες ως ταχυμεταφορείς γνώσης αντανακλούν την αιώνια ανάγκη για μόρφωση και εξέλιξη, αξίες που προάγουν τις ανθρώπινες κοινωνίες σε ανώτερα επίπεδα αλληλοαποδοχής και αλληλοκατανόησης. Εστιάζοντας συνεπώς στην καίρια σημασία της αποδοχής της διαφορετικότητας, αναγνωρίζουμε σαφώς και την ίδια μας την ύπαρξη.

Μια ύπαρξη, η οποία έχει ανάγκη το συνάνθρωπο για να συμπορευτεί, έχει ανάγκη την ιστορία για να τη συμβουλευτεί και έχει ανάγκη την πρωτοπορία για να ξεχωρίσει. Ολοκληρώνοντας ετούτο το Κεφάλαιο, ρίχνουμε την αυλαία ενός εξαιρετικά ενδιαφέροντος κεφαλαίου ζωής και ανοίγουμε τις πύλες μιας μυστηριώδους διαρκούς αναζήτησης νέων ματιών και νέων οριζόντων.

Στο πλαίσιο αυτής της διδακτορικής έρευνας επομένως, διασταυρωνόμαστε όπως έχουμε ήδη σημειώσει, πνευματικά με την ανάγκη για σύνδεση του πεδίου της Μεταφρασιολογίας και της Συγκριτικής Λογοτεχνικής Μετάφρασης με τις Νέες Τεχνολογίες. Λαμβάνοντας υπόψη τους προβληματισμούς μας σχετικά με την πολιτισμική διάσταση του πεδίου και σημειώνοντας την άρρηκτη σχέση της Λογοτεχνικής Μετάφρασης με τον Πολιτισμό, βρισκόμαστε μπροστά σε μια νέα μεταφραστική πρόκληση.

Η εξέλιξη της Τεχνολογίας και πιο συγκεκριμένα της Επαυξημένης Πραγματικότητας, η διάδοση των διαδικτυακών εργαλείων και προγραμμάτων και η εύκολη πρόσβαση πλέον όλων στη νέα γνώση μπορεί πράγματι να προσφέρει μια νέα οπτική και λύση σε μεταφραστικά διλήμματα; Πιστεύουμε πως η απάντηση είναι θετική και καθρεφτίζει μια βιώσιμη λύση.

Η διαθεματική προσέγγιση και σύνδεση επιστημονικών πεδίων φαινομενικά μη συνεργάσιμων, οι εξελίξεις στη Μηχανική μετάφραση (Υπολογιστικά εργαλεία μετάφρασης: Δίγλωσσα Λεξικά, Συστήματα Διαχείρισης Ορολογίας, Μεταφραστικές Μνήμες, Μεταφραστικές Πλατφόρμες, πρόσβαση σε Διαγλωσσικές Πληροφορίες, το Διαδίκτυο ως τεράστιος γλωσσικός πόρος, Υβριδικά συστήματα), στην Αναγνώριση και Σύνθεση ομιλίας, στην Υπολογιστική Γλωσσολογία και Τεχνητή Νοημοσύνη σε συνδυασμό πάντοτε με τις Στατιστικές Τεχνικές, της Γλωσσολογικής Τυπολογίας¹⁵⁹ και των Βάσεων Δεδομένων, προσφέρουν πράγματι μια καινούρια οπτική και οδηγούν προς μια τάση προσομοίωσης της λειτουργίας του ανθρώπου κατά τη Μετάφραση.

Παρατηρούμε επομένως πως οι εν λόγω προβληματισμοί οδηγούν σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα, τα οποία ταυτίζονται με τη σημασία του ανθρώπου παράγοντα στη μεταφραστική διαδικασία, παράγοντα που δεν μπορεί και δε συνίσταται ν' αντικατασταθεί.

¹⁵⁹ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Γλωσσική Τυπολογία*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 11/10/ 2017).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε με τις έννοιες, το υλικό, τα μέσα και τις εφαρμογές που συνιστούν αυτό που καλούμε Επαυξημένη Πραγματικότητα. Θα παρουσιαστούν και θα σχολιαστούν συνοπτικά διαφορετικά προσφερόμενα συστήματα Επαυξημένης Πραγματικότητας σε όλους τους τομείς και ειδικότερα στη Μετάφραση, θα αποτυπωθούν οι ιδιαιτερότητες του κλάδου της Λογοτεχνικής Μετάφρασης, θα παρουσιαστεί η βέλτιστη επιλογή συστήματος που θα χρησιμοποιηθεί στο μεταφραστικό μας εγχείρημα, η επιλογή του υλικού και ο τρόπος σύνθεσής του αλλά και η δυνατότητα Διδακτικής της νέας μεταφραστικής πρότασης καθώς και οι μελλοντικές της προεκτάσεις.

Όταν χρησιμοποιούμε τον όρο Επαυξημένη Πραγματικότητα, αναφερόμαστε «σε εφαρμογές υπολογιστών που ενσωματώνουν στον πραγματικό κόσμο, όπως αυτός εκλαμβάνεται από το χρήστη μέσα από τις αισθήσεις του, πληροφορία και υλικό κυρίως εικόνας και ήχου, δημιουργημένα από μια υπολογιστική μονάδα»¹⁶⁰. Βασίζεται στην πραγματικότητα σε μια «ενσωμάτωση» της πληροφορίας που παράγει ο υπολογιστής στον πραγματικό κόσμο του χρήστη.

Σύμφωνα μάλιστα με το Ronald Azuma, «Augmented reality (AR) is a variation of virtual environments (VE), virtual reality as it is more commonly called. VE technologies completely immerse a user inside a synthetic environment. While immersed, the user cannot see the real world around him. In contrast, AR allows the user to see the real world, with virtual objects superimposed upon or composited with the real world. Therefore, AR supplements reality, rather than completely replacing it» (Azuma, 1997, 356).

¹⁶⁰ ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ, Κ. ΠΑΛΙΟΚΑΣ, Ι. ΤΖΟΒΑΡΑΣ, Δ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ Α. 2015, *Γραφικά και Επαυξημένη Πραγματικότητα*, Κεφάλαιο 10, Επαυξημένη Πραγματικότητα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, www.kallipos.gr, 215. <https://docplayer.gr/30756341-K-moystakas-i-paliokas-a-tsakiris-d-tzovaras-grafika-kai-eikoniki-pragmatikotita.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

Ο Azuma εστιάζει σε τρία χαρακτηριστικά της ΕπΠ (τη σύνδεση του πραγματικού με το εικονικό, τη διάδραση σε πραγματικό χρόνο και τη χωροθέτηση της πληροφορίας σε τρεις διαστάσεις)¹⁶¹ και τονίζει χαρακτηριστικά πως η ΕπΠ είναι ενδιαφέρουσα για τους ακόλουθους λόγους:

«Augmented reality enhances a user's perception of and interaction with the real world. The virtual objects display information that the user cannot directly detect with his own senses. The information conveyed by the virtual objects helps a user perform real-world tasks. AR is a specific example of what Fred Brooks calls *intelligence amplification* (IA): using the computer as a tool to make a task easier for a human to perform (Brooks, 1996)».

(Azuma, 1997, 356)

Συμπεραίνουμε επομένως πως αναφερόμαστε στην «τεχνολογία η οποία γνωρίζοντας πού βρίσκεται ο χρήστης, προς τα πού κοιτάει, πώς είναι ο χώρος στον οποίο βρίσκεται και τι είναι το αντικείμενο με το οποίο αλληλεπιδρά στον πραγματικό κόσμο, επιτρέπει τη χωρική και χρονική συσχέτιση πληροφορίας που παράγει ο υπολογιστής και την εμφανίζει σε τρισδιάστατη υπέρθεση με το φυσικό κόσμο, σε πραγματικό χρόνο»¹⁶².

Σε αυτό το σημείο για να γίνει πλήρως κατανοητή η ουσία της Επαυξημένης τεχνολογίας θα παρουσιάσουμε μια κατηγοριοποίηση της Μεικτής Πραγματικότητας η οποία μας δείχνει ακολούθως πως βάση της ποσόστωσης των αλληλεπιδρώντων φυσικών και εικονικών σημείων ή των τεχνικών χαρακτηριστικών τους, οδηγούμαστε και σε διαφορετικό μέρος του φάσματος¹⁶³:

¹⁶¹ AZUMA, R. 1997, A survey of Augmented Reality, Vol. 6, No. 4, August /997, Mossachusetts Institute of Technology, 356. https://www.mitpressjournals.org/userimages/ContentEditor/1332945956500/PRES_6-4_Azuma_web.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

¹⁶² ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ, Κ. ΠΑΛΙΟΚΑΣ, Ι. ΤΖΟΒΑΡΑΣ, Δ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ Α. 2015, *Γραφικά και Επαυξημένη Πραγματικότητα*, Κεφάλαιο 10, Επαυξημένη Πραγματικότητα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, www.kallipos.gr, 217. <https://docplayer.gr/30756341-K-moystakas-i-paliokas-a-tsakiris-d-tzovaras-grafika-kai-eikoniki-pragmatikotita.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

¹⁶³ ΠΙΜΣ Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό: Τυπική, Άτυπη και από Απόσταση Εκπαίδευση (Συμβατικές και e-Μορφές) *Επαυξημένη Πραγματικότητα στην Εκπαίδευση*, Όταν οι ορίζοντες της μάθησης ξεπερνούν τα όρια της πραγματικότητας, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Κόρινθος, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

<http://epri.korinthos.uop.gr/BlogsPortal/mps2017/2017/05/03/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.6.2018).

Μεικτή Πραγματικότητα

Σύμφωνα με τον Paul Milgram¹⁶⁴, η Επαυξημένη Πραγματικότητα όπως παρατηρούμε, ανήκει στην τεχνολογία της Μεικτής Πραγματικότητας (mixed reality). Πιο συγκεκριμένα, στη δημοσίευση «A taxonomy of mixed reality visual displays», ορίζεται το «συνεχές πραγματικότητας-εικονικότητας» (reality-virtuality continuum). Με σκοπό την υπέρθεση τρισδιάστατων εικονικών μοντέλων, ένα σύστημα Επαυξημένης Πραγματικότητας οφείλει επομένως να συνδυάζει τις πληροφορίες που παράγονται από έναν υπολογιστή με αισθητήρες, οι οποίοι και μετρούν τη θέση και τον προσανατολισμό των χρηστών. Με τη βοήθεια αυτών των πληροφοριών, ο υπολογιστής μπορεί να «τοποθετήσει» τις επαυξημένες πληροφορίες σωστά σε σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο (registration), γεγονός βέβαια που επηρεάζει και τον ρεαλισμό της εμπειρίας του χρήστη¹⁶⁵.

Η εμπειρία του χρήστη αναφέρεται στις «αντιλήψεις και αντιδράσεις ενός ατόμου ως αποτέλεσμα από την χρήση ή την αναμενόμενη χρήση ενός προϊόντος, συστήματος ή υπηρεσίας»¹⁶⁶. Αφορά τη χρηστικότητα του συστήματος, τα συναισθήματα των χρηστών, τις φυσικές και ψυχολογικές αντιδράσεις, τις πεποιθήσεις, τις προτιμήσεις, τις αντιλήψεις, τη συμπεριφορά και τα επιτεύγματα που συμβαίνουν πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη χρήση ενός συστήματος Επαυξημένης Πραγματικότητας.

Κατανοώντας πως η ΕπΠ αποτελεί συνδυασμό του κλάδου των Γραφικών Υπολογιστών και της Όρασης Υπολογιστών, συνειδητοποιούμε τη μεγάλη σημασία της εν λόγω σύνδεσης. Σημειώνουμε προς αυτή την κατεύθυνση μερικές ερευνητικές

¹⁶⁴MILGRAM P. KISHINO F. 1994, A taxonomy of mixed reality visual displays. IEICE TRANSACTIONS on Information and Systems, 77(12):1321–1329.

¹⁶⁵ΜΠΙΚΟΣ Μ.Φ. 2015, *Δυναμική Προσομοίωση Εικονικών Αντικειμένων για Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Εφαρμογή σε Σκάκι Επαυξημένης Πραγματικότητας*, Διπλωματική εργασία. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ, 7. <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/8872/3/Bikos%28ele%29.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 2.8.2018).

¹⁶⁶Ομοίως.

μεθόδους (που αποτελούν απόρροια της εν λόγω σύνδεσης), που αναπτύχθηκαν στο πεδίο της όρασης υπολογιστών και εφαρμόζονται σε συστήματα Επαυξημένης Πραγματικότητας: «ο εντοπισμός και η ανίχνευση markers και χαρακτηριστικών μίας σκηνής, η ανίχνευση και ο εντοπισμός κίνησης, η ανάλυση εικόνας, η αναγνώριση χειρονομιών και η κατασκευή περιβαλλόντων που περιέχουν έναν αριθμό από διαφορετικούς αισθητήρες»¹⁶⁷.

Σε ότι αφορά τα γραφικά, τονίζουμε πως συμβάλλουν στην επαύξηση της πραγματικότητας με τη φωτορεαλιστική απεικόνιση τρισδιάστατων μοντέλων σε πραγματικό χρόνο και τις διαδραστικές κινήσεις τους (animations). Συνεπώς, ένα τυπικό σύστημα Επαυξημένης Πραγματικότητας «μπορεί να διαιρεθεί σε 2 κύριες εργασίες: το tracking και το registration. Πρέπει δηλαδή να ανιχνευθεί ένα γνωστό πρότυπο που είναι αποθηκευμένο στη μνήμη ενός υπολογιστή (marker tracking) και έπειτα να προστεθεί ένα εικονικό αντικείμενο στη σκηνή σωστά πάνω σε αυτό το πρότυπο (registration)»¹⁶⁸.

Επομένως, στην πράξη, η επαύξηση, ακολουθώντας και τις νέες ανακαλύψεις, παίρνει συνήθως τη μορφή απλών γραφικών, σχηματικών διαγραμμάτων, περίπλοκων γραφικών ή κειμένων τα οποία υπομνηματίζουν ένα πραγματικό περιβάλλον και σχετίζεται με εφαρμογές που εμφανίζονται σε τρεις διαστάσεις.¹⁶⁹ Συστήματα Επαυξημένης Πραγματικότητας έχουν ήδη εφαρμοστεί σε πληθώρα επιστημονικά πεδία όπως την Ιατρική, τη Φαρμακευτική, το στρατό, την Αρχιτεκτονική, τις κατασκευές, επισκευές και συντηρήσεις, στη διαφήμιση, στις τηλεπικοινωνίες, στην εκπαίδευση και τη διασκέδαση.

Υπάρχουν βέβαια και μερικές γενικές μορφές εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας που αναφέρονται σε διαφορετικούς τύπους ανεξαρτήτως πεδίου εφαρμογής. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά τους ακόλουθους: Επαυξημένη πραγματικότητα αντικειμενικής θέασης, μαγικά βιβλία, μαγικοί καθρέφτες, μαγικά παράθυρα και πόρτες, μαγικοί φακοί, βοηθήματα πλοήγησης και η μη-αναφορική επαύξηση¹⁷⁰.

¹⁶⁷ Ομοίως, 8.

¹⁶⁸ Ομοίως.

¹⁶⁹ ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΝΟΥ Ο. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Φ. 2008, *Εφαρμογές Της Επαυξημένης Πραγματικότητας Με Τη Χρήση Κινητών Συσκευών*. Διπλωματική Εργασία. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 12. ARTEMIS. <http://artemis.cslab.ece.ntua.gr:8080/jspui/handle/123456789/15245> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

¹⁷⁰ ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ, Κ. ΠΑΛΙΟΚΑΣ, Ι. ΤΖΟΒΑΡΑΣ, Δ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ Α. 2015, *Γραφικά και Επαυξημένη Πραγματικότητα*, Κεφάλαιο 10, Επαυξημένη Πραγματικότητα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, www.kallipos.gr, 232. <https://docplayer.gr/30756341-K-moystakas-i-paliokas-a-tsakiris-d-tzovaras-grafika-kai-eikoniki-pragmatikotita.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

Ας αναφέρουμε τη «μη-αναφορική επαύξηση» του πραγματικού κόσμου, όρος που έχει προκύψει ως δανεισμός από τη Σημειολογία, περίπτωση κατά την οποία επαυξάνεται ο φυσικός κόσμος αλλά οι εικόνες που λαμβάνει ο χρήστης δεν αποτελούν προσθήκες ή ριζικές αλλαγές στον πραγματικό κόσμο αλλά πρόκειται για βελτιώσεις υπαρκτών αντικειμένων ή προσώπων (τα χρώματα για παράδειγμα του φυσικού κόσμου μπορεί να είναι πιο φωτεινά)¹⁷¹.

¹⁷¹ Ομοίως, 235.

1. Βασικές έννοιες Επαυξημένης Πραγματικότητας

Συνήθως, τρία είναι και τα δομικά στοιχεία που μπορούμε να αναγνωρίσουμε σε ένα σύστημα Επαυξημένης Πραγματικότητας και αφορούν «έναν ή περισσότερους αισθητήρες, για να καθοριστεί η κατάσταση του φυσικού κόσμου όπου έχει αναπτυχθεί η εφαρμογή, έναν επεξεργαστή, ώστε να αξιολογηθούν τα δεδομένα των αισθητήρων, να υλοποιηθεί η εφαρμογή των φυσικών και άλλων κανόνων του εικονικού κόσμου, και να παραχθούν τα σήματα που απαιτούνται για την οδήγηση της οθόνης, μια παρουσίαση κατάλληλη που να δημιουργεί την αίσθηση ότι ο εικονικός και ο πραγματικός κόσμος συνυπάρχουν και να εντυπωθεί στις αισθήσεις του χρήστη ο συνδυασμός φυσικού και εικονικού κόσμου»¹⁷².

Οι εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας παρέχουν πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο και χρησιμοποιούν συνήθως τρεις κατηγορίες αισθητήρων: αισθητήρες για συλλογή περιβαλλοντολογικών πληροφοριών, αισθητήρες που χρησιμοποιούνται στην παρακολούθηση (tracking) και αισθητήρες που σχετίζονται με τη διάδραση του χρήστη. Βεβαίως, σημαντική είναι η δυνατότητα σωστής όρασης από τον υπολογιστή, γεγονός που έχει οδηγήσει στην ύπαρξη κατάλληλων συμβόλων στο περιβάλλον που να μπορεί να αναγνωρίσει ο υπολογιστής ή οροσημα (φυσικά στοιχεία του περιβάλλοντος ή τεχνητά/καθοδηγητικοί δείκτες, fiducial markers)¹⁷³.

Σε ότι αφορά τα βασικότερα συστήματα αισθητήρων χωρικής τοποθέτησης και παρακολούθησης οφείλουμε να αναφέρουμε αρχικά τις κάμερες ορατού φωτός, υπέρυθρου φάσματος και κάμερες βάθους. Οι κάμερες ορατού φωτός ανιχνεύουν τα αντικείμενα «μέσω επεξεργασίας της εικόνας στο επίπεδο του χρώματος RGB, ψάχνοντας για συγκεκριμένα μοτίβα που αντιστοιχούν σε γνωστά αντικείμενα»¹⁷⁴. Το

¹⁷²Ομοίως, 218.

¹⁷³WIKIPEDIA, *Fiducial marker*, https://en.wikipedia.org/wiki/Fiducial_marker (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

¹⁷⁴ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ, Κ. ΠΑΛΙΟΚΑΣ, Ι. ΤΖΟΒΑΡΑΣ, Δ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ Α. 2015, *Γραφικά και Επαυξημένη Πραγματικότητα*, Κεφάλαιο 10, Επαυξημένη Πραγματικότητα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα

ζητούμενο είναι να μπορεί ο υπολογιστής να επεξεργαστεί την εικόνα σε πραγματικό χρόνο.

Ακολουθούν οι κάμερες υπέρυθρου φάσματος, οι οποίες δεν επηρεάζονται από το φωτισμό του χώρου, γεγονός που τις οδηγεί σε καλύτερα αποτελέσματα σχετικά με την πρώτη κατηγορία και χρησιμοποιούνται περισσότερο και σε εφαρμογές που επιζητούν την ακρίβεια. Τέλος, οι κάμερες βάθους χρησιμοποιούνται συνήθως για παρακολούθηση και έχουν μικρό κόστος, όμως χαρακτηρίζονται από χρονική καθυστέρηση¹⁷⁵.

Συνεχίζοντας την αναφορά μας στα βασικότερα συστήματα αισθητήρων χωρικής τοποθέτησης και παρακολούθησης, σημειώνουμε το σύστημα πλοήγησης GPS (Global Positioning System)¹⁷⁶, που χρησιμοποιεί 24 δορυφόρους στο διάστημα και προσφέρει ακριβείς πληροφορίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα χρησιμότητας του εν λόγω συστήματος στις εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας είναι όταν επιτρέπουν την εύρεση της γεωγραφικής θέσης του χρήστη για να του προτείνουν κοντινά αξιοθέατα (χρήση υπολογιστικής όρασης).

Ακολουθούν τα Γυροσκόπια (προσφέρουν πληροφορίες για τις γωνίες περιστροφής και χρησιμεύουν στη μέτρηση του προσανατολισμού μιας φορητής συσκευής), τα Επιταχυνσιόμετρα (προσδιορίζουν την κατεύθυνση ως προς την οποία κινείται κάποιος και ανιχνεύουν αλλαγές στην ταχύτητα κίνησης, χωρίς να εξαρτώνται από την παρουσία σήματος GPS), τις πυξίδες και άλλους τύπους αισθητήρων όπως οι αισθητήρες Διεπαφής Χρήστη (περιλαμβάνουν κουμπιά, οθόνες αφής, πληκτρολόγια και άλλες συσκευές τυπικές διεπαφές απτικής μορφής)¹⁷⁷.

Όπως παρατηρούμε, σε κάθε σύστημα Επαυξημένης Πραγματικότητας υπάρχει ένας υπολογιστής (επεξεργαστής), που μπορεί να ταυτίζεται με φορητό υπολογιστή, επιτραπέζιο υπολογιστή, μηχανήματα της κατηγορίας σταθμού εργασίας, ισχυρά καταναμεμημένα συστήματα ή και με απλές φορητές συσκευές όπως smartphones και tablets. Σημαντική έννοια στις εφαρμογές ΕΠΠ είναι και ο πραγματικός χρόνος, που σημαίνει πως το εκάστοτε σύστημα θα πρέπει να «ανταποκρίνεται με μια

και Βοηθήματα, www.kallipos.gr, 219. <https://docplayer.gr/30756341-K-moystakas-i-paliokas-a-tsakiris-d-tzovaras-grafika-kai-eikoniki-pragmatikotita.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

¹⁷⁵ Ομοίως, 221.

¹⁷⁶ GPS.gov, *GPS: The Global Positioning System*, <https://www.gps.gov/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.7.2018).

¹⁷⁷ ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ, Κ. ΠΑΛΙΟΚΑΣ, Ι. ΤΖΟΒΑΡΑΣ, Δ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ Α. 2015, *Γραφικά και Επαυξημένη Πραγματικότητα*, Κεφάλαιο 10, Επαυξημένη Πραγματικότητα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, www.kallipos.gr, 221-224. <https://docplayer.gr/30756341-K-moystakas-i-paliokas-a-tsakiris-d-tzovaras-grafika-kai-eikoniki-pragmatikotita.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

ενημερωμένη οθόνη του συνδυασμού του φυσικού και εικονικού κόσμου, χωρίς προφανείς χρονικές καθυστερήσεις ή σύγχυση»¹⁷⁸.

Σε ότι αφορά τα συστήματα επαύξησης της πραγματικότητας, σημειώνουμε αρχικά τις παραδοσιακές δυο μεθόδους απεικόνισης που χρησιμοποιούνται εδώ και 40 χρόνια, οι οποίες χρησιμοποιούν οπτικές συσκευές απεικόνισης με διαφανείς οθόνες ή βιντεοσυσκευές. Πιο εξελιγμένες και αποτελεσματικές μορφές είναι οι φορητές συσκευές χειρός, οι συσκευές που βασίζονται σε οθόνη και οι προβολικές συσκευές. Η πρώτη κατηγορία αφορά κινητά φορητά τηλέφωνα που είναι εύκολα και βολικά στη χρήση, Tablets και PDA's (Προσωπικοί Ψηφιακοί Οδηγοί, Personal Digital Assistants).

Πιο συγκεκριμένα, σε ότι αφορά την Προβολή (οπτική ή ακουστική) Επαυξημένης Πραγματικότητας, κατά κύριο λόγο ασχολούμαστε με την οπτική της μορφή και τη διακρίνουμε σε σταθερές οθόνες (κλασικές οθόνες υπολογιστή και τηλεοράσεις), κινητές (smartphones και tablets) και εκείνες που εφαρμόζονται στο χρήστη (head-mounted display/ HMD). Υπάρχουν δυο τρόποι θέασης του κόσμου μέσω HMD: διαφανείς οθόνες προβολής ώστε ο χρήστης να μπορεί απευθείας να δει τον πραγματικό κόσμο και χρήση της τεχνολογίας βίντεο (συλληψη του πραγματικού κόσμου μέσα από μια κάμερα, ενσωμάτωση εικονικών στοιχείων και προβολή στο χρήστη (see-through))¹⁷⁹.

Εκτός από τις προαναφερθείσες συσκευές απεικόνισης HMD (οπτικές ή βιντεοσυσκευές απεικόνισης, optical see-through displays/ video see-through display), υπάρχουν και οι συσκευές απεικόνισης χειρός ή κινητές (Handheld displays). Αδιαμφισβήτητο η πιο διαδεδομένη κατηγορία είναι τα smartphones και tablets, καθώς διαθέτουν έγχρωμες οθόνες αφής, πολύ γρήγορους επεξεργαστές, ισχυρές ενσωματωμένες κάμερες, τσιπ τρισδιάστατων γραφικών (3D graphics chips), GPS και πυξίδες στερεάς κατάστασης (solid state compasses, αποτελούνται από 2 ή 3 αισθητήρες μαγνητικού πεδίου που στέλνουν δεδομένα σε μικροεπεξεργαστή)¹⁸⁰.

Οφείλουμε να αναφέρουμε και τη Χωρική Επαυξημένη Πραγματικότητα (Spatial Augmented Reality)¹⁸¹, μια πρακτική απεικόνισης οπτικών στοιχείων μεγάλα σε μέγεθος, που είναι ευθυγραμμισμένα σε ένα χώρο και μπορεί να περιλαμβάνουν

¹⁷⁸ Ομοίως, 225.

¹⁷⁹ Ομοίως, 226-7.

¹⁸⁰ ΣΠΗΛΙΩΤΗ, Π. ΤΣΙΜΠΙΔΗ, Ε. 2015, *Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας, Μελέτη και Υλοποίηση Εφαρμογής Αναπτυξιακών Πακέτων*. ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, 14-22.

¹⁸¹ IGI Global, *What is Spatial Augmented Reality*, <https://www.igi-global.com/dictionary/spatial-augmented-reality-sar/56556> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

κατοπτρικούς συνδυαστές δέσμης (mirror beam combiners), διάφανες οθόνες, ολογράμματα (holograms), ετικέτες ραδιοσυχνοτήτων (radio frequency tags) και βιντεοπροβολείς. Η εικονική πληροφορία κάνει την εμφάνισή της πάνω στα ίδια τα αντικείμενα και διακρίνεται σε τρία είδη: βιντεο-οπτική, οπτική ή απευθείας επαύξηση (videos see-through, optical see-through, direct augmentation)¹⁸².

Εκτός από τις συσκευές απεικόνισης, σημαντική κρίνεται και μια πιο αναλυτική αναφορά στις μεθόδους επαύξησης της πραγματικότητας και στο διαφορετικό τύπο ανίχνευσης που χρησιμοποιείται για την επαυξημένη τεχνολογία. Προς αυτή την κατεύθυνση, σημειώνουμε τις ακόλουθες κατηγορίες: επαύξηση βάση προτύπου (pattern), βάση περιγράμματος (outline), βάση θέσης (location) και σε επιφάνεια (surface).

Η πρώτη περίπτωση περιλαμβάνει την ύπαρξη ενός δείκτη (marker) ή μιας εικόνας πραγματικού αντικειμένου που αναγνωρίζεται από το σύστημα. Αφορά τη χρήστη είτε ενός επίπεδου, τετράγωνου και ασπρόμαυρου προτύπου (marker-based AR) είτε μιας καθορισμένης για αυτό το σκοπό, εικόνας που προέρχεται από τον πραγματικό κόσμο (markerless AR). Η δεύτερη περίπτωση επαυξάνει μέρος ή ολόκληρο το σώμα και χρησιμοποιείται συνήθως για διαφημιστικούς σκοπούς (για παράδειγμα, δοκιμή διαφορετικών γυαλιών ηλίου στο πρόσωπο του διαδικτυακού πελάτη).

Η ΕπΠ βάση θέσης (location) χρησιμοποιεί GPS ή τριγωνισμό τοποθετώντας εικονικά στοιχεία σε πραγματικό περιβάλλον που συνδυάζονται με αντίστοιχα που παρέχονται από πυξίδες, γυροσκόπια ή επιταχυνσιόμετρα. Χρησιμοποιείται περισσότερο σε κινητές φορητές συσκευές και αφορά συνήθως εφαρμογές εξωτερικού χώρου και περιηγητές. Τέλος η τελευταία κατηγορία χρησιμοποιεί επιφάνειες που χρησιμοποιούν εικονικές πληροφορίες για να πραγματοποιηθεί η αλληλεπίδραση με τους χρήστες.¹⁸³

Σε ότι αφορά τα είδη επαύξησης ας σημειώσουμε τα ακόλουθα: Απτές Διεπαφές (Tangible Interfaces), Συνεργατικές Διεπαφές (Collaborative Interfaces), Υβριδικές Διεπαφές (Hybrid Interfaces) και Πολυτροπικές Διεπαφές (Multimodal Interfaces). Στην πρώτη περίπτωση έχουμε χρήση αντικειμένων του πραγματικού κόσμου ενώ στη δεύτερη εστιάζουμε στη διευκόλυνση πολλαπλών και εξ' αποστάσεως

¹⁸² ΣΠΗΛΙΩΤΗ, Π. ΤΣΙΜΠΙΔΗ, Ε. 2015, *Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας, Μελέτη και Υλοποίηση Εφαρμογής Αναπτυξιακών Πακέτων*. ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, 19.

¹⁸³ Ομοίως, 27-29.

δραστηριοτήτων χρησιμοποιώντας πολλές απεικονίσεις. Οι Υβριδικές Διεπαφές ακολουθούν το συνδυασμό πολλών διαφορετικών διεπαφών (για παράδειγμα οπτική και ακουστική διάδραση) και οι Πολυτροπικές εστιάζουν σε μια πιο φιλική στο χρήστη, αποτελεσματική, εκφραστική και σε μεγάλο βαθμό κινητή διεπαφή¹⁸⁴.

Οφείλουμε να σημειώσουμε σε αυτό το σημείο πως η Επαυξημένη Πραγματικότητα έχει διαδραστικό χαρακτήρα και παίζει πολύ μεγάλο ρόλο στην εμπειρία του χρήστη. Λαμβάνοντας υπόψη επίσης τις εξελίξεις που αναμένονται στο μέλλον, εφόσον η Επαυξημένη Πραγματικότητα (ΕπΠ) είναι μια σχετικά νέα τεχνολογία, αναφέρουμε ενδεικτικά και τα είδη διεπαφών που μπορεί να υπάρξουν: διεπαφή μεταξύ χρήστη και εφαρμογής ΕπΠ, μεταξύ χρηστών μέσω της εφαρμογής ΕπΠ, μεταξύ εικονικού και πραγματικού κόσμου, μεταξύ χρήστη και εικονικού κόσμου (χειρισμός, πλοήγηση, επικοινωνία), καθώς και μεταξύ χρήστη και πραγματικού κόσμου.

¹⁸⁴Ομοίως, 31.

2. Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας

Είναι σαφές ότι η εν λόγω καταγραφή εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας δεν αποτελεί μια ολοκληρωμένη λίστα όλων των δυνατών πεδίων εφαρμογής, αλλά γίνεται κατανοητό πως στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, αναφερόμαστε σε αρκετές ευρείες κατηγορίες που καλύπτουν πολλές από τις εφαρμογές που διατίθενται σήμερα. Επίσης, είναι εμφανές πως καταγράφονται τόσο επιστημονικές έρευνες όσο και εμπορικές εφαρμογές οι οποίες αποδεικνύουν τη διάδοση της Επαυξημένης τεχνολογίας στην καθημερινότητα του χρήστη.

1. ΙΑΤΡΙΚΗ

Στον τομέα της Ιατρικής, η Επαυξημένη Πραγματικότητα φαίνεται να αποτελεί σημαντική βοήθεια στη διάγνωση, τις χειρισίσεις, τη χειρουργική διαδικασία, τη θεραπεία μιας νόσου και σε περιπτώσεις οπτικής αναπαράστασης κατά τη διάρκεια των επεμβάσεων. Πιο συγκεκριμένα, όταν αναφερόμαστε στη διαδικασία της διάγνωσης, εννοούμε τη συλλογή των βασικών δεδομένων όπως είναι πληροφορίες από μαγνητική τομογραφία, αξονική τομογραφία, απεικονίσεις υπερήχων, οι οποίες υπερτίθενται σε πραγματικό χρόνο σε έναν ασθενή με αποτέλεσμα τη παραγωγή ανατομικών πληροφοριών¹⁸⁵.

Επίσης, η Επαυξημένη Πραγματικότητα φαίνεται να είναι χρήσιμη και για εκπαιδευτικούς σκοπούς στον ιατρικό τομέα. Εικονικές οδηγίες θα μπορούσαν να καθοδηγήσουν έναν αρχάριο χειρουργό στα απαιτούμενα βήματα μιας επέμβασης για παράδειγμα, ενώ εικονικά αντικείμενα θα μπορούσαν να εξομοιώσουν όργανα και να καθορίζουν την ακριβή τους θέση, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι λανθασμένες επιλογές¹⁸⁶. Άλλωστε αρκετές μελέτες έχουν ήδη πραγματοποιηθεί στον εν λόγω τομέα, μελέτες που αφορούν δοκιμές στην εξέταση της μήτρας με τη χρήση

¹⁸⁵ΚΟΚΚΙΝΗ, Β. 2017, *Augmentation of user experience through the use of html5 device APIS*, Πτυχιακή Εργασία. ΤΕΙ Κρήτης, 31.

¹⁸⁶ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ, Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΚΟΥ Ο. Α. 2008, *Εφαρμογές της επαυξημένης πραγματικότητας με τη χρήση κινητών συσκευών*, Διπλωματική Εργασία. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 43.

Επαυξημένης Πραγματικότητας (Πανεπιστήμιο Βόρειας Καλιφόρνιας) αλλά και πιο πρόσφατες προσπάθειες που αφορούν τη βιοψία για τον όγκο στο στήθος, όπου τρισδιάστατα γραφικά καθοδηγούν την εισαγωγή της βελόνας και κατεύθυνσή της μέχρι και το στόχο¹⁸⁷.

Σημαντική είναι και η αναφορά στο project Esper χάρη στο οποίο στο μέλλον, «οι φοιτητές θα μπορούν να προσομοιώνουν τις ανατομές στις αίθουσες διδασκαλίας, χωρίς πλέον να χρειάζονται νεκρά σώματα στα εργαστήρια. Στις τάξεις, οι εκπαιδευτικοί θα είναι σε θέση να απομονώσουν και να διευρύνουν συγκεκριμένες περιοχές και όργανα του σώματος, διευκολύνοντας μια πραγματικά διαδραστική ομαδική εργασία μεταξύ των μαθητών. Στις κλινικές, οι ασκούμενοι θα μπορούν να παρουσιάζουν στους ασθενείς σε πραγματική κλίμακα και σε πραγματικό χρόνο, το πώς θα έπρεπε να λειτουργούν τα σώματά τους σε σύγκριση με την οποιαδήποτε κατάσταση μπορεί να βιώνει ο ασθενής»¹⁸⁸.

2. ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Σε ότι αφορά την αεροπορία, οφείλουμε να αναφέρουμε ως συστήματα Επαυξημένης Πραγματικότητας, τα Head-Up Displays (HUDs) και Helmet-Mounted Displays (HMDs) στα μαχητικά σκάφη. Τα Head-Up Displays (HUDs) αποτελούν μία διάφανη συσκευή που τοποθετείται στο οπτικό πεδίο των πιλότων, τους βοηθά να λαμβάνουν ενδείξεις και πληροφορίες που είναι ενσωματωμένες στο φυσικό κόσμο, όπως η ταχύτητα και το υψόμετρο.

Τα Helmet-Mounted Displays (HMDs) προσαρμόζονται στο κράνος των πιλότων και προβάλλουν τις πληροφορίες μπροστά στα μάτια τους. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται ο κίνδυνος απόσπασης της προσοχής τους που μπορεί να οδηγήσει σε έναν ενδεχόμενο λανθασμένο χειρισμό¹⁸⁹. Ο στρατός των Η.Π.Α. μάλιστα χρησιμοποιεί μια συσκευή προβολής Heads-up, που αντικαθιστά τόσο τα γυαλιά νυχτερινής όρασης όσο και το φορητό GPS¹⁹⁰, τη λεγόμενη «Τακτική Επαυξημένης

¹⁸⁷ AZUMA, R. 1997, A survey of Augmented Reality, Vol. 6, No. 4, August /997, Mossachusetts Institute of Technology, 355-385. http://www.mitpressjournals.org/userimages/ContentEditor/1332945956500/PRES_6-4_Azuma_web.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

¹⁸⁸ GREEKD, ΖΩΤΟΥ, Γ. 8 Σεπτεμβρίου 2017, *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην υπηρεσία της ιατρικής*, <https://www.geekd.gr> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

¹⁸⁹ KOKKINH, B. 2017, *Augmentation of user experience through the use of html5 device APIS*, Πτυχιακή Εργασία.ΤΕΙ Κρήτης, 32-33.

¹⁹⁰ SECURE.net, 1 Οκτωβρίου 2017, *Επαυξημένη Πραγματικότητα (Augmented Reality) στον τομέα Physical Security*. <http://www.securnet.gr/2017/10/augmented-reality-physical-security.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

Πραγματικότητας» (Tactical Augmented Reality ή TAR), η οποία αφορά τον ακριβή εντοπισμό της θέσης συμμάχων και αντιπάλων.

Οι ΗΠΑ έχουν επενδύσει αρκετά σε συσκευές Επαυξημένης Πραγματικότητας για στρατιωτικούς σκοπούς. Το κέντρο Ερευνών του Στρατού των ΗΠΑ, σε συνεργασία με Πανεπιστήμια και οργανισμούς προωθεί την έρευνα, ανάπτυξη και υλοποίηση ενός εξελιγμένου περιβάλλοντος εκπαίδευσης γνωστού ως Synthetic Training Environment (STE), το οποίο χρησιμοποιεί την Επαυξημένη και Εικονική τεχνολογία. Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για ένα εξελιγμένο περιβάλλον εκπαίδευσης, το οποίο παρέχει στους εκπαιδευόμενους μια «ρεαλιστική εικόνα του πεδίου των επιχειρήσεων, με σκοπό την εξάσκηση και ανάπτυξη όλων των σωματικών και ψυχικών δυνατοτήτων που απαιτούνται στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον»¹⁹¹.

3. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ, ΤΑΞΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Στον τομέα του Πολιτισμού και της Αρχαιολογίας η συμβολή της Επαυξημένης Πραγματικότητας στις εκθέσεις, τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία θεωρείται πολύ σημαντική καθώς οι επισκέπτες έχουν πλέον τη δυνατότητα όχι μόνο να λάβουν τις απαραίτητες πληροφορίες για τα εκθέματα την κατάλληλη στιγμή, αλλά ακόμα και να τα δουν αναδομημένα εικονικά.

Μια από τις πρώτες εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας σε πολιτιστικούς χώρους έλαβε χώρα στο Βέλγιο τη δεκαετία 1990 – 2000. Πρόκειται για το έργο Ename, το οποίο αφορά την «τρισιδιάστατη ανακατασκευή πολιτιστικών μνημείων και αρχαιολογικών χώρων, η οποία προσφέρει στους χρήστες τη δυνατότητα να γνωρίσουν και να κατανοήσουν το πώς ήταν το εκάστοτε μνημείο»¹⁹².

Στο παρελθόν, χαρακτηριστικά συστήματα απεικόνισης ήταν οι βιντεοσυσκευές LIFEPLUS και το TINMITH (video see-through displays), οι οποίες έδωσαν τη θέση τους σε φορητές συσκευές όπως τα κινητά τηλέφωνα και tablets, γεγονός που μειώνει το κόστος των επενδύσεων σε εξοπλισμό για τα μουσεία, αφού πλέον οι περισσότεροι διαθέτουν πλέον μια ανάλογη συσκευή. Παρατηρούμε πλήθος εφαρμογές να

¹⁹¹ ARMYNOW.net, 22 Αυγούστου 2017, *Αμερικανικός στρατός: Τα Avatar συμμετέχουν στην εκπαίδευση!*

Μετάφραση – απόδοση: Αναστάσιος Μητρόπουλος, <http://www.armynow.net/aamerikanikos-stratos-avatar-stin-ekpaideysh/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

¹⁹² ΛΙΑΠΗ, Ι. 2018, *Η Επαυξημένη Πραγματικότητα με φορητές συσκευές στα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 23. <https://ikee.lib.auth.gr/record/298183/files/GRI-2018-21694.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.7.2018).

αναπτύσσονται στον εν λόγω τομέα, εφαρμογές που αφορούν την οπτικοποίηση των πόλεων, των αρχαιολογικών αντικειμένων αλλά και γενικότερα της ζωής στους χώρους αυτούς.

Στο Πεκίνο της Κίνας μάλιστα αναπτύχθηκε μια εφαρμογή η οποία λειτουργεί σε iPad και παρουσιάζει το Παλαιό Θερινό Παλάτι (Yuanmingyuan Palace) ανακατασκευασμένο, ενώ στο Jewry Wall Museum στο Leicester παρουσιάζεται η ζωή στην πόλη Leicester κατά τη διάρκεια της ρωμαϊκής περιόδου. Ας σημειώσουμε και την πρωτοβουλία του PhillyHistory.org, που δημιούργησε το 2011 μια εφαρμογή, που παρουσιάζει την ιστορία της Φιλαδέλφεια. Σημαντική εφαρμογή είναι και το LOUPE, μια φορητή συσκευή η οποία βρίσκεται μέσα σε μια ξύλινη θήκη με τη μορφή ενός μεγεθυντικού φακού και διευκολύνει την αφηγηματική ξενάγηση¹⁹³.

Στον ελλαδικό χώρο, η Επαυξημένη Πραγματικότητα έχει επηρεάσει το πεδίο του Πολιτισμού γενικότερα και παρατηρούμε όλο και περισσότερες εφαρμογές ΕπΠ να εμφανίζονται. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε την εφαρμογή Augmented Walks, τον εξατομικευμένο οδηγό περιηγήσεων και ανακατασκευής υπαίθριων αρχαιολογικών χώρων ARCHEOGUIDE (Αρχαία Ολυμπία) και το ερευνητικό πρόγραμμα CHESS¹⁹⁴ (Cultural-Heritage Experiences through Socio-personal interactions and Storytelling, Ακρόπολη), όπου ο επισκέπτης συνδεόμενος με τη φορητή του συσκευή στην εφαρμογή CHESS, απαντά σε ένα σύντομο κουίζ, διαμορφώνει το προφίλ του (Vayanou et al., 2014) έτσι ώστε η εφαρμογή να του παρέχει πληροφορίες, οπτικοακουστικά στοιχεία, ιστορία, πλοκή, αλλά και εκθέματα¹⁹⁵.

Στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο μάλιστα, ερευνητές (Παπαϊωάννου, Γ. και Δεληγιάννης Γ.) με τη βοήθεια των ερευνητικών ομάδων των εργαστηρίων τους ανέπτυξαν ένα πλαίσιο, το οποίο επιτρέπει σε κοινούς χρήστες να υλοποιούν διαδραστικά συστήματα Επαυξημένης Πραγματικότητας, χωρίς να υπάρχει η ανάγκη προγραμματιστικών γνώσεων. Πρόκειται για «διαδραστικά παιχνίδια, ξεναγήσεις ΕπΠ σε κλειστούς και ανοιχτούς χώρους και προσαρμοσμένες διαδρομές με τη

¹⁹³ Ομοίως, 24-25.

¹⁹⁴ VAYANOU, M., KARVOUNIS, M., KATIFORI, A., KYRIAKIDI, M., ROUSSOU, M., & IOANNIDIS, Y. 2014, *The CHESS project: Adaptive personalized storytelling experiences in museums*. In CEUR Workshop Proceedings. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-12337-0_28 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

¹⁹⁵ ΛΙΑΠΗ, Ι. 2018, *Η Επαυξημένη Πραγματικότητα με φορητές συσκευές στα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 25. <https://ikee.lib.auth.gr/record/298183/files/GRI-2018-21694.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.7.2018).

βοήθεια των οποίων ο χρήστης μετακινείται στο χώρο και καθορίζει την εξέλιξη της αφήγησης και προβολής του περιεχομένου»¹⁹⁶.

Η τεχνολογία QR-code, μέσω της οποίας ιστορικά πρωτο-υλοποιήθηκε σε ευρεία κλίμακα η επαύξηση σε φορητές συσκευές, φαίνεται να παραχωρεί τη θέση της στην Επαυξημένη Πραγματικότητα, η οποία διαθέτει εξελιγμένη διαδικασία αναγνώρισης εικόνων, τοπίων και φυσικών αντικειμένων. Συνεπώς, παρατηρούμε πως ο εκάστοτε χρήστης επιλέγει να πλοηγηθεί σε μουσεία, συλλογές ή και συγκεκριμένα εκθέματα που τον ενδιαφέρουν προσωπικά και μπορεί πλέον να κινηθεί με βάση τις δικές του προτεραιότητες και ανάγκες¹⁹⁷.

Με την Επαυξημένη Πραγματικότητα το περιεχόμενο επομένως γίνεται πολύ πιο ελκυστικό, η πρόσβαση στις πληροφορίες που προσφέρονται είναι εξατομικευμένες και η εμπειρία και το ενδιαφέρον των χρηστών ενισχύεται σημαντικά. Όσον αφορά τα ίδια τα εκθέματα και τις συλλογές των μουσείων γενικότερα, οφείλουμε να σημειώσουμε πως διευκολύνεται, με τη βοήθεια της ΕπΠ, η καταγραφή, η διαχείριση, η ερμηνεία των εκθεμάτων και η προσβασιμότητα στα αντικείμενα εκείνα που δεν εκτίθενται για διάφορους λόγους (συντήρηση ή έλλειψη χώρου).

Ακόμη, δεν πρέπει να ξεχνάμε τις μεγάλες δυνατότητες αλληλεπίδρασης, συνεργασίας και σύνδεσης της μάθησης με τις Νέες τεχνολογίες μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων που αναπτύσσονται χάρη στις νέες εξελίξεις αλλά και τη θετική προδιάθεση και στάση μικρών/μεγάλων και στην προσέλευση στη γνώση.

Υπάρχουν βέβαια και εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας, οι οποίες μας κατευθύνουν και μας ενημερώνουν για την ύπαρξη αξιοθέατων ανάλογα με τη θέση μας. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά το Wikitude World Browser¹⁹⁸, που θεωρείται διεθνώς ως ο βασιλιάς των browser Επαυξημένης Πραγματικότητας καθώς λειτουργεί με κάποιον τρόπο σαν ένα ακόμη μάτι. Όταν η κάμερα «σημαδεύει» έναν τόπο, ο εικονικός browser -με τη βοήθεια 3.500 συμβεβλημένων παρόχων περιεχομένου-

¹⁹⁶ ARCHEOLOGY & ARTS, 24 Μαΐου 2016. *Επαυξημένη Πραγματικότητα στα Μουσεία*, Μέσα από κινητά τηλέφωνα.

ή
ταμπλέτες
<https://www.archaiologia.gr/blog/2016/05/24/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5/>
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

¹⁹⁷ Ομοίως.

¹⁹⁸ WIKITUDE, Hauser, A. 9 Αυγούστου 2010, *Wikitude World Browser*. <https://www.wikitude.com/wikitude-world-browser-augmented-reality/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

παρέχει πληροφορίες για τη γεωγραφία του τόπου αλλά και όλων των αξιοθέατων που μπορεί να υπάρχουν εκεί κοντά.

Ας αναφέρουμε και την εφαρμογή GeoTravel που απευθύνεται στους λάτρεις των ταξιδιών, περιλαμβάνοντας 25.000 προορισμούς, πάνω από 3.000.000 σημεία ενδιαφέροντος και δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να δημιουργήσει το δικό του σενάριο ταξιδιού. Ενδιαφέρουσα είναι και η MetroAR Pro (iOS), η οποία παρέχει πληροφορίες για τους πλησιέστερους σταθμούς μετρό (ακτίνας πέντε χιλιομέτρων) στις χώρες Ιαπωνία και Νότια Κορέα, καθώς και στις πόλεις Νέα Υόρκη, Σικάγο, Μεξικό, Λονδίνο και Παρίσι¹⁹⁹.

Επίσης, ας αναφέρουμε την πρόθεση των Live Nation και Ticketmaster (πλέον τα δύο brands έχουν ενοποιηθεί και το νέο σχήμα, που ονομάζεται Live Nation Entertainment) να επενδύσουν στη νεοσύστατη εταιρεία Blink Identity, που ισχυρίζεται πως με την τεχνολογία, η οποία έχει αναπτύξει και στηρίζεται στην Επαυξημένη Πραγματικότητα και στην Τεχνητή Νοημοσύνη, «μπορεί να αναγνωρίζει άτομα εν κινήσει μέσα σε μισό δευτερόλεπτο, ακόμα και αν δεν κοιτούν ευθέως προς την κάμερα», τεχνολογία που μπορεί να φέρει τα πάνω κάτω στην έκδοση εισιτηρίων μέσω αναγνώρισης προσώπου²⁰⁰.

Σε ότι αφορά τον τομέα της Τέχνης, ας σημειώσουμε πως η Επαυξημένη Πραγματικότητα προσφέρει νέες δυνατότητες στους καλλιτέχνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είμαι τα έργα του ζωγράφου Dražen Turković²⁰¹ αλλά και η πρώτη παγκόσμια έκθεση Επαυξημένης Πραγματικότητας στον τομέα των Καλών Τεχνών²⁰² τον Ιούλιο του 2016.

¹⁹⁹ΖΑΙΜΙΔΗΣ, Ι. ΠΑΡΑΣΧΟΥ, Π. 2015, *Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Ψηφιακή Ξενάγηση & Διαδραστικό Παιχνίδι*, Διπλωματική Εργασία, ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 14. <http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/6494/1/STEF292015.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2017).

²⁰⁰TECKY.gr, 8 Μαΐου 2018, *Η Ticketmaster σχεδιάζει την αντικατάσταση των εισιτηρίων με το σκανάρισμα του προσώπου μας*. <https://tecky.eu/i-ticketmaster-schediaz-tin-antikatastasi-ton-isitirion-me-to-skanarisma-tou-prosopou-mas> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

²⁰¹PROMOTER, Digital meets Art, *Augmented Reality vs. classical painting: the works of Dražen Turković*. <http://www.digitalmeetsculture.net/article/augmented-reality-vs-classical-painting-the-works-of-drazen-turkovic/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

²⁰²PROMOTER, Digital meets Art, *The Danger Tree: world's first Augmented Reality fine art exhibition*. <http://www.digitalmeetsculture.net/article/the-danger-tree-worlds-first-augmented-reality-fine-art-exhibition/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

4. ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

Στον τομέα της Ψυχολογίας θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το βοηθητικό χαρακτήρα της Επαυξημένης Πραγματικότητας στη θεραπεία των φοβιών. Πιο συγκεκριμένα ας αναφέρουμε τη «Μελέτη εφικτότητας της AR για θεραπεία ακροφοβίας», η οποία εξετάζει την αποτελεσματικότητα της εμβυθιστικής φωτογραφίας σε σχέση με την αίσθηση της παρουσίας στους χρήστες. Η έρευνα επικεντρώθηκε σε 41 συμμετέχοντες ηλικίας 17-45 ετών (28 άντρες και 13 γυναίκες) οι οποίοι προήλθαν από τους κόλπους του Πανεπιστημίου της Βαλένθια (φοιτητές και εργαζόμενοι).

Το περιβάλλον έρευνας ήταν μια τσάινα από το Applied Computer Science Superior Technical Scholl building, όπου και φαινόταν μια σκάλα μόνο. Υπήρχαν δύο εκδοχές του χώρου (ο πραγματικός χώρος και η εμβυθιστική φωτογραφία του χώρου) και οι συμμετέχοντες που χρησιμοποίησαν το σύστημα Επαυξημένης Πραγματικότητας φορούσαν μια κάμερα, τον ανιχνευτή και HMD. Παρόλα τα σημαντικά προτερήματα της χρήσης της ΕπΠ στη θεραπεία, σε σχέση με τις παραδοσιακές μεθόδους, τα αποτελέσματα έδειξαν πως η αίσθηση του πραγματικού δεν μπορεί να αντικατασταθεί εύκολα στη συγκεκριμένη περίπτωση και χρήζει ακόμα αρκετής έρευνας²⁰³.

Προς την ίδια κατεύθυνση, αναφέρουμε και τη «Μελέτη εφικτότητας της Επ.Π για τη θεραπεία της αραχνοφοβίας», όπου και αναπτύχθηκε ένα σύστημα ΕπΠ για την αντιμετώπιση της αραχνοφοβίας και της φοβίας των κατσαρίδων. Όλοι οι συμμετέχοντες είχαν ζητήσει βοήθεια στην πανεπιστημιακή κλινική “Jaume” (ειδική για την καταπολέμηση διαταραχών άγχους) και επιλέχθηκαν με βάση τα κριτήρια DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders Fourth Edition) για συγκεκριμένες φοβίες περιστασιακού τύπου. Η συγκεκριμένη μελέτη επιβεβαίωσε τη θετική συμβολή της Επαυξημένης τεχνολογίας στην αντιμετώπιση και θεραπεία διάφορων ψυχοκοινωνικών ασθενειών.²⁰⁴

²⁰³ ΝΤΑΓΚΡΑ, Ε. 2016, *Η επαυξημένη πραγματικότητα και τομείς εφαρμογής της με έμφαση στη ψυχολογική διάσταση της χρήσης συστημάτων Ε.Π.* Διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, 84-91. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/1674413/theFile> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 2.8.2018).

²⁰⁴ Ομοίως, 91-106.

5. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ένας τομέας που αποκτά μεγάλη δυναμική είναι η Εκπαίδευση. Αναφερόμαστε στην ανάπτυξη νέων τύπων ελκυστικού περιεχομένου που μπορεί να συμβάλλει στην βέλτιστη απόδοση του μαθήματος και στην κινητοποίηση των μαθητευόμενων. Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζοντας την πληθώρα γνωστικών πεδίων εφαρμογής της Επαυξημένης Πραγματικότητας στην Εκπαίδευση, θα αναφέρουμε τα αποτελέσματα της έρευνας²⁰⁵ του Υποψήφιου Διδάκτορα του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Τζορτζογλου Φ., ο οποίος επικεντρώθηκε ακριβώς στον εν λόγω τομέα και σημειώνει πως το μεγαλύτερο μέρος των ερευνών (48,1%) αφορούσε το πεδίο των «Φυσικών Επιστημών» και την επίδραση της Επ.Π. στη διδασκαλία τους.

Ειδικότερα, αναφέρει πως οι έρευνες αυτές αφορούσαν: «την προσομοίωση εργαστηριακών πειραμάτων (Akçayır et al., 2016, Chen & Liao, 2015, Chiou et al., 2015, Ibáñez et al., 2014, Lin et al., 2013, Wojciechowski & Cellary, 2013), τη διδασκαλία μαθηματικών και γεωμετρικών εννοιών (Radu et al., 2016, Estapa & Nadolny, 2015, Lin et al., 2015, Sommerauer & Müller, 2014, Bujak et al., 2013), την περιβαλλοντική εκπαίδευση (Κουτρομάνος κ.α., 2016, Hwang et al., 2015, Kamarainen et al., 2013), τη γεωγραφία (Chu & Sung, 2016, Hsiao et al., 2016, Cheng & Wang, 2015), τη διδασκαλία επιστημονικών θεμάτων (Chiang et al., 2014, Chang et al., 2013) και γενικότερα την απεικόνιση εννοιών ή αντικειμένων που οι μαθητές δε θα μπορούσαν να δουν στον πραγματικό κόσμο (μόρια, διάσπαση πυρήνα, χημικές ενώσεις)»²⁰⁶.

Επίσης, καταγράφει τη σημασία της Επαυξημένης Πραγματικότητας στην κατανόηση περίπλοκων και αφηρημένων επιστημονικών εννοιών και φαινομένων, εφόσον η φαντασία δίνει τη θέση της στην τεχνολογία και συνεχίζει καταγράφοντας συνολικά 15 έρευνες (22,2%) που αφορούν το πεδίο της διδασκαλίας των «Κοινωνικών Επιστημών και Τεχνών» και πιο συγκεκριμένα «την εκμάθηση γλώσσας (Liu et al. 2016, Liu & Tsai, 2013)»²⁰⁷. Προς αυτή την κατεύθυνση ας αναφέρουμε μια ενδιαφέρουσα προσπάθεια ένταξης της Επαυξημένης

²⁰⁵ ΤΖΟΡΤΖΟΓΛΟΥ, Φ. *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην εκπαίδευση: βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών και προοπτικές*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. http://www.pre.aegean.gr/wp-content/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

²⁰⁶ Ομοίως, 7.

²⁰⁷ Ομοίως, 7.

Πραγματικότητας στη διδασκαλία των Αγγλικών σε μαθητές της Ε΄ Δημοτικού έλαβε χώρα το 2017.

Επιδίωξη των δημιουργών ήταν «η δημιουργία εκπαιδευτικού σεναρίου με τη συνδυασμένη χρήση τεχνικών Επαυξημένης Πραγματικότητας στη σχολική τάξη. Στόχος ήταν η εκμάθηση αντίθετων επιθέτων στα Αγγλικά με δημιουργικό, βιωματικό και διασκεδαστικό τρόπο από μαθητές της Ε΄ τάξης του δημοτικού σχολείου. Ως μέσο, χρησιμοποιήθηκε η δωρεάν πλατφόρμα Aurasma (πλέον HP Reveal) για κινητές συσκευές και επικουρικά ο σαρωτής»²⁰⁸.

Συνεχίζοντας την έρευνα των γνωστικών πεδίων σε ότι αφορά το πεδίο της διδασκαλίας των «Κοινωνικών Επιστημών και Τεχνών» αναφέρουμε την «καταγραφή της εικονικής ζωγραφικής και την καλλιέργεια της εκτίμησης της τέχνης (Huang et al., 2016, Chang et al., 2014, Di Serio et al. 2013), την καλλιέργεια της πολυπολιτισμικής συνείδησης (Furió et al., 2013) και την ενίσχυση της χρήσης βιβλιοθηκών από μαθητές (Cheng & Tsai, 2012)»²⁰⁹.

Τονίζοντας τη δυνατότητα της ΕπΠ να ενισχύει τις γλωσσικές έννοιες και λέξεις με ψηφιακές πληροφορίες, ο Τζορτζογλου Φ. αναφέρει πως έργα τέχνης εμπλουτίζονται πλέον με πληροφορίες (τεχνοτροπία, επιρροές, στοιχεία ζωγράφου κ.) και διευκολύνουν με αυτό τον τρόπο την εκτίμηση τους από τους μαθητές. Στη συνέχεια, ακολουθεί το γνωστικό πεδίο «Μηχανική και Κατασκευές», που αφορά κυρίως προσομοιώσεις κατασκευών, της Υγείας (7,4%) και άλλων Υπηρεσιών.

Σημαντική διαπίστωση είναι η τάση για χρήση της Επαυξημένης Πραγματικότητας σε εκπαιδευτικά παιχνίδια, που χρίζει ιδιαίτερης ερευνητικής προσοχής και τα πρώτα αποτελέσματα ερευνών αναφέρουν πληθώρα θετικά αποτελέσματα στη μάθηση. Σε γενικές γραμμές επομένως, καταγράφεται μια θετική αντίδραση στη χρήση της Επαυξημένης τεχνολογίας στη διδασκαλία και την Εκπαίδευση καθώς θεωρείται πως έχει θετικά μαθησιακά οφέλη (55.5%) εστιάζοντας ταυτόχρονα στην κινητοποίηση των μαθητών (31,4%), τη συνεργασία τους (20,3%), στη δημιουργία θετικής προδιάθεσης για το μάθημα (16,6%), στην προσοχή στο μάθημα (18,5%), στη χωρική αντίληψη (5,5%), στην ευκολία συγκράτησης γνώσεων

²⁰⁸ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Α. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ Δ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ Π. 2017, *Μαθαίνοντας Αντίθετα Επίθετα στα Αγγλικά με τη Χρήση της Επαυξημένης Πραγματικότητας (Augmented Reality)*, «Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη Διδακτική Πράξη» - «Τεχνολογίες, Τέχνες & Πολιτισμός στην Εκπαίδευση», 112. <https://5synthess2018.ekped.gr/praktika2018/c-039-112-121.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 31.7.2018).

²⁰⁹ ΤΖΟΡΤΖΟΓΛΟΥ, Φ. *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην εκπαίδευση: βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών και προοπτικές*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 7. http://www.pre.aegean.gr/wp-content/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

(5,5%), στην παρατηρητικότητα (5,5%), ενεργοποιώντας παράλληλα ενθουσιασμό και ανυπομονησία²¹⁰.

Η πλειοψηφία των ερευνών αφορούσαν ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους (μεικτές) και εστίαζαν στην εφαρμογή της ΕπΠ σε μαθητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (38,8%), σε μαθητές γυμνασίου και λυκείου (37%), σε παιδιά του δημοτικού (22,2%) ενώ βρέθηκαν πολύ λίγες έρευνες που είχαν σαν δείγμα εφαρμογής της ΕπΠ το νηπιαγωγείο (δυσκολίες χειρισμού της τεχνολογίας από νήπια). Τα αποτελέσματα μαρτυρούν τη μεγάλη σημασία και θετική επίδραση της Επαυξημένης Πραγματικότητας στην Εκπαίδευση αλλά και την ανάγκη δημιουργίας εφαρμογών που δεν θα είναι τόσο στημένες, θα είναι μοναδικές και θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον εκπαιδευτικό με τέτοιο τρόπο ώστε να προσαρμόζονται στις μαθησιακές ανάγκες των μαθητών και, να αλληλεπιδρούν με τα σχολικά εγχειρίδια.

Εάν σκεφτεί κανείς το παιδαγωγικό υπόβαθρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας άλλωστε, συνειδητοποιεί πως η χρήση της Επαυξημένης Πραγματικότητας στην εκπαίδευση σχετίζεται με τις αρχές της πλαισιοθετημένης μάθησης (σημασία πλαισίου μάθησης και αλληλεπιδράσεων του μαθητευόμενου με άτομα, υλικά, αντικείμενα και τοποθεσίες σχετικές με το πλαίσιο της μάθησης) και του εποικοδομισμού (οικοδόμηση νοητικών μοντέλων από τον μαθητευόμενο)²¹¹, γεγονός που συμβάλλει στη δημιουργία νοητικών δομών από τους μαθητές και ως αποτέλεσμα ενισχύεται και επιτυγχάνεται ο σκοπός της διδασκαλίας.

Επίσης, οφείλουμε να αναφέρουμε τη σύνδεση Επαυξημένης τεχνολογίας με τη Παιχνιδοκεντρική μάθηση (game-based learning GBL), μια μάθηση η οποία «εστιάζει στο παιχνίδι, δημιουργώντας μια ψηφιακή αφήγηση, τοποθετώντας τους μαθητές σε ένα ρόλο, παρέχοντας αυθεντικούς πόρους και ενσωματώνοντας σχετικές πληροφορίες»²¹².

²¹⁰ Ομοίως, 8-9.

²¹¹ ΠΜΣ Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό: Τυπική, Άτυπη και από Απόσταση Εκπαίδευση (Συμβατικές και e-Μορφές) *Επαυξημένη Πραγματικότητα στην Εκπαίδευση, Όταν οι ορίζοντες της μάθησης ξεπερνούν τα όρια της πραγματικότητας*, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Κόρινθος, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

<http://epri.korinthos.uop.gr/BlogsPortal/mps2017/2017/05/03/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1/>

(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.6.2018).

²¹² ΦΙΑΠΠΟΥΣΗΣ, Γ. 2017, *Η αξιοποίηση της Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR-AUGMENTED REALITY) και του Κώδικα Γρήγορης Απόκρισης (QR-CODE) για την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας*. Μία δράση για το γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας, 4. 9th International Conference in Open & Distance Learning, Αθήνα.

Παρατηρώντας επομένως τις μεγάλες δυνατότητες της ΕπΠ στη Εκπαίδευση οφείλουμε να καταγράψουμε επίσης πως πολλοί θεωρητικοί σημειώνουν την ανάγκη για δημιουργία «νέων τρισδιάστατων διαδραστικών περιεχομένων για μαθησιακά περιβάλλοντα ΕπΠ καθώς και για δημιουργία αντίστοιχων εργαλείων για τους εκπαιδευτικούς (Chang et al., 2014, Wojciechowski & Cellary, 2013), την διερεύνηση σχεδιαστικών προτύπων για εφαρμογές ΕπΠ ανάλογα το θέμα και το επίπεδο του μαθητή (Bujak et al., 2013), τη δημιουργία πολυμεσικών εμπειριών ΕπΠ, τη διερεύνηση της επίδρασης του στη μάθηση (Ho et al., 2011) και την περεταίρω διερεύνηση των μηχανισμών μάθησης σε μαθησιακά περιβάλλοντα Ε.Π. (Lin et al., 2013)»²¹³.

Συνεπώς, η χρήση της τεχνολογίας και των εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας μπορεί πράγματι να αναδείξει τη γνώση, η οποία εντάσσεται στο κατάλληλο πλαίσιο, δίνοντας παράλληλα στο μαθητή τη δυνατότητα γόνιμης αλληλεπίδρασης με αυτή (Dunleavy and Dede, 2014)²¹⁴. Προς αυτή την κατεύθυνση, πολλοί είναι οι ερευνητές οι οποίοι υποστηρίζουν τα μεγάλα μαθησιακά οφέλη της χρήσης της ΕπΠ στην εκπαιδευτική διαδικασία (Chen et al., 2016, Lee, 2012, Martin et al., 2014, Wasko, 2013, Wu et al., 2013)²¹⁵.

Συνεχίζοντας την αναφορά μας στον τομέα της Εκπαίδευσης, θα καταγράψουμε την εκπαιδευτική εφαρμογή Star Chart που απευθύνεται σε χρήστες όλων των ηλικιών. Όταν η εφαρμογή είναι ανοιχτή, ο χρήστης μπορεί να στρέψει την κάμερα του κινητού στον ουρανό ώστε να δει να εμφανίζονται στην οθόνη όλα τα αστέρια, πλανήτες, αστερισμοί που υπάρχουν σε μια συγκεκριμένη περιοχή, ακόμη και κατά την ημέρα που δεν είναι εμφανείς.

Στον τομέα των Εκδόσεων, για να κατανοήσουμε τη νέα τεχνολογική δυνατότητα επαύξησης, ας αναφέρουμε τα «Μαγικά Βιβλία» ως μια από τις πρώτες μορφές της

<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/viewFile/1042/1245> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

²¹³ TZORTZOΓΛΟΥ, Φ. *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην εκπαίδευση: βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών και προοπτικές*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 11. http://www.pre.aegean.gr/wp-content/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

²¹⁴ DUNLEAVY, M. DEDE, C. 2014, Augmented reality teaching and learning. *In Handbook of research on educational communications and technology*. Springer New York, 735-745.

²¹⁵ CHEN, C. H. CHOU, Y. Y. HUANG, C. Y. 2016, An Augmented-Reality-Based Concept Map to Support Mobile Learning for Science. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 25(4), 567-578, LEE, K. 2012, Augmented reality in education and training. *TechTrends*, 56(2), 13-21, MARTIN, J. DIKKERS, S., SQUIRE, K. GAGNON, D. 2014, Participatory scaling through augmented reality learning through local games. *TechTrends*, 58(1), 35-41, WASKO, C. 2013, What teachers need to know about augmented reality enhanced learning environments. *TechTrends*, 57(4), 17-21, WU, H. K. LEE, S. W. Y. CHANG, H. Y. LIANG, J. C. 2013, Current status, opportunities and challenges of augmented reality in education. *Computers & Education*, 62, 41-49.

Επαυξημένης Πραγματικότητας που εμφανίστηκε και σίγουρα από τις πρώτες που είδε το ευρύ κοινό. Ο Δρ. Marc Billinghamurst ήταν ο εφευρέτης του «Μαγικού Βιβλίου» Επαυξημένης Πραγματικότητας, του πρώτου βιβλίου για παιδιά, στο οποίο κινούμενα σχέδια εμφανίζονται μέσα στις σελίδες όταν αυτές παρατηρούνται χρησιμοποιώντας μια οθόνη προβολής see-through (είτε κινητή είτε HMD)²¹⁶.

Το Zooburst AR βιβλίο, το ψηφιακό εργαλείο αφήγησης παραμυθιών που επιτρέπει τη δημιουργία 3D ψηφιακού βιβλίου, το οποίο προβάλλεται μόνο μέσω Internet (χρήση ενός Flash plug-in ή με χρήση AR και κάμερας) αποτελεί ακόμη ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Επίσης, σημαντική καταγραφή αποτελεί και η ελληνική καινοτομία «Live books»²¹⁷, μια καινοτομία που αφορά τη δημιουργία και κυκλοφορία βιβλίων Επαυξημένης Πραγματικότητας, Flybooks και Flyer Books.

Η ελληνική παγκόσμια καινοτομία της εν λόγω ομάδας Ελλήνων από τη Θεσσαλονίκη, τους Bitar²¹⁸, που παρουσίασαν το 2016 το πρώτο ζωντανό διαδραστικό βιβλίο²¹⁹, έδωσε πράγματι νέα πνοή στον τομέα των Εκδόσεων, της Συγγραφής και της Λογοτεχνίας. Πρόκειται για τα «Live books». Αυτή τη στιγμή τα βιβλία της ομάδας είναι μόνο παιδικά, για ηλικίες από 3 έως 12 ετών και είναι διαθέσιμα για παραγγελίες στο livebooks.gr και σε μερικά επιλεγμένα βιβλιοπωλεία κυρίως στην Βόρεια Ελλάδα. Τα βιβλία επίσης «χρησιμοποιούνται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους από εκπαιδευτικούς, σχολεία, λογοθεραπευτές, ειδικούς παιδαγωγούς και ψυχολόγους, λόγω της αυξημένης εκπαιδευτικής λειτουργικότητας που περιλαμβάνουν»²²⁰.

6. ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Στον τομέα της Ψυχαγωγίας, υπάρχουν πολλές μορφές και εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας που καταγράφουμε ενδεικτικά σε αυτή την ενότητα και οι οποίες επιβεβαιώνουν το ευρύ πεδίο που μπορεί να καλύψει η εν λόγω τεχνολογία. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο που πλέον η Επαυξημένη τεχνολογία έχει

²¹⁶ BILLINGHURST, M. KATO, H. POUPYREV, I. 2001, *The Magic Book: An Interface that Moves Seamlessly between Reality and Virtuality*. IEEE Computer Graphics and Applications, 21(3), 6-8.

²¹⁷ BITAR, <https://www.bitar.gr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

²¹⁸ Ομοίως.

²¹⁹ PARALAXI, Παρασκευοπούλου, Χ. 16 Ιουνίου 2016, *Τα πρωτότυπα βιβλία εικονικής πραγματικότητας είναι made in SKG!* <http://parallaximag.gr/life/technology/vivlio-ikonikis-pragmatikotitas> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

²²⁰ Ομοίως.

ανθρωποκεντρικό και διαδραστικό χαρακτήρα και βρίσκει εφαρμογές και στον τομέα των παιχνιδιών.

Ας ξεκινήσουμε σημειώνοντας την ύπαρξη ηλεκτρονικών επιτραπέζιων παιχνιδιών Επαυξημένης Πραγματικότητας που στοχεύουν στην εκμάθηση νοερών υπολογισμών²²¹, το μαθησιακό αντικείμενο εκείνο δηλαδή, το οποίο αφορά υπολογισμούς που προκύπτουν με τη χρήση στρατηγικών και οδηγούν σε μια ακριβή απάντηση. Συνδυάζοντας τα παραδοσιακά με τα ηλεκτρονικά επιτραπέζια παιχνίδια, η Επαυξημένη τεχνολογία δημιουργεί ένα ελκυστικό παιχνίδι, όπου το κίνητρο συμμετοχής παραμένει για μεγαλύτερο διάστημα και μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σαν υποστηρικτικό εργαλείο διδασκαλίας²²².

Χαρακτηριστικά άλλωστε των παιχνιδιών ΕπΠ γενικότερα είναι η σωματική, νοητική, κοινωνική και συναισθηματική εμπειρία του χρήστη²²³. Τα ηλεκτρονικά παιχνίδια Επαυξημένης Πραγματικότητας καλλιεργούν περισσότερο το νοητικό φόρτο των παιχτών (τήρηση κανόνων και βαθμολογία) σε αντίθεση με τα επιτραπέζια που υπερτερούν στο κομμάτι της φυσικής αλληλεπίδρασης των παιχτών (κοινωνικότητα).

Σε ότι αφορά τη συναισθηματική εμπειρία που προκαλούν τα παιχνίδια στους παίκτες, η οποία εξαρτάται και από το ίδιο το ενδιαφέρον των παιχτών για το εκάστοτε παιχνίδι (πλοκή και περιεχόμενο, ροή και διάρκεια), οφείλουμε να τονίσουμε πως πρόκειται για έναν παράγοντα που δύσκολα μπορεί να εξασφαλιστεί. Σημαντικοί παράγοντες που καθορίζουν συνήθως το ενδιαφέρον για τα ηλεκτρονικά παιχνίδια, είναι τα οπτικά και ηχητικά εφέ²²⁴.

Αρχικά ας αναφέρουμε το Pokémon GO, το παιχνίδι που κατάφερε να κερδίσει την προσοχή όλων το καλοκαίρι του 2016 και είχε κυριεύσει κυριολεκτικά πολλούς νέους (και όχι μόνο) όλου του πλανήτη, της Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης. Επρόκειτο για μια εφαρμογή ΕπΠ, η οποία «χρησιμοποιώντας το GPS και την κάμερα της συσκευής, εμφάνιζε στην οθόνη της, πάνω από το υπαρκτό περιβάλλον,

²²¹ΒΑΡΒΕΡΗΣ, Σ. ΠΑΛΑΙΓΕΩΡΓΙΟΥ, Γ. ΛΕΜΟΝΙΔΗΣ Χ, *Επιτραπέζιο παιχνίδι επαυξημένης πραγματικότητας για εκμάθηση στρατηγικών νοερών υπολογισμών*, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. 5ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» 21-23 Απριλίου 2017, 481. <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2526.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2018).

²²² Ομοίως.

²²³NILSEN, T. LINTON, S. & LOOSER, J. 2004, *Motivations for AR gaming*, 1-8. https://www.researchgate.net/publication/228893331_Motivations_for_augmented_reality_gaming (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2018).

²²⁴ΒΑΡΒΕΡΗΣ, Σ. ΠΑΛΑΙΓΕΩΡΓΙΟΥ, Γ. ΛΕΜΟΝΙΔΗΣ Χ, *Επιτραπέζιο παιχνίδι επαυξημένης πραγματικότητας για εκμάθηση στρατηγικών νοερών υπολογισμών*, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, 481. 5ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» 21-23 Απριλίου 2017, 481. <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2526.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2018).

τα γνωστά εικονικά πλάσματα με τα οποία μπορούσες να αλληλεπιδράσεις. Αυτή ήταν η πρώτη επαφή της πλειονότητας του κόσμου με την Επαυξημένη Πραγματικότητα (Augmented Reality)»²²⁵.

Το Ingress, αποτελεί ένα ακόμη παιχνίδι της ίδιας εταιρίας (Niantic) και το Ink Hunter μια εφαρμογή που χρησιμοποιείται σε περίπτωση που κάποιος/α επιθυμεί ένα τατουάζ. Η τελευταία αυτή εφαρμογή επιτρέπει στο χρήστη να χρησιμοποιεί προκατασκευασμένα τατουάζ, αλλά και δικές του/της δημιουργίες, έτσι ώστε να δει εάν και σε ποιο σημείο θα του/της άρεσε να το έχει στην πραγματικότητα. Παλιότερα υποστήριζε μόνο ασπρόμαυρα τατουάζ, αλλά τώρα υποστηρίζει και έγχρωμα. Υπάρχει επίσης το WallaMe, που επιτρέπει στο χρήστη να αφήσει κρυφά μηνύματα σε διάφορα μέρη του πραγματικού κόσμου που μπορούν να τα διαβάσουν μόνο αυτοί που έχουν την εφαρμογή.

Γνωστά επίσης παιχνίδια Επαυξημένης Πραγματικότητας είναι και τα ακόλουθα: Το Parallel Kingdom (40 επίπεδα, 14 χαρακτήρες), το SpecTrek, το οποίο απευθύνεται συνήθως σε λάτρεις των μεταφυσικών φαινομένων και χρησιμοποιεί GPS, το Zombies, run!, το ARBasketball, το puzzle παιχνίδι στρατηγικής Clandestine: Anomaly, η εφαρμογή AR Invaders που διαθέτει και ένα multiplayer mode και το Mybrana που ενθαρρύνει την δημιουργικότητα και την φαντασία των χρηστών, καθώς προσφέρει μια ευρεία γκάμα από γραφικά και animations τα οποία μπορούν να οδηγήσουν στη δημιουργία ευφάνταστων φωτογραφιών, videos ή ακόμα και διαφημιστικών καμπάνιων και ταινιών μικρού μήκους.

Υπάρχει επίσης η εφαρμογή Quiver και η Crayola Color Alive με τις οποίες μπορούν μικροί και μεγάλοι να ζωντανεύουν σκίτσα μέσα από μια ευρεία γκάμα έτοιμων σχεδίων, η Layar (συνδυασμός λέξεων Layer και AR), μέσω της οποίας εκτυπωμένες επιφάνειες δίνουν στους χρήστες πολύ περισσότερο ψηφιακό περιεχόμενο, ή αλλιώς φέρνουν στα χέρια μας μία πλήρως διαδραστική εκτύπωση, η εφαρμογή για ζωντανούς γρίφους PulzAR, η οποία διατίθεται στο PlayStation Store

²²⁵ TECHTEACHER, *Επαυξημένη πραγματικότητα (Augmented Reality)*.

<https://techteacher.gr/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-augmented-reality/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

και το PS Vita, χρησιμοποιώντας την κάμερα και τις δυνατότητες της τεχνολογίας AR προκειμένου να δημιουργήσει δυναμικούς και διαδραστικούς γρίφους²²⁶.

Το AR Defenders 2 είναι επίσης ένα κλασικό παιχνίδι τύπου άμυνας πύργου (Tower-Defense Game), με δυνατότητα πολλαπλών παικτών (Multiplayer). Ο χρήστης μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε Εικονική ή Επαυξημένη Πραγματικότητα. Σε ό,τι αφορά τη λειτουργία της ΕπΠ που εξετάζουμε, ο χρήστης, χρησιμοποιεί την κάμερα της συσκευής του και μετατρέπει το φυσικό κόσμο γύρω του σε αρένα²²⁷.

Στον τομέα των παιχνιδιών οφείλουμε να αναφέρουμε και τη νέα εμπειρία Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR) που ονομάζεται «Star Wars: Jedi Challenges» και είναι το αποτέλεσμα της συνεργασίας των Disney και Lenovo. Το παιχνίδι χρησιμοποιεί μία νέα συσκευή προβολής κεφαλής (AR headset) που σχεδιάστηκε από τη Lenovo και απευθύνεται στους λάτρεις της σειράς ταινιών «Πόλεμος των Άστρων (Star Wars)».²²⁸

Σημαντική είναι και η αναφορά στην υπηρεσία κοινωνικής δικτύωσης Yelp, που παρείχε στο iPhone τις πρώτες εμπειρίες Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR) ήδη από το 2009, μέσω του Yelp Monocle πολύ πριν εμφανιστούν παρόμοιες υπηρεσίες. Η εφαρμογή χρησιμοποιεί το GPS και την κάμερα του smartphone έτσι ώστε να ενημερώσει για εστιατόρια, μπαρ και ξενοδοχεία σε πραγματικό χρόνο μαζί με τις βαθμολογίες των χρηστών γι' αυτά.

Υπάρχουν και αρκετές υπηρεσίες ΕπΠ υπό πληρωμή: το εργαλείο πλοήγησης Spyglass που περιλαμβάνει μια μεγάλη γκάμα εργαλείων που βοηθούν στην ακριβή εύρεση θέσης και την πλοήγηση σε συγκεκριμένη τοποθεσία και το Augmented Car Finder, το οποίο βρίσκει πού έχουμε παρκάρει το αυτοκίνητό μας και μας οδηγεί εκεί.

Μια σημαντική αναφορά είναι η καινοτομία Google Lens, η οποία δεν είναι στην πραγματικότητα εφαρμογή (δρα συμπληρωματικά σαν ψηφιακός βοηθός) και λειτουργεί στρέφοντας απλά την κάμερα του κινητού προς το αντικείμενο για το οποίο θέλουμε να μάθουμε περισσότερα (ένα πίνακα ζωγραφικής, ένα φυτό, μία φωτογραφία, ένα αυτοκίνητο). Η Google ανακοίνωσε το Lens το Μάιο του 2017 μόνο

²²⁶IGNGreece, 5 Αυγούστου 2016, 10 Παιχνίδια και Εφαρμογές Augmented Reality. <https://gr.ign.com/features/31545/feature/10-paikhnidia-kai-epharmoges-augmented-reality> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 10.8.2018).

²²⁷ΖΑΙΜΙΔΗΣ, Ι. ΠΑΡΑΣΧΟΥ, Π. 2015, Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Ψηφιακή Ξενάγηση & Διαδραστικό Παιχνίδι, Διπλωματική Εργασία, ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, 15. <http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/6494/1/STEF292015.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2017).

²²⁸TECKY.eu, 19 Ιουλίου 2017, Ξύπνα τον Τζενταί που κρύβεται μέσα σου. <https://tecky.eu/xypna-ton-tzentai-pou-kryvete-mesa-so/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20.8.2018).

στις συσκευές Pixel και ο περιορισμός αυτός εφαρμόστηκε μέχρι να εμπλουτιστεί η βάση δεδομένων που τροφοδοτεί τη μηχανική μάθηση²²⁹.

7. MME, ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ

Το 2007 δημιουργείται η πρώτη διαφήμιση σε κινητά τηλέφωνα για τη Wellington Zoo και το 2008 δημιουργείται η επιτυχημένη εφαρμογή περιήγησης Wikitude από την Αυστριακή εταιρία Mobilizy GmbH. Πρόκειται για μία εφαρμογή Επαυξημένης Πραγματικότητας που εκμεταλλεύεται το υλικό μιας κινητής συσκευής (τηλέφωνο) που χρησιμοποιεί δεδομένα GPS, επιταχυνσιόμετρο, πυξίδα και κάμερα. Η λειτουργία του στηρίζεται στην υπέρθεση πληροφοριών στο βίντεο, που προέρχονται από το διαδίκτυο για τον περιβάλλοντα χώρο σε πραγματικό χρόνο και σήμερα υποστηρίζει πληθώρα λειτουργικών συστημάτων και τεχνολογία αναγνώρισης εικόνας²³⁰.

Η εταιρία Mitsubishi, έχοντας ως στόχο να αυξήσει τις πωλήσεις της και να διαφημίσει τα προϊόντα της, ανέπτυξε και αυτή μια εφαρμογή ΕπΠ (Mitsubishi Electric Meview), εφαρμογή που είχε θεαματικά αποτελέσματα. Από την πλευρά της η Lego το 2011 παρουσίασε την Lego Digital Box, η οποία αύξησε τις πωλήσεις κατά 17%. Σηματική είναι και η πρωτοβουλία των ταχυδρομικών υπηρεσιών της ΗΠΑ, οι οποίες ανέπτυξαν την εφαρμογή Virtual Box Simulator, που προσφέρει τη δυνατότητα αποστολής του πακέτου με γνώση των κριτηρίων του ταχυδρομείου²³¹.

Σε ό,τι αφορά το λιανικό εμπόριο σε παγκόσμιο επίπεδο, σημαντική ήταν και η ενεργοποίηση εφαρμογής Zara AR (σύλληψη του Creative Director Ezra Petronio που εδρεύει στο Παρίσι, ο οποίος ανέπτυξε αυτή την υψηλής ποιότητας εμπειρία και εφαρμογή με την γαλλική εταιρία HOLOOH), η οποία λάμβανε χώρα σε τρία διαφορετικά σημεία: στις βιτρίνες των καταστημάτων Zara, σε κεντρικά σημεία μέσα στο κατάστημα και στο πάνω μέρος των online πακέτων. Με την τοποθέτηση των smartphones στη γραφική σήμανση (QR code), σκοπός των μοντέλων ήταν να ζωντανεύουν φαινομενικά στις οθόνες εντός 7 έως 12 δευτερολέπτων. Όλα τα σύνολα

²²⁹TECKY.gr, 25 Φεβρουαρίου 2018. *Το Google Lens θα είναι σε λίγο διαθέσιμο και στο τηλέφωνό σου.* <https://tecky.eu/to-google-lens-tha-ine-se-ligo-diathesimo-ke-sto-tilefono-sou/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20.8.2018).

²³⁰KOKKINH, B. 2017, *Augmentation of user experience through the use of html5 device APIS*, Πτυχιακή Εργασία. ΤΕΙ Κρήτης, 28.

²³¹ΣΠΗΛΙΩΤΗ, Π. ΤΣΙΜΠΙΔΗ, Ε. 2015, *Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας, Μελέτη και Υλοποίηση Εφαρμογής Αναπτυσσικών Πακέτων*. ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, 45-48.

τους ήταν διαθέσιμα για αγορά άμεσα με ένα μόνο άγγιγμα στην εφαρμογή Zara AR, όπως επίσης και στο κατάστημα²³².

Σημαντική θεωρείται επίσης και η ανάπτυξη της επίσημης εφαρμογής ΕπΠ του ΙΚΕΑ που επιτρέπει στους χρήστες να τοποθετήσουν στον δικό τους φυσικό χώρο τα εικονικά επιλεγμένα έπιπλα του σπιτιού τους. Πολλές όμως είναι και οι διαφημιστικές εταιρείες και εκείνες που ασχολούνται με το μάρκετινγκ, οι οποίες πλέον χρησιμοποιούν εκτεταμένα εφαρμογές ΕπΠ. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Max factor, που δίνει την δυνατότητα στο χρήστη να αλληλεπιδράσει και να επιλέξει για το πρόσωπό του το καταλληλότερο make up-foundation αφού πρώτα «δοκιμάσει» αυτό που του ταιριάζει.

Εταιρίες όπως οι CoverGirl, η Rimmel London και η Estée Lauder έχουν επίσης ξεκινήσει τις δικές τους εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας (augmented reality apps). Η L'Oreal από την πλευρά της, διαθέτει εργαλεία που επιτρέπουν τους χρήστες «να δοκιμάσουν» διαφορετικά look μαλλιών ή προσώπου χρησιμοποιώντας την κάμερα του έξυπνου τηλεφώνου τους. Μάλιστα κινείται πλέον προς τη δημιουργία εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR) και Τεχνητής Νοημοσύνης (AI)²³³.

Το Ray-Ban Virtual Mirror δίνει ακόμα την επιλογή σε χρήστες να δοκιμάζουν γυαλιά ηλίου χωρίς να χρειάζεται να μεταβούν οι ίδιοι/ες σε κατάστημα. Τα εν λόγω ψηφιακά γυαλιά φαίνεται να ακολουθούν την κίνηση του προσώπου του χρήστη και δεν απαιτείται φυσικός δείκτης για την αναγνώριση της κίνησης του προσώπου²³⁴. Παρατηρούμε επομένως πως η Επαυξημένη τεχνολογία βρίσκει όλο και περισσότερες εφαρμογές, οι οποίες μπορούν πράγματι να προωθήσουν την καινοτομία και να επανασχεδιάσουν το συμβατικό λιανικό εμπόριο.

²³² MONONEWS, 12 Απριλίου 2018, *Zara: Ενεργοποιήθηκε η επαυξημένη πραγματικότητα. Τα οφέλη του πρωτοποριακού concept για τους πελάτες*. <http://www.mononews.gr/business/zara-energopiithike-i-epafximeni-pragmatikotita-ta-ofeli-tou-protoporiakou-concept-gia-tous-pelates> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2018).

²³³ FORBES, 4 Ιουνίου 2018, *Η L' Oreal επενδύει στην "επαυξημένη πραγματικότητα" της ομορφιάς*. <http://www.capital.gr/forbes/3296464/i-l-oreal-ependuei-stin-epauximeni-pragmatikotita-tis-omorfias> (ημερομηνία πρόσβασης: 7.8.2018).

²³⁴ *Επαυξημένη πραγματικότητα (augmented reality) και εφαρμογές στον πολιτισμό*, 23. <https://www.ceid.upatras.gr/webpages/faculty/papaioan/dchmnt/2017-18/wn-lectures/augmented-reality.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 11.8.2018).

8. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Η Επαυξημένη Πραγματικότητα φαίνεται να μπορεί να συμβάλλει στην οπτικοποίηση οικοδομικών έργων καθώς υπολογιστικά μοντέλα «μπορούν να τοποθετηθούν σε πραγματικό περιβάλλον προβάλλοντας μια άποψη της ιδιοκτησίας πριν το φυσικό κτίριο κατασκευαστεί εκεί»²³⁵. Επίσης Αρχιτεκτονικά αξιοθέατα μπορούν να ενισχυθούν καθώς δίνεται η δυνατότητα να βλέπουν οι χρήστες όχι μόνο το εξωτερικό μέρος ενός κτιρίου μέσα από τους τείχους του αλλά και την προβολή εσωτερικών χώρων και τη διάταξή του.

9. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Σε ότι αφορά τον Πολιτισμό, εκτός από κάποιες εφαρμογές που παραθέσαμε στην αντίστοιχη ενότητα, αναφέρουμε την εφαρμογή ΕπΠ Greek Museums, που περιλαμβάνει 400 Μουσεία της ελληνικής περιφέρειας και αποτελεί πολύ χρήσιμο εργαλείο στην Ελλάδα. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε και τη δημιουργία του πρώτου οδηγού Επαυξημένης Πραγματικότητας από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο²³⁶, οδηγού που καθοδηγεί λεπτομερώς τους χρήστες στα σημεία που βρίσκονται τα έξι Τμήματα του Ιονίου Πανεπιστημίου, οι Γραμματείες και η Πρυτανεία, παρέχοντας και επιπρόσθετες πληροφορίες όπως τηλέφωνα, email και websites των τοποθεσιών.

Στη συνέχεια θα αναφέρουμε την ελληνική Επαυξημένης Πραγματικότητας AugMentor, η οποία απευθύνεται στους επισκέπτες του Μουσείου Επιστημών και Τεχνολογίας. Όπως σχολιάζει ο δημιουργός του, Γράβος Δ., ο οποίος αναλύει το σχετικό concept: «Ο επισκέπτης αρχικά δέχεται μια ερώτηση σχετική με κάποιο από τα εκθέματα του Μουσείου. Όμως δεν γνωρίζει ποιο είναι το έκθεμα, αλλά μόνο το δωμάτιο στο οποίο βρίσκεται, αρχίζει να περιφέρεται στο δωμάτιο, προσπαθώντας να φανταστεί σε ποιο έκθεμα κρύβεται η απάντηση».

²³⁵ΚΥΡΙΑΚΑΚΗΣ, Δ. *Augmented Reality application for mobile platforms*, Διπλωματική Εργασία, 8. dias.library.tuc.gr/view/manf/31505 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

²³⁶TECHBLOG, *Ο πρώτος οδηγός augmented reality ιονίου πανεπιστημίου*. <https://techblog.gr/software/layar-ionian-university-in-corfu-5323/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.8.2018).

«Όταν νομίζει ότι έχει βρει το έκθεμα, τοποθετεί το AugMentor μπροστά από αυτό και το αναγνωρίζει εικονικά. Τότε του εμφανίζεται ένα πλήρως περιγραφικό κείμενο, το οποίο διαβάζει και στο οποίο ελέγχει αν βρήκε τελικά την απάντηση που αναζητούσε. Αν τη βρει την καταχωρεί στην εφαρμογή, αλλιώς ψάχνει ξανά σε νέο έκθεμα. Στο τέλος του παιχνιδιού εμφανίζονται σε μια τελική οθόνη οι ερωτήσεις που του έγιναν και οι απαντήσεις που έδωσε».²³⁷

Το παιχνίδι λέξεων It's (not) all greek to me! αποτελεί επίσης μια εφαρμογή ΕπΠ που έχει ελληνική προέλευση, το οποίο εστιάζει στη γνώση των λέξεων και στην προέλευσή τους. Επίσης, αρκετές εταιρίες αρχίζουν να εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους τα τελευταία χρόνια για την Επαυξημένη Τεχνολογία. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η SKAG, η οποία χρησιμοποιεί την εν λόγω τεχνολογία για να αναπαράγει ήχους αλλά και τρισδιάστατες εικόνες στα εξώφυλλα των τετραδίων της.

Επιπρόσθετα, το πρώτο βιβλίο Επαυξημένης Πραγματικότητας, «Ο Ντίνος στα ίχνη των δεινοσαύρων» όπου «ο αναγνώστης, έχει την δυνατότητα να κατεβάσει δωρεάν μια εφαρμογή (διατίθεται για Android και Ios) με την οποία σκανάροντας τις σελίδες του παρακολουθεί τους δεινόσαυρους τρισδιάστατους και ζωντανούς» έχει ελληνικό χρώμα²³⁸. Επίσης, μια από τις πρώτες εφαρμογές Smartphone στην Ελλάδα, η XO Radar, που εμφανίζει επιχειρήσεις που βρίσκονται στο ραντάρ του χρήστη, μαρτυρά τις σημαντικές προσπάθειες που παρατηρούνται προς αυτή την κατεύθυνση στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια.

²³⁷ AugMentor: Μια νέα εφαρμογή για τους επισκέπτες του Μουσείου Επιστημών και Τεχνολογίας. <https://www.upatras.gr/el/node/5637> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.10.2017).

²³⁸ NEWSBEAST, 1 Απριλίου 2015. Το πρώτο ελληνικό βιβλίο Επαυξημένης Πραγματικότητας είναι γεγονός. <https://www.newsbeast.gr/technology/arthro/805922/to-proto-elliniko-vivlio-epauximenis-pragmatikotitas-einai-pleon-gegonos> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

II. ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΜΗΧΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ, ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιαστούν οι τεχνολογικές εξελίξεις και εφαρμογές που τις υποστηρίζουν, σε ότι αφορά το πεδίο της Μετάφρασης. Η έρευνά μας επικεντρώθηκε στις εξελίξεις της Μηχανικής ή Αυτόματης Μετάφρασης, της Επαυξημένης Πραγματικότητας, της Τεχνητής Νοημοσύνης (στις οποίες είχαμε αναφερθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια) και στον ανθρώπινο παράγοντα. Σκοπός μας είναι να καταγράψουμε τις νέες εξελίξεις και να καταλήξουμε σε συμπεράσματα που θα κατευθύνουν την πορεία της έρευνάς μας.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονίσουμε πως επιλέξαμε να αναφερθούμε και στα τέσσερα σημεία καθώς σε πολλές περιπτώσεις η εξέλιξη των εφαρμογών αποτελεί συνδυασμό και όχι μονομερές χαρακτηριστικό της δημιουργίας τους. Επίσης, χαρακτηριστική είναι η διαπίστωση πως η Λογοτεχνική Μετάφραση δεν εμφανίζεται ως αντικείμενο καμίας έρευνας, ενασχόλησης και τεχνολογικής εφαρμογής, γεγονός που οδηγεί σε εύλογους προβληματισμούς.

Όπως έχουμε αναφέρει ήδη, η Επαυξημένη Πραγματικότητα αλλάζει πλέον ριζικά τον τρόπο απεικόνισης των πληροφοριών. Μέσω των κινητών συσκευών μας, μας δίνεται η δυνατότητα σήμερα να προβάλλουμε στον πραγματικό κόσμο πολυμέσα, κείμενα, ακόμα και μεταφράσεις. Ειδικότερα στον τομέα της Μετάφρασης, παρατηρούμε πλέον δυνατότητες, που παλιότερα μας φάνταζαν εξωπραγματικές. Όπως αναφέρουν οι Biau & Pym το 2006, «η τεχνολογία δεν είναι πλέον επιλογή στη μετάφραση, είναι αναγκαιότητα» και αποτελεί «οργανική συνιστώσα» του μεταφραστικού επαγγέλματος²³⁹.

²³⁹ ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε. ΛΟΥΠΑΚΗ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 7, Η τεχνολογική διάσταση της μετάφρασης. Εκδόσεις Κάλλιπος, 33.
https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/3906/1/10_chapter_07.pdf
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

Η Μηχανική ή Αυτόματη Μετάφραση, η οποία αναφέρεται στη «μετάφραση κειμένων από μια γλώσσα σε μια άλλη με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή και προγραμμάτων επεξεργασίας κειμένων χωρίς την παρέμβαση ανθρώπινου παράγοντα» (η εισαγωγή του κειμένου γίνεται με τη βοήθεια ανθρώπου αλλά η διαδικασία της μετάφρασης γίνεται αποκλειστικά και μόνο από τον υπολογιστή)²⁴⁰ ακολουθεί τις τεχνολογικές εξελίξεις και δεν είναι τυχαίο που και στον τομέα της εκπαίδευσης σήμερα, πολλοί είναι οι μαθητές και φοιτητές που τη χρησιμοποιούν σε καθημερινή βάση για τη διευκόλυνσή τους σε ότι αφορά τις σχολικές/φοιτητικές του υποχρεώσεις.

Ο ρόλος της Μηχανικής ή Αυτόματης Μετάφρασης αμφισβητήθηκε και αμφισβητείται ακόμα και σήμερα καθώς παρουσιάζει προβλήματα σε επίπεδο γραμματικό, συντακτικό και λεξιλογικό σε ότι αφορά το μεταφράσμα. Η βελτίωση της επήλθε με τη χρήση και εφαρμογή των ελεγχόμενων γλωσσών (Controlled Languages), οι οποίες αποτελούν μια «περιορισμένη εκδοχή μιας φυσικής γλώσσας η οποία έχει υποστεί επεξεργασία με σκοπό την εκπλήρωση ενός συγκεκριμένου στόχου» (Kittredge, 2003, 441-442)²⁴¹.

Βεβαίως κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει τη σημασία του ανθρώπινου παράγοντα (pre-editing και post-editing) στη διαδικασία. Είναι γεγονός βέβαια, πως παρά τα μειονεκτήματα και ελλείψεις που παρουσιάζει, με τη Μηχανική Μετάφραση και τις ελεγχόμενες γλώσσες εξοικονομούμε χρόνο, χρήμα, έχουμε μεγαλύτερη παραγωγή μεταφραστικού αποτελέσματος, βελτίωση των αποτελεσμάτων της στοίχισης των κειμένων και δημιουργία παράλληλων σωμάτων κειμένων (parallel corpora).

Στη σημερινή εποχή, οι μηχανές μετάφρασης και οι υπηρεσίες Μηχανικής ή Αυτόματης μετάφρασης αποκτούν μεγαλύτερη ακρίβεια ακόμη και αρχίζουν να επηρεάζονται από την Τεχνητή Νοημοσύνη. Προς αυτή την κατεύθυνση, παρατηρούμε εταιρείες όπως η Google και η Microsoft να δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη Μηχανική ή Αυτόματη Μετάφραση, ενώ παράλληλα παρατηρούμε να προσφέρεται Αυτόματη Μετάφραση Ιστοσελίδων με Chrome και Firefox.

Σε ότι αφορά τις εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας στη Μετάφραση, ας αναφέρουμε το Google Translate, μια από τις πιο διαδεδομένες εφαρμογές

²⁴⁰ ΦΛΩΡΟΥ, Ε. *Μηχανική Μετάφραση και Ελεγχόμενες Γλώσσες*, Imperial College London, 1-2. <http://www.enl.auth.gr/translation/PDF/Florou.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁴¹ Ομοίως, 3.

μετάφρασης σε πραγματικό χρόνο μέσω κάμερας κινητού, που χρησιμοποιούν εκατομμύρια χρήστες. Όταν φωτογραφηθεί το κείμενο που έχει επιλεγεί, η εφαρμογή το μεταφράζει, σε πραγματικό χρόνο. Θεωρείται ένα ανεκτίμητο εργαλείο μετάφρασης από πολλούς χρήστες, καθώς αφορά απλό κείμενο, ολόκληρες ιστοσελίδες αλλά και αρχεία PDF.

Αν υπάρχει σύνδεση Wi-Fi, η εφαρμογή υποστηρίζει πάρα πολλές γλώσσες. Υπάρχει επίσης η δυνατότητα να προστεθούν και άλλα πακέτα γλωσσών στη συσκευή για χρήση offline. Το 2016 το διαδικτυακό εργαλείο Google Translate ανακοίνωσε πως άρχισε να χρησιμοποιεί το νευρωνικό δίκτυο για να μεταφράζει κάποιες από τις πιο δημοφιλείς γλώσσες και είναι πλέον «αρκετά νοήμον για να το κάνει σε ζεύγη γλωσσών πάνω στις οποίες δεν έχει εκπαιδευτεί»²⁴².

Για να μπορέσει να εξασφαλίσει την εν λόγω λειτουργία δημιούργησε μια δική του τεχνητή «γλώσσα» και δουλεύει απευθείας πάνω σε προτάσεις, έτσι ώστε να μπορεί να βρίσκει την ορθότερη μετάφραση. Σύμφωνα με την ίδια ανακοίνωση, οι ερευνητές της Google εκτιμούν πως το σύστημά τους πέτυχε το στόχο αυτό, καθώς κατάφερε να βρει «ένα ‘κοινό χωρίο’, στο οποίο οι προτάσεις που έχουν την ίδια σημασία «εκπροσωπούνται» με παρόμοιο τρόπο, ανεξαρτήτως γλώσσας, κάτι που, όπως επισημαίνουν, αποτελεί ένα είδος ‘interlingua’».

Στην πραγματικότητα, αυτό σημαίνει πως κατάφεραν να δημιουργήσουν μια νέα, κοινή γλώσσα «η οποία ωστόσο είναι εξειδικευμένη στο αντικείμενο της μετάφρασης και δεν είναι αναγνώσιμη από ανθρώπους, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από αυτούς». Ονόμασαν τη συγκεκριμένη προσέγγιση zero-shot translation και υποστηρίζουν πως «η πρόοδος στον τομέα αυτό είναι ταχεία, και αναμένεται τα προαναφερθέντα αποτελέσματα να προσελκύσουν το ενδιαφέρον ερευνητών και βιομηχανιών»²⁴³.

Το 2017 ανακοινώθηκε μάλιστα πως η εφαρμογή τεχνολογίας νευρωνικής μετάφρασης Translate της Google, είναι πλέον διαθέσιμη στην Ελληνική γλώσσα. Σημειώθηκε πως το νέο σύστημα παρέχει πιο ορθές μεταφράσεις, καθώς μεταφράζει

²⁴² NAFTEMPORIKI.gr, 6 Δεκεμβρίου 2016, *Δική της «γλώσσα» ανέπτυξε η τεχνητή νοημοσύνη του Google Translate*, <https://www.naftemporiki.gr/story/1180304/diki-tis-glossa-aneptukse-i-texniti-noimosuni-tou-google-translate> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 17.8.2018).

²⁴³ Ομοίως.

ταυτόχρονα ολόκληρες προτάσεις (αντί για τμήματα αυτών) και βασίζεται στην Τεχνητή Νοημοσύνη και τη Μηχανική Μάθηση²⁴⁴.

Η μηχανή μετάφρασης εκπαιδεύτηκε με βάση ολόκληρες προτάσεις από την Wikipedia, ειδησεογραφικούς δικτυακούς τόπους καθώς και την συνδρομή ανθρώπων που μιλούν και τις δύο γλώσσες. Μάλιστα η Google εξέφρασε τις θερμές ευχαριστίες της στους χιλιάδες Έλληνες που βοήθησαν και σημειώνει πως κάθε συνεισφορά των χρηστών στην Κοινότητα Μετάφρασης βοηθά την Google να βελτιώνεται²⁴⁵.

Σημαντική είναι επίσης η δυνατότητα μετάφρασης που χρησιμοποιεί την Επαυξημένη Πραγματικότητα, η Word Lens²⁴⁶, η οποία όμως σημειώνεται πως δεν προσφέρει ακόμη τέλεια αποτελέσματα. Δίνει τη δυνατότητα στο χρήστη να στοχεύει με την κάμερα του κινητού οποιοδήποτε κείμενο στις γλώσσες που υποστηρίζονται από την εφαρμογή και κάνει αυτόματη μετάφραση στη γλώσσα της επιλογής μας, σε πραγματικό χρόνο.

Εμφανίστηκε το 2010 και δεν απαιτεί σύνδεση στο διαδίκτυο. Όταν η Google αγόρασε την εταιρεία Quest Visual που δημιούργησε το Word Lens, διέθεσε στους χρήστες όλες τις γλώσσες δωρεάν. Η εφαρμογή ξεκίνησε υποστηρίζοντας μόνο αυτόματη μετάφραση από Αγγλικά σε Ισπανικά και το αντίστροφο. Πλέον όμως υποστηρίζει Γαλλικά, Γερμανικά, Ιταλικά, Ρωσικά, Πορτογαλικά, και Ισπανικά. Εκτός από την αυτόματη μετάφραση, μας δίνει την επιλογή να ψάξουμε χειροκίνητα για λέξεις.

Η ιαπωνική Omron²⁴⁷ ακολουθεί την ίδια φιλοσοφία με τη Word Lens και χρησιμοποιεί Επαυξημένη πραγματικότητα. Βέβαια σε όλες τις περιπτώσεις διαπιστώνουμε πως πάντα πρόκειται για μεταφράσεις λέξεων ή φράσεων και δεν υποστηρίζεται η ορθή μετάφραση ολόκληρων κειμένων.

Από την πλευρά των Μέσων κοινωνικής δικτύωσης, το Facebook που από το 2008 πειραματιζόταν με τη Μηχανική Μετάφραση, ανακοίνωσε και αυτό με τη σειρά του το 2016 την εισαγωγή νευρωνικού δικτύου Τεχνητής Νοημοσύνης για μετάφραση σε πραγματικό χρόνο κειμένων στην πλατφόρμα, τονίζοντας πως επιθυμεί

²⁴⁴ IEFIMERIDA.gr. 19 Απριλίου 2017, *Ακριβέστερη πλέον η μετάφραση στα ελληνικά στο google translate*. <http://www.iefimerida.gr/news/332060/akrivesteri-pleon-i-metafrasi-sta-ellinika-sto-google-translate> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁴⁵ IN.gr. 20 Απριλίου 2017, *Εσείς συμβάλλατε στη βελτίωση της μετάφρασης στο Google Translate*. <http://www.in.gr/2017/04/20/tech/future/eseis-symballate-sti-beltiwsis-tis-metafrasis-sto-google-translate/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁴⁶ ZIBREG, C. 26 Ιανουαρίου 2017, *Google Translate's augmented reality feature Word Lens, now works with Japanese* <http://www.idownloadblog.com/2017/01/26/google-translates-augmented-reality-feature-word-lens-now-works-with-japanese/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

²⁴⁷ OMRON. <https://www.omron.com/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

να ανεβάζει «τον πήχη αυτής της τεχνολογίας με σκοπό την επίτευξη ανθρώπινης μεταγλώττισης»²⁴⁸.

Στη συνέχεια, ας καταγράψουμε την πρωτοβουλία της Systran που λάνσαρε το εργαλείο PNMT (Pure Neutral Machine Translation) με σκοπό να εφαρμόσει όλες τις τελευταίες τεχνολογικές εξελίξεις, να προσφέρει πιο αξιόπιστες μεταφράσεις και να ενισχύσει το παρεχόμενο λογισμικό της, το οποίο έχει δοκιμαστεί σε 140 γλωσσικούς συνδυασμούς²⁴⁹.

Το Skype Translate το 2014 εισήγαγε ένα νέο συνδυασμό αναγνώρισης ομιλίας και Στατιστικής Μηχανικής Μετάφρασης για να μεταφράζει σε πραγματικό χρόνο το ζεύγος γλωσσών Αγγλικά-Ισπανικά, ενώ το 2017 χρησιμοποίησε την τεχνολογία νευρωνικών δικτύων της Microsoft Translate για να μεταφράζει ηχητικές συνομιλίες σε 18 γλώσσες και κειμενικές συνομιλίες σε 60+ γλώσσες²⁵⁰.

Υπάρχει βέβαια και το The ili “Wearable” Voice Translator Device²⁵¹, μια φορητή συσκευή η οποία απευθύνεται σε ταξιδιώτες, διατίθεται μόνο σε τέσσερις γλώσσες, εστιάζει σε μετάφραση απλών προτάσεων και δεν απαιτεί χρήση διαδικτύου. Σημειώνουμε και το Pilot Wearable Earbud for Speech-to-Speech Translation, μια συσκευή μετάφρασης ομιλίας, η οποία υποστηρίζει 5 γλώσσες αλλά εμφανίζει αρκετά προβλήματα σε ότι αφορά την ακρίβεια στη μετάφραση²⁵².

Αναφέρουμε ακόμη το iTranslate Voice 2 Speech-to-Speech Translation App, το οποίο υποστηρίζει 42 γλώσσες και διαθέτει ένα ευρετήριο φράσεων που χρησιμοποιούνται περισσότερο, το Phrasebook. Χρησιμοποιεί ηχητική αναγνώριση και τη Μηχανική Μετάφραση. Παρόμοιες συσκευές είναι και οι ακόλουθες: SayHi, Speak and Translate, Papago και TripLingo²⁵³.

Σημαντική εφαρμογή θεωρείται επίσης και η λειτουργία αυτόματης συνομιλίας με δυνατότητα Ακουστικής Μετάφρασης σε 32 γλώσσες που προσφέρεται

²⁴⁸ UNBOXHOLICS.gr. 5 Αυγούστου 2017, Facebook: Τεχνητή νοημοσύνη για μετάφραση στην πλατφόρμα. <https://unboxholics.com/news/tech/24630-facebook-texniti-noimosyni-gia-metafrasi-stin-platforma> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁴⁹ NEWSNOW.gr Μετάφραση με προηγμένη τεχνητή νοημοσύνη. <http://www.newsnwgr.com/article/983737/metafrasi-me-proigmeni-texniti-noimosyni.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁵⁰ TECHEMERGENCE, MADHAVAN, M. 31 Ιουλίου 2018, Machine Learning for Language Translation 14 Current Applications and Services. <https://www.techemergence.com/machine-translation-14-current-applications-and-services/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁵¹ ILI, <https://iamili.com/us/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁵² WAVERLABS. <https://www.waverlylabs.com/products/#second> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁵³ TECHEMERGENCE, MADHAVAN, M. 31 Ιουλίου 2018, Machine Learning for Language Translation 14 Current Applications and Services. <https://www.techemergence.com/machine-translation-14-current-applications-and-services/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

από τη Google²⁵⁴ καθώς και σε ότι αφορά την αναγνώριση εικόνας, αναφέρουμε το Textgrabber 6 Real-Time OCR Capture and Translation που χρησιμοποιεί τεχνολογία οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων. Ας σημειώσουμε πως η συγκεκριμένη περίπτωση αφορά δυνατότητα αναγνώρισης εικόνας απευθείας στην κάμερα του κινητού και υποστηρίζει πάνω από 100 γλώσσες²⁵⁵.

Ενδιαφέρουσες είναι οι παρεχόμενες επί πληρωμή, υπηρεσίες που προσφέρει. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουμε πως δίνει τη δυνατότητα ψηφιακής αποτύπωσης (επί πληρωμή) τηλεφώνων ή διευθύνσεων, στην οθόνη του κινητού μας, από την οθόνη του υπολογιστή απευθείας ή και από έντυπο τύπο, όπως για παράδειγμα περιοδικά. Ενθαρρυντική είναι και η δυνατότητα μέσω φωτογραφίας να μεταφραστεί μέρος κειμένου με τη μορφή φωτογραφίας και να παρουσιαστεί ηχητικά²⁵⁶.

Παρατηρούμε πως πράγματι η τεχνολογική εξέλιξη προσφέρει μεγάλες δυνατότητες σε ότι αφορά το πεδίο της Μετάφρασης. Βεβαίως, υπάρχουν πάντοτε περιορισμοί σε ότι αφορά την αδυναμία ορθής μετάφρασης χωρίς την επίδραση του ανθρώπινου παράγοντα στα ακόλουθα σημεία: την πολυπλοκότητα κάθε γλώσσας, την εξέλιξη στις γλώσσες και διαλέκτους, τη νοητική σύνδεση με το συγκεκριμένο, την αδυναμία να αντιληφθούν οι μηχανές την έννοια του πολιτισμού.

Σε ότι αφορά το τελευταίο σημείο, που αποτελεί και μια σημαντική διάσταση της Μετάφρασης, διάσταση με την οποία ασχολούμαστε στην παρούσα διατριβή, αναγνωρίζουμε τη διαφορετικότητα λεξικολογικών στοιχείων που αποτελούν μοναδικά δείγματα πολιτισμών. Η αργκό, τα ιδιώματα, τα τοπωνύμια και ανθρωπονύμια αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις, γεγονός που μαρτυρά τη δυσκολία απόδοσης ανάλογων όρων παρά την τεχνολογική εξέλιξη. Βρισκόμαστε λοιπόν μπροστά σε μια πρόκληση, πρόκληση που εξυψώνει ιδιαίτερα τη θέση των μεταφραστών/τριών συγκριτικά με εκείνη των μηχανών.

Τέλος, οφείλουμε να τονίσουμε πως παρά τις αξιέπαινες προσπάθειες και πρωτοβουλίες για τη δημιουργία μεταφραστικών εφαρμογών, καμία από τις προσφερόμενες λύσεις δεν αναφέρεται στη μετάφραση λογοτεχνικών κειμένων.

²⁵⁴POPULAR SCIENCE, GERSHGORN, D. 29 Ιουλίου 2015, *Google Translate Adds 20 Languages to Augmented Reality App*. <https://www.popsci.com/google-translate-adds-augmented-reality-translation-app> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

²⁵⁵ ABBY, TEXTGRABBER. <http://www.textgrabber.pro/en/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

²⁵⁶YOU TUBE, TEXTGRABBER, *Textgrabber Text-to-Speech Tutorial*. <https://www.youtube.com/watch?v=V3BO3luVUVU> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

Αντιθέτως παρατηρούμε πως οι επιλογές περιορίζονται συνήθως σε μετάφραση λέξεων και φράσεων, αδυνατώντας να επεξεργαστούν μεγαλύτερες κειμενικές μονάδες ή ακόμα και σελίδες κειμένων.

Λαμβάνοντας υπόψη επίσης και τις ιδιαιτερότητες της Λογοτεχνίας και της πολιτισμικής διάστασης της Μετάφρασης, θεωρούμε πως χρειάζεται ακόμη χρόνος μέχρι οι Νέες Τεχνολογίες να μπορέσουν να προσφέρουν μια ικανοποιητική μετάφραση έντυπης σελίδας μεταφρασμένης Λογοτεχνίας (γνωρίζοντας βέβαια πως για να γίνει κάτι τέτοιο εφικτό, η οπτική αναγνώριση κειμένων παλαιότερων βιβλίων θα αποτελέσει μια τεράστια πρόκληση), η οποία να σέβεται και να αποδίδει επίσης τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Σημειώνουμε επίσης την αναγκαιότητα δημιουργίας μιας εφαρμογής μετάφρασης που να προσφέρει τα ανάλογα αναμενόμενα αποτελέσματα.

Με τα τωρινά δεδομένα όμως, στην παρούσα διατριβή, θα προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε αν θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε την υπάρχουσα Επαυξημένη τεχνολογία για μεταφραστικούς σκοπούς, σχετικούς με τη Λογοτεχνική Μετάφραση και αν αυτό θα ήταν εφικτό, ποια θα ήταν τα αποτελέσματα μιας ανάλογης ερευνητικής προσπάθειας. Πριν όμως εξετάσουμε πρακτικά τη λειτουργικότητα αυτής της υπόθεσης εργασίας θα χρειαστεί να σχολιάσουμε το θεωρητικό πλαίσιο της σχέσης Επαυξημένης Πραγματικότητας και Λογοτεχνικής Μετάφρασης.

III. ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Με δεδομένο πως σήμερα ζούμε στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της πληροφορίας, σε ένα περιβάλλον που πλέον έρχεται σε άρρηκτη σχέση με τις τεχνολογικές εξελίξεις και ειδικότερα με την Επαυξημένη Πραγματικότητα, θα περίμενε κανείς οι παρεχόμενες μορφές εκπαίδευσης και κατάρτισης των μεταφραστών να συνάδουν με την πολυμορφία της ίδιας της Μετάφρασης και των νέων εξελιγμένων χαρακτηριστικών της. Είναι εμφανές άλλωστε πως η σύνδεση του τομέα γενικότερα της Μετάφρασης με τις Νέες Τεχνολογίες αλλάζει τη ενδόμυχη σχέση επικοινωνίας με τα δίκτυα και το διαδίκτυο, μετασχηματίζοντας τη μεταφραστική διαδικασία αλλά και το επάγγελμα του μεταφραστή/στριας.

Κρατώντας αυτές τις σκέψεις στο νου, σημειώνουμε πως στο σύγχρονο κόσμο η μεταναστευτική κρίση και η κινητικότητα ομάδων που κινούνται λόγω οικονομικών, πολιτικών, εκπαιδευτικών ή άλλων σκοπών, έχει ήδη διαμορφώσει μια νέα πολυπολιτισμική πραγματικότητα που επηρεάζει παράλληλα τη Λογοτεχνία και τη Μετάφραση. Η έντονη διαπολιτισμική επικοινωνία, η αλληλεπίδραση και η πολιτισμική ανταλλαγή ήδη έχει αρχίσει να καταγράφεται σε λογοτεχνικά έργα, γεγονός το οποίο είναι κατανοητό αν σκεφτούμε την κοινωνική της λειτουργία. Ειδικότερα, στον τομέα της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, ο ρόλος της είναι εξαιρετικά σημαντικός καθώς προετοιμάζει τους μικρούς αναγνώστες για την κοινωνικοπολιτισμική πραγματικότητα που θα αντιμετωπίσουν στο μέλλον.

Παρατηρώντας επομένως πως ο Πολιτισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τη Μετάφραση και τη Λογοτεχνία, σημειώνουμε πως ο στόχος της παρούσης διατριβής είναι να εξετάσουμε κατά πόσο οι Νέες Τεχνολογίες, με τις νέες δυνατότητες που προσφέρουν, μπορούν να αποτελέσουν ένα χρήσιμο εργαλείο στη Μετάφραση Λογοτεχνικών κειμένων, δίνοντας λύση σε πολιτισμικά, μεταφραστικά ζητήματα ορολογίας που αφορούν τη μικροδομή των λογοτεχνικών έργων που συγκρίθηκαν και εξετάστηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο.

Αναφέρουμε λοιπόν, πως στον τομέα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης, η ψηφιοποίηση φαίνεται να αλλάζει κατά πολύ το τοπίο καθώς προσφέρει πλέον στο

μεταφραστική εξελιγμένα μέσα και προσφέρει νέες επιλογές στις αναγνωστικές πρακτικές. Βέβαια, γίνεται φανερό πως παρόλη την αλλαγή του μεταφραστικού σκηνικού, πολλοί μεταφραστές/τριες και ερευνητές/τριες θεωρούν ξένη την τεχνολογική οπτική του επαγγέλματος ή ασχολούνται μόνο με κάποιους τομείς αιχμής, όπως η τοπική προσαρμογή²⁵⁷.

Η Λογοτεχνική Μετάφραση σύμφωνα με τον Peter Bush (Baker, 2001, 127) αποτελεί μια «αυθεντική και ταυτόχρονα υποκειμενική δραστηριότητα που εδράζεται σε ένα σύνθετο δίκτυο κοινωνικών και πολιτισμικών πρακτικών». Αποτελεί μια σύνθετη εργασία αφού απαιτεί μια πολύπλευρη προετοιμασία που αφορά την προσεκτική ανάγνωση του κειμένου προς μετάφραση, την ανάλυσή του εις βάθος, την ερευνητική ανάλυση αρκετών, αν όχι όλων των έργων του ίδιου συγγραφέα, αλλά και την ερευνητική ενασχόληση που αφορά παρόμοιας θεματικής έργα άλλων συγγραφέων στη γλώσσα πηγής και στόχου.

Η άριστη γνώση της γλώσσας-προέλευσης και στόχου αποτελεί προϋπόθεση αλλά από μόνη της, δεν αρκεί. Απαιτείται ένα στέρεο λογοτεχνικό υπόβαθρο (θεωρητικές γνώσεις για τη Λογοτεχνία) αλλά και πιο συγκεκριμένα, πιο ειδικές γνώσεις για το εκάστοτε λογοτεχνικό είδος (για παράδειγμα, ποίημα, διήγηση, μυθιστόρημα, θεατρικό έργο), για τη λογοτεχνική σχολή στην οποία ανήκει, το συγκεκριμένο συγγραφέα, το προσωπικό ύφος και τις ιδιαιτερότητες στη γραφή του αλλά και γνώση του γενικότερου ιστορικού πλαισίου της συγγραφής. Οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες, το οικονομικό πλαίσιο και οι ιδεολογικές επιρροές αποτελούν επίσης σημαντικούς παράγοντες στη μετάφραση ενός λογοτεχνικού κειμένου²⁵⁸.

Ειδικότερα, στη μετάφραση της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, όπως αναφέραμε ήδη σε προηγούμενο κεφάλαιο, η περίπτωση περιπλέκεται περισσότερο κυρίως λόγω της ιδιαιτερότητας του μικρού σε ηλικία αναγνωστικού κοινού, των προσδοκιών, του μορφωτικού επιπέδου, των γνώσεων, του εκάστοτε πολιτισμικού πλαισίου, των κανόνων και των προτύπων της κοινωνίας καθώς και των

²⁵⁷ ΛΑΜΠΡΟΥ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2010, *Η Διδακτική της Μετάφρασης στον Ελληνόφωνο χώρο, Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές*, Θεματική Ενότητα 4, ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. Οι Νέες Τεχνολογίες στη Διδακτική της Μετάφρασης, 192-5.

https://www.researchgate.net/profile/Georgios_Floros3/publication/309429381_E_Didaktike_tes_Metaphrases_ston_Ellenophono_Choro/links/5810a70f08aee15d4914c890/E-Didaktike-tes-Metaphrases-ston-Ellenophono-Choro.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

²⁵⁸ ΜΠΑΚΟΥΛΑ, Χ. *Διλήμματα & Επιπλοκές στη Λογοτεχνική Μετάφραση*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πανεπιστήμιο Πάτρας, 2. <http://www.enl.auth.gr/translation/PDF/Bakoula.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6.8.2018).

λογοτεχνικών φορμών που πολλές φορές δε συμπίπτουν με εκείνες του αυθεντικού έργου²⁵⁹.

Επομένως, παρατηρούμε τη μεγάλη σημασία που παίζει το πολιτισμικό στοιχείο στη μετάφραση της Λογοτεχνίας, αλλά και στη Λογοτεχνία γενικότερα, αφού αποτελεί ένα απαραίτητο συστατικό της γνώρισμα, γνώρισμα που καθορίζει τον εκάστοτε χαρακτήρα των διαφορετικών λογοτεχνικών έργων. Ο Peter Newmark μάλιστα προτείνει τη σημασιολογική μέθοδο για τη μετάφραση των λογοτεχνικών κειμένων, τονίζοντας πως ο μεταφραστής/τρια οφείλει να αναπαράγει το σημασιολογικό περιβάλλον που επιδίωκε ο συγγραφέας, σημειώνοντας πως πρέπει να ακολουθεί τις νοητικές διαδικασίες του συγγραφέα και να αναζητά υπαινικτικές σημασίες με σκοπό να διατηρήσει την ατομική και προσωπική, ιδιαίτερη ατμόσφαιρα της Λογοτεχνίας²⁶⁰.

Το πολιτισμικό πλαίσιο ανάγεται σε πυλώνα εξαιρετικής σημασίας κατά τη λογοτεχνική μετάφραση. Η δημιουργία πολιτισμικά ισοδύναμων εκφράσεων στη γλώσσα-στόχο αποτελεί ένα στοίχημα και μια πρόκληση, η οποία βέβαια κάθε φορά είναι διαφορετική καθώς η λογοτεχνία δεν αποτελεί ποτέ μίμηση και αντιγραφή. Εκφράζει μια αυθεντικότητα πολιτισμική και μια μοναδικότητα περιεχομένου που σίγουρα δυσκολεύει τη μεταφραστική διαδικασία. Σημαντική είναι επομένως η δυνατότητα των μεταφραστών/στριών να καταφέρνουν να δημιουργούν μια μετάφραση αυτοδύναμη στον πολιτισμό της γλώσσας-στόχου, η οποία ταυτόχρονα θα μπορεί να αναπαράγει τη λογοτεχνική δομή του αυθεντικού λογοτεχνικού έργου.

Σύμφωνα με την Christiane Nord²⁶¹, η ισοδυναμία διαιρείται σε τέσσερις προϋποθέσεις που σχετίζονται με «ερμηνεία, τη λειτουργία του κειμένου, την πολιτιστική απόσταση και το αποτέλεσμα του κειμένου» (1997, 92-93) και πιο συγκεκριμένα εστιάζει στις ακόλουθες τέσσερις προτάσεις:

«Ο μεταφραστής ερμηνεύει το κείμενο-προέλευσης όχι μόνο αναφορικά με την πρόθεση του αποστολέα, αλλά επίσης αναφορικά με τη συμβατότητά του προς την κατάσταση-στόχο. Το κείμενο-στόχος πρέπει να συντίθεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εκπληρώνει στην κατάσταση-στόχο, λειτουργίες συμβατές με την πρόθεση του αποστολέα. Ο κειμενικός κόσμος της μετάφρασης θα πρέπει να επιλέγεται

²⁵⁹ Ομοίως.

²⁶⁰ NEWMARK, P. 1981, *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press, 22, 45, 47-48.

²⁶¹ NORD, C. 1997, *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome, 92-93.

σύμφωνα με την προτιθέμενη λειτουργία του κειμένου-στόχου. Τα κωδικοποιημένα στοιχεία θα πρέπει να επιλέγονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε το αποτέλεσμα του κειμένου-στόχου να ανταποκρίνεται στις προτιθέμενες λειτουργίες του».

(Nord, 1997, 92-93)

Τα πολιτισμικά επομένως στοιχεία, οι πολιτισμικά φορτισμένες λέξεις, οι πολιτισμικές λέξεις, οι πολιτισμικοί δείκτες, τα πολιτισμήματα (culture-specific elements, culture-bound concepts, culture words, *désignateurs culturels*, *culturèmes*) αποτελούν όλα κατηγορίες πολιτισμικών στοιχείων στη Μετάφραση²⁶². Η Λογοτεχνία είχε όπως παρατηρούμε, από πάντα, και συνεχίζει ακόμα και σήμερα να έχει, ουσιαστικό λόγο στη διαχείριση των πολιτισμικών διαφορών. Τα διαφορετικά ήθη και έθιμα, η μορφή του «ξένου», τα διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία, καταστάσεις και συνθήκες, αποτέλεσαν θέματα ή μοτίβα, λαϊκούς μύθους και αφηγήσεις.

Οι περισσότεροι βέβαια μεταφρασεολόγοι ανιχνεύουν τα πολιτισμικά στοιχεία της Λογοτεχνίας σε μικροεπίπεδο, γι' αυτό και οι περισσότερες τεχνικές αφορούν τη μικροδομή. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο Newmark (1988, 94-103), ο οποίος αποδέχεται την ύπαρξη διαφορετικών μορφών κουλτούρας σε έναν πολιτισμό και προτείνει πέντε πολιτισμικές κατηγορίες²⁶³: την Οικολογία (χλωρίδα, πανίδα, ανέμους, πεδιάδες, λόφους κ.α.), τον Υλικό Πολιτισμό (φαγητό, ρούχα, οικιστική και πολεοδομία, δρόμους, μέρα μεταφοράς), τον Κοινωνικό Πολιτισμό (εργασία και ελεύθερος χρόνος, όπως μουσική κ.α.), Οργανώσεις, έθιμα, δραστηριότητες, διαδικασίες, έννοιες (για παράδειγμα απόδοση όρων σχετικά με το πένθος, τη θρησκεία, την τέχνη), Κινήσεις και συνήθειες (για παράδειγμα απόδοση σημασίας της «μουτζας»).

Βέβαια, σημειώνοντας πως η Μετάφραση γίνεται πλέον αντιληπτή ως «πολιτισμική διαμεσολάβηση», παρατηρούμε πως ως κομμάτι της μεταφραστικής μεθοδολογίας, οι μεταφραστικές στρατηγικές αφορούν «γενικά πλάνα δράσης», και όχι μόνο μικροδομικές προσεγγίσεις, τα οποία «αποφασίζονται από τον

²⁶² ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ, Γ. 2015, *Λογοτεχνική μετάφραση-θεωρία και πράξη*, Κεφάλαιο 3, Οι τεχνικές της μετάφρασης και η διαχείριση του πολιτισμικού στοιχείου. Εκδόσεις Κάλιπος, 4. https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/5254/1/02_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6.8.2018).

²⁶³ Ομοίως, 4-5.

μεταφραστή/τη μεταφράστρια με βάση, μεταξύ άλλων, τον κειμενικό τύπο και το κειμενικό είδος, τις εκτιμώμενες ανάγκες του τελικού κοινού, και τις επικρατούσες μεταφραστικές νόρμες»²⁶⁴.

Το επίπεδο μικροδομής, το οποίο θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα στην παρούσα διατριβή, σχετίζεται πιο συγκεκριμένα με τις μεταφραστικές τεχνικές ή μεθόδους. Στην παρούσα έρευνα, παρόλο που υπάρχουν φωνές κριτικής για τους περιορισμούς τους, επιλέχτηκε να χρησιμοποιηθούν συγκεκριμένες τεχνικές των Vinay & Dalbieret, καθώς θεωρούνται μέχρι και σήμερα σημείο αναφοράς και βασικό εργαλείο της διδασκαλίας της Μετάφρασης.

Θεωρούμε πως καλύπτουν τις ανάγκες και στόχους της συγκριτικής ανάλυσης. Άλλωστε, έχει αποδειχτεί πως στη μετάφραση του πολιτισμικού στοιχείου δεν υπάρχει μόνο μια αποδεκτή θεωρία, καθώς τόσο οι μικροδομικές, όσο και οι μακροδομικές προσεγγίσεις εμφανίζουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα²⁶⁵, αλληλοσυμπληρώνονται και ακολουθούν τις απαιτήσεις των καιρών. Δίνουν έμφαση σε μια μεθοδολογική διάσταση κάθε φορά και φυσικά αλληλοεξαρτώνται. Στην παρούσα διατριβή όμως οφείλουμε να εστιάσουμε στα ζητήματα που χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής και αναλυτικότερης ματιάς όπως θα δούμε και πιο κάτω.

Φυσικά, λόγω της μεγάλης γκάμας πολιτισμικών διλημάτων ισοδυναμίας της Μετάφρασης της Λογοτεχνίας γενικότερα, αποφασίσαμε, στην παρούσα έρευνα, να επικεντρωθούμε μόνο στα υπό εξέταση λογοτεχνικά βιβλία. Αυτό άλλωστε γίνεται κατανοητό εάν σκεφτούμε το μεγάλο αριθμό έργων και των διαφορετικών πολιτισμικών διαφορών που μπορεί να εμπεριέχει το κάθε ένα από αυτά. Επομένως, με βάση τους προβληματισμούς μας, που προέκυψαν από τη συγκριτική μελέτη των δυο έργων του Γάλλου συγγραφέα Alain Surget, θεωρήθηκε αναγκαίο να εξετάσουμε το ενδεχόμενο μιας νέας πρότασης επίλυσης προβλημάτων μεταφραστικής ισοδυναμίας πολιτισμικής φύσεως, πάντα σε μικροεπίπεδο.

Αυτή η επιλογή έγινε καθώς τα μεταφραστικά προβλήματα αφορούν ακριβώς αυτές τις μονάδες εστίασης και ως αποτέλεσμα αποτελούν και το αντικείμενο της ερευνάς μας. Βεβαίως η παρούσα έρευνα δεν μπορεί να αποτελέσει μια εξέταση όλων των μικροδομικών προσεγγίσεων, παλαιότερων και νεότερων καθώς κάτι τέτοιο δεν

²⁶⁴ ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε. ΛΟΥΠΑΚΗ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 3, Η Πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης, Εκδόσεις Κάλιπος, 8. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3903/1/06_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6.8.2018).

²⁶⁵ Ομοίως, 26.

είναι το ζητούμενο της παρούσας έρευνας και ήδη έχει ερευνηθεί²⁶⁶. Ακόμη, σε καμία περίπτωση η επιλογή μας αυτή δε μειώνει τη σημασία των μακροδομικών προσεγγίσεων, που επικεντρώνονται στο κείμενο ως συνολική οντότητα.

Επίσης, σε ότι αφορά τα δυο έργα του Alain Surget, με τα οποία ασχοληθήκαμε στην παρούσα έρευνα, παρατηρούμε πως τα μεταφραστικά προβλήματα ισοδυναμίας που μας δυσκολεύουν στη μετάφραση, ειδικά στο δεύτερο βιβλίο που αναλύσαμε, «Τίρυα, Συνομωσία στο Νείλο», αφορούν την πρώτη, δεύτερη και τέταρτη κατηγοριοποίηση του Newmark που αφορά τον Πολιτισμό και σχετίζονται με τοπωνύμια, έθιμα, δραστηριότητες θρησκευτικού περιεχομένου και έννοιες.

Σε ότι αφορά τα τοπωνύμια, οφείλουμε να σημειώσουμε πως πρόκειται για μια πολύπλοκη ιστορία καθώς σε πολλές περιπτώσεις, όπως και στη δική μας, στο έργο «Τίρυα, Συνομωσία στο Νείλο», αποτελούν φορείς ιστορικότητας, γεγονός που μαρτυρά την εξαιρετική σημασία του πολιτισμικού στοιχείου στη μετάφρασή τους. Τα ανθρωπωνύμια επίσης χρίζουν ιδιαίτερης προσοχής καθώς σχετίζονται με την Αρχαία Αίγυπτο, τη θρησκεία και τις ιδιαίτερες παραδόσεις του συγκεκριμένου λαού και τόπου.

Η ιδιαιτερότητα στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι πως συνήθως αυτές οι παραδόσεις δε διασώζονται στην καθημερινότητα της Αιγύπτου πια, γεγονός που δυσχεραίνει τον αναγνώστη και τον αποκόβει από το πολιτισμικό κλίμα που προσπαθεί να περάσει το εν λόγω βιβλίο. Αυτό το χρονικό χάσμα θεωρούμε πως ίσως μπορεί να γεφυρώσουν οι Νέες Τεχνολογίες και κυρίως η Επαυξημένη Πραγματικότητα μέσω μιας «ψηφιακής, επαυξημένης διαμεσολάβησης» ανάμεσα στον έντυπο τύπο και τις πληροφορίες του παρελθόντος.

Εφόσον η Επαυξημένη Πραγματικότητα μπορεί να ενισχύσει την τρέχουσα αντίληψη για την πραγματικότητα, συνεπώς και οι ψηφιακές επαυξημένες πληροφορίες που επιλέγονται θα μπορούσαν και αυτές από την πλευρά τους να επιτελέσουν το σκοπό που μας ενδιαφέρει. Η επιλογή βέβαια των πληροφοριών καλό θα ήταν να πραγματοποιείται πρωτίστως τους/τις μεταφραστές/στριες, οι οποίοι/ες αναλαμβάνουν και χρέη παιδαγωγού έτσι ώστε να διασώσουν το αυτούσιο μήνυμα του συγγραφέα, σε περιπτώσεις που οι μεταφραστικές επιλογές δεν μπορεί να είναι σαφείς.

²⁶⁶ Ομοίως, όλο το κεφάλαιο.

Έχοντας εξετάσει λοιπόν τις ιδιαιτερότητες της Λογοτεχνικής Μετάφρασης και λαμβάνοντας υπόψη τις Νέες Τεχνολογικές εξελίξεις που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια αλλά και ειδικότερα στηριζόμενοι στην ερευνητική προσέγγιση του υποσχόμενου τομέα της Επαυξημένης Πραγματικότητας, θα προσπαθήσουμε να συνδέσουμε τα δυο πεδία θεωρώντας πως η πολιτισμική διάσταση της Λογοτεχνικής Μετάφρασης θα μπορούσε να ωφεληθεί από τη συνέργεια με την Επαυξημένη τεχνολογία στον τομέα των πολιτισμικών διαφορών.

Άλλωστε, όπως είδαμε, η Επαυξημένη Τεχνολογία προσφέρει πολλές νέες δυνατότητες σε ότι αφορά την πολιτισμική διάσταση και σχετίζεται με πολλές εφαρμογές που αλλάζουν τα παραδοσιακά δεδομένα. Βέβαια, παρατηρούμε στη συγκεκριμένη περίπτωση πως η έννοια του Πολιτισμού στη Λογοτεχνική Μετάφραση είναι πιο ευρεία, διευρύνει τον ορίζοντα της αντίληψης σε ότι αφορά τον Πολιτισμό και ανάλογα με τις επικοινωνιακές ανάγκες του εκάστοτε κειμένου μπορεί να αφορά και διαφορετική κατηγορία του.

Συνεπώς, για να μπορέσει η Επαυξημένη Τεχνολογία να εξυπηρετήσει τις μεταφραστικές ανάγκες και τις στρατηγικές μετάφρασης, όπως τις έχουμε σχολιάσει νωρίτερα, δεν θα μπορέσει να ταυτιστεί και να ακολουθήσει ένα γενικό πλαίσιο για όλα τα λογοτεχνικά κείμενα (εκτός και αν πρόκειται για επεξήγηση συγκεκριμένων όρων σε σχολικά εγχειρίδια για μικρές ηλικίες που αφορούν μια πολιτισμική διαφορά που αποτελεί οικουμενικό κτήμα) αλλά θα πρέπει να διαφοροποιείται ανάλογα με την πολιτισμική ταυτότητα και το σκοπό της εκάστοτε περίπτωσης.

Επίσης, ανάλογα με τις ανάγκες επεξήγησης του αναγνωστικού κοινού, η Επαυξημένη Πραγματικότητα θα μπορούσε να χρησιμοποιεί διαφορετικά μέσα επεξήγησης του όρου που δυσκολεύει στη μετάφραση, δίνοντας με αυτόν τον τρόπο την επιλογή χρήσης για παράδειγμα βίντεο και όχι ολογράμματος στο μεταφραστή/τρια. Βεβαίως, αυτό το γεγονός δυσχεραίνει τη διαδικασία υλοποίησης ενός γενικού πλαισίου κατηγοριοποίησης του περιεχομένου που επιλέγεται κάθε φορά για την επεξήγηση των μεταφραστικών προβλημάτων, αλλά γίνεται κατανοητό αν αναλογιστούμε τη μοναδικότητα της εκάστοτε λογοτεχνικής δημιουργίας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Λογοτεχνίας γενικότερα όπως αναλύθηκαν παραπάνω.

IV. ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η χρήση των έξυπνων/φορητών συσκευών και ποικίλων ψηφιακών εφαρμογών που αυτές υποστηρίζουν είναι ιδιαιτέρως δημοφιλείς σε όλο και μεγαλύτερο κοινό. Ιδιαιτέρως ενδιαφέρουσα και επίκαιρη θεωρούμε πως θα είναι, όπως σημειώσαμε άλλωστε και σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας διδακτορικής διατριβής, η αξιοποίηση των δυνατοτήτων της Τεχνολογίας μέσω της ανάπτυξης μεταφραστικών δραστηριοτήτων που βασίζονται σε παρόμοιες συσκευές και εφαρμογές.

Πιο συγκεκριμένα, η σύζευξη της Εικονικής και Ρεαλιστικής Πραγματικότητας, η οποία οδηγεί στο δυναμικά αναπτυσσόμενο πεδίο της Επαυξημένης πραγματικότητας, δημιουργεί παράλληλα δυνατότητες βιωματικής, διαδραστικής και ενεργητικής μάθησης και λύνει μεταφραστικά διλήμματα, αποτελώντας μια νέα οπτική στις Μεταφραστικές Σπουδές και πιο συγκεκριμένα προσφέρει μια διαφορετική πνοή στην πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης.

Οφείλουμε σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε πως η επιλογή του όρου «πολιτισμικός/ή» (και όχι «πολιτιστικός/ή») χρησιμοποιείται στην παρούσα διδακτορική διατριβή εννοώντας ότι η διάσταση της Μετάφρασης αναφέρεται ή αφορά στον Πολιτισμό γενικότερα και δεν δημιουργεί ή παράγει Πολιτισμό.

Αλλωστε, στις Μεταφραστικές Σπουδές γινόταν πάντοτε «λόγος για διαπολιτισμική επικοινωνία, υπό την έννοια ότι η Μετάφραση ενός κειμένου αφενός δεν σημαίνει μόνο μεταφορά γλωσσικών στοιχείων αλλά και μεταφορά πολιτισμικών στοιχείων(...), αφετέρου συμβάλει στη νοερή επαφή και επικοινωνία μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων»²⁶⁷.

Συνεχίζουμε σημειώνοντας πως η «Μεταφρασιολογία είναι διεπιστημονικός τομέας και, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την ανάλυση πολιτισμικών στοιχείων,

²⁶⁷ ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε. ΛΟΥΠΑΚΗ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 3, Η πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης, 6. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3903/1/06_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 22/6/2017).

επηρεαζόταν ανέκαθεν κυρίως από τη Συγκριτική Λογοτεχνία και εν γένει από τη Λογοτεχνική Θεωρία, ιδιαίτερα μάλιστα ως προς τον τρόπο εξέλιξης και τις κατευθύνσεις που έλαβε η πολιτισμική προσέγγιση τις τελευταίες δεκαετίες»²⁶⁸.

Διαπιστώνουμε επομένως πως στη σύγχρονη Μεταφρασιολογία η Μετάφραση γίνεται αντιληπτή ως «Πολιτισμική Διαμεσολάβηση», γεγονός που μαρτυρά, εκτός από την αναμφισβήτητη συμβολή των γλωσσικών μεταφραστικών πτυχών («Γλωσσική Διαμεσολάβηση»), τη σημασία του ευρύτατου πολιτισμικού πλαισίου παραγωγής και πρόσληψης του μεταφραστικού φαινομένου.

Ήδη από τη δεκαετία του 1970, η στροφή προς την επικοινωνιακή μονάδα (κείμενο), η σημασία του ευρύτερου συγκείμενου παραγωγής και πρόσληψης κειμένων από διαφορετικές πολιτισμικές κοινότητες (Ετερότητα), οι ηθικές πτυχές της διαμεσολάβησης και η επανεξέταση του ρόλου των μεταφραστών, οδήγησαν προς την ανάπτυξη μεθοδολογιών για όλες τις δομικές διαστάσεις του κειμένου και έριξαν φως στη λεγόμενη κειμενική μικροδομή (λέξεις και εκφωνήματα) και μακροδομή (το κείμενο ως σύνολο).

Η πραγματική όμως πολιτισμική στροφή της μεταφρασιολογικής σκέψης, η οποία αποτελεί και εξέλιξη στο μεταφραστικό πεδίο, έγινε το 1990 στον συλλογικό τόμο που εξέδωσε ο André Lefevre, όπου και περιλαμβάνονται μελέτες που πραγματεύονται κυρίως την πολυπλοκότητα των παραγόντων που οδηγούν σε συγκεκριμένο τρόπο γραφής και μετάφρασης ενός έργου καθώς και τις επιπτώσεις των παραγόντων αυτών στην πρόσληψη της μετάφρασης αυτής στο ευρύ κοινό.

Η δυνατότητα της Μεταφρασιολογίας να πληροφορείται και να εξελίσσεται παράλληλα με πληθώρα θεματικών πεδίων, με αποτέλεσμα να διαθέτει στη σύγχρονη εποχή επιρροές της Μετα-αποικιακής Μεταφρασιολογίας, της Φεμινιστικής Θεωρίας (Σπουδών του φύλου) και της Μετάφρασης ως Ιδεολογίας, την ανάγουν ως αποτέλεσμα σε Διεπιστήμη και φανερώνουν ένα αμάλγαμα νέων ιδεών που οδηγούν προς τον Πολιτισμικό Διάπλου (Transculturality) και τη νέα «Υβριδική Γλώσσα» του Σαλμάν Ρουσντί (Rushdie, 1991)²⁶⁹.

Το πέραςμα επομένως από πολλούς πολιτισμούς επιμηκύνει τον όρο της παραδοσιακής διαπολιτισμικότητας και αποδεικνύεται αν σκεφτούμε πως στην

²⁶⁸ Ομοίως, 2.

²⁶⁹ ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, Σ., ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ., ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε., ΛΟΥΠΑΚΗ, Ε., ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 3, Η Πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης, Εκδόσεις Κάλλιπος, 17. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3903/1/06_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

πραγματικότητα τα πολιτισμικά φαινόμενα που παρατηρούμε και προσλαμβάνουμε ως ενιαίες μονάδες αποτελούν στην πραγματικότητα περίπλοκες διεργασίες περισσότερων ερεθισμάτων και καταβολών (Pratt, 1992)²⁷⁰.

Επίσης, παρατηρείται μια τάση η Μετάφραση τα τελευταία χρόνια να ανάγεται σε βαθιά πολιτική πράξη, όπου ιδεολογίες και σχέσεις εξουσίας επιβάλλουν συγκεκριμένες θεωρήσεις του μεταφραστικού φαινομένου. Η έννοια της Ταυτότητας επιπρόσθετα αποκτά μια εξέχουσα θέση στο μεταφραστικό πεδίο επηρεάζοντας άμεσα τη μεταφραστική πράξη, η οποία παρουσιάζεται ως δημιουργική διαδικασία συνάντησης με το συνάνθρωπο και διαπραγμάτευση με τον ίδιο μας τον εαυτό και τις εκάστοτε κοινωνικές μάσκες που χρησιμοποιούμε στην καθημερινότητά μας.

Επομένως, μέσα σε αυτό το πλαίσιο εξέλιξης, παγκοσμιοποίησης και ψηφιακής επανάστασης, η Μετάφραση αναδιαπραγματεύεται θεωρητικά τα όριά της. Σε αρκετές περιπτώσεις μάλιστα ο όρος θεωρήθηκε ανεπαρκής: για παράδειγμα οι πολύπλοκες διεργασίες που απαιτούνται για την προσαρμογή ενός διαφημιστικού μηνύματος σε άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα ανά τον κόσμο (εφόσον απαιτείται μεταφορά, εκτός από γλωσσικό υλικό και εξωγλωσσικού, όπως εικόνες) οδήγησαν προς τον όρο Μεταδημιουργία (Transcreation).

Οι μεταφραστές από την πλευρά τους ανάγονται πλέον σε φίλτρα ή διαχειριστές του ενδιάμεσου (τρίτου) διαστήματος διαπραγμάτευσης μεταξύ του κειμένου-πηγής και κειμένου στόχος, γεφυρώνοντας, μετριάζοντας ή ακόμα και επιλύοντας επικίνδυνα προβλήματα και παρανοήσεις. Εφόσον επομένως η ουδετερότητα και η απλή μεταφορά μηνυμάτων δεν ικανοποιεί τις σύγχρονες απαιτήσεις, το μεταφραστικό πεδίο γίνεται συνώνυμο έντονου προβληματισμού και αφορά τη μεταφραστική ικανότητα για υπεύθυνη ενέργεια στη βάση της διαπολιτισμικής γνώσης (οι σύγχρονες μεταφραστικές τάσεις αποτυπώνονται σε πολλές μελέτες: Baker (2006), Tymoczko (2007), Maier (2007), Bachelor (2008), Milton & Bandia (2009))²⁷¹, γεγονός που οδηγεί σε αναγκαιότητα νέου προσανατολισμού και ανανεωμένης ερευνητικής ματιάς.

Προς αυτή την κατεύθυνση, στηριζόμενοι πάντα στα συμπεράσματα του παρελθόντος και ακολουθώντας παράλληλα μια νέα οπτική και εξελικτική ματιά, οφείλουμε να σημειώσουμε στην παρούσα μελέτη πως η συγκριτική έρευνα και τα συμπεράσματα των γαλλικών έργων και των μεταφράσεων του συγγραφέα Alain

²⁷⁰ Ομοίως, 17.

²⁷¹ Ομοίως, 7.

Surget, μας οδήγησαν προς τον οραματισμό μιας νέας κατεύθυνσης, μια νέας διάστασης του επιστημονικού πεδίου προς εξέταση. Μιας νέας οπτικής και ενός όρου που γεννήθηκε κατά τη διάρκεια της διδακτορικής έρευνας, το οποίο και επιλέγουμε να ονομάζουμε πλέον «Επαυξημένη Πολιτισμική Μετάφραση».

V. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στο επιστημονικό πεδίο της Λογοτεχνικής Μετάφρασης κάνοντας ένα άνοιγμα προς τις Νέες Τεχνολογίες και πιο συγκεκριμένα στο επιστημονικό/ερευνητικό πεδίο της Επαυξημένης Πραγματικότητας. Η έρευνα για το θεωρητικό αλλά και για το πρακτικό μέρος της παρούσας διατριβής, ακολουθεί όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, τις κλασικές μεθοδολογίες πρωταρχικά ανάλυσης σε θεωρητικό υπόβαθρο του όρου της Επαυξημένης Πραγματικότητας, του τρόπου λειτουργία της, τα μέσα, τις μεθοδολογίες και τις τεχνικές που ακολουθούνται αλλά και τις εφαρμογές που την αφορούν.

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστεί η τεχνική εφαρμογή και υλοποίηση όλων αυτών των γνωστικών αντικειμένων που προέκυψαν από το θεωρητικό μέρος. Θα γίνει προσπάθεια να συνδυαστούν δυο πεδία διαφορετικά, με σκοπό να δοθεί μια νέα πνοή στη μεταφραστική διαδικασία, που αφορά την πολιτισμική διάσταση της Λογοτεχνικής Μετάφρασης και ειδικότερα της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας. Στο τέλος, θα ακολουθήσει η τελική αποτίμηση και τα συμπεράσματα που προέκυψαν αλλά και οι μελλοντικές προκλήσεις της συγκεκριμένης έρευνας.

Η συνεισφορά της εν λόγω έρευνας επομένως αφορά τη συνολική αποτίμηση της προσπάθειας και σημειώνει τα ανοιχτά θέματα, τα προβλήματα και τους περιορισμούς, τις προκλήσεις, τις μελλοντικές προεκτάσεις και τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση και την χρήση της Επαυξημένης τεχνολογίας. Η ολοκλήρωση της έρευνας οδηγεί στην αποτίμηση των τελικών συμπερασμάτων και κυρίως της σκιαγράφησης του μέλλοντος της Επαυξημένης τεχνολογίας και των μεγάλων δυνατοτήτων που προσφέρει στη Μετάφραση και πιο συγκεκριμένα στη λογοτεχνική της μορφή.

Στο πλαίσιο της εν λόγω νέας οπτικής, θα παρουσιάσουμε μια νέα πρόταση σχετικά με τα διλήμματα πολιτισμικής μεταφραστικής ισοδυναμίας της μικροδομής των λογοτεχνικών μεταφρασμένων κειμένων, ειδικά της Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, λαμβάνοντας υπόψη πως «οι μικροδομικές προσεγγίσεις εστιάζουν κυρίως στο λεξιλογικό επίπεδο του κειμένου, εντοπίζοντας πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που λαμβάνουν τη μορφή λέξεων, εκφράσεων (παγιωμένων ή μη), συντακτικών δομών και άλλων υφολογικών στοιχείων».

«Επομένως, η μικροδομή ενός κειμένου αφορά μεμονωμένα λεξιλογικά, εκφραστικά και συντακτικά στοιχεία, συνήθως περιορίζεται σε στοιχεία με έκταση όχι μεγαλύτερη από μια πρόταση ή περίοδο του εκάστοτε κειμένου και αφορά, π.χ. ουσιαστικά και κύρια ονόματα, τίτλους θεσμών, παροιμίες, μεταφορές, ιδιωτισμούς, ιδιαίτερες γραμματικές μορφές και συντακτικές δομές κ.ο.κ.»²⁷².

Βέβαια σε αυτό το σημείο σημαντικό είναι να σημειώσουμε πως η νέα μεταφραστική πρόταση μπορεί να απευθυνθεί σε όλα τα μεταφραστικά είδη καθώς τα εν λόγω διλήμματα δεν συναντώνται αποκλειστικά στη Λογοτεχνία. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια παρανόηση, καθώς πολιτισμικά μεταφραστικά προβλήματα συναντώνται και σε μεταφράσεις που αφορούν τεχνικά, νομικά, οικονομικά, τεχνολογικά κείμενα, σε ειδήσεις και συνταγές μαγειρικής. Επειδή όμως τα εν λόγω είδη διακρίνονται από υψηλή περιεκτικότητα εξειδικευμένης Ορολογίας, το γεγονός αυτό συνήθως στρέφει και την προσοχή σε αυτά, παραβλέποντας πως αρκετές φορές τα πολιτισμικά διλήμματα είναι αυτά που οδηγούν και στα ορολογικά προβλήματα.

Λαμβάνοντας επίσης υπόψη πως τα λογοτεχνικά κείμενα προσφέρουν πιο εύφορο έδαφος για την πολιτισμική μεταφραστική διάσταση του εγχειρήματός μας, θα ξεκινήσουμε με την παρουσίαση της Μεθοδολογίας και του Πίνακα Δραστηριοτήτων που ακολουθήσαμε για να παρουσιάσουμε τη νέα μας πρόταση σύνδεσης της πολιτισμικής πτυχής της Μετάφρασης και του νέου υποσχόμενου κλάδου της Επαυξημένης Πραγματικότητας.

Για τη Μεθοδολογία λάβαμε υπόψη μας τις θεωρητικές απόψεις της Lauralee Alben (1996), η οποία, σε άρθρο της παρουσιάζει τα κριτήρια της ποιότητας της

²⁷²ΓΡΑΜΜΕΝΙΑΔΗΣ, Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε. ΛΟΥΠΑΚΗ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 3, Η πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης, 10. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3903/1/06_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 22/6/2017). (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 22/6/2017).

Εμπειρίας του Χρήστη²⁷³, που δίνουν απαντήσεις στην κεντρική ερώτηση: «Πώς η αποτελεσματική σχεδίαση της αλληλεπίδρασης μπορεί να προσφέρει στους ανθρώπους μια επιτυχημένη και ικανοποιητική εμπειρία;»²⁷⁴.

Βεβαίως, στην παρούσα διδακτορική διατριβή, το ζητούμενο της έρευνας δεν ταυτίστηκε με τη σχεδίαση μιας νέας εφαρμογής αλλά με την απόδειξη της λειτουργικότητας της νέας μεταφραστικής ιδέας με τη βοήθεια ενός ήδη διαθέσιμου εργαλείου εργαλείου (που δεν έχει όμως επεκτείνει τις υπηρεσίες του στο μεταφραστικό κλάδο), της πλατφόρμας Aurasma/HP Reveal. Παρόλα αυτά, θεωρήθηκε πως ήταν αναγκαίο να δοθεί μεγάλη σημασία στον όρο Εμπειρία του Χρήστη καθώς αποτελεί βασική προϋπόθεση κάθε επιτυχημένης προσπάθειας ανθρώπινης διεπαφής με ένα σύστημα.

Με τον όρο Εμπειρία του Χρήστη αναφερόμαστε τα τελευταία χρόνια στη συνολική εμπειρία του χρήστη (user experience, UX), «που έχει αναγνωριστεί ως ένας κρίσιμος παράγοντας για την αποδοχή όχι μόνο διαδραστικών συστημάτων, αλλά κάθε βιομηχανικού προϊόντος ή υπηρεσίας. Η ευρεία χρήση του όρου αποδίδεται στον Donald Norman, ο οποίος περιγράφει την Εμπειρία του Χρήστη ως το συνολικό αποτέλεσμα της δουλειάς των σχεδιαστών της εταιρείας Apple, για την οποία εργαζόταν με τον τίτλο (που ο ίδιος έδωσε στην θέση που κατείχε) «αρχιτέκτονας της Εμπειρίας του Χρήστη» (user experience architect).

Σε συνέντευξη του (Merholz, 2007) αναφέρει ότι «επινόησα τον όρο επειδή οι όροι ‘Ανθρώπινη Διεπαφή (Human Interface)’ και ‘Ευχρηστία’ ήταν πολύ περιοριστικοί: ήθελα να καλυφθούν όλες οι πτυχές της Εμπειρίας του Χρήστη με ένα σύστημα, όπως η σχεδίαση των γραφικών, η διεπαφή, η φυσική αλληλεπίδραση και τα εγχειρίδια χρήσης»²⁷⁵.

Από την πλευρά τους, οι Hassenzahl and Tractinsky (2006) σημειώνουν πως «η Εμπειρία του Χρήστη είναι μια έννοια με πολλαπλά νοήματα, που συμπεριλαμβάνει τόσο τη παραδοσιακή έννοια της ευχρηστίας όσο και ζητήματα ομορφιάς και συναισθημάτων, που δημιουργούνται στους χρήστες κατά την αλληλεπίδρασή τους με διαδραστικά προϊόντα. Επίσης, υποστηρίζουν ότι το πεδίο

²⁷³ WIKIPEDIA, *User experience*. https://en.wikipedia.org/wiki/User_experience (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/4/18).

²⁷⁴ ΚΟΥΤΣΑΜΠΙΑΣΗΣ, Π. 2015, *Αξιολόγηση διαδραστικών συστημάτων με επίκεντρο τον χρήστη*, Κεφάλαιο Γ, Αξιολόγηση Εμπειρίας Χρήστη, Εκδόσεις Κάλλιπος, 177.

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2769/1/196_Koutsabasis_chapter_C.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/4/18).

²⁷⁵ Ομοίως, 173.

της Εμπειρίας του Χρήστη θα πρέπει να τεκμηριωθεί από εμπειρικές έρευνες, ενώ οι ίδιοι έχουν διεξαγάγει (ξεχωριστά, με τις ερευνητικές τους ομάδες) πολλές εμπειρικές έρευνες για το θέμα»²⁷⁶.

Ένα ζήτημα επομένως που λάβαμε ακόμη υπόψη μας ήταν η δυνατότητα Ευχρηστίας (Usability) της νέας μεταφραστικής λειτουργίας Επαυξημένης Πραγματικότητας, έτσι ώστε οι χρήστες να μπορούν αναγνωρίζουν εύκολα και να επιτελούν συγκεκριμένες ενέργειες που τους παραπέμπουν στις νέες δυνατότητες που τους προσφέρονται. Οι στόχοι Ευχρηστίας μπορούν άλλωστε να ταυτιστούν με «τη χρησιμότητα, την αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα στη χρήση, την ικανοποίηση, προσβασιμότητα και την ευκολία μάθησης της προσφερόμενης νέας υπηρεσίας» (Rubin and Chisnel, 2008)²⁷⁷.

Κατανοούμε βεβαίως πως και από την πλευρά της, η ευχρηστία αποτελεί σημαντικό παράγοντα αποδοχής προϊόντων και συστημάτων από τους χρήστες, καθώς συνδέεται με σχεδόν οποιοδήποτε προϊόν, σύστημα ή υπηρεσία. Με τον όρο «αποδοχή» εννοείται «η (σταδιακή ίσως) υιοθέτηση του προϊόντος ή συστήματος στην καθημερινή δραστηριότητα των χρηστών. Με απλά λόγια, η Ευχρηστία δεν σημαίνει τίποτε άλλο από το να είμαστε σε θέση να χρησιμοποιήσουμε γρήγορα και εύκολα, αποτελεσματικά και αποδοτικά ένα σύστημα, προϊόν ή υπηρεσία»²⁷⁸.

Σημαντική είναι επίσης η άποψη των Law and Ambrahao (2014), οι οποίοι υποστηρίζουν τα ακόλουθα: «Στο πεδίο της Αλληλεπίδρασης Ανθρώπου-Υπολογιστή, η μετατόπιση της έμφασης, από τη μηχανική Ευχρηστίας στο πιο πλούσιο σε εύρος ζητούμενο της Εμπειρίας του Χρήστη, εξετάζει τα συναισθήματα, τα κίνητρα και τις αξίες των χρηστών, με την ίδια αν όχι μεγαλύτερη προσοχή από την ευκολία χρήσης, μάθησης και προσωπικής ικανοποίησης. Μεταξύ άλλων, με αυτή τη νέα έμφαση σε θέματα Εμπειρίας του Χρήστη, έχουν αναπτυχθεί τέσσερις προκλήσεις: (α) ο ορισμός της Εμπειρίας του Χρήστη, (β) η μοντελοποίηση (της Εμπειρίας του Χρήστη), (γ) η επιλογή μεθόδων αξιολόγησης, δ) η εξασφάλιση

²⁷⁶ Ομοίως, 183.

²⁷⁷ ΚΟΥΤΣΑΜΠΙΑΣΗΣ, Π. 2015, *Αξιολόγηση διαδραστικών συστημάτων με επίκεντρο τον χρήστη*, Κεφάλαιο Α, Αξιολόγηση Ευχρηστίας, Εκδόσεις Κάλλιπος, 30.
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2766/1/196_Koutsabasis_chapter_A.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 7/9/18).

²⁷⁸ ΚΟΥΤΣΑΜΠΙΑΣΗΣ, Π. 2015, *Αξιολόγηση διαδραστικών συστημάτων με επίκεντρο τον χρήστη*, Κεφάλαιο Α, Αξιολόγηση Ευχρηστίας, Εκδόσεις Κάλλιπος, 30.
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2766/1/196_Koutsabasis_chapter_A.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 7/9/18).

ανάδρασης και πληροφόρησης από την αξιολόγηση της εμπειρίας προς τη διαδικασία ανάπτυξης λογισμικού»²⁷⁹.

Συμφωνούμε επίσης με τους McCarthy και Wright (2004a)²⁸⁰ που διακρίνουν τρεις γενικές πτυχές της Εμπειρίας του Χρήστη κατά την αλληλεπίδραση με το διαδραστικό προϊόν: συναισθηματικές (emotional), πνευματικές ή διανοητικές (intellectual) και αισθητηριακές ή αισθησιακές εμπειρίες (sensual)²⁸¹. Ο στόχος επομένως της νέας Εμπειρίας του Χρήστη σίγουρα περιλαμβάνει τις ακόλουθες υποκατηγορίες: να παρακινεί, να βοηθάει και να ικανοποιεί μέσα από ψυχαγωγικό τρόπο, να ανταμείβει την επιθυμία για γνώση, να λύνει απορίες πολιτισμικού τύπου με παιγνιώδη μορφή, να επεξηγεί, να εμπλουτίζει τις γνώσεις, να μυεί σ' έναν κόσμο που βρίσκεται πιο κοντά στον άγνωστο όρο, να προξενεί συναίσθημα και να κεντρίζει το ενδιαφέρον μέσα από πολλές αισθήσεις.

Βεβαίως στη συγκεκριμένη περίπτωση, στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, εάν και αναγνωρίζουμε τη μεγάλη σημασία της Εμπειρίας του Χρήστη αλλά και της Ευχρηστίας, οφείλουμε να σημειώσουμε πως δεν εμπλέκονται άμεσα (αλλά έμμεσα) στη διαδικασία υλοποίησης του εγχειρήματός μας, καθώς δεν πρόκειται για δημιουργία μιας νέας εφαρμογής, ούτε για εμπειρική μελέτη. Παρόλ' αυτά οφείλουμε να αναφέρουμε πως έμμεσα αποτελούν παράγοντες που θα μπορούσαν σε μελλοντική έρευνα να επηρεάσουν τα αποτελέσματα μιας μελέτης και γι' αυτό καταγράφονται σε αυτό το κεφάλαιο.

Σε ότι αφορά τις θεωρητικές απόψεις της Lauralee Alben σημειώνουμε τις ακόλουθες έννοιες και ερωτήματα:

1. «Κατανόηση των Χρηστών (Understanding of users): Σε ποιο βαθμό έχει η σχεδιαστική ομάδα αποτυπώσει την κατανόηση των αναγκών, εργασιών και περιβαλλόντων των χρηστών; Πως αποτυπώνεται η μάθηση αυτών των στοιχείων στη σχεδίαση;

2. Η Αποτελεσματική Σχεδιαστική Διαδικασία (Effective design process): Είναι το προϊόν αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που χαρακτηρίζεται από καλή σκέψη, τεκμηρίωση, εκτέλεση; Ποια ήταν τα βασικά σχεδιαστικά θέματα που προέκυψαν από τη διαδικασία και με ποιο σκεπτικό και μέθοδο αντιμετωπίστηκαν; Ποιες

²⁷⁹ Ομοίως, 232.

²⁸⁰ MCCARTHY, WRIGHT, 2004a, Technology as Experience, *ACM Interactions*, September +October 2004.

²⁸¹ ΚΟΥΤΣΑΜΠΙΑΣΗΣ, Π. 2015, *Αξιολόγηση διαδραστικών συστημάτων με επίκεντρο τον χρήστη*, Κεφάλαιο Γ, Αξιολόγηση Εμπειρίας Χρήστη, Εκδόσεις Κάλλιπος, 174.
https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2769/1/196_Koutsabasis_chapter_C.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 12/5/18).

μεθοδολογίες χρησιμοποιήθηκαν, που να περιλαμβάνουν εμπλοκή των χρηστών, επαναληπτική σχεδίαση και διεπιστημονική συνεργασία; Πώς αντιμετωπίστηκαν τα πρακτικά θέματα προϋπολογισμού/χρηματοδότησης και διαπροσωπικών σχέσεων προς την υποστήριξη των στόχων του έργου;

3. Η Αναγκαιότητα (Needed): Ποια ανάγκη ικανοποιεί το προϊόν; Έχει σημαντική κοινωνική, οικονομική ή περιβαλλοντολογική συμβολή;

4. Η Ευκολία στη Μάθηση και η Ευχρηστία (Learnable and Usable): Είναι το προϊόν εύκολο στη μάθηση και χρήση; Επικοινωνεί κάποια αίσθηση του σκοπού του, το πώς ο χρήστης πρέπει να ξεκινήσει και να συνεχίσει; Η μάθηση μπορεί να διατηρηθεί σε βάθος χρόνου; Είναι τα χαρακτηριστικά του προϊόντος αυτονόητα και αυτοεξηγούμενα; Πώς υποστηρίζονται εναλλακτικοί τρόποι προσέγγισης και χρήσης, ιδιαίτερα αν ληφθούν υπόψη οι ατομικές ιδιαιτερότητες ως προς την πείρα, τις ικανότητες, και τις στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων;

5. Η Καταλληλότητα (Appropriate): Επιλύει η σχεδίαση του προϊόντος το σωστό πρόβλημα στο σωστό επίπεδο; Εξυπηρετεί χρήστες με αποτελεσματικούς και πρακτικούς τρόπους; Πώς έχουν συμπεριληφθεί οι κοινωνικοί, πολιτισμικοί, οικονομικοί και τεχνολογικοί παράγοντες του προβλήματος;

6. Η Αισθητική εμπειρία (Aesthetic experience): Η χρήση του προϊόντος είναι αισθητικά και αισθητηριακά ικανοποιητική; Είναι το προϊόν σχεδιασμένο με ενιαία και συνεχή στοιχεία ως προς τα γραφικά, την αλληλεπίδραση, την πληροφορία και το βιομηχανικό σχεδιασμό του; Η σχεδίαση λειτουργεί ικανοποιητικά εντός των τεχνολογικών περιορισμών; Επιτυγχάνεται η ολοκλήρωση του λογισμικού με το υλικό;

7. Η Μεταβλητότητα (Mutable): Σε ποιο βαθμό το προϊόν μπορεί να προσαρμοστεί για να εξυπηρετήσει ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις χρηστών και ομάδων; Επιτρέπει η σχεδίαση την αλλαγή και εξέλιξη του προϊόντος σε νέες, ενδεχομένως μη προβλεπόμενες χρήσεις;

8. Η Δυνατότητα Διαχείρισης (Manageable): Η σχεδίαση του προϊόντος υποστηρίζει κάθε πλαίσιο χρήσης; Επίσης, υποστηρίζει θέματα κυριότητας και δικαιωμάτων πρόσβασης σε πόρους;

Το πλαίσιο της Alben είναι εμφανώς επηρεασμένο από τον σκοπό για τον οποίο διατυπώθηκε, δηλαδή την αξιολόγηση σχεδιαστικών και ερευνητικών εργασιών με κριτήριο την Εμπειρία του Χρήστη. Οι επιμέρους στόχοι Εμπειρίας του Χρήστη δεν περιλαμβάνουν τόσο το πώς ο χρήστης βιώνει την εμπειρία –για παράδειγμα αν η

εμπειρία είναι διασκεδαστική, εύχρηστη, κ.ά. Αφορούν σε κριτήρια της σχεδιαστικής διαδικασίας, με βάση τα οποία είναι δυνατόν να φτάσει μια σχεδιαστική ομάδα στην κατασκευή προϊόντων που μπορούν να προσφέρουν ευχάριστη εμπειρία χρήστη»²⁸².

Οφείλουμε σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε πως στην παρούσα διδακτορική διατριβή ακολουθήσαμε περισσότερο το μοντέλο με επίκεντρο το προϊόν (product-centered model) των των Forlizzi and Battarbee (2004)²⁸³ και επιλέξαμε να μη ληφθούν υπόψη όλα τα ερωτήματα της Alben, όπως για παράδειγμα η δυνατότητα Διαχείρισης, η Μεταβλητότητα και η Αποτελεσματική Σχεδιαστική Διαδικασία (σε ότι αφορά την εμπλοκή χρηστών και πρακτικά θέματα προϋπολογισμού/ χρηματοδότησης/διαπροσωπικών σχέσεων). Η εν λόγω επιλογή συμπίπτει με την αναγνώριση της ιδιαίτερης σημασίας που πρέπει να δοθεί στις συγκεκριμένες δυνατότητες.

Συνειδητοποιούμε επομένως πως η Επαυξημένη τεχνολογία στο συγκεκριμένο εγχείρημα αποτέλεσε το απαραίτητο μέσο για να υλοποιηθεί η μεταφραστική πρόταση. Προς αυτή την κατεύθυνση, θεωρήσαμε ορθό να λάβουμε υπόψη μας όλες τις έννοιες και μεθοδολογικές παραμέτρους που θα μπορούσαν μελλοντικά να βοηθήσουν στην υλοποίηση της παρούσας υπόθεσης εργασίας μέσω ίσως μιας νέας εφαρμογής Επαυξημένης Πραγματικότητας για Λογοτεχνική Μετάφραση. Ως απόρροια του μεταφραστικού εγχειρήματος επομένως, σε επόμενο ερευνητικό σχέδιο, θεωρούμε πως μια σειρά δοκιμών και εμπειρικής έρευνας σε ομάδες χρηστών θα ήταν αναγκαία έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια βάση για περαιτέρω μελέτη και έρευνα.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ		
ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ		
ΣΤΑΔΙΟ	ΥΠΟΣΤΑΔΙΑ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ
1. Προ-Παραγωγής	1. Βασικές Αρχές Σχεδιασμού Ιδέας 2. Σχεδιασμός του Έργου	• Προγράμματα σύλληψης, σχεδίασης

²⁸² ΚΟΥΤΣΑΜΠΙΑΣΗΣ, Π. 2015, *Αξιολόγηση διαδραστικών συστημάτων με επίκεντρο τον χρήστη*, Κεφάλαιο Γ, Αξιολόγηση Εμπειρίας Χρήστη, Εκδόσεις Κάλλιπος 177.

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2769/1/196_Koutsabasis_chapter_C.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/4/18).

²⁸³ Ομοίως, 181.

	3. Storyboarding 4. Προγραμματισμός	και επεξεργασίας εικόνας
2. Παραγωγή	1. Επιλογή Υλικού και Προετοιμασία 2. Ηχογράφηση και δημιουργία Βίντεο	• Προγράμματα σύλληψης και επεξεργασίας video • Προγράμματα ηχογράφησης και επεξεργασίας ήχου
3. Μετά-Παραγωγής	1. Μεταφορά και Μετατροπή σε άλλες μορφές 2. Δοκιμή	• Πλατφόρμα Aurasma/HP Reveal και app
4. Ολοκλήρωση	1. Εφεδρική Αποθήκευση 2. Ανέβασμα στην πλατφόρμα Aurasma	

Αφού αναλύσαμε σημαντικές έννοιες και προσεγγίσεις, οδηγούμαστε στον Πίνακα Δραστηριοτήτων του μεταφραστικού εγχειρήματος της παρούσας διδακτορικής έρευνας. Η διαδικασία Υλοποίησης του σχεδίου ξεκίνησε, όπως βλέπουμε και στον πίνακα που προηγείται και καταγράφει τη Μεθοδολογία που ακολουθήσαμε, με το στάδιο καθορισμού των Προδιαγραφών και την κατάρτιση του Προγράμματος του Έργου (Project Planning). Αυτό το στάδιο περιλαμβάνει τους στόχους και τις απαιτήσεις του έργου/ιδέας, καθώς και το χρονοδιάγραμμα των φάσεων. Στην εν λόγω περίπτωση, που πρόκειται για μεταφραστική εφαρμογή με εγκυκλοπαιδικές και επεξηγηματικές προεκτάσεις, η περιγραφή του πρώτου αυτού σταδίου αναφέρεται στο Εικονογραφημένο Σενάριο «Storyboard», το οποίο αποτελεί ένα λεπτομερές πλάνο κάθε οθόνης και αντικειμένου της περιγραφής.

Οφείλαμε να λάβουμε υπόψη μας στην παρούσα διδακτορική διατριβή τις ιδιαίτερες ανάγκες μιας δραστηριότητας Επαυξημένης Πραγματικότητας που να είναι εύχρηστη, κατανοητή και διαχειρίσιμη από τους χρήστες. Ως χρήστες θεωρούμε τους συγγραφείς, μεταφραστές, εκδότες και αναγνώστες των διαδραστικών μεταφρασμένων και πρωτότυπων λογοτεχνικών βιβλίων. Προς αυτή την κατεύθυνση, οι τεχνικοί ρόλοι, προκλήσεις και ανάγκες υλοποίησης της ιδέας είναι ποικίλοι και

πρέπει να αναγνωριστούν, έτσι ώστε να αντιμετωπισθούν με τη βοήθεια, επιλογή και γνώση κατάλληλων τεχνολογιών και υποστηρικτικών εργαλείων.

Η σύλληψη επομένως της ιδέας οδηγεί στον κατάλληλο προγραμματισμό και ανάπτυξη της νέας ιδέας, απαιτώντας παράλληλα και έναν λεπτομερή έλεγχο σε κάθε στάδιο. Επιλέξαμε να ακολουθήσουμε αρχικά το Μοντέλο του Καταρράκτη, όπου η διαδικασία κυλά σταδιακά, από την αναφορά και ανάλυση των απαιτήσεων των δυνητικών χρηστών, στάδιο το οποίο λάβαμε υπόψη μας έτσι ώστε να υπάρχουν οι μελλοντικές προοπτικές του εγχειρήματός μας, μέχρι και τις διαδικασίες ελέγχου και συντήρησης, της φάσης εκείνης που αφορά λάθη τα οποία εμφανίζονται κατά τη λειτουργία της εφαρμογής της νέας δραστηριότητας.

Η ανάγκη όμως για ευελιξία λόγω της διάδρασης των φάσεων μας οδήγησε και στη μελέτη της μεθοδολογίας ADDIE (Analysis, Design, Development, Implementation, Evaluation)²⁸⁴. Στο στάδιο της Ανάλυσης γίνεται η αναγνώριση των δυνητικών χρηστών (target group) και των αναγκών τους (users requirements). Στη συγκεκριμένη περίπτωση η ανάγκη για επεξήγηση, μάθηση και διάδραση των μεταφραστικών όρων που δεν διευκολύνουν την κατανόηση και δεν μεταφέρουν την πολιτισμική χροιά της πηγής-γλωσσας, οδήγησε στο έναυσμα εύρεσης ενός νέου τρόπου λύσης μεταφραστικών προβλημάτων.

Θεωρούμε επομένως πως η αδυναμία εύρεσης ισοδυναμίας σε περιπτώσεις που εσωκλείουν ιδιαίτερες εκφάνσεις του πολιτισμού, εκείνες που καθορίζουν τη μοναδικότητα της κάθε κοινωνικής ομάδας, φυλής, πόλης, χωριού, χώρας κ.τ.λ. και επιζητούν επεξήγηση στη μετάφρασή τους έτσι ώστε να μεταφέρουν όσο το δυνατόν πιο αυτούσιο το πρωτότυπο μήνυμα, μπορούν να υποστηριχθούν τεχνολογικά με έναν τρόπο που να επαυξάνει την πραγματικότητα όπως την έχουμε ορίσει έως σήμερα.

Προς αυτή την κατεύθυνση, η επεξήγηση του όρου που μας δυσκολεύει μπορεί πλέον να περιλαμβάνει διάφορες μορφές ανάλυσης της φύσης του: εικόνα απλή ή 3D, ήχος και βίντεο, κινούμενα σχέδια, κείμενα, αρχεία powerpoint, συνδυασμός των προηγούμενων συστημάτων κ.α. Με αυτόν τον τρόπο, χρησιμοποιώντας πολλές ανενεργές μέχρι πρότινος αισθήσεις, η νέα Επαυξημένη Πραγματικότητα ανοίγει μια διαδραστική πόρτα στη μάθηση και αναβαθμίζει τους πρωταγωνιστές των Εκδόσεων και κυρίως των μεταφραστών, των πολιτισμικών διαμεσολαβητών εκείνων, οι οποίοι/ες εμπράκτως μετατρέπονται σε καλλιτέχνες.

²⁸⁴WIKIPEDIA, *ADDIE Model*. https://en.wikipedia.org/wiki/ADDIE_Model (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 28/8/18).

Μέσα σε αυτό το μεταφραστικό πλαίσιο αναγνωρίζουμε τη σημασία μιας νέας οπτικής, μιας νέας πρότασης που μπορεί να λειτουργήσει συνδυαστικά με τα ήδη υπάρχοντα τεχνολογικά και διαδικτυακά βοηθήματα.

Επίσης, η νέα Πολυαισθητηριακή Εμπειρία του Χρήστη, η οποία περιλαμβάνει περισσότερες αισθήσεις απ' ότι θα προσέφερε η παραδοσιακή ανάγνωση ενός κειμένου, η δημιουργία αλληλεπίδρασης μέσα από το πρίσμα μιας σελίδας μυθιστορήματος με τη βοήθεια της Επαυξημένης Πραγματικότητας, θα μπορούσε να προσφέρει μια νέα ουσιαστικά μεταφραστική υπηρεσία ή προϊόν (μελλοντικά και εμπορικό ίσως) στα χέρια των συγγραφέων, μεταφραστών, εκδοτών και αναγνωστών και ανάγεται σε μια πιο ειδική, πληρέστερη ανταπόκριση και κάλυψη αναγκών των εμπλεκόμενων στη μεταφραστική διαδικασία, των αναγκών εκείνων που υπάρχουν ήδη στον εν λόγω τομέα ή και σε εκείνες που πιστεύουμε πως θα υπάρξουν στο μέλλον.

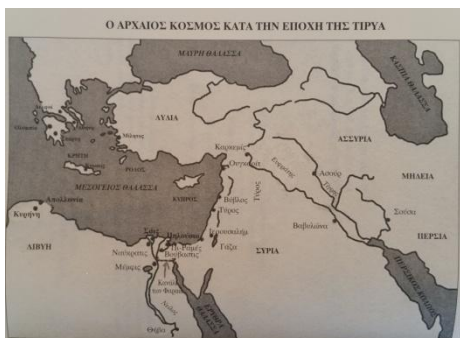
Σε ό,τι αφορά το «Storyboard»²⁸⁵, τη δημιουργία εικονογραφημένων σεναρίων που αποτελεί απαραίτητο στάδιο της προετοιμασίας της νέας δραστηριότητας που προτείνουμε, καθορίσαμε το σκελετό των θεμάτων που πρέπει να αναπτυχθούν και τους χρονικούς συσχετισμούς του οπτικοακουστικού υλικού και προσπαθήσαμε να καλύψουμε τις ακόλουθες ανάγκες: πληρέστερη πρόβλεψη των αναγκών επεξεργασίας του υλικού με βάση τα περιεχόμενα, βασικές αρχές οργάνωσης κάθε οθόνης και ενεργών στοιχείων και τις σχετικές θέσεις κειμένων, εικονογραφικών και άλλων στοιχείων ήχου και βίντεο.

Στην παρούσα διδακτορική διατριβή, επιθυμώντας να προτείνουμε τη χρήση βίντεο για την εξήγηση όρων μεταφραστικής μικροδομής, επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθούν «Storyboard» με τη μορφή πλαισίων κειμένου σε υπολογιστή και περιγράφουν μικρογραφίες οθονών και χώρου, περιγραφή με σχόλια και λειτουργία. Στη συνέχεια παραθέτουμε ένα δείγμα από το πρώτο βίντεο με ήχο που έχουμε ετοιμάσει:

²⁸⁵ WIKIPEDIA, *Storyboard*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Storyboard> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 12/5/18).

STORYBOARD

Βλέπουμε την ακόλουθη εικόνα 1:

Στη συνέχεια βλέπουμε την εικόνα 2:

Και ταυτόχρονα ακούμε τα ακόλουθα λόγια, που συνοδεύονται σε όλη τη διάρκεια του βίντεο από ηχητική υπόκρουση:

Ο όρος «Τα-Σετ-Νεφερού» αναφέρεται στην

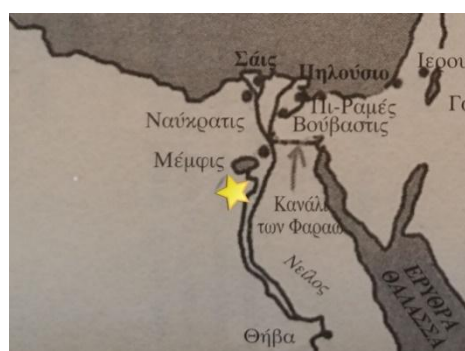
Και ακούμε στη συνέχεια:

Κοιλάδα των Βασιλισσών, στη δυτική όχθη του Νείλου

Ομοίως συνεχίζουμε με την Εικόνα 3 :

Ακολουθεί η Εικόνα 4:

Και ακούμε:
στην Αίγυπτο και κυριολεκτικά σημαίνει

Και η ολοκλήρωση της πρότασης:
ο « Τόπος των παιδιών του Βασιλιά ».

Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στη φάση όπου γίνεται η Ανάπτυξη του Περιεχομένου, δηλαδή του κειμένου, εικόνων, βίντεο, ήχου και άλλων βοηθητικών εργαλείων. Σε αυτό το στάδιο εμπλέκονται και τα εργαλεία όπως Προγράμματα Επεξεργασίας εικόνων, βίντεο, ήχου.

Το τελευταίο στάδιο αφορά τη χρήση της πλατφόρμας Επαυξημένης Πραγματικότητας Aurasma²⁸⁶ ή πλέον HP Reveal²⁸⁷, όπως μετονομάστηκε από τις 18 Δεκεμβρίου 2017, η οποία αποτελεί ένα διαδικτυακό εργαλείο/τόπο που χρησιμοποιεί Τεχνολογία αναγνώρισης εικόνων και συσκευές διαμεσολαβητές (κινητά νέας τεχνολογίας, tablet).

Πιο συγκεκριμένα, η πλατφόρμα Aurasma που επιλέχτηκε για το μεταφραστικό εγχείρημα αναφέρεται στο συνδυασμό της κάμερας με μία εικόνα δείκτη της κινητής συσκευής και επιτρέπει την προβολή επιπλέον πληροφοριών για την εικόνα, διαμορφώνοντας ένα επαυξημένο, πληροφοριακά τελικό αποτέλεσμα. Οι προβολές δεδομένων είναι δυνατές είτε από τις οθόνες κινητών συσκευών είτε από ειδικά γυαλιά προβολής Augmented Reality.

Αν και η εν λόγω τεχνολογία, όπως είδαμε στο Πρώτο μέρος της παρούσας διδακτορικής διατριβής ως έννοια, υπάρχει εδώ και αρκετές δεκαετίες, η εμφάνιση της άρχισε να γίνεται αισθητή τα τελευταία χρόνια κι αυτό χάρη στη ραγδαία διάδοση των κινητών συσκευών και των τεχνολογικών επιτευγμάτων όπως οι αισθητήρες, κάμερες, γυροσκόπια, GPS.

Οφείλουμε σε αυτό το σημείο να σημειώσουμε πως το εν λόγω διαδικτυακό εργαλείο δεν έχει επεκτείνει τις υπηρεσίες του στον τομέα που μας ενδιαφέρει, συνεπώς, δεν υπάρχουν προσφερόμενες έτοιμες πηγές που θα μπορούσαν να διευκολύνουν το μεταφραστικό εγχείρημα μας. Αφορά κυρίως υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται περισσότερο για ψυχαγωγικό ή εκπαιδευτικό σκοπό²⁸⁸, όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, όπου αναλύθηκαν οι προσφερόμενες επιλογές σε ευρεία γκάμα πεδίων.

Στην παρούσα έρευνα, η επιλογή του εν λόγω εργαλείου από αρκετά προσφερόμενα αντίστοιχα εργαλεία²⁸⁹ έγινε, γιατί θεωρήθηκε πως θα μπορούσε να

²⁸⁶ WIKIPEDIA, *Aurasma*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Aurasma> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/6/17).

²⁸⁷ *Aurasma is now HP Reveal!* <https://aurasma.zendesk.com/hc/en-us/articles/115003496571-Aurasma-is-now-HP-Reveal> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 24/1/18).

²⁸⁸ *Are you a teacher? Guidance for teachers and other educators getting started with Aurasma*. <https://aurasma.zendesk.com/hc/en-us/articles/206292695-Are-you-a-teacher-Guidance-for-teachers-and-other-educators-getting-started-with-Aurasma> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 26/8/17).

²⁸⁹ WIKIPEDIA, *List of Augmented reality software*. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_augmented_reality_software, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/4/18).

αποτελέσει μια λειτουργική και εύχρηστη πρόταση. Άλλωστε ο ερευνητικός στόχος αναφορικά με την Τεχνολογία συμπίπτει με ακριβώς αυτό το συλλογισμό. Πιο συγκεκριμένα, ας σημειώσουμε πως η επιλογή του εργαλείου αναλύεται εκτενώς σε επόμενη ενότητα.

Επίσης, η βιβλιογραφία, όπως παρατηρήσαμε, σε ότι αφορά τη Λογοτεχνική Μετάφραση, είναι σχεδόν ανύπαρκτη και όλη η έρευνα έγινε μέσω ελάχιστων αγγλόφωνων, επεξηγηματικών πηγών. Βεβαίως, σε ότι αφορά στις εφαρμογές της Επαυξημένης Πραγματικότητας πληθώρας επιστημονικών πεδίων (ο τομέας της ΕπιΠ είναι γεμάτος διεπιστημονικές εφαρμογές)²⁹⁰, η βιβλιογραφία είναι εκτεταμένη όπως παρατηρήσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ακόμα και σε επίπεδο εκμάθησης Ξένων Γλωσσών. Οφείλουμε επίσης να αναφερθούμε και στις ήδη υπάρχουσες έρευνες αναφορικά με τη χρήση και επίδραση της Επαυξημένης Πραγματικότητας σε ποικίλες πτυχές της Εκπαιδευτικής Διαδικασίας²⁹¹.

Όμως η έλλειψη βιβλιογραφίας σε ότι αφορά την εφαρμογή της στη Μετάφραση (ορθότητα μεταφράσεων ολόκληρων κειμένων) και ειδικότερα τη Λογοτεχνική της μορφή, μαρτυρά τη σημασία της εν λόγω μεταφραστικής πρότασης και την πρωτοτυπία του εγχειρήματος. Μαρτυρά παράλληλα και μια σειρά προκλήσεων που ακολουθούν την εν λόγω μεταφραστική πρόταση, προκλήσεων που

²⁹⁰VAN KREVELEN, D.W. F. POELMAN, 2010, *A Survey of Augmented Reality Technologies, Applications and Limitations*.

https://www.researchgate.net/profile/Rick_Van_Krevelen2/publication/279867852_A_Survey_of_Augmented_Reality_Technologies_Applications_and_Limitations/links/58dab7f445851578dfcac285/A-Survey-of-Augmented-Reality-Technologies-Applications-and-Limitations.pdf, νεότερο άρθρο για το πως αλλάζει ο τομέας των πωλήσεων, JUNG, T. CLAUDIA TOM DIECK, M. 2017, *Technological Innovations Transforming the Consumer Retail Experience: A review of Literature* https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-64027-3_10, μάθηση: <https://www.igi-global.com/chapter/enhancing-learning-and-professional-development-outcomes-through-augmented-reality/204311>, περιορισμοί και δυνατότητες στη μάθηση, *Affordances and Limitations of Immersive Participatory Augmented Reality Simulations for Teaching and Learning*. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10956-008-9119-1>, παραδείγματα συστημάτων που βοηθούν στην ανάγνωση, *Apps and tools that aid reading through augmented reality*, <http://edtechreview.in/trends-insights/trends/2474-apps-and-tools-that-aid-reading-through-augmented-reality>, αρχιτεκτονική, *Literature Review of Augmented Reality Application in the Architecture, Engineering, and Construction Industry with relation to building information*. <https://www.igi-global.com/chapter/literature-review-of-augmented-reality-application-in-the-architecture-engineering-and-construction-industry-with-relation-to-building-information/183811>, ιατρική, SCIENCE DIRECT, COLLINSMCLAUGHLIN, A. MATALENAS, L. A. GANDYCOLEMAN. A. 2018, *Aging, Technology and Health, Design of human centered augmented reality for managing chronic health conditions*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780128112724000117>, αρχαιολογία-ιστορία, FIGUEIREDO, M. 2018, *A framework supported by Modeling and Virtual /Augmented Reality for the Preservation and Dynamization of Archaeological-Historical Sites*. <https://www.igi-global.com/chapter/a-framework-supported-by-modeling-and-virtual-augmented-reality-for-the-preservation-and-dynamization-of-archeological-historical-sites/192767> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

²⁹¹ TZORTZOΓΛΟΥ, Φ. *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην εκπαίδευση: βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών και προοπτικές*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2-3. http://www.pre.aegean.gr/wp-content/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

σχετίζονται και με τη μελλοντική δυνατότητα διδασκαλίας της νέας ιδέας, οι οποίες και θα σχολιαστούν σε επόμενο κεφάλαιο.

Με σκοπό να γίνει εφικτή η διάδραση του νέου εγχειρήματος, απαραίτητο είναι το άνοιγμα λογαριασμού χρήστη στην πλατφόρμα Aurasma και το κατέβασμα της εφαρμογής στο κινητό ή tablet. Μέσω της εν λόγω πλατφόρμας, η οποία στηρίζεται στη Μηχανική Όραση²⁹² της Τεχνητής Νοημοσύνης, θα δημιουργήσουμε ένα δείγμα Επαυξημένης Πραγματικότητας που θα στηρίζεται στο μεταφρασμένο έργο «Τίρνα Συνομωσία στο Νείλο», δείγμα που θα συμπεριλάβει επαύξηση της πραγματικότητας με τη μορφή βίντεο και εικόνας για μεταφραστικούς σκοπούς.

Στην επόμενη υποενότητα θα παρουσιάσουμε αναλυτικά τα στάδια που ακολουθήσαμε για τη δημιουργία του δείγματος νέας μεταφραστικής λειτουργίας Επαυξημένης Πραγματικότητας και θα προχωρήσουμε σε συμπεράσματα που προκύπτουν από το εν λόγω εγχείρημα.

²⁹²ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Μηχανική Όραση*.
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%8C%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 21/8/17).

1. Διαδικασία και στάδια υλοποίησης aura

Πραγματοποιήθηκε αρχικά σύνδεση στον επίσημο ιστότοπο της πλατφόρμας Aurasma, όπου δημιουργήσαμε ένα λογαριασμό πατώντας sign up. Αφού λάβαμε μήνυμα επιβεβαίωσης στο email μας συνδεθήκαμε με τα στοιχεία μας (login).

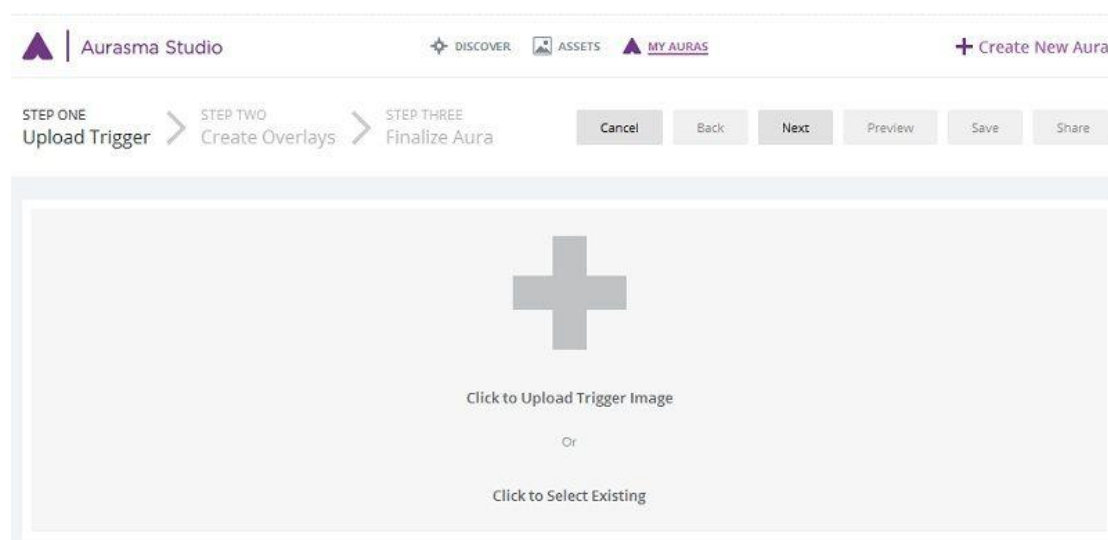

Αφού συνδεθήκαμε, βρεθήκαμε στην αρχική οθόνη του Aurasma Studio και πατήσαμε + Create New Aura:

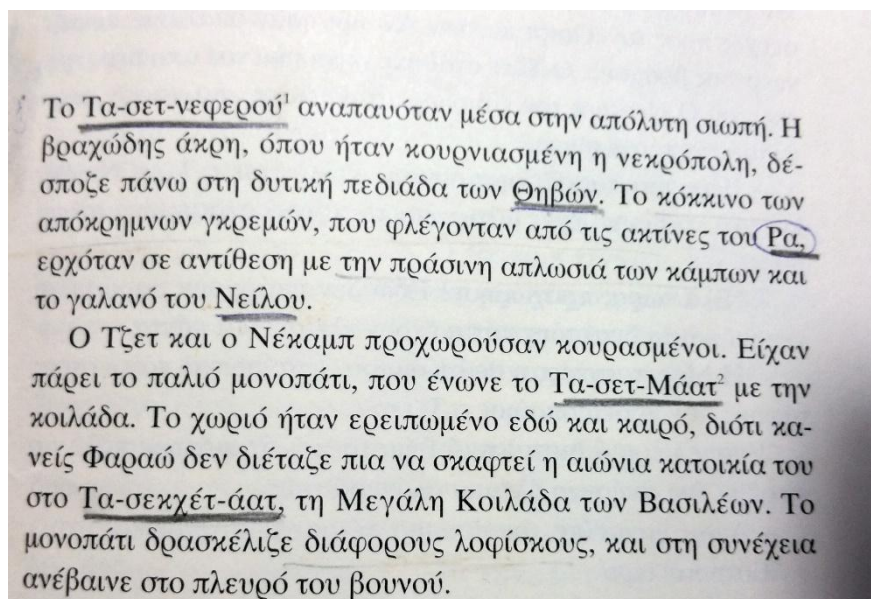

Ακολουθούν 3 μόλις βήματα:

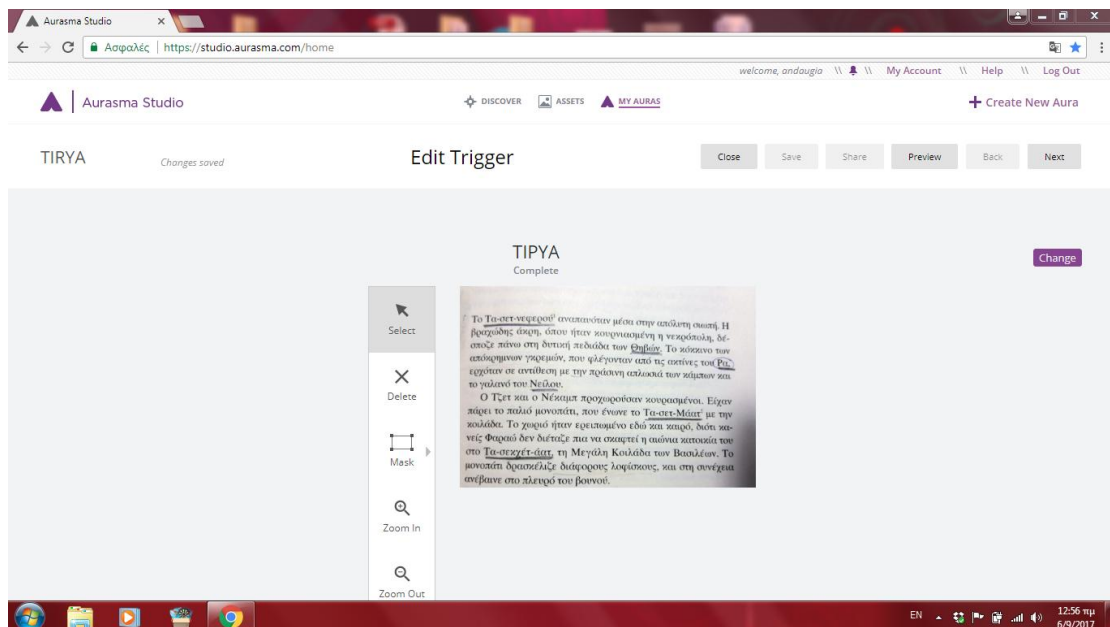
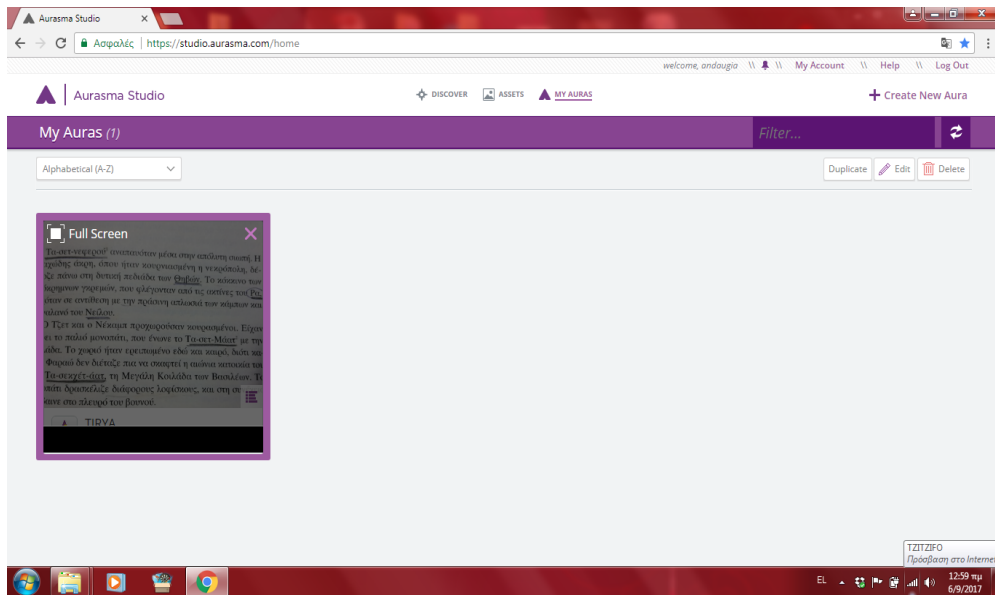
Αρχικά επιλέγουμε την Εικόνα-Αφετηρία (Trigger Image). Στόχος μας είναι να αναγνωρίσει το κινητό ή το τάμπλετ την εν λόγω εικόνα που έχουμε ορίσει, να τη διαβάσει και να μας εμφανίσει την Επαυξημένη πληροφορία (πχ ένα βίντεο ή κείμενο) που εμείς θα ορίσουμε σε επόμενο βήμα.

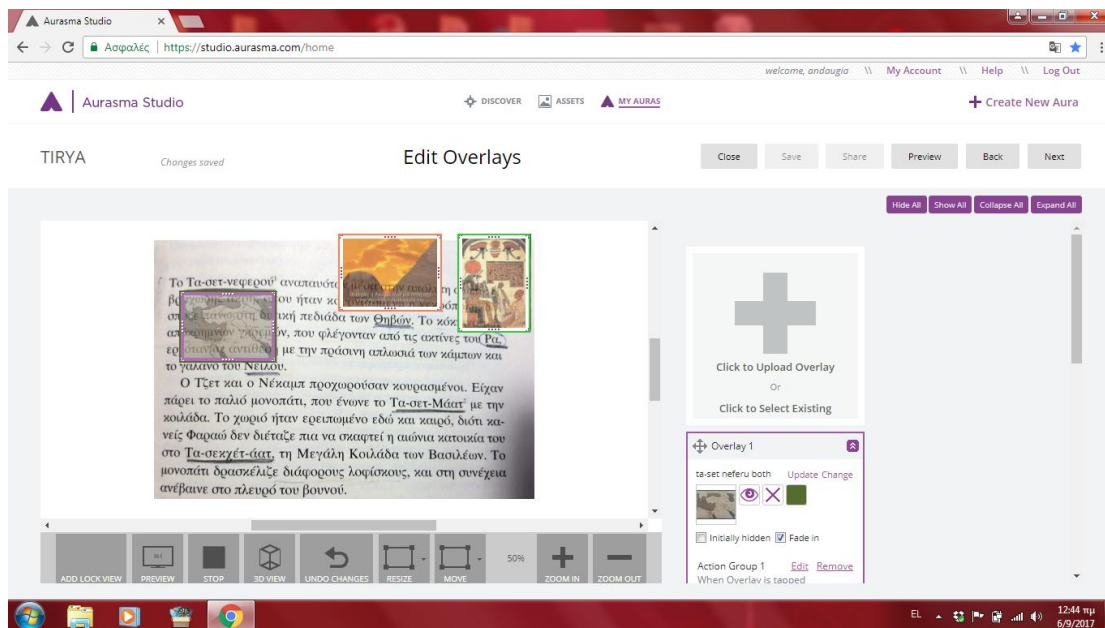
Ορίσαμε επομένως την ακόλουθη εικόνα, η οποία αποτελεί φωτογραφία μέσω του κινητού ή του tablet μας, ως αφετηρία μας («Τίρυα, Συνωμοσία στο Νείλο», σελίδα 19):

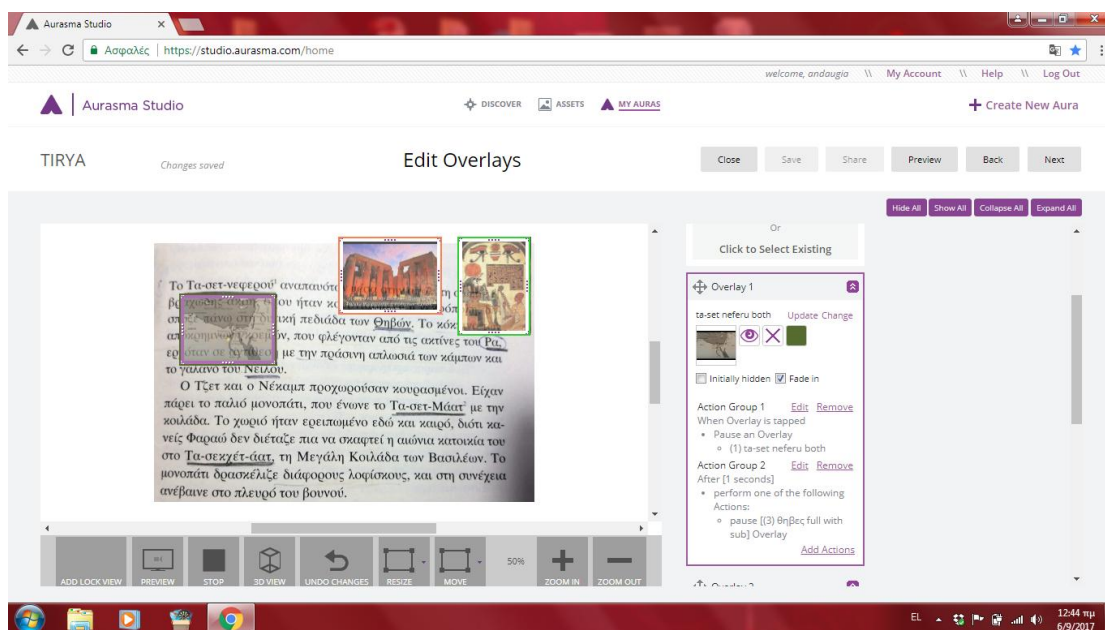
Φροντίσαμε η εικόνα να μην είναι πολύ σκοτεινή και να μην είναι σχετικά περίπλοκη ώστε να μπορεί να διαβαστεί από την κάμερα του τηλεφώνου μας. Γι' αυτό το λόγο φωτογραφίσαμε τη μισή σελίδα έτσι ώστε να αναγνωρίζεται πιο εύκολα. Η Aurasma προειδοποιεί βέβαια εάν κάτι δεν πάει καλά με την Εικόνα Αναφοράς. Σημειώνουμε επίσης πως έχουμε κάνει χρήση των δωρεάν υπηρεσιών της πλατφόρμας, πράγμα που σημαίνει πως η υπηρεσία με πληρωμή, όταν θα είναι διαθέσιμη, θα προσφέρει περισσότερες και πιο ακριβείς παροχές.

Στη συνέχεια ορίσαμε το Αντικείμενο (ενός ή περισσότερα) Επικάλυψης. Αυτό που χρειάστηκε εδώ είναι το ανέβασμα αρχείου πολυμέσων (για τη δημιουργία του βίντεο συλλέξαμε και επιλέξαμε τις εικόνες που μας ενδιέφεραν, χρησιμοποιώντας σε κάποιες περιπτώσεις και την υπηρεσία Google maps και τη δυνατότητα Screenshot του υπολογιστή, συντάξαμε το κείμενο του βίντεο, το ηχογραφήσαμε και συγχωνεύσαμε τα αρχεία σε ένα), η ρύθμιση των διαστάσεων του και της τοποθεσίας του (δηλαδή που θα εμφανίζεται).

Επιπλέον επιλέξαμε και προσθήσαμε τις λειτουργίες Επαυξημένης Πραγματικότητας που επιθυμούσαμε:

Φυσικά επιλέγουμε στη συνέχεια την έκφραση ή τις εκφράσεις που επιθυμούμε να επεξηγήσουμε/επαυξήσουμε (Τοπωνύμιο «Τα-σετ-νεφερού» στην συγκεκριμένη περίπτωση) και επιλέγουμε το/α Αντικείμενο/α Επικάλυψης (Βίντεο) να βρίσκεται σε σημείο που να αναγνωρίζει ο θεατής. Υπάρχει δυνατότητα επίσης ένταξης πολλών Αντικείμεμων Επικάλυψης, σε διαφορετικές θέσεις και εκφράσεις.

Το πρόβλημα που παρατηρήθηκε σε αυτό το σημείο είναι πως μόνη της η πλατφόρμα δε δίνει τη δυνατότητα ακόμη για επιλογή πολλών βίντεο και χρήση τους

με χρονοκαθυστέρηση (το ένα μετά το άλλο), γεγονός που αναγκάζει το δημιουργό του εγχειρήματος να κάνει χρήση ενός μόνο βίντεο ή να δημιουργήσει μια εξωτερική πηγή (εκτός πλατφόρμας) για την άντληση του υλικού που επιθυμεί να προβάλει. Επίσης, δεν δίδεται η δυνατότητα επαύξησης μόνο με ήχο.

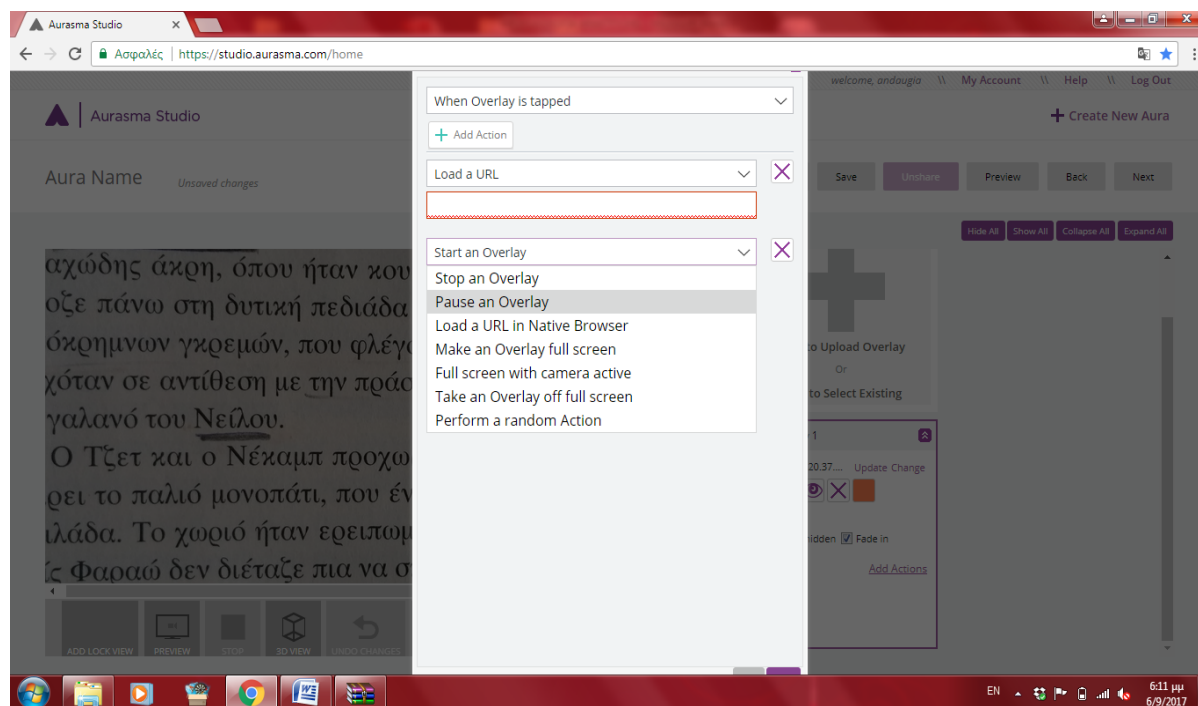
Στο δείγμα μας, όπως παρατηρήσαμε και στα Screenshots, δημιουργήσαμε δυο βίντεο (ένα με ήχο και ένα με υπότιτλους) και επιλέξαμε και μια εικόνα (πάνω στην οποία αν κάνουμε μονό tap μας ανοίγει το ακόλουθο λίνκ στη Wikipedia <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%86%CE%BC%CF%89%CE%BD>) και προσπαθήσαμε να τα εντάξουμε στην αρχική εικόνα-αφετηρία.

Πιο συγκεκριμένα, για τη δημιουργία των βίντεο χρησιμοποιήθηκαν τα ακόλουθα προγράμματα: Audacity (η ηχογράφηση έγινε με τη φωνή της συγγραφέως της διδακτορικής διατριβής με τη βοήθεια ακουστικών και μικροφώνου), Windows Live Movie Maker (συγχώνευση ήχου, εικόνων και επιλογή στυλ) και AVC Video Converter (μετατροπή των βίντεο σε μορφή mp4 για να τα αναγνωρίζει η πλατφόρμα Aurasma).

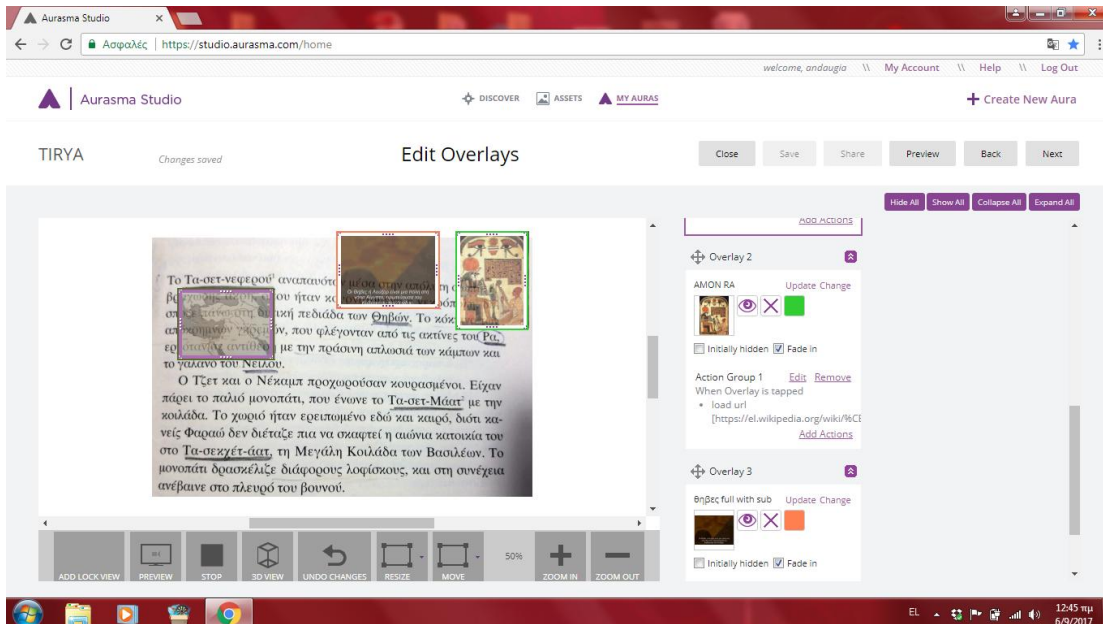
Στα ακόλουθα Screenshots παρατηρούμε τις επιλογές που προσφέρονται στα Αντικείμενα Επικάλυψης (βίντεο και φωτογραφία που επιλέξαμε να εμφανίζονται σαν επεξήγηση στην έκφραση), επιλογές που εμφανίζονται στα δεξιά στο κάθε αντικείμενο χωριστά όταν πατάμε πάνω στην επιλογή «Add Actions»:

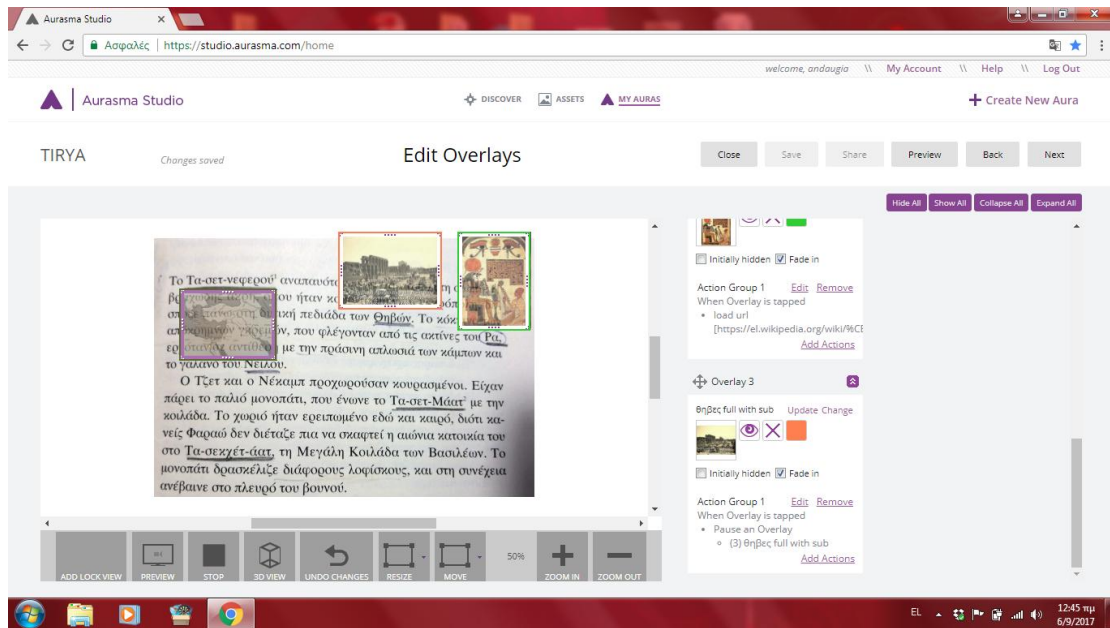

Πιο συγκεκριμένα:

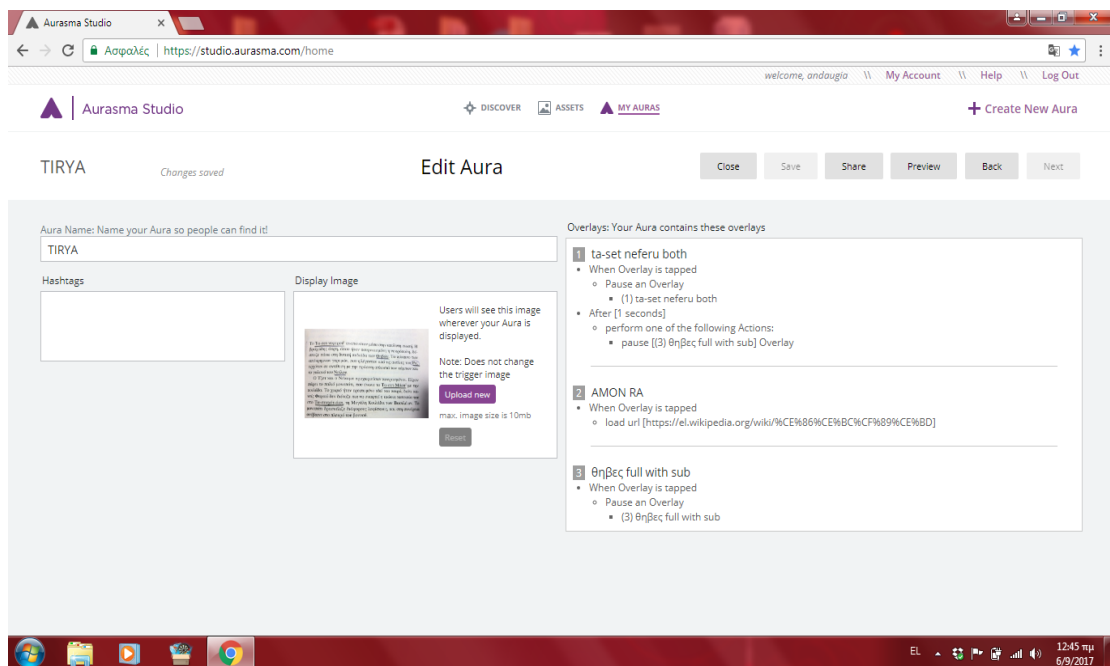

Στα ακόλουθα Screenshots σημειώνουμε τις επιλογές του κάθε Αντικειμένου Επικάλυψης (Overlay, δεξιά, η πλατφόρμα δίνει την επιλογή διαφορετικού χρώματος πλαισίου):

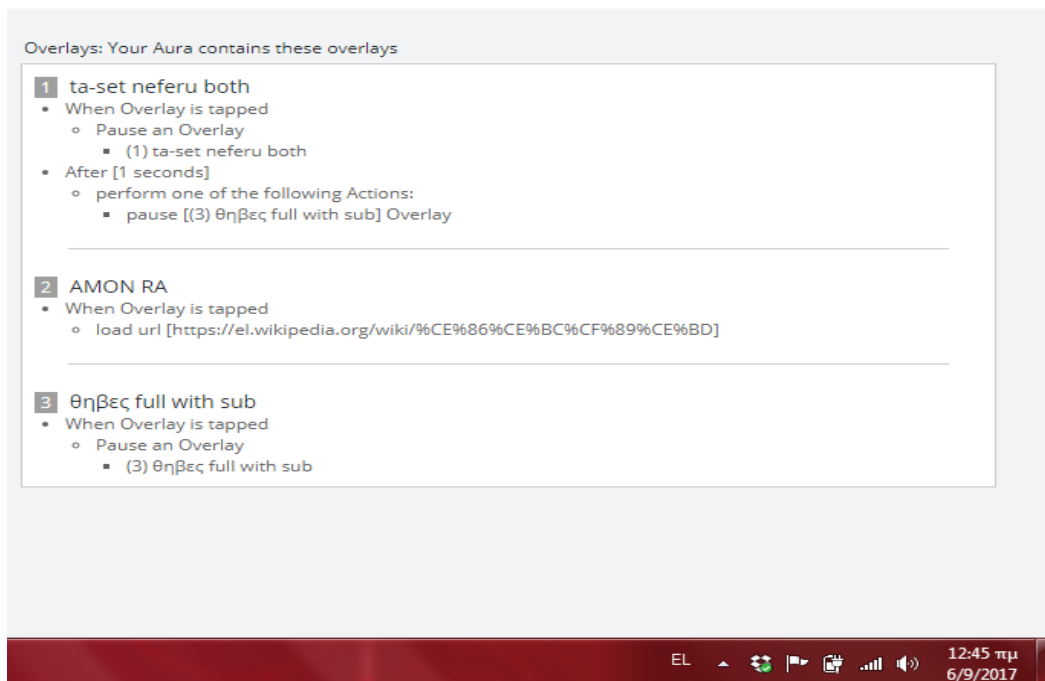

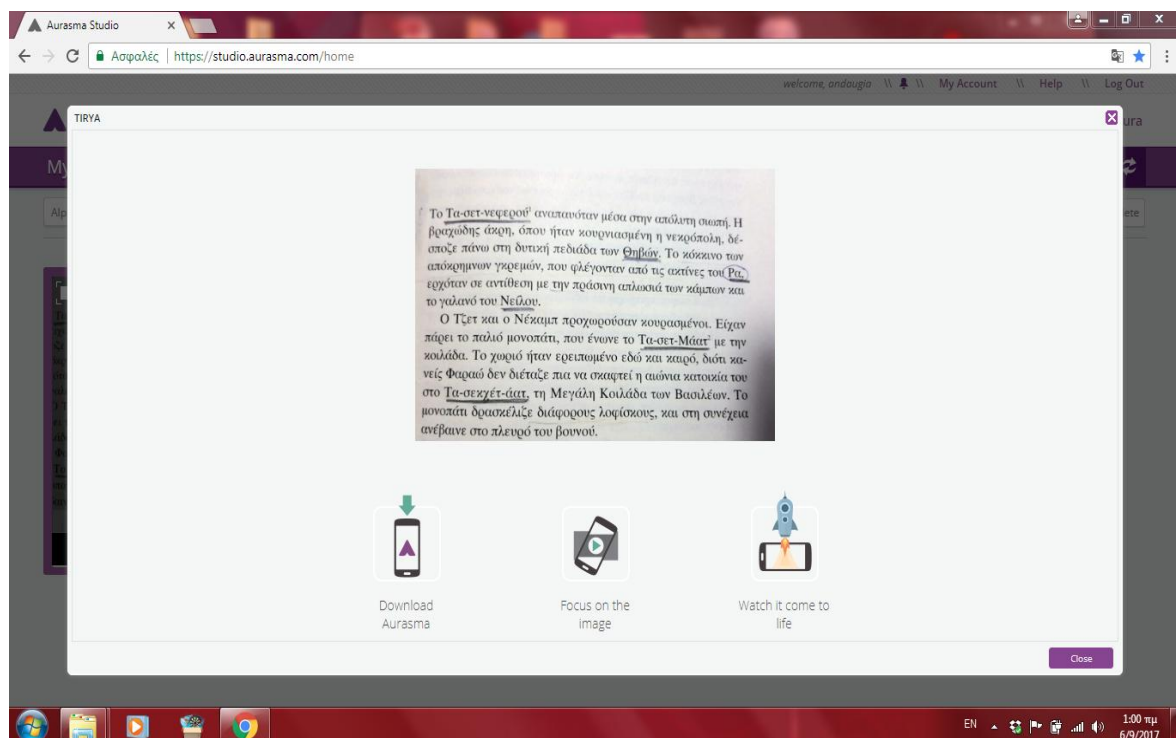
Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε πως η πλατφόρμα Aurasma προσφέρει μια ολοκληρωμένη παρουσίαση-ανακεφαλαίωση των επιλογών μας:

Μεγεθύνοντας την εικόνα παρατηρούμε όλες τις επιλογές μας:

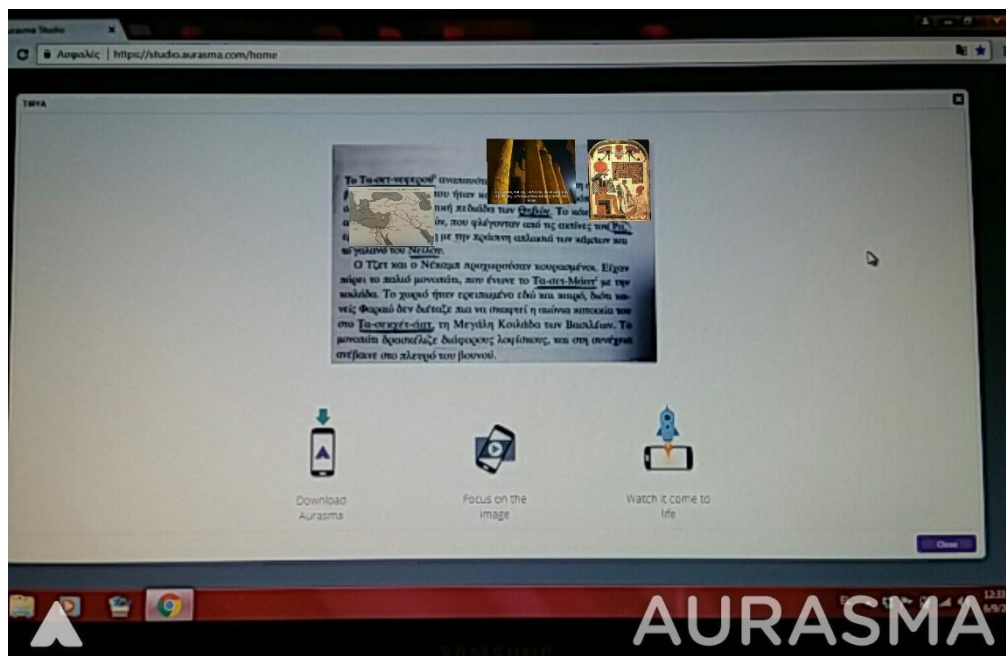

Τέλος αποθηκεύσαμε την Aura δίνοντας ένα όνομα, και επιλέγοντας αν θα το βλέπουν οι υπόλοιποι χρήστες της Aurasma. Αυτό μπορεί να γίνει πατώντας το κουμπί Share (για να γίνει δημόσιο), Unshare (για να γίνει πάλι ιδιωτικό). Στη συνέχεια η πλατφόρμα μας δίνει τη δυνατότητα να ελέγξουμε τη λειτουργικότητα των επιλογών μας:

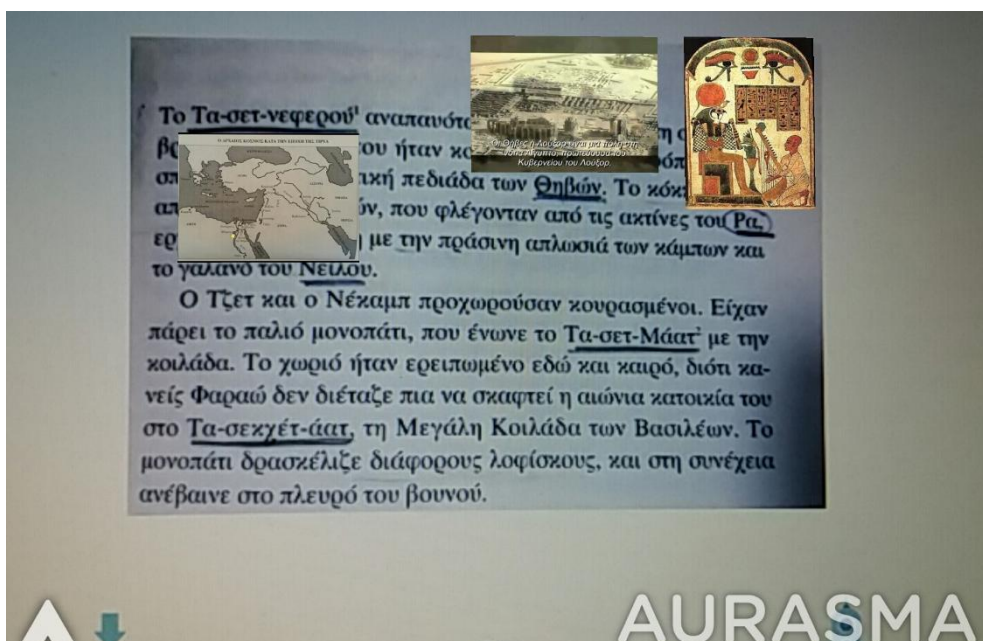

Για να μπορέσουμε να ολοκληρώσουμε τη διαδικασία οφείλουμε να κατεβάσουμε την εφαρμογή στο κινητό ή το tablet μας (αν δεν το έχουμε ήδη κάνει από την αρχή του εγχειρήματος), καταχωρώντας το όνομα χρήστη και τον κωδικό μας (ο ίδιος που έχουμε επιλέξει και για τον υπολογιστή μας). Ανοίγοντας την εφαρμογή στο κάτω μέρος της οθόνης, στο κέντρο, υπάρχει η επιλογή οπτικής αναγνώρισης, την οποία και ανοίγουμε.

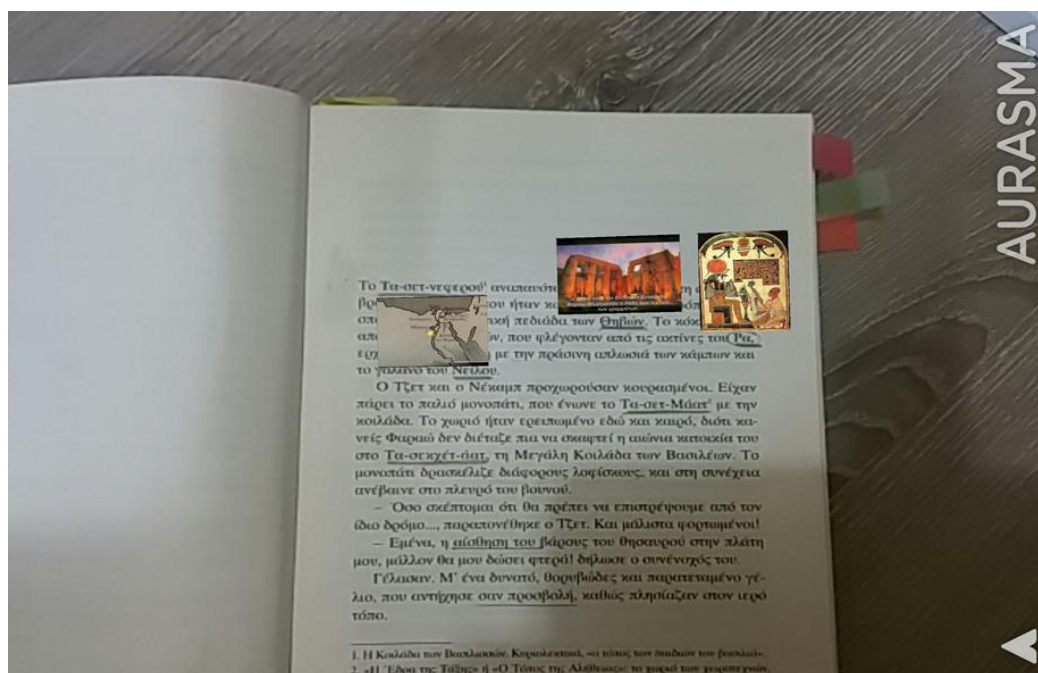
Κρατώντας το κινητό (σα να βγάζουμε φωτογραφία), φέρνουμε την οθόνη και την εφαρμόζουμε οπτικά στο πλαίσιο της Εικόνας Αφετηρίας, που παρατηρούμε στην εικόνα. Οι επιλογές μας εμφανίζονται αμέσως μπροστά στην οθόνη μας σαν να αιωρούνται πάνω από το Απόσπασμα-Εικόνα Αφετηρία:

Και σε μεγέθυνση:

Έχοντας ελέγξει τη λειτουργικότητα μέσω υπολογιστή, ακολουθώντας την ίδια προαναφερθείσα διαδικασία για την οπτική αναγνώριση των επιλογών μας, φέρνουμε το βιβλίο «Τίρνα, Συνωμοσία στο Νείλο», σελίδα 19 μπροστά μας (το βιβλίο από το οποίο βγάλαμε φωτογραφία την Εικόνα-Αφετηρία) και χρησιμοποιώντας το κινητό ή Tablet μας (όπου υπάρχει η Aurasma app εγκατεστημένη) παρατηρούμε τη νέα μεταφραστική δυνατότητα. Σημειώνουμε για άλλη μια φορά πως τα εικονίδια αιωρούνται και φαίνονται μόνο μέσω της οθόνης μας.

Πρόκειται για τρεις νέες δυνατότητες επαύξησης που αφορούν ένα βίντεο με ήχο, ένα βίντεο με υπότιτλους και μια εικόνα που παραπέμπει σε ηλεκτρονική λίνκ. Οι δράσεις που έχουν επιλεγεί λειτουργούν αυτόνομα εάν χρησιμοποιηθούν οι επιλογές παύσης και εκκίνησης (double tap για παύση, single tap για εκκίνηση). Στην τρίτη περίπτωση της εικόνας, μόλις πατήσουμε πάνω στην εικόνα, ανοίγει το επιλεγμένο λίνκ στη Wikipedia.

Οφείλουμε τέλος να συμπληρώσουμε πως οι νέες δυνατότητες που παρουσιάζονται αναλυτικά στο παρόν κεφάλαιο συνδέονται με τον εμπλουτισμό στοιχείων που δεν προσφέρεται από το φυσικό κόσμο, στοιχεία που δίνουν μια νέα διάσταση στον Έντυπο Τύπο και τον μεταλλάσσουν προκειμένου να επιβιώσει σε μια εποχή δύσκολη για τις Εκδόσεις.

2. Η εφαρμογή Επαυξημένης Πραγματικότητας AURASMA ως βέλτιστη επιλογή συστήματος και Διδακτικο-παιδαγωγικοί/τεχνολογικοί στόχοι

Η Επαυξημένη Πραγματικότητα στη σημερινή εποχή, όπως είδαμε και σε προηγούμενα κεφάλαια, έχει θετική επίδραση στη μαθησιακή συμπεριφορά των παιδιών (Jerry & Aaron, 2010)²⁹³ καθώς προσφέρει μια πρωτόγνωρη εμπειρία στους χρήστες και δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε πλούσιο, άμεσο και διαδραστικό πολυμεσικό περιεχόμενο (Billinghurst, Kato, & Poupyrev, 2001)²⁹⁴.

Η εφαρμογή Aurasma που επιλέξαμε για το μεταφραστικό εγχείρημα μας χρησιμοποιεί την κάμερα του έξυπνου κινητού ή του tablet για να αναγνωρίσει εικόνες του πραγματικού κόσμου (trigger images), οι οποίες επικαλύπτονται στη συνέχεια με κατασκευασμένο συνήθως υλικό σε μορφή φωτογραφίας, βίντεο, κινούμενων σχεδίων, τρισδιάστατων μοντέλων και ιστοσελίδων (overlay). Ως αποτέλεσμα, δημιουργούνται αύρες (auras), που ενεργοποιούνται όταν η κάμερα του κινητού εστιάσει στο προεπιλεγμένο αντικείμενο ή την εικόνα που έχουμε επιλέξει.

Αναφορικά με όσα σημειώσαμε στο θεωρητικό μέρος που αφορά την Επαυξημένη Πραγματικότητα, οφείλουμε να τονίσουμε πως η εν λόγω τεχνολογία ακολουθεί την κατάταξη του Pence (2010) και ανήκει στην κατηγορία των συστημάτων Επαυξημένης Πραγματικότητας, όπου χρησιμοποιείται ένας δισδιάστατος κωδικός (QR code) σύνδεσης με την πληροφορία (marker based)²⁹⁵.

Ένας βασικός λόγος που επιλέξαμε τη συγκεκριμένη πλατφόρμα είναι πως διατίθεται δωρεάν και είναι εύκολη στη μεταφόρτωση και χρήση, για λειτουργικά συστήματα IOS 7.0+ και Android 4.0+. Επίσης, ένας ακόμη σημαντικός και καθοριστικός παράγοντας ήταν η ευκολία επεξήγησης των βημάτων μέσω βίντεο στο

²⁹³ΚΕΦΑΛΑΣ, Μ. 2016, *Η τεχνολογία επαυξημένης πραγματικότητας στην Εκπαίδευση. Εξερεύνηση των δυνατοτήτων χρήσης της εφαρμογής Aurasma στη διδασκαλία της μουσικής*, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016, 2.
http://www.elliepek.gr/documents/8o_synedrio_eisigiseis/%CE%9ACE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%82.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6.8.2018).

²⁹⁴BILLINGHURST, M. KATO, H. POUPYREV, I. 2001, The magicbook-moving seamlessly between reality and virtuality. Computer Graphics and Applications, IEEE, 21(3), 6-8.

²⁹⁵PENCE, H. E. 2010, Smartphones, smart objects, and augmented reality. The Reference Librarian, 52 (1-2), 136-145.

youtube, δίνοντας έτσι την ευκαιρία εύκολα και χωρίς τη προηγούμενες γνώσεις προγραμματισμού, να ακολουθηθεί η διαδικασία υλοποίησης μιας αύρας.

Απευθύνεται σε όλες τις ηλικίες, γεγονός που μας κέντρισε το ενδιαφέρον καθώς στοχεύαμε σε μια πρόταση που θα ήταν εύκολη στη χρήση, λειτουργική και θα μπορούσε να απευθύνεται σε όλους και όλες, μικρούς και μεγάλους. Η επιλογή μας επηρεάστηκε και από την επιθυμία μας η νέα πρόταση να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για διδακτικούς σκοπούς. Πράγματι η εν λόγω πλατφόρμα έχει ήδη χρησιμοποιηθεί στη διδασκαλία σε άλλους τομείς, όπως για παράδειγμα στη διδασκαλία της μουσικής²⁹⁶.

Επίσης, σύμφωνα με τους Bitter και Corral, αρκετές είναι οι φορές που χρησιμοποιήθηκε η Επαυξημένη τεχνολογία για διδακτικούς σκοπούς. Άλλωστε, αρκετές «εφαρμογές Επ.Π. έχουν αναπτυχθεί για τη διδασκαλία της χημείας, της βιολογίας, της φυσικής, της γλώσσας, των θρησκευτικών, της αστρονομίας, της γεωμετρίας, της ιατρικής, της μουσικής, της συμβουλευτικής στην εκπαίδευση, των εικαστικών τεχνών και της βιβλιοθηκονομίας» (2014, 15)²⁹⁷.

Πιο συγκεκριμένα, η Aurasma είναι μια εφαρμογή που προσφέρει πράγματι πολλές δυνατότητες απλές έως και περισσότερο ευφάνταστες, ανάλογα με το επίπεδο των χρηστών. Είναι ακόμη χαρακτηριστικό ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων, όπως και στη δική μας, η έρευνα δεν παρουσίασε κάποια συγκεκριμένη εφαρμογή μετάφρασης που θα μπορούσε να κατευθύνει και να διευκολύνει την επιλογή μας ως προς την επίτευξη του εγχειρήματός μας.

Επιπλέον, ας σημειώσουμε πως στην συγκεκριμένη περίπτωση, η επιλογή της πλατφόρμας Aurasma ακολουθεί τρία γενικά κίνητρα βέλτιστης επιλογής (Figueiredo et al., 2014) που αφορούν εφαρμογές ΕπΠ και αφορά τα ακόλουθα κριτήρια: «α) πόσο φιλικές και εύχρηστες είναι, β) να μην απαιτούν εξειδικευμένες δεξιότητες προγραμματισμού και γ) να είναι δωρεάν»²⁹⁸.

Σε ότι αφορά επίσης τους Διδακτικο-παιδαγωγικούς στόχους της εφαρμογής Aurasma, σημειώνουμε πως θα μπορούσε να διασφαλίσει την ενεργητική, δημιουργική συμμετοχή στη διδακτική διαδικασία, να προωθήσει τη συνεργατική και

²⁹⁶ΚΕΦΑΛΑΣ, Μ. 2016, *Η τεχνολογία επαυξημένης πραγματικότητας στην Εκπαίδευση. Εξερεύνηση των δυνατοτήτων χρήσης της εφαρμογής Aurasma στη διδασκαλία της μουσικής*, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016.

http://www.elliepek.gr/documents/8o_synedrio_eisigiseis/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%82.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6.8.2018).

²⁹⁷ Ομοίως, 5.

²⁹⁸ Ομοίως, 6.

ομαδική εργασία και τη διερευνητική μάθηση ενισχύοντας τη δημιουργική έκφραση. Όντας εύκολη στη χρήση καθώς απευθύνεται και σε μικρότερες ηλικίες, δεν απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις και θεωρούμε πως θα μπορούσε να έχει μεγάλες προοπτικές στη διάδραση και με πολλούς χρήστες.

Επίσης, η εφαρμογή Aurasma θα μπορούσε να προσφέρει στους χρήστες καινοτόμες μορφές έκφρασης, δεξιότητες συνεργασίας και επικοινωνίας, εναλλακτικών μορφών διερεύνησης και οικοδόμησης της γνώσης. Βεβαίως, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε τη λειτουργικότητα και άλλων εργαλείων, όμως η έκταση της παρούσας διατριβής δε μας επιτρέπει να δοκιμάσουμε όλες τις υπάρχουσες επιλογές όλων των επιστημονικών πεδίων που υπάρχουν και διατίθενται.

Θεωρούμε πως η εν λόγω έρευνα αποτελεί μια υπόθεση εργασίας και γίνεται σαφές πως η στόχευση της διδακτορικής διατριβής δε θα μπορούσε να είναι η ενδελεχής προσέγγιση όλων τεχνολογικών εργαλείων, που δεν είναι και σχετικά με τη Μετάφραση, αφού κάτι τέτοιο θα απαιτούσε μια έρευνα που υπερβαίνει τα όρια μιας διδακτορικής διατριβής. Αντίθετα, θεωρούμε πως η εφαρμογή της ιδέας σε ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο εργαλείο Επαυξημένης Πραγματικότητας καταδεικνύει τη λειτουργικότητα της νέας μεταφραστικής ιδέας προσφέροντας μια άλλη διάσταση, η οποία πηγαίνει ακόμη μακρύτερα και από το πλαίσιο μιας απλής υπόθεσης εργασίας.

3. Επιλογή και τρόπος σύνθεσης υλικού Επαυξημένης Πραγματικότητας

Τα κριτήρια επιλογής του υλικού Επαυξημένης Πραγματικότητας που χρησιμοποιήθηκαν στο εν λόγω εγχείρημα ταυτίστηκαν με τις ανάγκες μιας μετάφρασης που ανταποκρίνεται στους κανόνες που διέπουν το μεταφραστικό κλάδο. Με σκοπό να μπορέσει η Επαυξημένη τεχνολογία να εξυπηρετήσει τις μεταφραστικές ανάγκες και τις στρατηγικές μετάφρασης, όπως τις έχουμε σχολιάσει σε προηγούμενα κεφάλαια, αποκλείουμε πλέον το ενδεχόμενο να μπορέσει να ταυτιστεί και να ακολουθήσει ένα γενικό πλαίσιο για όλα τα λογοτεχνικά κείμενα. Αντιθέτως, παρατηρούμε πως υπάρχει η ανάγκη να διαφοροποιείται ανάλογα με την πολιτισμική ταυτότητα και το σκοπό της εκάστοτε περίπτωσης/κειμένου.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, το υλικό και ο τρόπος σύνθεσης του (όπως αυτό παρουσιάστηκε στη μεθοδολογία, στη διαδικασία και στα στάδια της υλοποίησης της *aura* σε προηγούμενα κεφάλαια) επιλέχτηκε με βάση τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της μεταφραστικής διαδικασίας. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουμε πως σκοπός μιας λογοτεχνικής μετάφρασης δεν είναι μόνο η μεταφορά του μήνυματος του αυθεντικού κειμένου, αλλά και ο συγκεκριμένος τρόπος έκφρασης του μηνύματος στη γλώσσα-προέλευσης (Reiss 1971, 42)²⁹⁹.

Σύμφωνα επίσης με την Christiane Nord, η οποία αναφέρεται στην έννοια της ισοδυναμίας σημειώνει τις ακόλουθες προϋποθέσεις που αφορούν την ερμηνεία: τη λειτουργία του κειμένου, την πολιτισμική απόσταση και το αποτέλεσμα του κειμένου (1997, 92-93). Είναι εμφανής επομένως η αλληλένδετη σύνδεση της Μετάφρασης με τον Πολιτισμό, η οποία πλέον μας απομακρύνει από τα δύο επικρατούντα ιστορικά δίπολα, μεταφρασιμότητα-μη μεταφρασιμότητα και πνεύμα-γράμμα (δηλαδή πιστότητα-μη πιστότητα).

Τα όρια της μεταφρασιμότητας και της πιστότητας επομένως προσδιορίζονται από τους «δύο πολιτισμούς, το σημαίνον και το σημαινόμενο μάς αφορά εξίσου και ο

²⁹⁹ ΜΠΑΚΟΥΛΑ, Χ. *Διλήμματα & Επιπλοκές στη Λογοτεχνική Μετάφραση*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πανεπιστήμιο Πάτρας, 8. <http://www.enl.auth.gr/translation/PDF/Bakoula.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

μεταφραστής εργάζεται στο μεσοδιάστημα, στα intermundia ανάμεσα στους δύο πολιτισμούς, μοχθεί να εκφράσει τις εντάσεις, τις αντινομίες και τα κοινά που τους ενώνουν και τους χωρίζουν. Αυτές όμως οι εντάσεις αντανακλώνται σε όλη τη συζήτηση περί μετάφρασης, η οποία κατοπτρίζει κάθε φορά τις στάσεις και τις προσδοκίες της εποχής της»³⁰⁰.

Άλλωστε, σύμφωνα με τον Berman, ένα κείμενο χαρακτηρίζεται από «πολλές μορφές κειμενικών (ή και μη κειμενικών) μεταλλαγών, μη μεταφραστικών», που προκύπτουν κατά τη μεταφραστική διαδικασία και το πέρασμα στην άλλη κουλτούρα. Πρόκειται «για τις κριτικές, τις αναλύσεις, τα σχόλια, τις διασκευές, το σύνολο των οποίων αποτελεί τη ‘μεταφορά’ (translation) του έργου»³⁰¹.

Συμπεραίνουμε επομένως πως στη Λογοτεχνική Μετάφραση, ένα έργο δεν ταυτίζεται με έναν νέο πολιτισμό επειδή έχει μεταφραστεί στη γλώσσα του και η εκάστοτε μετάφραση αφορά μια συγκεκριμένη προσδοκία του πολιτισμού-στόχου, η οποία και υπαγορεύει και τη μεταφραστική στρατηγική. Στο σύγχρονο κόσμο άλλωστε της παγκοσμιοποίησης, της οικονομικής και μεταναστευτικής κρίσης τα ζητήματα της ταυτότητας και της ετερότητας επηρεάζουν και τις μεταφραστικές στρατηγικές.

Παρατηρούμε επομένως πως πρωτεργάτης στη μεταφραστική διαδικασία αποτελεί ο μεταφραστής/στρια, ο οποίος και διαμορφώνει την προσωπική, δική του ηθική και ιδεολογία, επηρεάζοντας τις μεταφραστικές στρατηγικές. Αποτελεί και το άτομο που θεωρούμε πως θα ήταν το κατάλληλο να προτείνει και το υλικό που θα χρησιμοποιηθεί στην εκάστοτε περίπτωση διάδρασης της Λογοτεχνικής Μετάφρασης με την Επαυξημένη Πραγματικότητα.

Στην περίπτωση που μας ενδιαφέρει στην παρούσα έρευνα, σε ότι αφορά τη νέα μεταφραστική πρόταση, η συγγραφέας της διατριβής, λαμβάνοντας υπόψη το θεωρητικό πλαίσιο που αφορά τη Λογοτεχνική Μετάφραση αλλά και την Επαυξημένη Πραγματικότητα, προχώρησε στην επιλογή του υλικού που θα μπορούσε να γεφυρώσει το πολιτισμικό χάσμα που παρατηρήθηκε και προέκυψε από τη συγκριτική ανάλυση του δεύτερου έργου του Alain Surget.

³⁰⁰ ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ, Γ. 2015, *Λογοτεχνική μετάφραση-θεωρία και πράξη*, Κεφάλαιο 1, Πολιτισμός, λογοτεχνία, μετάφραση Ιεραρχίες, πολυσυστήματα, νόρμες. Εκδόσεις Κάλλιπος, 27. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/5251/1/02_chapter_01.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.5.2017).

³⁰¹ Ομοίως, 26.

Δυστυχώς, αναγνωρίζοντας τη μοναδικότητα της εκάστοτε λογοτεχνικής δημιουργίας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Λογοτεχνίας γενικότερα όπως αναλύθηκαν και σε προηγούμενα κεφάλαια, οφείλουμε να σημειώσουμε πως οι δυνατότητες επαναχρησιμοποίησης υλικού δεν είναι πολλές, όπως θα ήταν για παράδειγμα σε άλλα μεταφραστικά είδη όπως τα οικονομικά, νομικά ή γενικότερα τεχνικά κείμενα.

Παρόλ' αυτά κάτι τέτοιο θα ήταν ίσως εφικτό εάν δημιουργούνταν μια ψηφιακή πλατφόρμα που θα συγκέντρωνε το εν λόγω παραγόμενο, κάθε φορά, υλικό, πρωτοβουλία που θα απαιτούσε σίγουρα τη συνεργασία των εκδοτικών οίκων αλλά και των επαγγελματιών μεταφραστών/στριών και θα επέτρεπε δυνατότητες επαναχρησιμοποίησής του στο μέλλον.

VI. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η νέα μεταφραστική δυνατότητα που παρουσιάστηκε είναι εμφανές πως απευθύνεται πρωτίστως σε μεταφραστές, γι' αυτό το λόγο και το κεφάλαιο αυτό θα επικεντρωθεί ειδικότερα στο επίπεδο εκπαίδευσης μεταφραστών. Στην παρούσα ενότητα θα προσεγγίσουμε τις βασικές προεκτάσεις της εκπαίδευσής τους και θα προσπαθήσουμε να καταδείξουμε συνοπτικά τις μεγάλες δυνατότητες της αξιοποίησης εφαρμογών Επαυξημένης Πραγματικότητας στην ενίσχυση της μάθησης και της διδασκαλίας.

Στη συγκεκριμένη αναφορά, η αξιολόγηση της νέας μεταφραστικής πρότασης για την υποβοήθηση της μεταφραστικής διαδικασίας μαρτυρά πως η μελλοντική εμπειρική έρευνα σε ομάδες χρηστών είναι αναγκαία έτσι ώστε να οδηγηθούμε σε πιο ολοκληρωμένα συμπεράσματα. Όμως, η παρούσα έρευνα, έχοντας τη μορφή υπόθεσης εργασίας, πράγματι απέδειξε τη λειτουργικότητα του εγχειρήματός μας και από αυτή τη σκοπιά θα παρουσιάσουμε τη δυνατότητα χρήσης της σε επίπεδο Διδακτικής.

Η Διδακτική αποτελεί το «σύνολο των θεωριών, των μεθόδων και των τεχνικών που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία της Μετάφρασης. Η Διδακτική έχει να κάνει με τη μετάδοση των γνώσεων και προσαρμόζεται στο διδακτικό υλικό. Αντικείμενά της είναι το περιεχόμενο και η δομή των προγραμμάτων μετάφρασης, οι διαδικασίες μάθησης και τα είδη, οι τρόποι αξιολόγησης. Διερευνά τρόπους πρόσβασης στη γνώση, επιχειρεί να ορίσει τις βασικές αρχές της μεταφραστικής εκπαίδευσης και προτίθεται να απαντήσει στο ερώτημα: Ποιο είναι το περιεχόμενο της διδασκαλίας;» (Delisle, Lee-Jahnke, Cormier (FIT) 1999, 190, 240, 402)³⁰².

³⁰² ΚΑΡΑΤΖΑΛΗ, Φ. 2007, *Βασικές προσεγγίσεις στη διδακτική της μεταφράσης*, Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 4 (υποσημειώσεις). <http://ikee.lib.auth.gr/record/74211/files/gri-2007-481.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 10.8.2018).

Στην Ελλάδα η εκπαίδευση των μεταφραστών σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ξεκίνησε πριν περίπου τρεις δεκαετίες (Connolly & Bacoroulou-Halls 1998, 435) και τα μαθήματα ακολουθούσαν την παραδοσιακή τακτική της ανάθεσης στους φοιτητές ένα κείμενο προς μετάφραση (με μια προθεσμία παράδοσης), οι μεταφράσεις του οποίου διορθώνονταν από τον καθηγητή εκτός μαθήματος και ανακοινωνόταν στο τέλος, μαζί με τη «σωστή» μεταφραστική εκδοχή.

Πιο συγκεκριμένα, ο Kiraly (2000, 23) αναφέρεται στην παλαιότερη επικρατούσα παιδαγωγική τάση που λεγόταν «μεταβιβαστική ή μεταδοτική» (transmissionist) και αφορούσε το «παραδοσιακό μαθησιακό πλαίσιο που είναι προσανατολισμένο στο προϊόν και εστιασμένο στο διδάσκοντα, ο οποίος αποτελεί μια μορφή αυθεντίας που επιβάλλει τη δική του ‘μεταφραστική αλήθεια’, την οποία οι διδασκόμενοι οφείλουν να αποδέχονται παθητικά (González Davies 2004, 14)».³⁰³

Οι μεταφρασεολόγοι στον ελληνόφωνο χώρο, αναγνωρίζοντας την ανάγκη μιας νέας διδακτικής προσέγγισης ακολούθησαν είτε το λειτουργισμό, που αφορά τη μετάφραση κειμένου για συγκεκριμένο σκοπό (Κελάνδριας, 2008, Παριανού, 2010) είτε τον κοινωνικό κονστρουκτιβισμό (Kiraly, 2000), όπου σημειώνεται η φοιτητοκεντρική διδασκαλία³⁰⁴. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του ίδιου του Kiraly (2003, 32), «αντί να υιοθετούν ρόλους γνώστη και μαθητή αντίστοιχα, ο καθηγητής και οι φοιτητές γίνονται συνεργάτες, μέλη μιας ομάδας, όπου ο ένας υποστηρίζει τον άλλον»³⁰⁵.

Παρατηρούμε επομένως πως οι ανάγκες των φοιτητών, αλλά και οι ανάγκες της αγοράς εργασίας αποτελούν σημαντικούς παράγοντες στη διαμόρφωση ενός προγράμματος σπουδών Μετάφρασης. Σε ότι αφορά τις ανάγκες των φοιτητών/τριών οφείλουμε να σημειώσουμε πως τα στοιχεία δεν μπορούν να οδηγήσουν σε καθολικά συμπεράσματα καθώς σε πολλές περιπτώσεις οι ίδιοι οι φοιτητές/τριες δεν έχουν αποφασίσει αν πράγματι με το πέρας των προπτυχιακών τους σπουδών θα ασχοληθούν επαγγελματικά με τη μετάφραση.

Σε ότι αφορά τις ανάγκες της αγοράς εργασίας αναφέρουμε την έρευνα της μεταπτυχιακής φοιτήτριας Μαρίας Σίσκου με τίτλο «Τα Είδη των Κειμένων στην

³⁰³ Ομοίως, 8 (υποσημείωση).

³⁰⁴ ΣΑΧΙΝΗΣ, Μ. *Η διδακτική της μετάφρασης στον ελληνόφωνο χώρο: ευθυγραμμίζοντας τις ανάγκες των φοιτητών με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας*, Imperial College London, 2. <http://www.frl.auth.gr/sites/metafrasi/PDF/sahinis.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.8.2018).

³⁰⁵ KIRALY D. 2003, 'From teacher-centred to learning-centred classrooms in translator education: Control, chaos or collaboration?'. Στο PYM, A. FALLADA, C. BIAU J. ROENSTEIN . J. (eds), *Innovation and ELearning in Translator Training*. Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira I Virgili, 29-33.

Ελληνική Αγορά της Μετάφρασης: Έρευνα με Ερωτηματολόγιο»³⁰⁶, η οποία το 2005 σημείωνε πως «Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα δεν εντοπίστηκε κάποια προσπάθεια από την πλευρά των πανεπιστημίων που προσφέρουν μεταφραστικές σπουδές να χαρτογραφήσουν την αγορά της μετάφρασης με απώτερο σκοπό την καλύτερη προετοιμασία των μελλοντικών μεταφραστών» (Σίσκου, 2005, 72).

Παρατηρούμε επομένως πως ο επαγγελματικός ρεαλισμός μέσα στο μάθημα της μετάφρασης αποτελεί σημαντικό προνόμιο για την κατάρτιση των φοιτητών. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά πως η Nord (1991), ο Robinson (1997), η Colina (2003) και η Kelly (2005) είναι υπέρμαχοι μιας φοιτητοκεντρικής κατάρτισης των μεταφραστών που θα προσομοιώνει την επαγγελματική πρακτική, ο Gouadec (1994) προτείνει την ενσωμάτωση στο πρόγραμμα σπουδών πραγματικών μεταφραστικών έργων για πραγματικούς πελάτες και ο Vienne (1994) επιζητά στη διδασκαλία κείμενα που μεταφράζουν οι καθηγητές επαγγελματικά³⁰⁷.

Στην περίπτωση της Λογοτεχνικής Μετάφρασης που μας ενδιαφέρει, και ειδικότερα της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας, σημειώνουμε την επιτακτική ανάγκη να εκσυγχρονιστεί ο εν λόγω κλάδος με τις νέες τεχνολογικές απαιτήσεις και να δοθεί η δυνατότητα μετάδοσης της νέας τεχνολογικής γνώσης μέσω της διδασκαλίας. Συνήθως, λόγω της ιδιαίτερης φύσης της, η Λογοτεχνική Μετάφραση ακολουθεί πιο παραδοσιακά μοντέλα διδακτικής, γεγονός που την κάνει να στερείται τη δυνατότητα να αναδείξει τα μοναδικά χαρακτηριστικά της.

Είναι κοινή διαπίστωση πως στο σύγχρονο κόσμο πολλές είναι οι έρευνες που μαρτυρούν τις σημαντικές δυνατότητες αξιοποίησης της τεχνολογίας της Επαυξημένης Πραγματικότητας στην ενίσχυση της μάθησης και της διδασκαλίας (Billinghurst & Duenser, 2012; Johnson, Adams, & Cummins, 2012)³⁰⁸. Το εκπαιδευτικό υλικό της ΕΠΠ προσφέρει πράγματι μια ενεργή, διαφοροποιημένη εμπειρία που γεφυρώνει το χάσμα του πραγματικού και του εικονικού περιβάλλοντος (Milgram, Takemura, Utsumi & Kishino, 1994)³⁰⁹.

³⁰⁶ ΣΙΣΚΟΥ, Μ. 2005, *Τα Είδη των Κειμένων στην Ελληνική Αγορά της Μετάφρασης: Έρευνα με Ερωτηματολόγιο*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Θεσσαλονίκη: Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Γλώσσας και της Επικοινωνίας», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

³⁰⁷ ΣΑΧΙΝΗΣ, Μ. Η διδακτική της μετάφρασης στον ελληνόφωνο χώρο: ευθυγραμμίζοντας τις ανάγκες των φοιτητών με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, Imperial College London, 7. <http://www.frl.auth.gr/sites/metafrasi/PDF/sahinis.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.8.2018).

³⁰⁸ ΡΑΜΜΟΣ, Δ. ΜΠΡΑΤΙΤΣΗΣ, 21-23 Απριλίου 2017, Θ. Επιμορφωτικό Εργαστήριο: Από την ψηφιακή αφήγηση στην Επαυξημένη Πραγματικότητα. Υλικό από μαθητές για μαθητές, Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία, Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα, 3. <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2595.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.8.2018).

³⁰⁹ Ομοίως.

Άλλωστε η διαρκής, διάχυτη και δια βίου εκπαίδευση είναι πλέον εφικτή τεχνολογικά. Αυτό που χρειάζεται είναι η ανάπτυξη μοντέλων, εργαλείων και κατάλληλων τεχνικών που θα μπορούσαν να καταστήσουν την «κινητή υπολογιστική υποδομή ένα εργαλείο για τη βελτίωση και αναθεώρηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας»³¹⁰.

Η χρήση κινητών συσκευών στην εκπαιδευτική διαδικασία επιτρέπει επομένως την ενασχόληση με το συγκεκριμένο πεδίο σε ένα αυθεντικό και ρεαλιστικό περιβάλλον, οδηγώντας στην κινητοποίηση, ενεργοποίηση της διαχείρισης του αντικειμένου από διάφορες πλευρές, τη συνεργατικότητα, τη δημιουργικότητα και την ευχαρίστηση των μαθητευόμενων.

Συνεπώς, παρατηρούμε πως η ενσωμάτωση της Επαυξημένης Πραγματικότητας στη διδασκαλία προσφέρει ένα πλήθος πλεονεκτημάτων καθώς υποβοηθά τους εκπαιδευόμενους παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να έρχονται σε επαφή με «διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα και να δημιουργεί ξεχωριστά περιβάλλοντα μάθησης ανάλογα με το εκπαιδευτικό μοντέλο που χρησιμοποιείται σε κάθε περίπτωση»³¹¹.

Ανάλογα βέβαια με τους εκπαιδευτικούς και διδακτικούς στόχους αλλά και το επίπεδο ψηφιακού εγγραμματισμού και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των φοιτητών, θα μπορούν να επιλέγονται και τα κατάλληλα εργαλεία διδασκαλίας. Παρατηρούμε βέβαια σε αυτό το σημείο το μεγάλο ρόλο που παίζει ο εκπαιδευτικός κατά τη διάρκεια όλης της διαδικασίας. Αποκτά χαρακτηριστικά εμπνευστή, δημιουργού, καθοδηγητή, εμψυχωτή κατά την διάρκεια των δραστηριοτήτων με τέτοιο τρόπο που να ενισχύεται η αυτενέργεια των φοιτητών και η εναρμόνιση των εργασιών τους με τους εκπαιδευτικούς στόχους.

Η διδακτική μεθοδολογία η οποία θα μπορούσε να ακολουθηθεί στο σχεδιασμό του διδακτικού μοντέλου είναι η Μάθηση Μέσω Σχεδιασμού (Learning by Design)³¹² σύμφωνα με την οποία οι φοιτητές αναπτύσσουν ρόλο παραγωγού του διδακτικού υλικού και συνδιαμορφωτή της πορείας και των σταδίων αλλά και της αξιολόγησης της διδασκαλίας μέσω δημιουργίας ενεργών πραγματικών αντικειμένων

³¹⁰ ΣΠΑΘΟΥΛΑΣ, Ε. ΠΑΛΑΙΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. 21-23 Απριλίου 2017, *Σχεδίαση, ανάπτυξη και αξιολόγηση κινητής εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας για την υποβοήθηση της εκμάθησης της Αγγλικής γλώσσας*, Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία, Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα, 1. <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2475.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

³¹¹ Ομοίως, 2.

³¹² ΝΕΑ ΜΑΘΗΣΗ. <http://neamathisi.com/learning-by-design> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

και εφαρμογών (Papert & Harel, 1991)³¹³. Η μέθοδος Learning by Design/ Μάθηση Μέσω Σχεδιασμού, η οποία βασίζεται στον κονστρουκτιβισμό, θα μπορούσε να δώσει μια νέα πνοή στη Λογοτεχνική Μετάφραση.

Θα μπορούσε να βοηθήσει το εκπαιδευτικό προσωπικό να προετοιμάσει διδασκαλίες με ακρίβεια και συγκεκριμένο περιεχόμενο, εστιάζοντας στο περιεχόμενο αλλά και στον τρόπο μάθησης. Μετασχηματίζοντας την ήδη υπάρχουσα γνώση σε καινούρια, οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να επιλέγουν τις κατάλληλες δραστηριότητες, έτσι ώστε να αναπτύξουν τις απαραίτητες γνωστικές διαδικασίες των μαθητευόμενων, με σκοπό τη μάθηση, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών και να ικανοποιήσουν παράλληλα τους μαθησιακούς στόχους.

Πιο συγκεκριμένα, η νέα γενιά φοιτητών θα μπορούσε με αυτό τον τρόπο να συμμετέχει ενεργά και να αποτελέσει παραγωγούς γνώσης και οι εκπαιδευτικοί από την πλευρά τους θα μπορούσαν να αναλάβουν έναν νέο μετασχηματισμένο επαγγελματικό ρόλο, λειτουργώντας ως σχεδιαστές μαθησιακών περιβαλλόντων (ηλεκτρονικών υβριδικών και δια ζώσης) μάθησης. Η διδασκαλία επομένως θα μπορούσε να λειτουργεί στηριζόμενη σε δρώντα πρόσωπα. Άλλωστε στο σύγχρονο κόσμο ήδη η νέα γενιά δεν αποτελείται από παθητικούς αποδέκτες γνώσεων, αλλά από άτομα με διαφορετικά χαρακτηριστικά αυξανόμενης προσδοκίας που επιδιώκουν να συμμετέχουν στην ίδια τους τη μάθηση.

Αυτές οι αλλαγές στο εκπαιδευτικό σκηνικό προμηνύουν μια «ουσιαστική και καθοριστική αλλαγή στις ανθρώπινες σχέσεις της μάθησης και στους οργανισμούς που αυτές παραδοσιακά λαμβάνουν χώρα»³¹⁴. Η παιδαγωγική προσέγγιση που προτείνουμε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στηρίζεται στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε ανάπτυξη δυναμικών περιβάλλοντων μάθησης που ακολουθούν τις μεταβολές που συμβαίνουν στο σύγχρονο κόσμο.

Επίσης, προς αυτή την κατεύθυνση, για να μπορέσει η Επαυξημένη Τεχνολογία να εξυπηρετήσει τις μεταφραστικές ανάγκες και τις στρατηγικές μετάφρασης, όπως τις έχουμε σχολιάσει νωρίτερα, δεν θα μπορέσει να ταυτιστεί και να ακολουθήσει ένα γενικό πλαίσιο για όλα τα λογοτεχνικά κείμενα αλλά θα πρέπει

³¹³ΡΑΜΜΟΣ, Δ. ΜΠΡΑΤΙΤΣΗΣ, 21-23 Απριλίου 2017, Θ. Επιμορφωτικό Εργαστήριο: Από την ψηφιακή αφήγηση στην Επαυξημένη Πραγματικότητα. Υλικό από μαθητές για μαθητές, Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία, Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα, 3-4. <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2595.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.8.2018).

³¹⁴ΝΕΑ ΜΑΘΗΣΗ, *Το Νέο Σχολείο*. <http://neamathisi.com/learning-by-design/the-new-school> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

να διαφοροποιείται ανάλογα με την πολιτισμική ταυτότητα και το σκοπό της εκάστοτε περίπτωσης.

Επομένως, η συνεργατική ενασχόληση στο μάθημα φοιτητών και καθηγητή με τη βοήθεια της Επαυξημένης τεχνολογίας και της μάθησης μέσω σχεδιασμού, θα μπορούσε να οδηγήσει στην ενεργή εμπλοκή του εκπαιδευόμενου στη δημιουργία διαφορετικών ειδών/μέσων επεξήγησης του όρου που δυσκολεύει την εκάστοτε λογοτεχνική μετάφραση (βίντεο, ολογράμματα κτλ.), αλλά και στην επιλογή του υλικού Επαυξημένης Πραγματικότητας (με την καθοδήγηση και συνεργασία του εκπαιδευτικού), διαφυλάσσοντας με αυτόν τον τρόπο τη μοναδικότητα της εκάστοτε λογοτεχνικής δημιουργίας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Λογοτεχνίας γενικότερα όπως αναλύθηκαν παραπάνω.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Η ενασχόλησή μας με την Επαυξημένη Τεχνολογία αποτέλεσε μια ζωντανή αποκάλυψη των μεγάλων διαστάσεων και των εξαιρετικών τεχνολογικών, μεταφραστικών και οπτικοακουστικών προοπτικών που θα μπορούσαν να διευκολύνουν την καθημερινή ζωή όλων μας. Σημαντικός άξονας των προσπαθειών μας ήταν η επιθυμία μας να αφορούν οι εν λόγω δυνατότητες όσο το δυνατόν περισσότερο ευρύ κοινό, μετατρέποντας έτσι και τη νέα μεταφραστική ιδέα σε μια προσιτή, κατανοητή και λειτουργική πρόταση.

Πιο συγκεκριμένα, η πλατφόρμα Aurasma ή HP Reveal, όπως είδαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, αποτέλεσε ένα διαδικτυακό λειτουργικό εργαλείο, το οποίο θεωρούμε πως θα μπορούσε να είναι ένα εύχρηστο εργαλείο στην καθημερινότητα των χρηστών, γεγονός που μαρτυρά τις πολλές δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει. Δεν είναι τυχαίο που η συγκεκριμένη πλατφόρμα επιλέχτηκε καθώς προσφέρει μια γρήγορη εμπειρία Επαυξημένης Πραγματικότητας στο χρήστη και αποτέλεσε έναν προσιτό τρόπο να παρουσιαστεί και να γίνει κατανοητή η νέα μεταφραστική ιδέα.

Είναι εμφανές πως όντας σε εμβρυακή μορφή ακόμα η διάδραση των πεδίων που ερευνούμε, τα συμπεράσματα της έρευνας δεν μπορούν να είναι εξολοκλήρου θετικά. Δυστυχώς η δωρεάν έκδοση που χρησιμοποιήθηκε προσφέρει λιγότερες από τις αναμενόμενες λειτουργίες, οι οποίες μας περιόρισαν. Επιπρόσθετα παρατηρήθηκαν κάποια bugs στο software, κενά ή προβλήματα λειτουργικότητας που ανήκουν στο λειτουργικό σχεδιασμό της πλατφόρμας. Για παράδειγμα ο τρόπος παύσης και εκκίνησης των βίντεο λειτουργεί μόνο εάν επιλεγεί double tap για παύση και single tap για εκκίνηση και όχι το αντίθετο.

Φυσικά, η πλατφόρμα δέχεται συγκεκριμένες μορφές αρχείων και σε αντίθετη περίπτωση απαιτείται η μετατροπή τους στις αποδεκτές μορφές, μέσω ειδικών Προγραμμάτων. Επίσης, ένα βασικό ζήτημα ήταν και η επιλογή του είδους

υπολογιστή για τη δημιουργία της Αύρας: παρατηρήθηκε πως η χρήση του laptop δυσχέραινε τη διαδικασία λόγω των διαστάσεων της οθόνης (για την αναγνώριση των επιλογών στο τελικό στάδιο της διαδικασίας).

Πρέπει να σημειωθεί επίσης πως απαιτείται πολύ καλή σύνδεση Internet, καθώς η έλλειψη σήματος μπορεί να οδηγήσει σε μη αναμενόμενα αποτελέσματα και να απαιτηθεί περισσότερος χρόνος για το συγχρονισμό υπολογιστή και κινητού/tablet. Παρόλ' αυτά όμως η ενασχόληση με τη νέα μεταφραστική αυτή ιδέα γεννά στο χρήστη καινούριες λειτουργικές απαιτήσεις και προκλήσεις.

Το εν λόγω γεγονός οδηγεί σε συνειδητοποίηση των μεγάλων προοπτικών του μεταφραστικού εγχειρήματός μας και σε καμία περίπτωση δε μας πτοεί, καθώς είναι ευνόητο πως στο μέλλον η Επαυξημένη Μετάφραση θα καταφέρει να βρεί τη θέση της στον εκδοτικό, μεταφραστικό κόσμο αλλά και στη Διδακτική και Θεωρία της Μετάφρασης, η οποία εμπλουτίζεται και αναγεννιέται αποκτώντας μια πιο τεχνολογική οπτική.

Παρατηρούμε ακόμα, όπως έχουμε ήδη σημειώσει, πως οι δυνατότητες που προσφέρονται είναι σε εμβρυακό επίπεδο, πάντα βέβαια σε ότι αφορά στη Λογοτεχνική Μετάφραση, γεγονός που μαρτυρεί τα άλματα που θα γίνουν τα χρόνια που έρχονται. Η δυνατότητα διάδρασης και εμπλουτισμού των υπηρεσιών, η οποία θα προκύψει και από τις ανάγκες των καταναλωτών (feedback), δείχνει πως στο μέλλον η Επαυξημένη Μετάφραση θα αποτελέσει μια νέα αποκάλυψη στα χέρια όλων μας, μια αναγέννηση όλων των πεδίων και μια νέα εποχή ανακαλύψεων χωρίς προηγούμενο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην παρούσα διατριβή προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε το χώρο της Λογοτεχνικής Μετάφρασης (και πιο συγκεκριμένα της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας), αλλά και το χώρο της Επαυξημένης Πραγματικότητας, λόγω της χρήσης της Τεχνολογίας ως υπόθεσης εργασίας και εφαρμογής στον τομέα της Λογοτεχνικής Μετάφρασης. Αρχίσαμε με μια μικρή θεωρητική αναδρομή στη Μετάφραση και τη Διερμηνεία και παρουσιάσαμε μια ολοκληρωμένη εικόνα του ιστορικού πλαισίου και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της της Μεταφρασμένης Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.

Παραθέσαμε στη συνέχεια την ιστορική αναδρομή και στατιστικά στοιχεία που αποτελούν απόρροια των ερευνών βιβλιοπαραγωγής, βάσεων δεδομένων αλλά και της μελέτης που ολοκληρώσαμε και αφορά την καταγραφή όλων των ξενόγλωσσων μεταφρασμένων τίτλων των ελληνικών σχολικών εγχειριδίων από το Νηπιαγωγείο μέχρι και το Λύκειο από το έτος 2001 και έπειτα αφιερώσαμε και ένα κεφάλαιο της παρούσας διδακτορικής διατριβής στην παρουσίαση και το σχολιασμό του προφίλ και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του/της μεταφραστή/στριας Παιδικής και Εφηβικής Λογοτεχνίας.

Ακολουθώντας την πορεία της έρευνας, παρουσιάσαμε επίσης το έντυπο υλικό προς εξέταση, επικεντρωθήκαμε σε δυο μεταφρασμένα γαλλικά έργα του συγγραφέα Alain Surget, τα οποία ανήκουν στην Παιδική και Εφηβική Λογοτεχνία αντίστοιχα, «Εγώ είμαι ο πιο πονηρός» και «Τίρυα Συνομωσία στο Νείλο» και ολοκληρώσαμε τη συγκριτική θεώρηση καθώς και το μεταφραστικό σχολιασμό που οδήγησε σε προβληματισμούς σχετικά με ζητήματα μεταφραστικής ισοδυναμίας και την αναγκαιότητα εύρεσης πιθανών λύσεων.

Στη συνέχεια, επικεντρωθήκαμε στις έννοιες, στο υλικό, στα μέσα και στις εφαρμογές που συνιστούν αυτό που καλούμε Επαυξημένη Πραγματικότητα. Παρουσιάσαμε και σχολιάσαμε συνοπτικά διαφορετικά προσφερόμενα συστήματα

Επαυξημένης Πραγματικότητας σε όλους τους τομείς και ειδικότερα στη Μετάφραση, αποτυπώσαμε τις ιδιαιτερότητες του κλάδου της Λογοτεχνικής Μετάφρασης και εξετάσαμε τις δυνατότητες αλληλεπίδρασης με την Επαυξημένη Πραγματικότητα. Τέλος, παρουσιάσαμε τη βέλτιστη επιλογή συστήματος στο μεταφραστικό μας εγχείρημα με βάση διδακτικο-παιδαγωγικές/τεχνολογικές προεκτάσεις, την επιλογή του υλικού και τον τρόπο σύνθεσής του, τη δυνατότητα Διδακτικής της νέας μεταφραστικής πρότασης, τις μελλοντικές της προεκτάσεις και καταγράψαμε τα συμπεράσματα της έρευνάς μας.

Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της παρούσας διδακτορικής έρευνας, γίνεται κατανοητό πως η Επαυξημένη Πραγματικότητα δύναται να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο στο μεταφραστικό τοπίο και μια ανερχόμενη ερευνητική πρόταση στον τομέα της Διδακτικής της Μετάφρασης. Συμπεραίνουμε πως υπάρχει ανάγκη ανάπτυξης θεωρητικής θεμελίωσης της νέας προτεινόμενης μεταφραστικής πρότασης και δημιουργίας εφαρμογών Επαυξημένης Μετάφρασης, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες των χρηστών και θα διευκολύνουν τη μεταφραστική διαδικασία.

Βεβαίως, γίνεται αντιληπτό πως τα πλεονεκτήματα της νέας μεταφραστικής ιδέας συνδέονται με τη μοναδικότητα της εκάστοτε εφαρμογής. Η μελλοντική έρευνα οφείλει να αναζητήσει την επίδραση της νέας διάδρασης σε ομάδες χρηστών και να καταγράψει τρόπους που θα μπορούσαν να ενισχύσουν τα οφέλη εύχρηστων και αποτελεσματικών εφαρμογών στο μεταφραστικό κλάδο.

Επίσης, η διερεύνηση της νέας σχέσης Μεταφραστικών Σπουδών και Επαυξημένης Πραγματικότητας θα μπορούσε να ωφελήσει και το χώρο της Διδακτικής και Εκπαίδευσης των Μεταφραστών προσφέροντας μια βέλτιστη εμπειρία χρήσης καθώς και αξιολόγησης της νέας εμπειρίας με σκοπό την εξέλιξη και τη λύση μεταφραστικών σκοπέλων.

Η συνεισφορά της παρούσας έρευνας αναφέρεται στην αποτίμηση των συμπερασμάτων του συνόλου της έρευνας και ταυτίζεται με μελλοντικές προκλήσεις και συμπεράσματα που προέκυψαν από τη χρήση της Επαυξημένης τεχνολογίας. Αφήνει ανοιχτά ερωτήματα προς απάντηση και αποτελεί ένα κάλεσμα προς περεταίρω εμπειρική έρευνα στο μέλλον προς όφελος της εξειδίκευσης και βελτίωσης των υπηρεσιών του Μεταφραστικού κλάδου.

Συμπεραίνουμε επομένως πως η σύγχρονη υβριδική πραγματικότητα αποτελεί ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός και η επιλογή για εναρμόνιση με τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις εξαρτάται από την ευελιξία για νέα οπτική, προσαρμοσμένη πάντα στις

ανάγκες και τα όρια που θέτουμε στην πορεία μας. Το ζητούμενο είναι πράγματι εάν επιθυμούμε να προσκολληθούμε σε ένα παρελθόν που δεν γυρίζει πίσω ή να μάθουμε από αυτό, να το ενσωματώσουμε στη νέα γνώση, αναζωπυρώνοντας την πρώτη αίσθηση της γνωριμίας με ένα αγαπημένο αντικείμενο ή πεδίο.

Η παρούσα ερευνητική προσπάθεια κινήθηκε στα όρια μιας επιθυμητής ισορροπίας ανάμεσα στην παράδοση και την αναγκαιότητα για εξέλιξη και επιβίωση. Επιβίωση του έντυπου τύπου, της μυρωδιάς του χαρτιού, της μεταφρασμένης σελίδας, της πολιτισμικής ιδιαιτερότητας που μας επιτρέπει στην πραγματικότητα να αναγνωρίζουμε τον εαυτό μας μέσα από τους άλλους και που πολλές φορές δεν γίνεται αισθητή μέσω μιας παραδοσιακής οθόνης υπολογιστή.

Μιας επιβίωσης που όλοι αποζητούμε, ένα παρελθόν που όλες/οι κρατούμε σφιχτά στο στήθος. Συμπεραίνουμε πως η εξέλιξη δεν χρειάζεται να είναι ταυτόσημη με το μηδενισμό της παραδοσιακής μας μνήμης. Χρειάζεται ενδεχομένως να αγκαλιάσουμε τη διαφορετικότητα, στηριζόμενες/οι στα πολύτιμα μαθήματα των παλιότερων, αποδεσμεύοντας ταυτόχρονα από πάνω μας το φόβο της λησμονιάς.

Μέσα σε αυτό το γόνιμο κλίμα συλλογισμών και επιθυμώντας να παρουσιάσουμε μια νέα οπτική εναρμόνισης διαφορετικών, επιστημονικών πεδίων, των Ξένων Γλωσσών, της Μετάφρασης, των Νέων Τεχνολογιών και της Επαυξημένης Πραγματικότητας, έγινε προσπάθεια να επεκτείνουμε τις αισθήσεις ενός αναγκαίου τεχνολογικά μέσου, προς όφελος μιας πιο ανθρώπινης προσέγγισης.

Οφείλουμε να θυμόμαστε άλλωστε πως το ανθρώπινο στοιχείο είναι εκείνο που δίνει ζωή στα αντικείμενα και όχι το αντίστροφο. Είναι εκείνο που κατέγραψε μέσω των βιβλίων, σύμφωνα με τον Τόμας Κάρλαιλ, «την ψυχή του χρόνου που πέρασε. Τη διατυπωμένη ηχώ του παρελθόντος, όταν το σώμα και τα υλικά στοιχεία που το αποτελούν έχουν τελείως χαθεί σαν ένα όνειρο»³¹⁵.

Ας αγκαλιάσουμε λοιπόν το παρελθόν, ατενίζοντας ένα πιο ελπιδοφόρο μέλλον χωρίς να ξεχνάμε πως τα «κοχύλια του Σεφέρη μες τις θαλασσινές σπηλιές» μπορεί να είναι σκληρά, αλλά δεν παύουν να βρίσκονται μέσα στη δική μας παλάμη.

³¹⁵ IPAIDEIA.gr, ΤΣΟΥΛΙΑΣ, Ν. 27 Δεκεμβρίου 2016. *Το βιβλίο ως σύμβολο: «ο κόσμος είναι φτιαγμένος για να καταλήξει σ' ένα ωραίο βιβλίο»*. <http://www.ipaideia.gr/paidagogika-themata/to-vivlio-os-simvolo-o-kosmos-einai-ftiagmenos-gia-na-kataliksei-s-ena-oraio-vivlio> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.8.2018).

ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ

Pour les adultes :

- CHAMULA (Editions Sylvie Messinger – 1987)

Pour la jeunesse :

- PRISONNIER DE LA RIVIÈRE NOIRE (Editions Rageot – 1987 et 1997)
 - Publié en espagnol
 - Sélection des 1000 Jeunes Lecteurs 1989
- LES FLÈCHES DE SILENCE (Editions Gallimard – Folio Junior – 1989 ; Editions Oskar – 2007)
 - Grand Prix du Livre pour la Jeunesse 1988
 - Prix de Garges-les-Gonesse 1992
- LE FILS DES LOUPS (Editions Rageot – 1989 ; Rageot Romans – 2007)
 - Prix du Bourran – Mérignac 1990
 - Prix du Moustier – Thorigny-sur-Marne 1990
 - Prix des lecteurs en herbe – Bègles 1991
 - Livre d'Or des Jeunes Lecteurs – Valenciennes 1992
 - Prix Bouquins – Guingamp 1992
 - Lauréat du Palmarès 2010 (10-12 ans) des clubs de lecture de l'arc jurassien (Jura suisse)
- L'ABOMINABLE GOSSE DES NEIGES (Editions Rageot – 1990 ; Hatier collection Courte Echelle – 2000 ; Hatier collection Facettes CE2 – 2005)
 - Transcrit en braille
- LE VOLEUR DE PANDAS (Editions Rageot – 1990 ; Rageot Romans – 2007)
 - Prix Octogone d'Ardoise 1991

- QUI A VU LE TURLURU (Editions Rageot – 1992 ; Hatier collection Courte Echelle – 2000)
- Publié en italien

- C’EST MOI LE PLUS MALIN (Editions Rouge et Or – 1992 ; Nathan – 1997)
- Publié en grec
- Publié en coréen

- LE RÉVOLTÉ DE SAVINES (Editions Flammarion Castor Poche – 1992 ; Editions des Hautes-Alpes – 2013)

- LA FLEUR DU CLOWN (Editions Rageot – 1992 ; Hatier collection Courte Echelle – 2000)

- LE BAL DES SORCIÈRES (Editions Rageot – 1993 ; collection Cascade 2003 ; Rageot – Romans 2012)
- Transcrit en braille
- Publié au Québec

- LE GOUFFRE AUX FANTÔMES (Editions Rageot – 1994)
- Publié en grec

- LA VALLÉE DES MASAÏ (Editions Hachette Livre de Poche – 1994)
- Sélection des 1000 Jeunes Lecteurs 1995
- Publié en espagnol

- QUAND ON PARLE DU LOUP... (Editions Rageot – 1994 ; collection Cascade 2006)

- MUJNAK ASSASSINÉ (Editions Hachette Livre de Poche – 1995 ; Editions Oskar – 2007 sous le titre : MUJNAK, LA MER D’ARAL ASSASSINÉE)

- LE RENARD DE MORLANGE (Editions Nathan – 1995 ; Nathan Poche – 2005)
- Feuille d’Or du Livre Historique pour la Jeunesse – Nancy 1995

- L'ATTAQUE DE L'OURS (Editions Rageot – 1995 ; Editions Archipoche – 2007 sous le titre L'OURSE !)
- LOUS LE FADA (Editions Hachette Livre de Poche – 1996)
 - Sélectionné par la FNAC – juin 1996
- L'HÔTEL MAUDIT (Editions Rageot – Cascade Policier – 1996)
 - Prix des cinquièmes du collège Les Mousseaux – Villepinte 2000
- LES DISPARUS DE FORT BOYARD (Editions Rageot – 1996 ; Rageot Romans – 2007)
 - Prix des cinquièmes du collège Louis Pergaud – Faverney 2000
 - livre cd (Editions Didier – 2010 – collection Atelier de lecture)
- CETTE PESTE D'ADELE (Editions du Bastberg – 1997)
 - Prix littéraire des écoles de la circonscription de Saint-Max 1998
- TOUCHE PAS À MON LOUP ! (Editions du Bastberg – 1998 ; Editions des Hautes-Alpes – 2017 sous le titre : À PAS DE LOUP)
 - Prix littéraire Salicorne 1999
- LES NUITS D'HALLOWEEN (Editions Magnard – Les Fantastiques – 1998 ; Editions du Chemin – Belgique – 2012 sous le titre : LES SHILLINGS D'HALLOWEEN)
- L'ASSASSIN HABITE AU 221 (CRIMES EN CASCADE) (Editions Rageot – 1998)
- MAIS QUI T'ES, TOI ? (Editions du Bastberg – 1998)
- PROUT LA SORCIÈRE (Editions du Bastberg – 1999)
- L'ŒIL D'HORUS (Editions Flammarion Castor Poche – 1999)
 - Publié en italien
 - Publié en croate

- SPICE ÉLODIE (Editions du Bastberg – 1999)
- L'ASSASSIN DU NIL (Editions Flammarion Castor Poche – 1999)
 - Publié en italien
- LA GRANDE PEUR D'HALLOWEEN (Editions Rageot – 1999)
- LES ENFANTS DE L'AUBE (Editions Nathan – Superscope : Ton ancêtre Cro-Magnon – 1999 ; Fleurus : Je lis déjà n°300 mai 2016)
 - Publié en coréen
 - Publié aux USA et au Canada
 - Publié en chinois
- LE MAÎTRE DES DEUX TERRES (Editions Flammarion Castor Poche – 2000)
 - Publié en italien
- ENTRE DIABLE ET LOUP (Editions du Bastberg – Contes de la Lorraine Mystérieuse – 2000)
- LE CAVALIER DU NIL (Editions Flammarion Castor Poche – 2000)
 - Troisième Prix PEEP 2001
- UN CHEVAL POUR TOTEM (Editions Flammarion Castor Poche – 2000)
- LA PREMIÈRE CHASSE D'INOUK (Editions Nathan – Superscope : Vivre dans le Grand Nord – 2000 ; Les petits romans des 7/8 ans – Nathan – 2003 ; Fleurus : les romans de Je lis déjà n°8 janvier 2016)
 - Publié en chinois
- LE DERNIER OURSON (Editions Epigones – 2001)
- LE VOL DE L'AIGLE (Editions Epigones – 2001)

- LA MONTAGNE AUX GORILLES (Editions Epigones – 2001)
- LA NUIT DES KANGOUROUS (Editions Epigones – 2001)
- LE CRI DU LOUP (Editions Epigones – 2001)
- BALEINES BLUES (Editions Epigones – 2001)
- UN CHIEN SINON RIEN ! (Editions Rageot – 2001)
- MENÈS, PREMIER PHARAON D'ÉGYPTE (reprise de la trilogie : Editions Flammarion Castor Poche – 2001)
- ADIBOU – L'ÉTÉ DE GLACE (Editions Nathan – 2001)
- ADIBOU – MYSTÈRE À LA FERME (Editions Nathan – 2001)
- Publié au Mexique
- ADIBOU – BOUZZY GOULUM A DISPARU (Editions Nathan – 2001)
- Publié au Mexique
- L'ÉTALON DES MERS (Editions Flammarion Castor Poche – 2001)
- HOUNI, BÂTISSEUR DE PYRAMIDE (Editions Flammarion Castor Poche – 2001)
- LE LION DE KOMO (Editions Epigones – 2001)
- L'ŒIL DU LYNX (Editions Epigones – 2001)
- GARE AU JAGUAR ! (Editions Epigones – 2001)
- LA RIVIÈRE AUX CASTORS (Editions Epigones – 2001)

- ADIBOU – LA COURSE FOLLE (Editions Nathan – 2001)
- ADIBOU – BALLON VOLE ! (Editions Nathan – 2001)
- LE VOLEUR DE MÉDAILLE (Editions Averbode – Belgique – 2002 ; Averbode / Luc Pire – Belgique – 2002)
- LES LARMES DES PHOQUES (Editions Epigones – 2002)
- SUR LA PISTE DU COUGUAR (Editions Epigones – 2002)
- TIRYA 1 – LE COMLOT DU NIL (Editions Flammarion – 2002)
- Publié en espagnol
- Publié en grec
- Publié en italien
- YANO, FILS DE LA JUNGLE (Editions Nathan – Superscope : La jungle – 2002 ; Fleurus : les romans de Je lis déjà n°6 juillet 2015)
- Publié en coréen
- Publié en chinois
- LE VOLEUR DE PAPYRUS (Editions Nathan – L'énigme des vacances – 2002)
- MYSTÈRES À MORTEAU (en collaboration avec Jack Chaboud) (Editions Grasset – 2002) et (collection Le Bibliobus CM Hachette Education – 2004)
- DANS L'OMBRE DES RHINOCÉROS (Editions Métagram-Epigones – 2002)
- LA PLAGE AUX TORTUES (Editions Métagram-Epigones – 2002)
- Prix Benjamin 2004
- TIRYA 2 – LE PHARAON DE L'OMBRE (Editions Flammarion – 2002)

- Publié en espagnol
- Publié en italien

- LE CAVALIER DU NIL ET DEUX HISTOIRES DE CHEVAUX (reprise de trois romans en un seul volume : Le cavalier du Nil – Un cheval pour totem – L'étalon des mers : Castor Poche Flammarion – 2002)

- LA FOLLE AUDACE DE SEILA (Editions Nathan – Superscope : Au temps des pharaons – 2002 ; Fleurus : les romans de Je lis déjà n° 10 juillet 2016)
- Publié aux Etats-Unis et au Canada
- Publié en chinois

- L'ANGE DE LA MORT (CADEAU MORTEL POUR NOËL) (Editions Rageot – 2002)

- TIRYA 3 – LE TRÔNE D'ISIS (Editions Flammarion – 2003)
- Publié en espagnol

- LES FANTÔMES DE GLAMORGAN (Editions Nathan – L'énigme des vacances – 2003)

- L'ŒIL DE FEU (Editions Nathan – L'énigme des vacances – 2003)

- LA GRIFFE DU TIGRE (Editions Métagram-Epigones – 2003)

- L'AUTOMNE DES ABEILLES (Editions Métagram-Epigones – 2003)

- TIRYA 4 – LA FILLE D'ANUBIS (Editions Flammarion – 2003)

- Publié en espagnol

- LES OISEAUX DE KISANGANI (Editions Magnard – 2003)

- CRIME EN RESERVE (NOEL SANS FRONTIERES) (Editions Rageot – 2003)
- Transcrit en braille

- TIRYA 5 – LE LOUP DES SEPT COLLINES (Editions Flammarion – 2004)
- Publié en espagnol

- LE RÊVE DE BEE (Editions Nathan – Superscope : Les abeilles – 2004 ; Fleurus : Je lis déjà ! n° 290 juin 2015)
- Publié en coréen
- Publié en chinois

- LES ENFANTS DU NIL 1 – IL FAUT SAUVER CLEOPÂTRE (Editions Flammarion – 2004) (et France-Loisirs 2010)
- Prix du Touquet catégorie CM2 2005
- Publié en italien
- Publié en anglais
- Publié en arabe
- Publié en espagnol

- LES ENFANTS DU NIL 2 – CÉSAR, C’EST QUI ? (Editions Flammarion – 2004) (et France-Loisirs 2010)
- Publié en italien
- Publié en anglais
- Publié en arabe

- SOLEIL BRÛLANT ! (CRIMES GLACES) (Editions Rageot – 2004)

- TIRYA 6 – LA VENGEANCE DE LA DÉESSE (Editions Flammarion – 2004)
- Publié en espagnol

- LES ENFANTS DU NIL 3 – PRISONNIERS DE LA PYRAMIDE (Editions Flammarion – 2004) (et France-Loisirs 2010)
- Publié en arabe

- LA COMPLAINTÉ DE L’OURS (Editions Calligram, ex Métagram-Epigones, – 2004)

- LE CHEMIN DES ÉLÉPHANTS (Editions Calligram – 2004)
- LES ENFANTS DU NIL 4 – C’EST QUOI, CE CIRQUE ? (Editions Flammarion – 2005) (et France-Loisirs 2010)
 - Publié en arabe
- TIRYA 7 – LE TRIOMPHE DES LIONNES (Editions Flammarion – 2005)
 - Publié en espagnol
- SOUS LA PEAU DU CROCO (Editions Calligram – 2005)
- FLORIE ET LE RENARDEAU (Editions Calligram – 2005)
- LA ROSE NOIRE (LA DANSE DES MAUDITS) (Editions Rageot – 2005 ; et Rageot-Récits – 2007)
- LES ENFANTS DU NIL 5 – QUI A VOLÉ JUPITER ? (Editions Flammarion – 2005)
- LES ENFANTS DU NIL 6 – LE SECRET DE VERCINGÉTORIX (Editions Flammarion – 2005)
- PAVILLON NOIR 1 – GRAINES DE PIRATES (Editions Flammarion – 2005)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en italien
 - Publié en polonais
 - Publié en chinois
 - Publié en anglais
 - Publié en allemand
 - Publié en irlandais
 - Prix du Roman Jeunesse de la ville de Floirac 2007
- PAVILLON NOIR 2 – LE VAISSEAU FANTÔME (Editions Flammarion – 2005)

- Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en italien
 - Publié en polonais
 - Publié en chinois
 - Publié en anglais
 - Publié en allemand
 - Publié en irlandais
-
- CHIOTS BUSINESS (Editions Calligram – 2005)
-
- LE DAUPHIN DU PONANT (Editions Calligram – 2005)
-
- JULIUS 1 – LE DERNIER SECRET DE POMPÉI (Editions Flammarion – 2006)
-
- LES ENFANTS DU NIL 7 – PANIQUE À CARTHAGE (Editions Flammarion – 2006)
-
- PAVILLON NOIR 3 – L'ÎLE AUX REQUINS (Editions Flammarion – 2006)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en polonais
 - Publié en italien
 - Publié en chinois
 - Publié en anglais
 - Publié en allemand
 - Publié en irlandais
-
- LES ENFANTS DU NIL 8 – IL EST FOU, DIONYSOS ! (Editions Flammarion – 2006)
-
- PAVILLON NOIR 4 – L'OR DU SERPENT À PLUMES (Editions Flammarion – 2006)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan

- Publié en polonais
 - Publié en italien
 - Publié en chinois
 - Publié en anglais
 - Publié en allemand
 - Publié en irlandais
-
- JULIUS 2 – LE CRIME DE L’EMPEREUR (Editions Flammarion – 2006)
-
- LES ENFANTS DU NIL 9 – UN PHARAON CHEZ LES PIRATES ! (Editions Flammarion – 2006)
-
- PAVILLON NOIR 5 – À L’ASSAUT DE VERACRUZ (Editions Flammarion – 2006)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en anglais
 - Publié en italien
 - Publié en chinois
 - Publié en allemand
 - Publié en irlandais
-
- LES MOSQUITOS 1 – LE LIVRE DES SORCIERS (Editions Arthémuse – 2006 ; Editions des Hautes-Alpes – 2014)
-
- LES MOSQUITOS 2 – MYSTÈRE À L’ABBAYE (Editions Arthémuse – 2006 ; Editions des Hautes-Alpes – 2014)
-
- LES ENFANTS DU NIL 10 – OÙ EST PASSÉE LA LEGION ? (Editions Flammarion – 2007)
-
- PAVILLON NOIR 6 – PRISONNIERS DE LA PIEUVRE NOIRE (Editions Flammarion – 2007)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en italien

- Publié en anglais
- Publié en chinois
- Publié en allemand
- Publié en irlandais

- VACANCES CRIMINELLES (regroupant les enquêtes du commissaire Cremer parues dans Cadeau mortel pour Noël, Noël sans frontières, Crimes glacés, et une nouveauté Piège à Lacoste) (Editions Rageot, collection Heures Noires, 2007)

- MARY TEMPÊTE (Editions Flammarion – 2007)
- Publié en espagnol
- Publié en italien
- Publié en chinois
- Prix Enfantaisie 2008 (Suisse)
- Prix Adolire de la ville de Meylan 2009
- Prix Aficion'Ados de la ville de Mont-de-Marsan 2009
- Prix Ados Hautes-Pyrénées 2009
- Prix des Zincoreziens 2012

- LES ENFANTS DU NIL 11 – OPÉRATION VINAIGRE (Editions Flammarion – 2007)

- LES MOSQUITOS 3 – LA MAIN DU DIABLE (Editions Arthémuse – 2007 ; Editions des Hautes-Alpes – 2014)

- LES MOSQUITOS 4 – LE SECRET DE ROXANE (Editions Arthémuse – 2007 ; Editions des Hautes-Alpes – 2015)

- PANTHÈRES DES NEIGES (Editions Calligram – 2007)

- SAFARI BLANC (Editions Calligram – 2007)

- PAVILLON NOIR 7 – TONNERRE SUR LES CARAÏBES (Editions Flammarion – 2007)
- Publié en espagnol

- Publié en catalan
- Publié en italien

- PAMIR, CHEVAL DES STEPPES (Editions Calligram – 2008)

- LES ENFANTS DU NIL 12 – LA CARAVANE FANTÔME (Editions Flammarion – 2008)

- PAVILLON NOIR 8 – LE COFFRE DES CAÏMANS (Editions Flammarion – 2008)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en italien

- UNE BATAILLE POUR UN CHEVAL (Editions Flammarion – 2008)

- LES ENFANTS DU NIL 13 – SOUS LE NEZ DE RAMSÈS (Editions Flammarion – 2008)

- PAVILLON NOIR 9 – DANS LE VENTRE DE L'ESPADON (Editions Flammarion – 2008)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en italien

- PETIT NOËL DU TEMPS ZÉRO (Imprimerie des Alpes – 2008)

- LES ENFANTS DU NIL 14 – GARE AUX CROCODILES ! (Editions Flammarion – 2009)

- PAVILLON NOIR 10 – LA MALÉDICTION DE LA PIERRE LEVÉE (Editions Flammarion – 2009)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en italien

- LES ENFANTS DU NIL 15 – LE SIGNE DU SERPENT (Editions Flammarion – 2009)

- PAVILLON NOIR 11 – LE TRÉSOR DES MONTAGNES NOIRES (Editions Flammarion – 2009)
 - Publié en espagnol
 - Publié en catalan
 - Publié en italien

- LA SEPTIÈME FILLE DU DIABLE 1 – LA PROPHÉTIE (Editions Flammarion – 2010)

- MYSTÈRES AU DONJON 1 – LE CHEVALIER NOIR (Editions Flammarion – 2010)

- MYSTÈRES AU DONJON 2 – L'ENFANT SORCIER (Editions Flammarion – 2010)

- LA SEPTIÈME FILLE DU DIABLE 2 – LES MAUDITS (Editions Flammarion – 2011)

- MYSTÈRES AU DONJON 3 – LA PROIE DE L'OMBRE (Editions Flammarion – 2011)

- MENACE À FORT BOYARD (Rageot Romans – 2011)

- MYSTÈRES AU DONJON 4 – LA FORÊT DE L'ÉTRANGE (Editions Flammarion – 2011)

- LA SEPTIÈME FILLE DU DIABLE 3 – LE RETOUR (Editions Flammarion – 2011)

- MYSTÈRES AU DONJON 5 – LA COUR DES MIRACLES (Editions Flammarion – 2012)

- MYSTÈRES AU DONJON 6 – LA BAGUE ENSORCELÉE (Editions Flammarion – 2012)

- MYSTÈRES AU DONJON 7 – PRISONNIÈRE DU DONJON (Editions Flammarion – 2013)

- MENACE À OLYMPIE (Editions Flammarion – 2013)

- LES MONSTRES DE FORT BOYARD (Rageot Romans – 2013)
- MYSTÈRE AU DONJON 8 – L’ULTIME SECRET (Editions Flammarion – 2013)

- LES AGENTS SECRETS DE L’OLYMPE 1 – LA POMME D’OR (Editions Flammarion – 2014)
- Publié en grec

- LES AGENTS SECRETS DE L’OLYMPE 2 – LE CHEVAL DE TROIE (Editions Flammarion – 2014)
- Publié en grec

- LES AGENTS SECRETS DE L’OLYMPE 3 – DANS L’ANTRE DU CYCLOPE (Editions Flammarion – 2014)
- Publié en grec

- LES MONUMENTS DE L’OMBRE 1 – L’ÉNIGME DU CHEVALIER (Editions Auzou – 2015)
- Publié à Malte

- LES AGENTS SECRETS DE L’OLYMPE 4 – ULYSSE, PRISONNIER DE CIRCÉ (Editions Flammarion – 2015)
- Publié en grec

- LES MONUMENTS DE L’OMBRE 2 – LE LABYRINTHE DU PASSÉ (Editions Auzou – 2015)

- LE SECRET DE FORT BOYARD (Rageot Romans – 2015)

- DIEUX GRECS / DIEUX ROMAINS, COMMENT S’Y RETROUVER ? (Editions Flammarion – 2015)

- MYSTÈRES DANS LES HIGHLANDS 1 – PREMIERS FRISSONS EN ÉCOSSE (Editions ABC MELODY – 2015)

- LES AGENTS SECRETS DE L'OLYMPE 5 – HÉRACLÈS AU ROYAUME DES OMBRES (Editions Flammarion – 2015)

- Publié en grec

- MYSTÈRES DANS LES HIGHLANDS 2 – LES SECRETS DU CHÂTEAU DE GLAMIS (Editions ABC MELODY – 2016)

- LES MONUMENTS DE L'OMBRE 3 – LE SECRET DE LA NEUVIÈME HEURE (Editions Auzou – 2016)

- LES AGENTS SECRETS DE L'OLYMPE 6 – THÉSÉE ET LE MINOTAURE (Editions Flammarion – 2016)

- Publié en grec

- LA CONSPIRATION D'ANUBIS (Editions Auzou – 2016)

- LE PIRATE DE FORT BOYARD (Rageot Romans 2016)

- LES MONUMENTS DE L'OMBRE 4 – LA COURONNE PERDUE (Editions Auzou – 2016)

- MYSTÈRES DANS LES HIGHLANDS 3 – PANIQUE AU LOCH NESS (Editions ABC MELODY – 2016)

- LES AGENTS SECRETS DE L'OLYMPE 7 – LA CONQUÊTE DE LA TOISON D'OR (Editions Flammarion – 2016)

- LES MOSQUITOS 5 – L'OMBRE AUX TROIS VISAGES (Editions des Hautes-Alpes – 2016)

- LES MONUMENTS DE L'OMBRE 5 – LA MARQUE AUX CINQ POINTES (Editions Auzou – 2017)

- MYSTÈRES À LONDRES 1 – LE VOLEUR DU BRITISH MUSEUM (Editions ABC MELODY – 2017)
- 7 HEURES POUR SAUVER FORT BOYARD (Rageot Romans – 2017)
- LES MONUMENTS DE L'OMBRE 6 – LA CRYPTTE NOIRE (Editions Auzou – 2017)
- LES MOSQUITOS 6 – MAUDITE FORMULE ! (Editions des Hautes-Alpes – 2017)
- MYSTÈRES À LONDRES 2 – LES PIRATES DU GOLDEN HINDE (Editions ABC MELODY – 2017)
- MYSTÈRES À LONDRES 3 – LE TRÉSOR DE CAPTAIN KIDD (Editions ABC MELODY – 2018)
- LES ENQUÊTEURS DE L'ANTIQUITÉ 1 – LE COBRA D'OR (Editions Auzou – 2018)
- LES 5 EXPLOITS DE P'TIT GARS (Editions des Hautes-Alpes – 2018)
- OPÉRATION JURASSIC À FORT BOYARD (Rageot Romans – 2018)
- LES ENQUÊTEURS DE L'ANTIQUITÉ 2 – LE COMLOT DES TRENTTE (Editions Auzou – 2018)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. Δ. 1999, Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Φίλων, 132004.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. 2000, Η ιστορική μνήμη για το μείζονα ελληνισμό μέσα στην παιδική λογοτεχνία. Περιοδικό Διαδρομές 57.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. 2001, *Ιδεολογία και παιδική λογοτεχνία*. Τόμος Α΄. Αθήνα: Καστανιώτης.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. 2004, Το Ελληνικό Παιδικό / Νεανικό Μυθιστόρημα από το 1980 έως σήμερα: Γενική και Ειδική Θεώρηση, στο Τσιλιμένη, Τ.(Επιμ). *Σύγχρονο Παιδικό – Νεανικό Μυθιστόρημα*. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Β. Δ. 1991, « Ξένη Παιδική λογοτεχνία μεταφρασμένη στην ελληνική γλώσσα κατά το τέλος του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα» , Περιοδικό Διαδρομές 22.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. Λογοτεχνία και ετερότητα: Η έννοια και η εικόνα του ξένου και του διαφορετικού σε λογοτεχνικές αφηγήσεις για παιδιά στο Κατσίκη – Γκίβαλου, Α. (επιμ.) *Η Λογοτεχνία σήμερα Όψεις Αναθεωρήσεις. Προοπτικές*.

ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ, Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΚΟΥ Ο. Α. 2008, *Εφαρμογές της επανξιμένης πραγματικότητας με τη χρήση κινητών συσκευών*, Διπλωματική Εργασία. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, Σ. 2008, *Το δύσκολο επάγγελμα του κλασικού ήρωα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

ΓΙΑΚΟΥ, Δ. 1989. *Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας από το ΙΘ΄ αι. έως και σήμερα*. Αθήνα: Παπαδήμας.

ΓΙΑΚΟΥ, Δ. 1993. *Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Παπαδήμα.

ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ Τ. 2006, Κυβερνολογοτεχνία: μια πρόκληση του μέλλοντος. Στο Σελλά, Ε. 1996, Η μετάφραση ως μέσον υποστήριξης των «ασθενών» γλωσσών στον τόμο: «Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

ΕCO, U. 2003, *Εμπειρίες μετάφρασης*, μετάφραση Καλλιφατίδη Έφης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι. Θ. 1971, «Οι αρχαίοι Έλληνες και οι ξένες γλώσσες», στο *Μελέτες και Άρθρα*, Θεσσαλονίκη, 3-18. Κατά την Kurz, I. 1985, "The Rock Tombs of the Princes of Elephantine", *Babel* 31.4.

ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, Μ. 2002, *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη, University Studio Press.

ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, Μ. 2002, *Αμφίσημα της παιδικής λογοτεχνίας: Ανάμεσα στην ελληνικότητα και την πολυπολιτισμικότητα*. Σύγχρονοι Ορίζοντες.

ΚΑΡΑΚΙΤΣΙΟΣ, Α. 2002, Σύγχρονη Παιδική Ποίηση, Σύγχρονοι Ορίζοντες.

ΚΑΡΤΣΕΛΟΥ, Χ, 2004, Η παιδική λογοτεχνία το 19ο αιώνα (1830 – 1880): επιδράσεις και χαρακτηριστικά. Το σχολείο και το σπίτι, 3/459.

ΚΑΤΣΙΚΗ – ΓΚΙΒΑΛΟΥ, Α. 1990, *Το θαυμαστό ταξίδι*, Αθήνα: Πατάκης.

ΚΑΤΣΙΚΗ – ΓΚΙΒΑΛΟΥ, Α. 2004, Ιστορία και πολιτική στη νεότερη παιδική λογοτεχνία, στο Τσιλιμένη, Τ. (Επιμ). *Σύγχρονο Παιδικό – Νεανικό Μυθιστόρημα*. Αθήνα: Σύγχρονοι Ορίζοντες.

- ΚΑΖΑΖΗΣ, Ι. Ν. 1985, Από την πρώιμη μεταφραστική πράξη των Ρωμαίων: Livius Andronicus, Quintus Ennius, Caecilius Statius, *Φιλολόγος* 42.
- KERNAN, A. 2001, *Ο Θάνατος της Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Νεφέλη.
- MUNDAY, J. 2004, *Μεταφραστικές Σπονδές, θεωρίες και εφαρμογές*, Μετάφραση Άγγελος Φιλιππάτος. Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- KENTΡΩΤΗΣ, Γ. 1996, *Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης*. Αθήνα: Εκδόσεις Διάυλος.
- KERNAN, A. 2001, *Ο Θάνατος της Λογοτεχνίας*, Αθήνα: Νεφέλη.
- KOKKINH, B. 2017, *Augmentation of user experience through the use of html5 device APIS*, Πτυχιακή Εργασία. ΤΕΙ Κρήτης.
- ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ.Γ. 1993, Ένας παλιός πρόλογος σε παιδικό βιβλίο, στον τόμο: *Παιδική Λογοτεχνία- Θεωρία και Πράξη*, τόμος Α', επιμ. Κατσίκη-Γκίβαλου Α. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. 1994, Γλώσσα: Ελευθερία ή Αλλοτρίωση, στο ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ (εκδ.), *Η Γλώσσα ως Αξία* (75-127). Αθήνα: Gutenberg.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ. 1991, *Γλωσσολογία και Λογοτεχνία*, Ελληνικά Γράμματα.
- ΜΠΑΤΣΑΛΙΑ Φ. ΣΕΛΛΑ-ΜΑΖΗ, Ε. 2004, Γλωσσολογική προσέγγιση στη θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης. Κέρκυρα, Ιόνιο Πανεπιστήμιο 1994 και Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην.
- ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, Κυρ. 1995, *Παιδικά και νεανικά βιβλία του 19^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Εταιρία Ελληνικού Λογοτεχνικού και Ιστορικού Αρχείου.

Ο'SULLIVAN, E. 2010, Συγκριτική Παιδική Λογοτεχνία. ΤΣΙΑΙΜΕΝΗ Τ. (ΕΠΙΜ.), ΠΑΝΑΟΥ Π. & ΞΕΝΗ Ε. (μτφρ.). Αθήνα: Επίκεντρο.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ. 2001, *Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων για το νηπιαγωγείο*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ, Λ. 1995, *Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

ΣΙΣΚΟΥ, Μ. 2005, *Τα Είδη των Κειμένων στην Ελληνική Αγορά της Μετάφρασης: Έρευνα με Ερωτηματολόγιο*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Θεσσαλονίκη: Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Γλώσσας και της Επικοινωνίας», Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

ΣΠΗΛΙΩΤΗ, Π. ΤΣΙΜΠΙΔΗ, Ε. 2015, *Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας, Μελέτη και Υλοποίηση Εφαρμογής Αναπτυξιακών Πακέτων*. ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας.

ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ-ΧΡΗΣΤΙΔΟΥ Τ. *Η έννοια της διαπολιτισμικότητας στη μεταφραστική διαδικασία*, στο Τσοπάνογλου, Α. Τρύφωνα-Αντωνοπούλου, Ν. (επιμ.): Πρακτικά του 11ου Διεθνούς Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας, με θέμα: Η κοινωνιογλωσσολογική διάσταση στη διδασκαλία και εκμάθηση σύγχρονων γλωσσών. Βόλος 20-24/12/1995, τ. 7.

ΤΣΙΑΙΜΕΝΗ, Τ. 2004, *Το σύγχρονο ελληνικό παιδικό νεανικό μυθιστόρημα, Σύγχρονοι ορίζοντες*.

ΦΙΛΙΑΣ, Β. 2000, *Κοινωνιολογία του Πολιτισμού. Βασικές Οριοθετήσεις και Κατευθύνσεις*, τομ.Α', Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ADAMS, ROBERT M. 1973, *Proteus; His lies, His truth: Discussions of Literary Translation*. New York: North & Company Inc.

ALTENBERG, B. & GRANGER, S. 2002, *Lexis in Contrast: Corpus Based Approaches*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

APPADURAI, A. 2001, 'Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy,' in M. Waters (ed.), *Globalization*, New York: Routledge.

AUSTERMÜHL, F. 2001, *Electronic Tools for Translators*, Manchester: St Jerome Publishing.

AUSTIN, J. L. 1962, *How to Do Things with Words*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

BAKER, M. 1998, 2001, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, London and New York: Routledge.

BAKER, M. 1992, *In other Words*, Taylor & Francis Ltd.

BAMBERGER, R. 1978, "The Influence of Translation on the Development of National Children's Literature", In Klingberg, G. & Orvig, M. (Eds) *Children's Books in Translation* (σελ. 19-27), Stockholm: Almqvist and Wiksell.

BASSNETT, S. 1991, *Translation Studies*, Routledge: Λονδίνο & N.Y.

BASSNETT, S. 1998, Still Trapped in the Labyrinth: Further Reflections on Translation and Theatre, in Susan Bassnett, André Lefevere ed. *Constructing culture: essays on literary translation*. Clevedon: Multilingual Matters.

- BASSNETT-MCGUIRE, S. 1980, *Translation Studies*, London, Methuen.
- BAYAR, M. 2007, *To Mean or Not to Mean*, Kadmous cultural foundation. Khatawat for publishing and distribution, Damascus, Syria.
- BELL, A. 1985a, Translator's Notebook: The Naming of Names in: *Signal* 46/1985.
- BELL, R. 1991, *Translation and Translating: Theory and Practice*, London, Longman.
- BERMAN, A. 1991, *Η μετάφραση και οι λόγοι της*, Μτφρ. Βαγγέλης Μπιτσώρης. In *Ποίηση*, 10.
- BERNHEIMER, C. Ed. 1995, *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism*. Baltimore: Johns Hopkins UP.
- BEUCHAT, C. VALDIVIESO, C. 1992, Translation of Children's Literature: Inter-Cultural Communication in: *Bookbird* Vol.30/No.1 March 1992.
- BILLINGHURST M., KATO H., POUPYREV I. 2001, *The Magic Book: An Interface that Moves Seamlessly between Reality and Virtuality*. IEEE Computer Graphics and Applications, 21(3).
- BILLINGHURST, M. KATO, H. POUPYREV, I. 2001, The magic book-moving seamlessly between reality and virtuality. Computer Graphics and Applications, IEEE, 21(3).
- BOASE-BEIER J. 2009, "Poetry". In Baker M. & Saldanha G., *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge.
- BROCK, S. 1991, Aspects of Translation Technique in Antiquity, *GRBS* 20 (1979).

BROEK, Raymond Van den, 1978, "The Concept of Equivalence In Translation Theory: Some Critical Reflections", in J. S. HOLMES, J. LAMBERT AND R, VAN DEN BROEK (eds), *Literature and Translation*, Leuven: Academic.

BRUNEL, P., PICHOS CL. & ROUSSEAU, A. M. 1983, *Τι είναι η συγκριτική γραμματολογία*; Μτφ.-σημ. Δ. Αγγελάτος, Αθήνα: Πατάκης.

CANAKIS, C. (ed.) 1997, Pragmatics vs. cognitive semantics. *CLS* 33.

CANAKIS, C. (ed.) 2002, Pragmatics, Ling-2-350, Συλλογή κειμένων (στην αγγλική), Aristotle University, School of English.

CARY, E. 1963, *Les grands traducteurs français*, Genève, Librairie de l'Université, Georg.

CARY, E. 1986, *Comment faut-il traduire?*, (cours de 1958), Presses universitaires de Lille.

CATFORD, JOHN C. 1965, *A linguistic theory of translation: An essay in applied linguistics*. London: Oxford University Press.

CHANG G., MORREALE P., MEDICHERLA P. 2010, *Applications of augmented reality systems in education*. In Proceedings of the Society for Information Technology & Teacher Education International Conference 2010, Chesapeake.

CHEN, C. H. CHOU, Y. Y. HUANG, C. Y. 2016, An Augmented-Reality-Based Concept Map to Support Mobile Learning for Science. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 25(4).

CHESTERMAN, A. 1996, "On Similarity". *Target* 8(1).

CHESTERMAN, A. 1997, *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamins.

- CHESTERMAN, A. 1998, "Causes, Translations, Effects". *Target* 10.
- CHOMSKY, N. 1957, *Syntactic Structures*, London: Mouton.
- CHOMSKY, N. 1971, *Aspects de la Théorie syntaxique*, μετάφραση από τα αγγλικά, J.C. Milner, Seuil, Paris.
- CONSEIL DE L'EUROPE, 2001, *Cadre européen commun de référence pour les langues – Apprendre, enseigner, évaluer*, Paris, Didier.
- COSERIU, E. 1978, "Falsche und richtige Fragenstellungen in der Übersetzungstheorie", Lillebill Grahs, Gustav Korlen and Bertil Malmberg, eds *Theory and practice of translation*. Bern, Frankfurt a.M. and Las Vegas: Peter Lang.
- CRONIN, M. 2003, *Translation and Globalization*. London: Routledge.
- CRONIN, M. 2012, *Translation in the digital age*, London / New York: Routledge.
- DAVIS, S. (ed.) 1991, *Pragmatics: A Reader*. Oxford: Oxford University Press.
- DE SWAAN, A. 2002, *The world language system; A political sociology and political economy of language*. Cambridge: Polity Press.
- DUNLEAVY, M. DEDE, C. 2014, Augmented reality teaching and learning. In *Handbook of research on educational communications and technology*. Springer New York.
- EDMONDSON, WILLIS & HOUSE, JULIANE M. 1981, *Let's talk, and talk about it: a pedagogic interactional grammar of English*, München : Urban & Schwarzenberg.
- EVEN-ZOHAR, I. 1990, "Polysystem Theory". *Polysystem Studies, Poetics Today* 11:1.

EVEN-ZOHAR, I. 1990a, "The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem." In *Polysystem Studies* [= *Poetics Today* 11:1]. [Revised version of Even-Zohar 1978].

EVEN-ZOHAR, I. 1990b, "Interference in Dependent Literary Polysystems", *Polysystem Studies*, *Poetics Today* 11:1.

EVEN-ZOHAR, I. 1990c, "System, Dynamics, and Interference in Culture: A Synoptic View", *Polysystem Studies*, *Poetics Today* 11:1.

EVEN-ZOHAR, I. 2000, "Culture Repertoire and the Wealth of Collective Entities", Dirk De Geest et al. (eds). *Under Construction: Links for the Site of Literary Theory. Essays in Honour of Hendrik Van Gorp*. Leuven: Leuven University Press.

EVEN-ZOHAR, I. 2002, "Culture Planning and Cultural Resistance in the Making and Maintaining of Entities", *Sun Yat-Sen Journal of Humanities* 14.

EVEN-ZOHAR, I. 2004, "Culture Planning" (revised version of Itamar Even-Zohar 1996. "Culture Planning and the Market: Making and Maintaining Socio-semiotic Entities"). *Papers in Culture Research*. Web: <http://www.tau.ac.il/~itamarez>.

FDIs & ISO, 2009, *Ergonomics of human system interaction-Part 210: Human centered design for interactive systems* (formerly known as 13407). International Organization for Standardization (ISO), Τόμος 9241.

FILLMORE, C. J., 1982, Frame semantics. In *Linguistics In the Morning Calm*, ed. by The Linguistic Society of Korea, 11-138. Seoul: Hanshin.

FORLIZZI J. and BATTARBEE, K. 2004, Understanding experience in interactive systems. In *Proc. DIS '04 (Designing Interactive Systems)*. ACM.

G. & ROGERS M. (eds.), 2003, *Translation today: trends and perspectives*. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters.

G[eorgia] M. GREEN/J[erry] [L.] MORGAN, 1981, *Pragmatics, Grammar and Discourse*, στο Peter COLE[επιμ.], *Radical Pragmatics*, New York.

GIVÓN, T. 1989, *Mind, Code, and Context: Essays in Pragmatics*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

GOLDSMITH, A. 2006, Found in Translation: How US Publishers Select Children's Books in Foreign Languages, in Pinsent, P. (ed.), *No Child is an Island: The Case for Children's Literature in Translation*, Pied piper publishing.

GRICE, H. P. 1975, Logic and conversation. In *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*, ed. by P. Cole and J.L. Morgan, 41-58. New York: Academic Press.

GRUNDY, P. 1995. *Doing Pragmatics*, London: Edward Arnold.

GUTT, E.A. 1991, *Translation and Relevance. Cognition and Context*, Oxford, Blackwell.

HALLIDAY, M.A.K. 1961, *Categories of the theory of grammar*, Bobbs-Merrill edition.

HALLIDAY, M.A.K. 1970, Functional Diversity in Language as seen from a Consideration of Modality and Mood in English. *Foundations of Language: International Journal of Language and Philosophy*, 6. Reprinted in Full in HALLIDAY, M.A.K. 2005, *Studies in English Language*. London and New York: Continuum.

HATIM, B. MASON, I. 1997, *The Translator as Communicator*. London/New York: Routledge.

HATIM, B. & MASON, I. 1990, *Discourse and the Translator*, London: Longman.

HAZARD, P. 1944, *Books, Children, and Men*. M. Mitchel (trans.), Boston: The Horn Book.

HERBST, T. & KLOTZ, M. 2003, *Lexikografie*, Paderborn, Verlag Ferdinand Schöningh.

HOLMES, J. 1988, *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam: Rodopi.

HOLZ-MÄNTTÄRI, J. 1984, *Translatorisches Handeln. Theorie und Methode* (Annales Academiae Scientiarum Fennicae B 226). Helsinki: Suomalainen Tiedakatemia.

HUNT, P. KAI BANNISTER RAY, S. G. 2004, *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*, London: Routledge.

HUNT, P. (ed.) 1992, *Literature for Children: Contemporary Criticism*, London: Routledge.

HUNT, P. 1991, *Criticism, Theory and Children's Literature*, Cambridge ma: Blackwell.

JACOBSON, R. 1959, *On Linguistic Aspects of Translation*, R.A. (Εκδ.), *On translation*, Harvard University Press, New York, 1966.

JAY, P. βλέπε WEISSBORT, D. επιμ. 1989, *Translating Poetry: The Double Labyrinth*. Λονδίνο: Macmillan.

KAUTZ, U. 2002, *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*. München, Goethe Institut.

KELLY, D. 2005, *A Handbook for Translator Trainers: A Guide to Reflective Practice*, Manchester.

KIRALY D. 2003, 'From teacher-centred to learning-centred classrooms in translator education: Control, chaos or collaboration?'. Στο PYM, A. FALLADA, C. BIAU J.

RORENSTEIN . J. (eds), *Innovation and ELearning in Translator Training*. Tarragona: Intercultural Studies Group, Universitat Rovira I Virgili.

KITTREDGE, R. I. 2003, 'Sublanguages and Controlled Languages', in Ruslan Mitkov (ed.) *Oxford Handbook of Computational Linguistics*, Oxford: OUP.

KLINGBERG, G. 1986, *Children's Fiction in the Hands of the Translator*. *Studia psychologica et paedagogica*, Series altera LXXXII. Lund: Boktryckeri.

KOLLER, W. 1979, *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg, Quelle & Meyer. 4. Auflage 1992.

KOLLER, W. 1993, *Zum Begriff der 'eigentlichen' Übersetzung*. In: HOLZ-MÄNTTÄRI, Justa & NORD C.(eds), 1993.

KOLLER, W. 1995, The Concept of Equivalence and the Object of Translation Studies, in *Target* 1 (2).

LAROSE, R., 1989, *Théories Contemporaines de la Traduction*, Québec: Presses Universitaires du Québec.

LATHEY, G. & Joosen, V. Eds. 2012, *The translation and reception of Grimms' fairy tales*.

LATHEY, G. (επιμ.) 2006, *The Translation of Children's Literature: A Reader*, Topics in Translation: 31, Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

LAW, E. L. C. VAN SHAIK, P. and ROTO, V. 2014, Attitudes Towards User Experience (UX) Measurement, *International Journal of Human-Computer Studies* 72 (2014).

LEDERER, M. 1989, *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*, (en collaboration avec D. Seleskovitch), Paris, Didier Érudition.

- LEE, K. 2012, Augmented reality in education and training. *TechTrends*, 56(2).
- LEECH, G. 1983, *Principles of Pragmatics*, London: Longman.
- LEFEVERE, A. 1992, *Translation: History and Culture*. London, Routledge.
- LEFEVERE, A. 1982, Literary Theory and translated literature, *Dispositio* 7.
- LEVINSON, S.C. 1983, *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LÉVY, P. 1997, *Cyberculture*, Paris: Odile Jacob.
- LOPEZ, F. M. 2006, “Translation Studies in Contemporary Children’s Literature: A Comparison of Intercultural Ideological Factors”, In LATHEY, G. (επιμ.) *The Translation of Children’s Literature: A Reader*, *Topics in Translation*: 31 (σελ. 41-53), Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- LYONS, J. 1977, *Semantics, Vols. 1&2*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MARMARIDOU, S. S. A. 2000, *Pragmatic Meaning and Cognition*, Amsterdam: John Benjamins.
- MARTIN, J. DIKKERS, S. SQUIRE, K. GAGNON, D. 2014, Participatory scaling through augmented reality learning through local games. *TechTrends*, 58(1).
- MATSUNO, M. 1988, Translated Literature for Young Children in: *Development of Children’s Book Translation*. Tokyo: Asian Cultural Centre for UNESCO.
- MCCARTHY and WRIGHT, 2004a, Technology as Experience, *ACM Interactions*, September +October 2004.
- MEHRACH, M. 1977, *Towards a Text-Based Model for Translation Evaluation*. Ridderkerk: Ridden print.

MEY, J. 1985, *Whose Language? A Study in Linguistic Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins.

MEY, J. 1993, *Pragmatics: An Introduction*. Oxford: Blackwell.

MEY, J. L. (ed.) 1998, *Concise Encyclopedia of Pragmatics*, Amsterdam: Elsevier.

MILGRAM P. KISHINO F. 1994, A taxonomy of mixed reality visual displays. IEICE TRANSACTIONS on Information and Systems, 77(12).

MOUNIN, G. 1963, *Les Problèmes Théoriques de la Traduction*, Gallimard, Paris.

NEUBERT, A. 1994, "Competence in Translation: a Complex Skill, How to Study and How to Teach it," in M. Snell- Hornby *et al* eds. *Translation Studies. An Interdiscipline*.

NEUBERT, A. 2000, *Competence in Language, in Languages, and in Translation*, In B. Adab, C. Schaffner (eds), *Developing Translation Competence*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

NEWMARK, P. 1981, *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press.

NEWMARK, P. 1988, *A Textbook of Translation*, Prentice Hall, London.

NEWMARK, P. 2003, "No global communication without translation", In Anderman G. & Rogers M. (eds.), *Translation today: trends and perspectives*. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters.

NIDA, E. A. 1964, *Toward a science of translating with special reference to principles and procedures involved in Bible translating*, E. J. Brill, Leiden.

NIDA, E. A. 1982, *Translating Meaning*, San Dimas/California.

NIDA, E. A. 2004, *Principles of correspondence*, in L. Venuti (ed.) *The Translation Studies Reader*, 2nd edition, London and New York: Routledge.

NIDA, E. A. and TABER, CH. R. 1969, *The theory and practice of Translation*, E.J.Brill, Leiden.

NIKOLAJEVA, M. 1996, *Aesthetic Approaches to Children's Literature*. Lanham md: Scarecrow, 2005. ——— . *Children's Literature Comes of Age: Toward a New Aesthetic*. New York: Garland.

NIKOLAJEVA, M. 1996, *Children's Literature Comes of Age: Toward the New Aesthetic*, Garland.

NILSEN, A. P. DONELSON, K. 1993, *Literature for Today's Young adults*. New York: Harper Collins College Publishers.

NORD, C. 1997, *Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained*. Manchester, UK: St Jerome.

O'CONNEL, E. 2006, *Translating for Children* in Lathey.G.(ed) *The Translation of Children's Literature: A Reader*, Toronto: Multilingual Matters.

O'CONNELL, E. 1999, "Translating for Children", In Anderman, G. & Rogers, M. (επιμ.) *Word, Text, Translation* (σελ. 208-216), Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

O'SULLIVAN, E. 2005, *Comparative Children's Literature*. New York: Routledge.

OETTINGER, ANTHONY G. 1960, *Automatic language translation: Lexical and technical aspects, with particular reference to Russian*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.

OITTINEN, R. 1993, *I Am Me-I Am Other: On the Dialogics of Translating for Children*, Acta Universitatis Tamperensis. Ser A, Vol. 386, Tampere: University of Tampere.

OTTINEN, R. 2000, *Translating for Children*, New York and London: Garland Publishing Inc.

PANAOU, P. & TSILIMENI, T. 2011, The Implied Reader of the Translation, in S. A. WOLF, K. COATS, P. ENCISO & C.A. JENKINS (eds.), *Handbook of Research on Children's and Young Adult Literature*. New York: Routledge.

PANAOU, P. 2009a, *Complex Crossings: European Picture Books and the Construct of Childness in National, European, and Global Contexts*, Saarbrücken, Germany: Lambert Academic Publishing.

PANAOU, P. 2009b, What in the nation am I supposed to be? Child and Nation in two picture books from Ireland." *The Looking Glass: New Perspectives on Children's Literature*, 13(2).

PENCE, H. E. 2010, Smartphones, smart objects, and augmented reality. *The Reference Librarian*, 52 (1-2).

PINSENT, P. (ed.) 2006, *No Child is an Island: The Case for Children's Literature in Translation*, Pied Piper Publishing Polysystem. Polysystem Studies, Poetics Today 11:1.

PRATT, M. L. 1992, *Imperial Eyes. Travel Writing and Transculturation*, London & New York: Routledge.

PULLMAN, P. 2005, Foreword to *Outside In, Children's Literature in Translation* by Hallford, D. and Zaghini, E. (eds.), Chicago: Millet Publishing.

PUURTINEN, T. 1995, *Linguistic Acceptability in Translated Children's Literature*, Joensuu: University of Joensuu.

PYM, A. 1992, *Translation and text transfer: An Essay on the principles of intercultural communication*. Frankfurt/ Main: Peter Lang.

PYM, A. 1995, "European Translation Studies, *une science qui dirange*, and why equivalence needn't be a dirty word". *TTR* 8:1.

PYM, A. 1997, "Koller's *Aquivalenz* revisited". *The translator* 3:1.

PYM, A. 2004, *The moving text: Translation, localization, and distribution*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.

REISS, K. 2000, *Type, Kind and Individuality of Text: Decision Making in Translation*. in Lawrence Venuti, ed. *The Translation Studies Reader*. London: Routledge.

REISS, K. 1971, *Translation Criticism: The Potential sand Limitations*. Amsterdam and Philadelphia, John Benjamins.

RUSHDIE, S. 1991, *Imaginary Homelands*, New Delhi: Penguin.

SAGER, J. 1994, *Language Engineering and Translation: Consequences of Automation*, Amsterdam & Philadelphia : John Benjamins Publishing Company.

SAUSSURE, F. 1979 (1916), *Cours de Linguistique Générale*, Payot, Paris.

SAVORY, T. 1968, *The Art of Translation*, London, Cape.

SCHMITT, C. 1987, Translation als interkulturelle Kommunikation. Zum Problem der Übersetzung frankoafrikanischer Literatur ins Deutsch, In J. Albrecht, H.W. Drescher H. Gohring, N. Salnikow (eds.), *Translation und interkulturelle Kommunikation*, Frankfurt am Main: Lang (FAS, A, Bd. 8).

SEARLE, J. R. 1969, *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambrige University Press.

SHAVIT, Z. 1986, *Poetics of Children's Literature*, Athens and London, University of Georgia Press.

SHAVIT, Z. 1995, "The Historical Model of the Development of Children's Literature, στο Nikolajeva M. (επιμ.) : *Aspects and Issues in the History of Children's Literature*, Westport, Connecticut, London, Greenwood Press. -----: *Poetics of Children's Literature*, Athens and London, University of Georgia Press, 1986.

SIN-WAI, C. 2017, *The future of Translation Technology: Towards a world without Babel*. Routledge.

STECCONI, U. 1994, 'Semiotics in Translation Teaching', paper presented to the conference *Problems and Trends in the Teaching of Interpreting and Translation*. Centro Internazionale di Studi sull'Interpretazione e la Traduzione, Misano Adriatico, September 28-30.

STEINER, G. 1975, *After Babel*, 1992, *Aspects of Language & Translation*. Oxford University Press: Οξφόρδη-N.Y.

STOLZE, R. 2003, Translating for Children – World View or Pedagogics?, " *Meta*, 48 (1-2).

TABAKOWSKA, E. 1993, *Cognitive Linguistics and Poetics of Translation*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.

TATILON, C. 1986, *Traduire, Pour une pédagogie de la traduction*, Toronto.

TAYLOR, C. 1998, *Language to Language: A Practical Guide FOR Italian English Translators*, Cambridge, University Press.

THOMAS, J. 1995, *Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics*. London: Longman.

TOURY, G. 1980, "Equivalence and Non-Equivalence as a Function of Norms," *In Search of a Theory of Translation*, Tel Aviv, Porter Institute.

TOURY, G. 1980, *In search of a theory of translation*, Tel Aviv: Porter Institute for Poetics and Semiotics.

TOURY, G. 1995, *Descriptive Translation Studies and beyond*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.

VENUTI, L. (ed.) 2000, *The Translation Studies Reader*, London and New York: Routledge.

VENUTI, L. 1995, *The Translator's Invisibility. A History of Translation*, Routledge: Λονδίνο & N.Y..

VERMEER, H. 1986, *Voraussetzungen für eine Translationstheorie — Einige Kapitel Kultur und Sprachtheorie*, Heidelberg.

VERMEER, H. J. 2000, *Skopos and Commission in Translational Action*. in Lawrence Venuti, ed. *The Translation Studies Reader*, London: Routledge.

VERSCHUEREN, J. et al.(eds.) 1995, *Handbook of Pragmatics Manual*. Amsterdam: John Benjamins.

VINAY, J.P. DALBERNET, J. (1958) 1977, *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, Didier, Paris.

WASKO, C. 2013, What teachers need to know about augmented reality enhanced learning environments. *TechTrends*, 57(4).

WEISSBORT, D. επιμ. 1989, *Translating Poetry: The Double Labyrinth*. Λονδίνο: Macmillan.

WILSS, W. 1996, *Knowledge and Skills in Translator Behaviour*, Amsterdam: John Benjamins.

WU, H. K. LEE, S. W. Y. CHANG, H. Y. LIANG, J. C. 2013, Current status, opportunities and challenges of augmented reality in education. *Computers & Education*, 62.

YULE, G. 1996, *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press. (και σε ελληνική μτφρ. σε επιμ. Παυλίδου, Θ. Σ. 2007, Παρατηρητής).

ABBY, TEXTGRABBER, <http://www.textgrabber.pro/en/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018). *Affordances and Limitations of Immersive Participatory Augmented Reality Simulations for Teaching and Learning*. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10956-008-9119-1> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

Apps and tools that aid reading through augmented reality. <http://edtechreview.in/trends-insights/trends/2474-apps-and-tools-that-aid-reading-through-augmented-reality> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

AZUMA, R. 1997, A survey of Augmented Reality, Vol. 6, No. 4, August /1997, Massachusetts Institute of Technology. https://www.mitpressjournals.org/userimages/ContentEditor/1332945956500/PRES_6-4_Azuma_web.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

ARCHEOLOGY & ARTS, 24 Μαΐου 2016. *Επανζημένη Πραγματικότητα στα Μουσεία*, Μέσα από κινητά τηλέφωνα ή ταμπλέτες. <https://www.archaiologia.gr/blog/2016/05/24/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

Are you a teacher? Guidance for teachers and other educators getting started with Aurasma. <https://aurasma.zendesk.com/hc/en-us/articles/206292695-Are-you-a-teacher-Guidance-for-teachers-and-other-educators-getting-started-with-Aurasma> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 26/8/17).

AugMentor: Μια νέα εφαρμογή για τους επισκέπτες του Μουσείου Επιστημών και Τεχνολογίας. <https://www.upatras.gr/el/node/5637> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.10.2017).

Aurasma is now HP Reveal! <https://aurasma.zendesk.com/hc/en-us/articles/115003496571-Aurasma-is-now-HP-Reveal-> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 24/1/18).

AUGMENT.com, *Virtual Reality vs. Augmented Reality.* <http://www.augment.com/blog/virtual-reality-vs-augmented-reality/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

ARMYNOW.net, 22 Αυγούστου 2017, *Αμερικανικός στρατός : Τα Avatar συμμετέχουν στην εκπαίδευση!* Μετάφραση – απόδοση: Αναστάσιος Μητρόπουλος. <http://www.armynow.net/aamerikanikos-stratos-avatar-stin-ekpaideysh/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 11.8.2018).

ΑΝΑΣΤΑΣΑΚΗ Ε. ΠΡΕΒΕΖΑΝΟΥ Ο. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Φ. 2008, *Εφαρμογές Της Επαυξημένης Πραγματικότητας Με Τη Χρήση Κινητών Συσκευών*. Διπλωματική Εργασία. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. ARTEMIS. <http://artemis.cslab.ece.ntua.gr:8080/jspui/handle/123456789/15245> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Α. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ Δ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ Π. 2017, *Μαθαίνοντας Αντίθετα Επίθετα στα Αγγλικά με τη Χρήση της Επαυξημένης Πραγματικότητας (Augmented Reality)*, «Αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. στη Διδακτική Πράξη» - «Τεχνολογίες, Τέχνες & Πολιτισμός στην Εκπαίδευση». <https://5synthess2018.ekped.gr/praktika2018/c-039-112-121.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 31.7.2018).

ANEMH, *Ο Έλλην Ροβινσών : διήγημα διδακτικώτατον μετά εικόνων, προς χρήσιν των μαθητών των δημοτικών σχολείων αμφοτέρων των φυλών.*

<http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/0/1/8/metadata-1364282202-529853-4898.tkl>, *Ανέμη*, Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2016).

ANEMH, *Τύχαι Τηλεμάχου υιού του Οδυσσέως.*

<http://anemi.lib.uoc.gr/metadata/8/2/c/metadata-15-0000001.tkl>, *Ανέμη*, Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2016).

ΒΑΡΒΕΡΗΣ, Σ. ΠΑΛΑΙΓΕΩΡΓΙΟΥ, Γ. ΛΕΜΟΝΙΔΗΣ Χ, *Επιτραπέζιο παιχνίδι επαυξημένης πραγματικότητας για εκμάθηση στρατηγικών νοερών υπολογισμών*, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. 5ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο «Ενταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία» 21-23 Απριλίου 2017, <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2526.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2018).

BENAYOUN.com, *The Tunnel under the Atlantic.*

<http://benayoun.com/moben/1995/09/14/the-tunnel-under-the-atlantic/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

BEHRANG PARHIZKAR, KEAMOGETSWE OTENG, ONE NDABA, ARASH HABIBI LASHKARI, AND ZAHRA MOHANA GEBRIL. April 2013, *Ubiquitous, Mobile Real Time Visual Translator Using Augmented Reality for Bahasa Language*, International Journal of Information and Education Technology, Vol. 3, No. 2. <http://www.ijiet.org/papers/248-T0028.pdf> OMRON. <https://www.omron.com/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

BITAR, <https://www.bitar.gr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Αίσωπος.*

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%AF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF%CF%82> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2015)

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Βλαντίμιρ Ντάμποκοφ*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%BB%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BC%CE%B9%CF%81_%CE%9D%CE%B1%CE%BC%CF%80%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%86(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.9.2015).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, Γλωσσική Τυπολογία.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 11/10/ 2017).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Copyleft*. <https://el.wikipedia.org/wiki/Copyleft> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.6.2015).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Λαμοκλής*.

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B1%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CF%82>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Εθνικό Κέντρο Βιβλίου*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%9A%CE%AD%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%BF_%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 26/8/2017).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Εικονική Πραγματικότητα*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Επαυξημένη Πραγματικότητα*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7_%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Ζαν-Ζακ Μπαρτελεμύ*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%96%CE%B1%CE%BD-%CE%96%CE%B1%CE%BA_%CE%9C%CF%80%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CF%8D (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2017).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Μηχανική Όραση*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B7%CF%87%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%8C%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B7 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 21/8/17).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Πύλη: η γλώσσα*.

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%8D%CE%BB%CE%B7:%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2017).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Τζόττο*.

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%B6%CF%8C%CF%84%CF%84%CE%BF> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.6.2017).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Χανς Κρίστιαν Άντερσεν*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%B1%CE%BD%CF%82_%CE%9A%CF%81%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%B1%CE%BD_%CE%86%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%81%CF%83%CE%B5%CE%BD(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26.6.2018).

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ, *Υπολογιστική γλωσσολογία*.

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A5%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B3%CE%BB%CF%89%CF%83%CF%83%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26.6.2015).

ΒΙΚΙΘΗΚΗ, *Αισώπων Μύθοι*.

https://el.wikisource.org/wiki/%CE%91%CE%B9%CF%83%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CF%8D%CE%B8%CE%BF%CE%B9(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.8.2015)

BOINGBOING, *Quantum computing breakthrough announced*, 29 Απριλίου 2015.

<http://boingboing.net/2015/04/29/quantum-computing-breakthrough.html>,
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

BOINGBOING, PETROVITZ, D. 19 Δεκεμβρίου 2011, *Quantum computing with off-the-shelf hologram tech*. <http://boingboing.net/2011/12/19/quantum-computing-with-off-the.html>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

BOINGBOING, PETROVITZ, D. 17 Νοεμβρίου 2009, *Sculptures inspired by quantum physics*. <http://boingboing.net/2009/11/17/sculptures-inspired-1.html>,
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ, Σ. *Ο διαπολιτισμικός χαρακτήρας της μεταφρασμένης παιδικής λογοτεχνίας*. http://users.auth.gr/sgavr/Gavriilidis-Diapolitismikos_Xaraktiras_Paidikis_Logotexnias.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.8.2018).

ΓΡΑΜΜΕΝΙΔΗΣ, Σ. ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΟΥΡΔΗΣ, Ε. ΛΟΥΠΙΑΚΗ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2015, *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις της μετάφρασης*, Κεφάλαιο 3, Η Πολιτισμική διάσταση της Μετάφρασης, Εκδόσεις Κάλλιπος. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3903/1/06_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018) και Κεφάλαιο 2, Η γλωσσική διάσταση της

μετάφρασης. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/3902/1/05_chapter_02.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018) και Κεφάλαιο 7, Η τεχνολογική διάσταση της μετάφρασης. Εκδόσεις Κάλλιπος, https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/3906/1/10_chapter_07.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

CAUDELL, T. P. MIZELL, D. W. 2012, *Augmented reality: An application of heads-up display technology to manual manufacturing processes*. In System Sciences, 1992. Proceedings of the Twenty-Fifth Hawaii International Conference on System Sciences, 7-10 January 2012, volume 2. <https://www.scribd.com/document/329676148/Augmented-Reality-An-Application-of-Heads-Up-Display-Technology-to-Manual-Manufacturing-Processes> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

CLARIN: el, <http://www.clarin.gr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 17.7.2015).

ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Ξ. ΚΕΝΤΡΩΤΗΣ, Γ. 2015, *Λογοτεχνική μετάφραση-θεωρία και πράξη*. Εκδόσεις Κάλλιπος.
https://repository.kallipos.gr/pdfviewer/web/viewer.html?file=/bitstream/11419/5254/1/02_chapter_03.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6.8.2018).

ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. 2005, *Μετάφραση και Κουλτούρα: η πολιτισμική στροφή στη Μεταφρασεολογία και ο ρόλος των Νέων Τεχνολογιών*.
<http://gcla.phil.uoa.gr/newfiles/syngri16/16.dimitroulia.pdf>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.5.2017).

ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. 2012, *Πρόλογος, Η Μετάφραση σήμερα: Προκλήσεις και Προοπτικές*. <http://ejournals.lib.auth.gr/syn-theses/article/view/5092/4990> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. 2006, *Μεταφραστική τεχνολογία: διακυβεύματα και προοπτικές*, 1^η Συνάντηση νέων Μεταφρασεολόγων, Μεταφρασεολογικές Σπουδές και Έρευνα στην Ελλάδα. http://www.frl.auth.gr/sites/trad_congress/PDF/Dimitroulia.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27.7.2018).

ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ, ΚΡΟΙΣΟΣ ΚΑΙ ΚΥΡΟΣ Ι 86-91,
Η αιχμαλωσία του Κροίσου, <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-A113/349/2336,8916> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2017).

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΙΒΛΙΟΥ.

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=resource&cresrc=2147&cnode=292>
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 24.9.2015).

EKEBI. <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=308>
(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 2/9/2016).

EKEBI, *Ερευνες βιβλιοπαραγωγής*.

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=308> (Ημερομηνία
τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

Ελληνική Εταιρεία Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας.
<http://gcla.phil.uoa.gr/gr/page5.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

Επαυξημένη πραγματικότητα (augmented reality) και εφαρμογές στον πολιτισμό.
<https://www.ceid.upatras.gr/webpages/faculty/papaioan/dchmnt/2017-18/wn-lectures/augmented-reality.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 11.8.2018).

EVEN-ZOHAR, I. 1990, 1997, *Polysystem studies*, International Journal for Theory and Analysis of Literature and Communication.
https://www.tau.ac.il/~itamarez/works/books/Even-Zohar_1990--Polysystem%20studies.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.7.2017).

EUROPEAN COMMISSION, *Translation*.

http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

ΖΑΙΜΙΔΗΣ, Ι. ΠΑΡΑΣΧΟΥ, Π. 2015, Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Ψηφιακή Ξενάγηση & Διαδραστικό Παιχνίδι, Διπλωματική Εργασία. ΤΕΙ

Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

<http://digilib.teiemt.gr/jspui/bitstream/123456789/6494/1/STEF292015.pdf>

(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2017).

FEINER, S. MACINTYRE, B. SELIGMANN, D. *Knowledge-based Augmented Reality*. [https://www.cs.ucsb.edu/~almeroth/classes/tech-soc/2005-](https://www.cs.ucsb.edu/~almeroth/classes/tech-soc/2005-Winter/papers/ar.pdf)

[Winter/papers/ar.pdf](https://www.cs.ucsb.edu/~almeroth/classes/tech-soc/2005-Winter/papers/ar.pdf) (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.4.2018).

FIGUEIREDO, M. 2018, A framework supported by Modeling and Virtual /Augmented Reality for the Preservation and Dynamization of Archaeological-Historical Sites. <https://www.igi-global.com/chapter/a-framework-supported-by-modeling-and-virtualaugmented-reality-for-the-preservation-and-dynamization-of-archeological-historical-sites/192767> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

FORBES. 4 Ιουνίου 2018, *H L' Oreal επενδύει στην "επαυξημένη πραγματικότητα" της ομορφιάς*. <http://www.capital.gr/forbes/3296464/i-l-oreal-ependuei-stin-epauximeni-pragmatikotita-tis-omorfias>(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

FORBES, MARR, B. 5 Σεπτεμβρίου 2017, *How Quantum Computers Will Revolutionize Artificial Intelligence, Machine Learning and Big Data*. <https://www.forbes.com/forbes/welcome/?toURL=https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2017/09/05/how-quantum-computers-will-revolutionize-artificial-intelligence-machine-learning-and-big-data/&refURL=https://www.google.com/&referrer=https://www.google.com/>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

Gamification-«Παιχνιδοποίηση».

<https://economu.wordpress.com/%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C/gamification-%CF%80%CE%B1%CE%B9%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%B4%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%AE%CF%83%CE%B7/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

GPS.gov, *GPS: The Global Positioning System*, <https://www.gps.gov/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.7.2018).

GREEKD, ΖΩΤΟΥ, Γ. 8 Σεπτεμβρίου 2017, *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην υπηρεσία της ιατρικής*. <https://www.geekd.gr> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

HATHITRUST, DIGITAL LIBRARY, *La science du gouvernement*. <https://catalog.hathitrust.org/Record/009304886> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2017).

JUNG, T. CLAUDIA TOM DIECK, M. 2017, *Technological Innovations Transforming the Consumer Retail Experience: A review of Literature*. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-64027-3_10, μάθηση: <https://www.igi-global.com/chapter/enhancing-learning-and-professional-development-outcomes-through-augmented-reality/204311> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

ΙΑΝΟΣ, *Πόλεμος και Ειρήνη*. <https://www.ianos.gr/polemos-kai-eirini-tomos-a-0266375.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27.7.2018).

IEFIMERIDA,gr. 19 Απριλίου 2017, *Ακριβέστερη πλέον η μετάφραση στα ελληνικά στο google translate*. <http://www.iefimerida.gr/news/332060/akrivesteri-pleon-i-metafrasi-sta-ellinika-sto-google-translate> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

IGI Global, *What is Spatial Augmented Reality*. <https://www.igi-global.com/dictionary/spatial-augmented-reality-sar/56556> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

IGNGreece, 5 Αυγούστου 2016, *10 Παιχνίδια και Εφαρμογές Augmented Reality*. <https://gr.ign.com/features/31545/feature/10-paikhnidia-kai-epharmoges-augmented-reality> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 10.8.2018).

ILI. <https://iamili.com/us/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

IN. gr. 20 Απριλίου 2017, *Εσείς συμβάλλατε στη βελτίωση της μετάφρασης στο Google Translate*. <http://www.in.gr/2017/04/20/tech/future/eseis-symballate-sti-beltiwsis-tis-metafrasis-sto-google-translate/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

IN. gr, 22 Μαΐου 2015, *Η γλώσσα ως διάνυσμα, Google: Μηχανές με κοινή λογική θα «κωδικοποιούν τις σκέψεις»*. <http://news.in.gr/science-technology/article/?aid=1231409880>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.8.2015).

IPAIDEIA.gr, ΤΣΟΥΛΙΑΣ, Ν. 27 Δεκεμβρίου 2016. *Το βιβλίο ως σύμβολο: «ο κόσμος είναι φτιαγμένος για να καταλήξει σ' ένα ωραίο βιβλίο»*. <http://www.ipaideia.gr/paidagogika-themata/to-vivlio-os-simvolo-o-kosmos-einai-ftiagmenos-gia-na-kataliksei-s-ena-oraio-vivlio> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.8.2018).

IRSCL. <http://www.irscl.com/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 23/9/2016).

IRSCL, *conferences*. <http://www.irscl.com/conferences.html> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 23/9/2016).

ΙΩΑΝΝΟΥ, Μ. ΛΟΓΑΡΗ Α. 2017, *Παιχνιδοκεντρική μάθηση: εργαλεία και εφαρμογές*, Πτυχιακή/Διπλωματική εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://ikee.lib.auth.gr/record/295152/files/LogariAsimina2032-GamificationInEducation.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

ΚΑΝΑΤΣΟΥΛΗ, Μ. Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία για εφήβους: οδεύοντας σε μια αβέβαιη ενηλικίωση (:). http://www.eens.org/EENS_congresses/2014/kanatsouli_meni.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

ΚΑΡΑΤΖΑΛΗ, Φ. 2007, *Βασικές προσεγγίσεις στη διδακτική της μετάφρασης*, Διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <http://ikee.lib.auth.gr/record/74211/files/gri-2007-481.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 10.8.2018).

ΚΑΡΑΤΖΑΛΗ, Φ. *Η έννοια της Μεταφραστικής Δεξιότητας στο πλαίσιο της διδακτικής της Μετάφρασης: κυρίαρχες τάσεις και απόψεις της διεθνούς βιβλιογραφίας*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. http://www.frl.auth.gr/sites/trad_congress/PDF/Karatzali.pdf/ (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

ΚΕΦΑΛΑΣ, Μ. 2016, Η τεχνολογία επαυξημένης πραγματικότητας στην Εκπαίδευση. Εξερεύνηση των δυνατοτήτων χρήσης της εφαρμογής Aurasma στη διδασκαλία της μουσικής, Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 8ο Πανελλήνιο Συνέδριο 18,19 Νοεμβρίου 2016. http://www.elliepek.gr/documents/8o_synedrio_eisigiseis/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CF%82.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 6.8.2018).

ΚΕΙΜΕΝΑ. <http://keimena.ece.uth.gr/main/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 15/9/2016).

ΚΟΥΤΣΑΜΠΙΑΣΗΣ, Π. 2015, *Αξιολόγηση ευχρηστίας*, Εκδόσεις Κάλλιπος. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2766/1/196_Koutsabasis_chapter_A.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 12/5/18).

ΚΟΥΤΣΑΜΠΙΑΣΗΣ, Π. 2015, *Αξιολόγηση διαδραστικών συστημάτων με επίκεντρο τον χρήστη*, Κεφάλαιο Γ, Αξιολόγηση Εμπειρίας Χρήστη, Εκδόσεις Κάλλιπος. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2769/1/196_Koutsabasis_chapter_C.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/4/18) και Κεφάλαιο Α, Αξιολόγηση Ευχρηστίας. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2766/1/196_Koutsabasis_chapter_A.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 7/9/18).

KYPIAKAKHΣ Δ. *Augmented Reality application for mobile platforms*, Διπλωματική Εργασία. dias.library.tuc.gr/view/manf/31505 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

LATHEY, G. 2010, *The role of Translators in Children's Litterature: Invisible Storytellers*, New York and London: Routledge. https://s3-us-west-2.amazonaws.com/tandfbis/rt-files/docs/SBU4+Humanities+and+Focal/Repcap+extracts/9780415989527_extract.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.8.2018).

LATHEY, G. 2011, *The Translation of Literature for Children*, *The Oxford Handbook of Translation Studies*.
<http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199239306.001.0001/oxfordhb-9780199239306-e-015> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

LATHEY. G. 2016, *Translating Children's Literature*. London and New York: Routledge. ISBN 978-1138803763, http://www.librietliberi.org/wp/wp-content/uploads/2016/12/2016-12-18-Libri_et_Liberi_5_1_08_PRIKAZI.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.8.2018).

Literature Review of Augmented Reality Application in the Architecture, Engineering, and Construction Industry with relation to building information. <https://www.igi-global.com/chapter/literature-review-of-augmented-reality-application-in-the-architecture-engineering-and-construction-industry-with-relation-to-building-information/183811> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

ΛΑΜΠΡΟΥ, Ε. ΦΛΩΡΟΣ, Γ. 2010, *Η Διδακτική της Μετάφρασης στον Ελληνόφωνο χώρο, Σύγχρονες Τάσεις και Προοπτικές*, Θεματική Ενότητα 4, ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΙΑ, Τ. Οι Νέες Τεχνολογίες στη Διδακτική της Μετάφρασης. https://www.researchgate.net/profile/Georgios_Floros3/publication/309429381_E_Didaktike_tes_Metaphrases_ston_Ellenophono_Choro/links/5810a70f08aee15d4914c890/E-Didaktike-tes-Metaphrases-ston-Ellenophono-Choro.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

ΛΙΑΠΗ, Ι. 2018, *Η Επαυξημένη Πραγματικότητα με φορητές συσκευές στα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
<https://ikee.lib.auth.gr/record/298183/files/GRI-2018-21694.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.7.2018).

ΜΑΛΑΦΑΝΤΗΣ, Κ. Δ. 1999, *Τα παιδιά στα βιβλία και βιβλία για παιδιά στο Νοελληνικό Διαφωτισμό*.
https://www.researchgate.net/profile/Konstantinos_Malafantis/publication/258451272_Ta_paidia_sta_biblia_kai_biblia_gia_ta_paidia_sto_Neoelleniko_Diaphotismo_Children_in_books_and_books_for_children_in_Modern_Greek_Enlightenment/links/00b495284b5abe6e03000000/Ta-paidia-sta-biblia-kai-biblia-gia-ta-paidia-sto-Neoelleniko-Diaphotismo-Children-in-books-and-books-for-children-in-Modern-Greek-Enlightenment.pdf (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 31/8/2016).

ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ, Κ. ΠΑΛΙΟΚΑΣ, Ι. ΤΖΟΒΑΡΑΣ, Δ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ Α. 2015, *Γραφικά και Επαυξημένη Πραγματικότητα*, Κεφάλαιο 10, Επαυξημένη Πραγματικότητα, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα.
www.kallipos.gr. <https://docplayer.gr/30756341-K-moystakas-i-paliokas-a-tsakiris-d-tzovaras-grafika-kai-eikoniki-pragmatikotita.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

ΜΠΑΚΟΥΛΑ, Χ. *Διλήμματα & Επιπλοκές στη Λογοτεχνική Μετάφραση*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πανεπιστήμιο Πάτρας.
<http://www.enl.auth.gr/translation/PDF/Bakoula.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.9.2018).

ΜΠΙΚΟΣ Μ. Φ. 2015, *Δυναμική Προσομοίωση Εικονικών Αντικειμένων για Εφαρμογές Επαυξημένης Πραγματικότητας Εφαρμογή σε Σκάκι Επαυξημένης Πραγματικότητας*, Διπλωματική εργασία. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ.
<http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/8872/3/Bikos%28ele%29.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 2.8.2018).

ΜΠΣ2017, *Gamification στην Εκπαίδευση*.

<http://epri.korinthos.uop.gr/BlogsPortal/mps2017/2017/05/08/gamification-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-3/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

MEDIUM.com, PINSON, H. 13 Ιουλίου 2016, *In the beginning: How VR was born, An interview with Fred Brooks*. <https://hayimpinson.com/in-the-beginning-how-vr-was-born-an-interview-with-fred-brooks-8c09354b0b58>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

MONONEWS, 12 Απριλίου 2018, *Zara: Ενεργοποιήθηκε η επαυξημένη πραγματικότητα. Τα οφέλη του πρωτοποριακού concept για τους πελάτες*. <http://www.mononews.gr/business/zara-energopiithike-i-epafximeni-pragmatikotita-ofeli-tou-protoporiakou-concept-gia-tous-pelates> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.8.2018).

NAFTEMPORIKI.gr, 6 Δεκεμβρίου 2016, *Δική της «γλώσσα» ανέπτυξε η τεχνητή νοημοσύνη του Google Translate*. <https://www.naftemporiki.gr/story/1180304/diki-tis-glossa-aneptukse-i-texniti-noimosuni-tou-google-translate> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 17.8.2018).

NEWMONEY.gr, 2 Απριλίου 2017, *Το βιβλίο μέσα από την Εικονική Πραγματικότητα*. <http://www.newmoney.gr/business-stories/319320-to-biblio-mesa-apo-tin-eikoniki-pragmatikotita> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

NEWSNOW.gr, *Μετάφραση με προηγμένη τεχνητή νοημοσύνη*. <http://www.newsnowgr.com/article/983737/metafrasi-me-proigmeni-texniti-noimosyni.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

NEWSBEAST, 1 Απριλίου 2015. *Το πρώτο ελληνικό βιβλίο επανζημένης πραγματικότητας είναι πλέον γεγονός.*
<https://www.newsbeast.gr/technology/arthro/805922/to-proto-elliniko-vivlio-epauximenis-pragmatikotitas-einai-pleon-gegonos> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

NEA ΜΑΘΗΣΗ. <http://neamathisi.com/learning-by-design> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

NEA ΜΑΘΗΣΗ, *Το Νέο Σχολείο*. <http://neamathisi.com/learning-by-design/the-new-school> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

NILSEN, T. LINTON, S. & LOOSER, J. 2004, *Motivations for AR gaming*.
https://www.researchgate.net/publication/228893331_Motivations_for_augmented_reality_gaming (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 4.8.2018).

ΝΤΑΓΚΡΑ, Ε. 2016, *Η επανζημένη πραγματικότητα και τομείς εφαρμογής της με έμφαση στη ψυχολογική διάσταση της χρήσης συστημάτων Ε.Π.* Διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
<https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/1674413/theFile>
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 2.8.2018).

PACTE. <http://grupsderecerca.uab.cat/pacte/en> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 15.7.2015).

ΠΑΝΑΟΥ, Π. *Και τι μου χρειάζεται εμένα η Συγκριτική Παιδική Λογοτεχνία;*
http://keimena.ece.uth.gr/main/t13/Panaou_Article_Final_Greek.pdf (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

PARALAXI, Παρασκευοπούλου, Χ. 16 Ιουνίου 2016, *Τα πρωτότυπα βιβλία εικονικής πραγματικότητας είναι made in SKG!*
<http://parallaximag.gr/life/technologia/vivlio-ikonikis-pragmatikotitas> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

Prof. Zohar Shavit. <https://english.tau.ac.il/profile/zshavit> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

POPULAR SCIENCE, GERSHGORN, D. 29 Ιουλίου 2015, *Google Translate Adds 20 Languages to Augmented Reality App*. <https://www.popsoci.com/google-translate-adds-augmented-reality-translation-app> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

PQSTEPS.gr, *Εικονική Πραγματικότητα: Παρόν, Παρελθόν και Μέλλον*. <https://www.pcsteps.gr/113807-%CE%B5%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-virtual-reality-vr/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

PROMOTER, Digital meets Art, *Augmented Reality vs. classical painting: the works of Dražen Turković*. <http://www.digitalmeetsculture.net/article/augmented-reality-vs-classical-painting-the-works-of-drazen-turkovic/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

PROMOTER, Digital meets Art, *The Danger Tree: world's first Augmented Reality fine art exhibition*. <http://www.digitalmeetsculture.net/article/the-danger-tree-worlds-first-augmented-reality-fine-art-exhibition/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

PHYS.Org, 29 Απριλίου 2015, *Scientists achieve critical steps to building first practical quantum computer*. <https://phys.org/news/2015-04-scientists-critical-quantum.html#jCp>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

PYM, A. BIAU, J.R. 2006, *Technology and Translation, A Pedagogical Overview*. http://usuaris.tinet.cat/apym/online/translation/BiauPym_TechnologyAndTranslation (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

Παιδικό Βιβλίο: Θεωρία και ιστορία.

<http://www.pse.aegean.gr/staff/jpapadatos/120713%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%9F%20%CE%92%CE%99%CE%92%CE%9B%CE%99%CE%9F-%CE%98%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%99%CE%A3%CE%A4%CE%9F%CE%A1%CE%99%CE%91-%CE%A5%CE%9B%CE%97%202012-13.pdf> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

ΠΑΝΤΑΖΗ, Α. 22 Φεβρουαρίου 2014, *Τζιάνι Ποντάρι: Από ποιο ύψος θα κοιτάξεις τον κόσμο;*, TVXS Ανεξάρτητη Ενημέρωση. <https://tvxs.gr/news/paideia/tziani-rontari-apo-poio-ypsos-tha-koitakseis-ton-kosmo>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 26.7.2018)

ΠΜΣ Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Υλικό: Τυπική, Άτυπη και από Απόσταση Εκπαίδευση (Συμβατικές και e-Μορφές) *Επαυξημένη Πραγματικότητα στην Εκπαίδευση, Όταν οι ορίζοντες της μάθησης ξεπερνούν τα όρια της πραγματικότητας*, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Κόρινθος, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

<http://epri.korinthos.uop.gr/BlogsPortal/mps2017/2017/05/03/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.6.2018).

ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, *Η μετάφραση κατά τη ρωμαϊκή περίοδο.* http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/handbook_crosslingual/page_001.html (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.7.2018).

ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, *Η μετάφραση στη Δύση.* http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/education/translation/handbook_crosslingual/page_003.html (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.7.2018).

ΠΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ, CONNOLLY, D. 1998, Λογοτεχνική Μετάφραση: σε τι χρησιμεύει η θεωρία; http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/studies/literature_translation/01_conolly.html (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 12/7/2018).

PAMMOΣ, Δ. ΜΠΡΑΤΙΤΣΗΣ, 21-23 Απριλίου 2017, Θ. Επιμορφωτικό Εργαστήριο: Από την ψηφιακή αφήγηση στην Επαυξημένη Πραγματικότητα. Υλικό από μαθητές για μαθητές, Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία, Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα. <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2595.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.8.2018).

ΣΑΧΙΝΗΣ, Μ. *Η διδακτική της μετάφρασης στον ελληνόφωνο χώρο: ευθυγραμμίζοντας τις ανάγκες των φοιτητών με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας*, Imperial College London. <http://www.frl.auth.gr/sites/metafrasi/PDF/sahinis.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 8.8.2018).

ΣΠΑΘΟΥΛΑΣ, Ε. ΠΑΛΑΙΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. 21-23 Απριλίου 2017, *Σχεδίαση, ανάπτυξη και αξιολόγηση κινητής εφαρμογής επαυξημένης πραγματικότητας για την υποβοήθηση της εκμάθησης της Αγγλικής γλώσσας*, Ένταξη και Χρήση των ΤΠΕ στην Εκπαιδευτική Διαδικασία, Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο, Αθήνα. <http://www.etpe.gr/custom/pdf/etpe2475.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

SECURE.net, 1 Οκτωβρίου 2017, *Επαυξημένη Πραγματικότητα (Augmented Reality) στον τομέα Physical Security*. <http://www.securnet.gr/2017/10/augmented-reality-physical-security.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

SCIENCE DIRECT, COLLINSMCLAUGHLIN, A. MATALENAS, L. A. GANDYCOLEMAN. A. 2018, Aging, Technology and Health, *Design of human centered augmented reality for managing chronic health conditions*. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780128112724000117> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

SKAI.gr, 19 Απριλίου 2017, *Βελτιώθηκε η αυτόματη μετάφραση του Google Translate*. <http://www.skai.gr/news/technology/article/344356/anavathmistike-kai-veltiothike-i-automati-metafrasi-tou-google-translate/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 7/9/2018).

SHAVIT, Z. 1987, *Poetics of Children's Literature* by Zohar Shavit, *South Atlantic Review* Vol. 52, No. 3, Convention Program Issue (Sep. 1987). http://www.jstor.org/stable/3200134?seq=1#page_scan_tab_contents, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

SHAVIT, Z. 1986, *Poetics of childrens` literature*. <http://humanities.tau.ac.il/segel/zshavit/files/2014/03/poetics-of-childrens-literature.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015)

http://cird.unive.it/dspace/bitstream/123456789/1125/1/2009-3903_PR_PINOKIO_DLV16.1_CIRDFa.pdf Glossary DLV 16.1, 23 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 5.9.2015).

STAN, S. *Παγκοσμιοποίηση και Παιδικό Εικονογραφημένο βιβλίο*, Καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας Central Michigan University. http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=229:globalization-and-the-picture-book&catid=57:tefxos13&Itemid=93 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 15/9/2016).

TECHBLOG, *Ο πρώτος οδηγός augmented reality Ιονίου Πανεπιστημίου*. <https://techblog.gr/software/layar-ionian-university-in-corfu-5323/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 28.8.2018).

TECHTEACHER, *Επαυξημένη πραγματικότητα (Augmented Reality)*.
<https://techteacher.gr/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1/%CE%B5%CF%80%CE%B1%CF%85%CE%BE%CE%B7%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-augmented-reality/>
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

TE, 6 March 2017, *Google's smarter, AI-powered translation system expands to more languages*.
<https://techcrunch.com/2017/03/06/googles-smarter-a-i-powered-translation-system-expands-to-more-languages/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

TECHEMERGENCE, MADHAVAN, M. 31 Ιουλίου 2018, *Machine Learning for Language Translation 14 Current Applications and Services*.
<https://www.techemergence.com/machine-translation-14-current-applications-and-services/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

TECKY.eu, 19 Ιουλίου 2017, *Ξύπνα τον Τζενταϊ που κρύβεται μέσα σου*.
<https://tecky.eu/xypna-ton-tzentai-pou-kryvete-mesa-so/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20.8.2018).

TECKY.gr, 25 Φεβρουαρίου 2018. *Το Google Lens θα είναι σε λίγο διαθέσιμο και στο τηλέφωνό σου*. <https://tecky.eu/to-google-lens-tha-ine-se-ligo-diathesimo-ke-sto-tilefono-sou/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 20.8.2018).

TECKY.gr, 8 Μαΐου 2018, *Η Ticketmaster σχεδιάζει την αντικατάσταση των εισιτηρίων με το σκανάρισμα του προσώπου μας*. <https://tecky.eu/i-ticketmaster-schediazi-tin-antikatastasi-ton-isitirion-me-to-skanarisma-tou-prosopou-mas>
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

TZOPTZOΓΛΟΥ, Φ. *Η επαυξημένη πραγματικότητα στην εκπαίδευση: βιβλιογραφική ανασκόπηση ερευνών και προοπτικές*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

[http://www.pre.aegean.gr/wp-](http://www.pre.aegean.gr/wp-content/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf)

[content/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf](http://www.pre.aegean.gr/wp-content/uploads/2017/02/14.Tzortzoglou_PTDE_PhD_2017.pdf) (ημερομηνία

τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

TOMSON-WOHLGEMUTH, G. 1998, *Childrens' Literature and its Translation. An Overview*, University of Surrey.

[https://www.scribd.com/document/235571525/Children-s-Literature-and-Its-](https://www.scribd.com/document/235571525/Children-s-Literature-and-Its-Translation)

[Translation](https://www.scribd.com/document/235571525/Children-s-Literature-and-Its-Translation) (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.9.2015).

ΤΟ ΒΗΜΑ, 26 Απριλίου 2012, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο: Το Ολοκαύτωμα στην παιδική λογοτεχνία. <http://www.tovima.gr/culture/article/?aid=454791> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 29.9.2015).

UNBOXHOLICS, gr. 5 Αυγούστου 2017, *Facebook: Τεχνητή νοημοσύνη για μετάφραση στην πλατφόρμα*. <https://unboxholics.com/news/tech/24630-facebook-texniti-noimosyni-gia-metafrasi-stin-platforma> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

UNESCO. <http://www.unesco.org/xtrans/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 29/8/2018).

UNESCO, *Publishing Translations in Europe, Trends 1990-2005*, Literature Across Frontiers, Mercator Institute for Media, Languages and Culture, Aberystwyth University, Wales.

http://portal.unesco.org/culture/en/files/41748/13390726483Translation_trends_1990_2005_Dec_2010.pdf/Translation%2Btrends%2B1990_2005_Dec%2B2010.pdf

(Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 12/9/2016).

UNIVERSITY OF WATERLOO, Institute for Quantum computing.

<https://uwaterloo.ca/institute-for-quantum-computing/quantum-computing-101#What-is-quantum-computing> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017)

VAN DIJK, T. A. 1980, *Macrostructures, An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers Hillsdale, New Jersey, 5.

<http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20Macrostructures.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.10.2018).

VAN DIJK, T. A. *Discourse Analysis as Ideology Analysis*, 28.

<http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20analysis%20as%20ideology%20analysis.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.10.2018).

VAN KREVELEN, D.W. F. POELMAN, 2010, *A Survey of Augmented Reality Technologies, Applications and Limitations*.

https://www.researchgate.net/profile/Rick_Van_Krevelen2/publication/279867852_A_Survey_of_Augmented_Reality_Technologies_Applications_and_Limitations/links/58dab7f445851578dfcac285/A-Survey-of-Augmented-Reality-Technologies-Applications-and-Limitations.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 10/8/18).

VAYANOU, M., KARVOUNIS, M., KATIFORI, A., KYRIAKIDI, M., ROUSSOU, M., & IOANNIDIS, Y. 2014, *The CHESS project: Adaptive personalized storytelling experiences in museums*. In CEUR Workshop Proceedings. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-12337-0_28 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

Virtual reality. http://www.sweethaven02.com/PDF_Lifelong/Virtual%20reality.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

VRS, *History of Virtual Reality*. <https://www.vrs.org.uk/virtual-reality/history.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

WAVERLABS. <https://www.waverlylabs.com/products/#second> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

WHATIS.com, TECHTARGET, *quantum computing*, <http://whatis.techtarget.com/definition/quantum-computing>, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

WIKIPEDIA, *ADDIE Model*. https://en.wikipedia.org/wiki/ADDIE_Model (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 28/8/18).

WIKIPEDIA, *Arjun Appadurai*. https://en.wikipedia.org/wiki/Arjun_Appadurai, Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 26/8/2017.

WIKIPEDIA, *Aurasma*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Aurasma> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/6/17).

WIKIPEDIA, *Charles Wheatstone*. https://en.wikipedia.org/wiki/Charles_Wheatstone, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 19.4.2018).

WIKIPEDIA, *Fudicial marker*. https://en.wikipedia.org/wiki/Fiducial_marker(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 30.7.2018).

WIKIPEDIA, *Google Neural Machine Translation*. https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Neural_Machine_Translation, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 18.4.2018).

WIKIPEDIA, *International board on books for young people*. https://en.wikipedia.org/wiki/International_Board_on_Books_for_Young_People (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 1/9/2016).

WIKIPEDIA, *Itamar Even-Zohar*. https://en.wikipedia.org/wiki/Itamar_Even-Zohar (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.7.2017).

WIKIPEDIA, *List of Augmented reality software*. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_augmented_reality_software (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 19/4/18).

WIKIPEDIA, *Moore's law*. https://en.wikipedia.org/wiki/Moore%27s_law, (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.6.2017).

WIKIPEDIA, *Mona Baker*. https://en.wikipedia.org/wiki/Mona_Baker (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 25.7.2018).

WIKIPEDIA, *Junaio*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Junaio> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.7.2018).

WIKIPEDIA, *Palmer Luckey*. https://en.wikipedia.org/wiki/Palmer_Luckey (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 13.6.2017).

WIKIPEDIA, *Storyboard*. <https://en.wikipedia.org/wiki/Storyboard> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 12/5/18).

WIKIPÉDIA, *L'Enfant et la Vie Familiale sous l'Ancien Régime*. https://fr.wikipedia.org/wiki/L%27Enfant_et_la_vie_familiale_sous_l%27Ancien_R%C3%A9gime (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 23.10.2015).

WIKITUDE. <https://www.wikitude.com/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.6.2018).

WIKITUDE, Hauser, A. *Wikitude World Browser*, 9 Αυγούστου 2010. <https://www.wikitude.com/wikitude-world-browser-augmented-reality/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

ΦΙΛΙΠΠΟΥΣΗΣ, Γ. 2017, *Η αξιοποίηση της Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR-AUGMENTED REALITY) και του Κώδικα Γρήγορης Απόκρισης (QR-CODE) για την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας*. Μία δράση για το γνωστικό αντικείμενο της ιστορίας. 9th International Conference in Open & Distance Learning, Αθήνα.

<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/openedu/article/viewFile/1042/1245>
(ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 1.8.2018).

Φιλολογικό υλικό για τους μαθητές του Γυμνασίου.

<http://xtsat.blogspot.com/2015/03/19-22.html> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 27.6.2018).

ΦΛΩΡΟΥ, Ε. *Μηχανική Μετάφραση και Ελεγχόμενες Γλώσσες*, Imperial College London. <http://www.enl.auth.gr/translation/PDF/Florou.pdf> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

ΦΡΑΣΙΣ. <http://www.frasis.gr/> (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 2/9/2016).

XENI, E. *Issues of Concern in the Study of Children's Literature Translation*. http://keimena.ece.uth.gr/main/t13/Xeni_final_text_English.pdf (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 9.8.2018).

ΞΕΝΗ, Ε. *Ζητήματα που απασχολούν τη Μετάφραση της Παιδικής Λογοτεχνίας*, Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό στη Διδασκαλία της Γλώσσας, Τμήμα Επιστημών της Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κύπρου.
http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?option=com_content&view=article&id=230:xeni13&catid=57:tfxos13&Itemid=93 (Ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης, 15/9/2016).

YOU TUBE, TEXTGRABBER, Textgrabber Text-to-Speech Tutorial. <https://www.youtube.com/watch?v=V3BO3luVUVU> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 7.8.2018).

ZIBREG, C. 26 Ιανουαρίου 2017, *Google Translate's augmented reality feature Word Lens, now works with Japanese*.
<http://www.idownloadblog.com/2017/01/26/google-translates-augmented-reality-feature-word-lens-now-works-with-japanese/> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 12.5.2018).

